

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการ

ความคิดเห็นและความต้องการของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาต้นแบบ
การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง
Stakeholders' Opinions and Needs toward Development of
Sustainable Tourism Model
In the Wang Nam Khiao-Khao Phu Luang Forest Reserve

โดย

ภูริวัจน์ เดชอุ่ม และคณะ

มิถุนายน 2559

เลขที่สัญญา RDG5850039

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการ

ความคิดเห็นและความต้องการของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาต้นแบบ
การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว
Stakeholders' Opinion and Needs toward Development of Sustainable Tourism Model
in the Wang Nam Khiao-Khao Phu Luang Forest Reserve

คณะผู้วิจัย

อ. ฐิธิวัฒน์ เดชอุ่ม

ผศ. ดร. แสงสรรค์ ภูมิสถาน

ผศ. ดร. นันทชัย พงศ์พัฒนานุรักษ์

คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ชุดโครงการ

การพัฒนาต้นแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา
Development of Sustainable Tourism Model for the Wang Nam Khiao Forest Reserve,
Nakhon Ratchasima Province

สนับสนุนโดย สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.)

และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

(ความเห็นในรายงานนี้เป็นของผู้วิจัย วช. - สกว. ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป)

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร (Executive Summary)

โครงการวิจัย “ความคิดเห็นและความต้องการของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาต้นแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง”

1. บทนำ

ความสำคัญและที่มาของปัญหา

ในปัจจุบัน พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติเผชิญปัญหาความขัดแย้งในการใช้ประโยชน์พื้นที่ป่าไม้ทั้งในรูปของการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวน การลักลอบล่าสัตว์ป่า ตัดไม้ เกือบหาของป่า ทำปศุสัตว์ รวมถึงความขัดแย้งระหว่างชุมชนในท้องถิ่นกับภาครัฐ สาเหตุของปัญหาดังกล่าวเกิดจากความต้องการการใช้ประโยชน์ที่ดินอันเป็นผลพวงมาจากความเหลื่อมล้ำของเศรษฐกิจที่ดิน โดยเฉพาะพื้นที่ป่าไม้ที่เป็นพื้นที่ราบที่มีศักยภาพในการตั้งถิ่นที่อยู่อาศัย ชุมชน พื้นที่เกษตรกรรม ในขณะที่เดียวกันก็เป็นถิ่นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าขนาดใหญ่และหมู่ไม้ป่าที่มีความสมบูรณ์ตามธรรมชาติ ส่งผลให้เกิดปัญหาในการจัดการพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติและทำให้การจัดการพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติไม่บรรลุวัตถุประสงค์ของการประกาศจัดตั้งพื้นที่ที่ต้องการสงวนและรักษาไว้ซึ่งความหลากหลายทางชีวภาพและทรัพยากรป่าไม้เพื่อประโยชน์ในด้านการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน นำความหลากหลายทางชีวภาพมาใช้ในการพัฒนาและจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อการยกระดับความเป็นอยู่ของชุมชนโดยรอบป่าสงวนแห่งชาติ รวมถึงการศึกษาค้นคว้าเชิงวิชาการอันจะนำไปสู่การพัฒนาระบบนิเวศ หรือพันธุ์พืชป่าไม้เพื่อใช้ประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจเท่าที่ควร

การท่องเที่ยวสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการจัดการพื้นที่ป่าสงวนให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งพื้นที่ข้างต้นได้ ดังปรากฏแนวปฏิบัติที่ดีในหลายประเทศทั่วโลกที่มีการระบุถึงแนวทางการจัดการพื้นที่ป่าเพื่อวัตถุประสงค์ด้านนันทนาการ ส่งเสริมให้ประชาชนเข้าถึงและสามารถประกอบกิจกรรมนันทนาการในพื้นที่ป่าสงวนได้อย่างเท่าเทียม ใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการจัดการความขัดแย้งระหว่างหน่วยงานภาครัฐที่ดูแลพื้นที่กับชุมชนในท้องถิ่นตั้งอยู่ในบริเวณโดยรอบพื้นที่ป่าสงวน รวมถึงใช้การท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าสงวนซึ่งเป็นพื้นที่ท่องเที่ยวกึ่งธรรมชาติ (intermediate tourism area) เป็นกลยุทธ์หนึ่งที่จะช่วยลดภาวะความกดดันของความต้องการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ธรรมชาติที่มีความเปราะบาง เช่น พื้นที่อุทยานแห่งชาติ พื้นที่สวนธรรมชาติเข้มข้น พื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เป็นต้น โดยกระจายการใช้ประโยชน์ไปยังพื้นที่ป่าสงวน ซึ่งจะช่วยให้ระบบนิเวศของพื้นที่ที่เปราะบางสามารถฟื้นฟูสภาพความสมบูรณ์ตามธรรมชาติคืนมาได้

ในบริบทของประเทศไทย การกำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวที่เหมาะสมสำหรับพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการจัดการความขัดแย้งของการใช้ประโยชน์ที่ดินป่าสงวนระหว่างภาครัฐกับชุมชนในท้องถิ่นด้วยการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวที่เหมาะสม ทำให้ชุมชนในท้องถิ่นลดการใช้ทรัพยากรป่าไม้

อย่างฟุ่มเฟือยและสร้างรายได้ให้กับคนในท้องถิ่นภายใต้แนวคิดและความคาดหวังที่ว่าเมื่อพื้นที่ได้รับการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวและสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาเยือนพื้นที่ก็จะนำมาซึ่งการพัฒนา ด้านสาธารณูปโภค การปรับปรุงและพัฒนาสภาพภูมิทัศน์และกายภาพให้ดีขึ้น การพัฒนาอาชีพ การลดอัตรา การว่างงานของคนในชุมชน การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน การสร้าง รายได้ให้แก่คนในชุมชน การลงทุนด้านโครงสร้างพื้นฐานต่างๆ และธุรกิจบริการท่องเที่ยว รวมถึงการพัฒนา คุณภาพสินค้าและบริการเพื่อการท่องเที่ยว นอกจากนี้ การท่องเที่ยวยังสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการ กระตุ้นจิตสำนึกของนักท่องเที่ยวให้เห็นความสำคัญของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและความต้องการที่จะรักษา ความสวยงามตามธรรมชาติของแหล่งท่องเที่ยวขึ้นไว้

จากสถานการณ์และความเป็นมาในข้างต้น จึงมีความจำเป็นเร่งด่วนที่จะต้องหาหนทางจัดการ การท่องเที่ยวที่เหมาะสม โดยเสนอรูปแบบการท่องเที่ยวที่สามารถใช้เป็นเครื่องมือในการจัดการการใช้ ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้ ในขณะเดียวกันก็สามารถใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนในท้องถิ่นได้อย่าง แท้จริง การศึกษาวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นและความต้องการของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาต้นแบบ การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง” ในครั้งนี้ จึงมุ่งเน้น การบูรณาการความคิดเห็นและความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากทุกภาคส่วนทั้งในด้านอุปทานและ อุปสงค์ทางการท่องเที่ยว โดยกำหนดพื้นที่ศึกษา คือ พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งตั้งอยู่ต่อเนื่องจากอุทยานแห่งชาติทับลาน เยื้องกับพื้นที่สงวนชีวมณฑลในเขต สถานีวิจัยสิ่งแวดล้อมสะแกราช และมีชุมชนตั้งอยู่โดยรอบพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติอีก 3 แห่ง ได้แก่ ตำบลวังน้ำ เขียว ตำบลอุดมทรัพย์ และตำบลวังหมี ใช้ระยะเวลาในการศึกษาวิจัยรวมทั้งสิ้น 12 เดือน ตั้งแต่เดือนมีนาคม 2558 – กุมภาพันธ์ 2559 ทั้งนี้ พื้นที่ศึกษาดังกล่าวนี้นี้เริ่มมีการพัฒนาการท่องเที่ยวมาในระยะเวลาหนึ่งแล้ว ดังนั้น การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชื่อมโยงกับชุมชนโดยรอบเพื่อสร้างต้นแบบการพัฒนาการท่องเที่ยวที่มี ความเหมาะสมจะสามารถกระจายผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวได้อย่างเท่าเทียมกันและสมดุล และ ลดปัญหาความขัดแย้งในการใช้ประโยชน์และการจัดการทรัพยากรป่าไม้อีก อีกทั้งยังช่วยสร้างเครือข่ายภาค การพัฒนาการท่องเที่ยวภาคประชาสังคมในพื้นที่ให้มีความเข้มแข็งและสามารถยกระดับเป็นหุ้นส่วน ส่วน การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาพฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยวต่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในป่าสงวน แห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง
- 2) เพื่อศึกษาความคิดเห็นและความต้องการของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาต้นแบบการ ท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง
- 3) เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว- ป่าเขาภูหลวง

ขอบเขตการวิจัย

1) ขอบเขตด้านเนื้อหา

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสานระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพกับการวิจัยเชิงปริมาณ โดยคณะผู้วิจัยกำหนดประเด็นในการศึกษาวิจัย ดังนี้

- ความคิดเห็นและความต้องการของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง จังหวัดนครราชสีมา
- พฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยวต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง จังหวัดนครราชสีมา
- รูปแบบหรือลักษณะการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง จังหวัดนครราชสีมาที่พึงประสงค์ รวมถึงแนวทางการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่

2) ขอบเขตด้านประชากร

คณะผู้วิจัยแบ่งประชากรผู้ให้ข้อมูลสำหรับการศึกษานี้ออกเป็น 2 กลุ่มหลัก ดังนี้

- กลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษา แบ่งออกเป็น 3 กลุ่มย่อย ได้แก่

(1) ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหลัก (key stakeholder) เป็นกลุ่มที่มีอำนาจหน้าที่หรือส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับการจัดการพื้นที่ ได้แก่ หน่วยงานภาครัฐที่รับผิดชอบพื้นที่ป่าสงวนโดยตรง หน่วยงานภาครัฐด้านการท่องเที่ยว องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อ.ป.ท.)

(2) ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรง (primary stakeholder) เป็นกลุ่มที่อยู่ใกล้ชิดกับเหตุการณ์หรือผลกระทบของการพัฒนาซึ่งอาจมีผลกระทบในเชิงบวกหรือลบโดยตรงอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ได้แก่ ชุมชนในท้องถิ่น ผู้ประกอบการ/นักลงทุนที่ประกอบธุรกิจบริการการท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษา

(3) ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องโดยอ้อม (secondary stakeholder) เป็นกลุ่มที่อาจได้รับผลกระทบของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรง ได้แก่ หน่วยงานภาครัฐต่างๆ ที่มีส่วนในการกำหนดนโยบายที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่ เช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช กรมป่าไม้

- นักท่องเที่ยวชาวไทยที่เดินทางมาท่องเที่ยวในอำเภอด่านช้าง จังหวัดนครราชสีมา จากข้อมูลเชิงสถิติของกรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ในปี พ.ศ. 2557 ระบุว่า มีผู้มาเยือนชาวไทย (Thai visitors) ในเขตอำเภอด่านช้างและอำเภอด่านช้างรวมทั้งสิ้น 1,165,620 คน

3) ขอบเขตด้านพื้นที่ทำการวิจัย

คณะผู้วิจัยกำหนดพื้นที่ทำการวิจัย คือ พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง จังหวัดนครราชสีมา โดยมีสถานีฝึกนิสิตวนศาสตร์วังน้ำเขียวและถนนหลวงหมายเลข 304 เป็นศูนย์กลางของพื้นที่ศึกษา มีพื้นที่เชื่อมโยงซึ่งเป็นโครงข่ายการท่องเที่ยวอีก 3 แห่ง ได้แก่ (1) อุทยานแห่งชาติทับลาน หน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติที่ 4 (เขามะค่า) (2) พื้นที่สวนป่าปักธงชัย แปลงวังน้ำเขียว องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ และ (3) สถานีวนวัฒนวิจัยสระเกล้าฯ สำนักวิจัยและพัฒนาการป่าไม้ กรมป่าไม้

4) ขอบเขตด้านเวลา

การศึกษาวิจัยนี้ใช้เวลารวมทั้งสิ้น 1 ปี (1 เมษายน พ.ศ. 2558 ถึง 31 เมษายน พ.ศ. 2559)

วิธีการศึกษา

- 1) รวบรวมข้อมูลทุติยภูมิเกี่ยวกับประเด็นที่ศึกษาและพื้นที่ศึกษาจากแหล่งสารสนเทศต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง
- 2) สำรวจพื้นที่ศึกษาในเบื้องต้นเพื่อวางแผนการรวบรวมข้อมูล ได้แก่ การสังเกตการณ์ การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสอบถามความคิดเห็นจากนักท่องเที่ยว
- 3) พัฒนาเครื่องมือวิจัย ทดสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา และทดลองใช้ (pilot test) เพื่อหาความเชื่อมั่น (reliability) และความมีประสิทธิภาพ (efficiency) ในการใช้เครื่องมือรวบรวมข้อมูล
- 4) สำรวจพื้นที่ศึกษาและสัมภาษณ์ผู้แทนหน่วยงานผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ที่ศึกษา และนำข้อมูลที่ได้บางส่วนมาพัฒนาแบบสอบถามเพื่อให้สำหรับการสอบถามความคิดเห็นจากนักท่องเที่ยว
- 5) สอบถามความคิดเห็นจากนักท่องเที่ยวชาวไทย
- 6) วิเคราะห์และประมวลผลข้อมูลจากการสำรวจ การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสอบถามนักท่องเที่ยว
- 7) จัดทำร่างแนวทางการพัฒนาต้นแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวงเพื่อจัดประชุมรับฟังความคิดเห็นจากผู้แทนครัวเรือนในพื้นที่ศึกษา
- 8) จัดประชุมรับฟังความคิดเห็นจากคนในชุมชนโดยรอบพื้นที่ที่ศึกษาและปรับปรุงแนวทางการพัฒนาต้นแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวงให้มีความสมบูรณ์
- 9) จัดประชุมนำเสนอแนวทางการพัฒนาต้นแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง
- 10) ปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญ และผู้แทนหน่วยงานผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเพื่อให้แนวทางการพัฒนาฯ มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

2. สรุปผลการดำเนินงาน

ในการศึกษาวิจัยใช้กระบวนการวิจัยเชิงสำรวจและระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน (mixed method) มีแบบสังเกต แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง แบบสอบถาม และประเด็นการประชุมรับฟังความคิดเห็นของผู้แทนครัวเรือนเป็นเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง การรวบรวมข้อมูลจากผู้ตอบแบบสอบถามมีจำนวนทั้งสิ้น 1,168 ตัวอย่าง ส่วนการสัมภาษณ์เชิงลึก การประชุมกลุ่มเฉพาะ และการประชุมรับฟังความคิดเห็นมีกลุ่มตัวอย่างรวมทั้งสิ้น 80 ตัวอย่าง โดยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณด้วยวิธีการเชิงสถิติและการวิเคราะห์เชิงเนื้อหาสำหรับข้อมูลเชิงคุณภาพ จากนั้น จึงรายงานผลการศึกษาด้วยการพรรณนาแบ่งออกเป็น 3 ส่วนตามวัตถุประสงค์การวิจัยดังนี้

พฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยวต่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง

ผลการศึกษาพบว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ยังคงนิยมเดินทางท่องเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวที่อำเภอวังน้ำเขียว (ร้อยละ 22) เป็นรองก็แต่เฉพาะแหล่งท่องเที่ยวที่อำเภอปากช่องซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวยอดนิยม (ร้อยละ 52.70) โดยมีอุทยานแห่งชาติเขาเป็นจุดหมายปลายทางหลัก นักท่องเที่ยวนิยมเดินทางท่องเที่ยวพร้อมด้วยครอบครัว/ญาติ รวมถึงกลุ่มเพื่อน โดยมีจำนวนสมาชิกที่ร่วมเดินทางท่องเที่ยวในช่วง 2 – 5 คนในสัดส่วนมากที่สุด (ร้อยละ 63.20) ใช้รถยนต์ส่วนตัวเป็นพาหนะหลักเนื่องจากเส้นทางคมนาคมเข้าถึงที่สะดวกสบาย และเดินทางท่องเที่ยวแบบเข้าไปเย็นกลับในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกับระยะเวลา 2 วัน 1 คืน ส่วนระยะเวลาตั้งแต่ 3 วันขึ้นไปยังอยู่ในสัดส่วนไม่มากนัก และความถี่ในการเดินทางท่องเที่ยวอยู่ในช่วง 1 – 5 ครั้งต่อปีมากที่สุด (ร้อยละ 75)

ในด้านวัตถุประสงค์ในการเดินทางท่องเที่ยว พบว่า นักท่องเที่ยวมีวัตถุประสงค์ในการเดินทางท่องเที่ยวหลายอย่างผสมผสานกัน โดยให้ความสำคัญกับการพักผ่อนร่างกายและจิตใจมากที่สุดอย่างเห็นได้ชัด (ร้อยละ 20.28) รองลงมา คือ การใช้เวลาวางกับครอบครัว เพื่อน และคู่รัก (ร้อยละ 12.65) และการเรียนรู้ธรรมชาติ (ร้อยละ 10.64) ตามลำดับ ผลการศึกษายังชี้ว่า แม้ว่านักท่องเที่ยวส่วนใหญ่จะยังให้ความสำคัญกับการพักผ่อนหย่อนใจเป็นหลักก็ตาม แต่เริ่มมองเห็นทิศทางการเรียนรู้ธรรมชาติชัดเจนมากขึ้น เมื่อพิจารณาแหล่งข้อมูลที่ใช้ในการค้นหาและวางแผนการท่องเที่ยวจะพบว่า นักท่องเที่ยวใช้สื่อออนไลน์ (เว็บไซต์ สื่อสังคมออนไลน์) เป็นช่องทางหลัก (ร้อยละ 61.63) รองลงมาเป็นการใช้ประสบการณ์ส่วนตัวและสื่อบุคคล (คนรู้จัก เพื่อน ครอบครัว) (ร้อยละ 49.14) ในขณะที่สื่อโฆษณาแบบดั้งเดิม ได้แก่ หนังสือพิมพ์ โทรทัศน์ วิทยุ นิตยสาร คู่มือแนะนำเที่ยว ไปสเตอร์ ป้ายประกาศ ข้อมูลจากบริษัทนำเที่ยวหรือหน่วยงานด้านการท่องเที่ยว มีสัดส่วนเพียงร้อยละ 21.51 คำตอบเหล่านี้สะท้อนว่านักท่องเที่ยวในปัจจุบันนิยมใช้สื่อใหม่ (new media) และสื่อบุคคล (personal media) เป็นช่องทางหลักในการค้นหาข้อมูลเพื่อการตัดสินใจ และให้ความสำคัญกับสื่อมวลชน (mass media) น้อยลง ในด้านค่าใช้จ่ายในการเดินทางท่องเที่ยวโดยประมาณนั้น นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ใช้เงินอยู่ในช่วง 1,001 – 2,000 บาท รองลงมาทั้งหมดอยู่ในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน โดยมีค่าเฉลี่ยของค่าใช้จ่ายในการเดินทางท่องเที่ยวเท่ากับ 3,922.88 บาท

เมื่อพิจารณาถึงความพึงพอใจโดยรวมจากการเดินทางท่องเที่ยว พบว่า นักท่องเที่ยวเกือบจะทั้งหมดมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากถึงมากที่สุด โดยสิ่งนี้นักท่องเที่ยวประทับใจมากที่สุด คือ สภาพธรรมชาติ และบรรยากาศ อากาศ ตามลำดับ ส่วนคำตอบเกี่ยวกับสิ่งที่ไม่ประทับใจมากที่สุดมีสัดส่วนน้อยมาก เพียงร้อยละ 39.20 เท่านั้น โดยสิ่งนี้นักท่องเที่ยวไม่ประทับใจเลย ได้แก่ การจราจรและเส้นทางท่องเที่ยว และสิ่งอำนวยความสะดวก

ในด้านความต้องการกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง นักท่องเที่ยวแสดงความสนใจกิจกรรมทุกกิจกรรม แต่กิจกรรมที่นักท่องเที่ยวให้ความสนใจเป็นพิเศษมีทั้งหมด 16 กิจกรรม จากทั้งหมด 22 กิจกรรม ได้แก่ (1) เส้นทางจักรยานสีเขียว-ระเบียงสัตว์ป่า (2) ปีนหอคอยชมวิว 360 องศา (3) ลานกางเต็นท์แบบ unit camp (4) จุดชมวิวเขื่อนลำเชียงสา (5) เส้นทางจักรยานเรียนรู้ ธรรมชาติสำหรับครอบครัว (6) กิจกรรมพักผ่อน (7) จุดชมวิวหน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติทับลาน (8) จุดชม วิวเขาหัวช้าง (9) กางเต็นท์พักผ่อนหน่วยพิทักษ์อุทยาน (10) เส้นทางศึกษาธรรมชาติในศูนย์รวมพันธุ์ไม้และ ศูนย์รวมไฟ (11) เรียนรู้การใช้ประโยชน์จากป่า การเก็บของป่าแบบพอเพียง (12) กิจกรรมสิ่งแวดล้อมศึกษา (13) พื้นที่ปิกนิก (14) เส้นทางจักรยานเรียนรู้การเกษตรป่าไม้ผ่านแปลงปลูกป่าแบบพอเพียง (15) จุดเรียนรู้ ทางธรณี รอยเท้าโบราณบนลานหิน และ (16) Forest farming เยี่ยมชมการทำฟาร์มในพื้นที่ป่าไม้ เช่น การเพาะเห็ด การเลี้ยงมดแดง เป็นต้น จะเห็นได้ว่า เกือบครึ่งหนึ่งของกิจกรรมที่นักท่องเที่ยวให้ความสนใจ เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้หรือมีกิจกรรมการเรียนรู้สอดแทรกอยู่ในกิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อการพักผ่อน หย่อนใจ ซึ่งสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การเดินทางท่องเที่ยวในด้านการเรียนรู้ธรรมชาติที่มีแนวโน้มความ ต้องการคู่ขนานกับการพักผ่อนหย่อนใจในลักษณะต่างๆ

นอกจากนี้ ในการดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาเยือนป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง นักท่องเที่ยวให้ความสำคัญกับปัจจัยดึงดูดทางการท่องเที่ยวหลายด้าน นอกเหนือจากด้าน ทรัพยากรธรรมชาติที่สมบูรณ์ สวยงาม และสะอาดตา รวมถึงความหลากหลายของระบบนิเวศในพื้นที่แล้ว ยังให้ความสำคัญกับการจัดการที่คำนึงถึงผลกระทบการท่องเที่ยวและแหล่งเรียนรู้ด้านธรรมชาติและ ระบบนิเวศด้วย ส่งผลให้กิจกรรมการท่องเที่ยวที่จะจัดขึ้นในพื้นที่ควรมีลักษณะเป็นกิจกรรมที่มีความปลอดภัย และเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เป็นกิจกรรมที่เน้นการสร้างความจิตสำนึกการรักษาทรัพยากรธรรมชาติ/ระบบนิเวศ ซึ่ง การที่จะจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวลักษณะอย่างนี้ได้ต้องอาศัยผู้จัดกิจกรรมที่มีความรู้ ความชำนาญ และ สามารถดูแลนักท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในส่วนของปัจจัยที่ตกในแหล่งท่องเที่ยวก็เช่นเดียวกัน นักท่องเที่ยวยังคงให้ความสำคัญกับที่พักที่อยู่ท่ามกลางบรรยากาศเหมาะสมและกลมกลืนกับธรรมชาติ นอกเหนือจากที่พักที่มีสภาพดี สะอาด และปลอดภัยซึ่งเป็นลักษณะพื้นฐานของที่พักโดยทั่วไป และควรมี สิ่งอำนวยความสะดวกและการบริการสำหรับผู้สูงอายุและผู้พิการภายในที่พักด้วย สำหรับปัจจัยด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวให้ความสำคัญกับปัจจัยเกือบจะทุกด้าน แต่ด้านที่สำคัญ ในลำดับต้นๆ คือ ห้องสุขา โดยเน้นความสะอาด ถูกสุขลักษณะ เพียงพอ กลมกลืนกับพื้นที่ รวมถึงความ สะอาดและการกำจัดขยะในแหล่งท่องเที่ยว ในด้านการคมนาคมเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว นอกจากเส้นทาง/ถนน เข้าสู่แหล่งท่องเที่ยว ความสะดวกรวดเร็ว และป้ายบอกทางที่เป็นระบบ นักท่องเที่ยวยังเล็งเห็นความสำคัญ ของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดยานพาหนะที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมเพื่อบริการนักท่องเที่ยว ซึ่งจะเป็น โอกาสให้ชุมชนสามารถสร้างรายได้เชื่อมโยงกับกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ได้เป็นอย่างดี อย่างไรก็ตาม หากคนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวแล้ว ทักษะคน ทักษะ และอัยยาศัยไม่ตรีต่อนักท่องเที่ยว

ก็ถือเป็นเรื่องที่มีความสำคัญ และจะส่งผลดีต่อภาพลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวโดยรวมในสายตาของนักท่องเที่ยวด้วย

ข้อค้นพบทั้งหมดที่กล่าวมาข้างต้นช่วยสร้างความกระจ่างและความเข้าใจในพฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวงได้ดีในระดับหนึ่ง โดยเฉพาะความต้องการด้านกิจกรรมการเรียนรู้ควบคู่กับการพักผ่อนหย่อนใจในแหล่งธรรมชาติ ซึ่งเป็นคุณลักษณะของนักท่องเที่ยวยุคใหม่ที่หันมาใส่ใจสิ่งแวดล้อมและมีจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติมากขึ้น จะเห็นได้ว่า คำสำคัญอย่างเช่น “ความเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม” หรือ “ความกลมกลืนกับธรรมชาติ” ปรากฏชัดในความรู้สึกนึกคิดของนักท่องเที่ยวที่มีต่อองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง นอกจากนี้ยังให้ความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่ไม่ว่าจะในฐานะผู้ให้บริการการท่องเที่ยวรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งหรือในฐานะเจ้าของบ้าน (hosts) ที่ทำหน้าที่ต้อนรับขับสู้ด้วยอัธยาศัยไมตรีต่อผู้มาเยือน หากมองในมุมกลับ การท่องเที่ยวจะกลายเป็นเครื่องมือหรือทางออกในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน โดยที่คนในชุมชนจะต้องมีพลังอำนาจในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนเป็นเงื่อนไขสำคัญ

ความคิดเห็นและความต้องการของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องต่อการพัฒนาต้นแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง

ผลการศึกษาพบว่า

1) สภาพและสถานการณ์ปัจจุบันของการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง

ผลการศึกษาพบว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวงแบ่งออกเป็น 3 ระยะ ได้แก่ ระยะแรก ปี พ.ศ. 2530-2539 ระยะที่สอง ปี พ.ศ. 2540-2553 และระยะปัจจุบัน ปี พ.ศ. 2554-ปัจจุบัน ระยะที่ถือได้เป็นจุดเปลี่ยนของการพัฒนาการท่องเที่ยว กล่าวคือ การท่องเที่ยวขยายตัวอย่างชัดเจนมากที่สุด คือ ระยะที่สอง ปี พ.ศ. 2540-2553 อันเกิดจากการประกาศนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวของรัฐบาล มีการขยายตัวของธุรกิจท่องเที่ยวหลากหลายประเภท ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนถ่ายกรรมสิทธิ์การถือครองกรรมสิทธิ์จากเกษตรกรไปสู่นายทุนเป็นจำนวนมาก รูปแบบการท่องเที่ยวในระยะนี้มีลักษณะเป็นการท่องเที่ยวแบบมวลชน (mass tourism) เน้นวัตถุประสงค์การท่องเที่ยวเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจในแหล่งธรรมชาติเป็นหลัก มีกิจกรรมการท่องเที่ยวบางส่วนที่มุ่งเน้นการเรียนรู้ แต่ก็ยังคงจำกัดเฉพาะกลุ่มเยาวชนและคณะศึกษาดูงานจากหน่วยงานต่างๆ เท่านั้น ส่วนชุมชนมีส่วนร่วมในแง่ของการจัดส่งปัจจัยการผลิตและจำหน่ายสินค้าให้กับนักท่องเที่ยวเท่านั้น สำหรับระยะปัจจุบัน ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2554-ปัจจุบัน การท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวงเกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญ คือ เกิดการจับกุมและกวาดล้างผู้บุกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ อุทยานแห่งชาติ และที่ดิน สปก.

ส่งผลให้ธุรกิจที่พึ่งต้องปิดกิจการเป็นจำนวนมากจนเกิดเป็นกระแสข่าวที่ส่งผลต่อการรับรู้และการตัดสินใจของนักท่องเที่ยวทั้งกลุ่มนักท่องเที่ยวทั่วไปและกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มาเป็นคณะพร้อมองค์กร ส่วนในแง่การพัฒนาการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับชุมชนโดยรอบพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวงนั้น คนในชุมชนเริ่มตระหนักรู้ถึงการพัฒนาการท่องเที่ยวในระยะเริ่มต้นเนื่องจากมีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาในชุมชนเพื่อไปยังแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ โดยใช้เส้นทางสัญจรของชุมชน คนในชุมชนมีโอกาสนักท่องเที่ยวกับนักท่องเที่ยวในลักษณะต่างๆ เช่น การบอกทางหรือให้ข้อมูลการท่องเที่ยว การจัดจำหน่ายสินค้า เป็นต้น โดยแต่ละหมู่บ้านจะมีความถนัดและความเชี่ยวชาญที่แตกต่างกันออกไปขึ้นอยู่กับทำเลที่ตั้งและสภาพสังคมและเศรษฐกิจโดยรวม ตัวอย่างเช่น หมู่บ้านที่อยู่ติดถนนใหญ่หรือเส้นทางสัญจรหลักจะเป็นผู้จัดจำหน่ายสินค้าให้แก่นักท่องเที่ยวโดยตรง หมู่บ้านที่อยู่ใกล้ชิดพื้นที่ป่าไม้จะเป็นผู้จัดหาและแปรรูปสินค้า เป็นต้น ทั้งนี้ ชุมชนต่างมีความเห็นในทิศทางเดียวกันว่ายังคงต้องการการพัฒนาอีกมาก โดยเฉพาะโครงสร้างพื้นฐาน สาธารณูปโภค และสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อรองรับการท่องเที่ยว รวมถึงความต้องการของคนในชุมชนเองด้วย

ศักยภาพและความโดดเด่นของป่าสงวนแห่งชาติวังน้ำเขียวในฐานะแหล่งท่องเที่ยวมี 3 ด้านที่สำคัญ ได้แก่ ลักษณะทางภูมิศาสตร์ โดยเฉพาะความสมบูรณ์ของธรรมชาติที่ส่งผลให้มีอากาศบริสุทธิ์และเย็นสบายตลอดทั้งปี มีทำเลที่ตั้งไม่ไกลจากกรุงเทพฯ และเชื่อมโยงกับภูมิภาคอื่นๆ ได้สะดวก อีกทั้งมีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ป่าไม้และรูปแบบการจัดการป่าไม้ แต่ทว่ามีความเสี่ยงต่อการถูกทำลายจากสาเหตุสำคัญ 2 ด้าน คือ กิจกรรมการท่องเที่ยว คนในชุมชนและคนจากต่างถิ่นที่เข้ามาบุกรุกพื้นที่ป่าและใช้ประโยชน์จากป่าอย่างผิดวิธี เช่น การทำไร่เลื่อนลอย การเผาป่าเพื่อเก็บของป่า การลักลอบตัดไม้ เป็นต้น

ปัจจุบัน การพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวงได้รับการขับเคลื่อนโดยหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ หน่วยงานที่เป็นเจ้าของทรัพยากรและจัดการท่องเที่ยวเป็นส่วนเสริมพันธกิจหลัก หน่วยงานที่วางแผนและพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยวโดยตรง และหน่วยงานส่งเสริมและพัฒนาตลาดการท่องเที่ยว โดยมีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทำหน้าที่เชื่อมโยงระหว่างภาครัฐและภาคประชาชน ส่งผลให้การมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่มีมากขึ้นโดยลำดับ อย่างไรก็ตาม ผลสัมฤทธิ์จากการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่อาจจะพิจารณาได้จากองค์ประกอบของการท่องเที่ยวทั้ง 6 ด้าน (6As) ซึ่งยังคงมีข้อจำกัดทั้งปริมาณและคุณภาพเนื่องจากองค์ประกอบส่วนใหญ่อยู่ในความดูแลของส่วนราชการ ขาดแคลนงบประมาณในการบำรุงรักษาให้มีสภาพพร้อมใช้งานหรือให้บริการ และขาดแคลนบุคลากรสาขาการท่องเที่ยวโดยตรง แต่ก็ถือได้ว่ามีความพยายามและความมุ่งมั่นในอันที่จะพัฒนาการท่องเที่ยว โดยเฉพาะอย่างยิ่ง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นถือเป็นแกนนำในการพัฒนาร่วมกับคนในชุมชนโดยรอบพื้นที่

2) ความคิดเห็นของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต่อการพัฒนาต้นแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง

ผลการศึกษาพบว่า ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งผู้แทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและผู้แทนครัวเรือนในชุมชนโดยรอบพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวงส่วนใหญ่แสดงความเห็นด้วยกับการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ โดยมีเหตุผลสนับสนุนความคิดเห็น ดังนี้

- พื้นที่ป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวงมีศักยภาพและความโดดเด่นในด้านอากาศที่บริสุทธิ์ คล้ายคลึงกับภาคเหนือ อีกทั้งตั้งอยู่ไม่ไกลจากกรุงเทพฯ มากนัก ทำให้เกิดแรงดึงดูดการท่องเที่ยวแบบระยะสั้น โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวจากในเขตเมืองสามารถเดินทางมาท่องเที่ยวได้สะดวก ค่าใช้จ่ายไม่สูงมากนัก และสอดคล้องกับระยะเวลาที่มีอยู่จำกัด
- นอกเหนือจากการท่องเที่ยวแบบระยะสั้นแล้ว พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวงยังเหมาะสำหรับกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงผจญภัยและการเรียนรู้ ดังจะเห็นได้จากกลุ่มนักท่องเที่ยวที่เดินทางท่องเที่ยวในพื้นที่ด้วยการปั่นจักรยานหรือรถมอเตอร์ไซด์ รวมถึงองค์กรต่างๆ ที่นิยมจัดการท่องเที่ยวเป็นหมู่คณะในลักษณะของการศึกษาดูงาน การประชุมสัมมนานอกสถานที่ การเข้าค่ายเยาวชนถึงกิจกรรมแสดงความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กร (CSR)
- การพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ช่วยนำความเจริญมาสู่ท้องถิ่นอย่างเห็นได้ชัด โดยเฉพาะโครงสร้างพื้นฐาน สาธารณูปโภค และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ซึ่งคนในท้องถิ่นสามารถใช้ประโยชน์ร่วมกับนักท่องเที่ยวได้ ตัวอย่างเช่น เส้นทางสัญจรที่เชื่อมโยงระหว่างแหล่งท่องเที่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวเป็นเส้นทางเดียวกับที่คนในชุมชนใช้สัญจรในเวลาปกติ เป็นต้น
- การพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ก่อให้เกิดการกระจายรายได้เข้าสู่ชุมชน คนในชุมชนสามารถมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวและก่อให้เกิดรายได้เสริมนอกเหนือจากภาคการเกษตร เช่น การจัดจำหน่ายสินค้าพื้นเมือง ผลิตภัณฑ์ชุมชน การบริการขนส่งและจัดนำเที่ยว การบริการที่พักประเภทต่างๆ เป็นต้น
- หน่วยงานมีความนโยบายในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่เพื่อสร้างรายได้เข้าสู่หน่วยงานและใช้เป็นช่องทางในการเผยแพร่องค์ความรู้เกี่ยวกับการจัดการป่าไม้ ซึ่งเป็นพันธกิจหลักของหน่วยงาน ตัวอย่างเช่น สถานีฝึคนิสิตวนศาสตร์วังน้ำเขียว (สังกัดคณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์) องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ (แปลงปิกธงชัย) เป็นต้น

จะเห็นว่า เหตุผลส่วนใหญ่แสดงถึงการตระหนักรู้ผลประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจและการพัฒนาคุณภาพชีวิตเป็นหลัก โดยโครงสร้างพื้นฐาน สาธารณูปโภค และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ จำเป็นจะต้องได้รับการพัฒนาเพิ่มมากขึ้นเพื่อรองรับการท่องเที่ยว พร้อมทั้งตอบสนองความต้องการของคนในชุมชนในคราวเดียวกัน

อย่างไรก็ตาม ปัญหาและอุปสรรคที่อาจจะส่งผลต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวงมี 2 ด้าน ได้แก่

- ความยืดหยุ่นในการดำเนินคดีตามกฎหมายกรณีพื้นที่ทับซ้อนและการบุกรุกที่ดินของรัฐในพื้นที่อำเภอวังน้ำเขียว ส่งผลให้การท่องเที่ยวโดยรวมเกิดการชะงักงัน และมีผลต่อการรับรู้ของนักท่องเที่ยวที่จะเดินทางมาท่องเที่ยวในบริเวณนี้อยู่พอสมควร

- การขาดแคลนอัตรากำลังด้านการจัดการท่องเที่ยว โดยหน่วยงานส่วนใหญ่ยังคงมองว่าการท่องเที่ยวเป็นเพียงภารกิจเสริม และใช้ใครก็ได้มาให้บริการหรือจัดการท่องเที่ยวในขณะที่การท่องเที่ยวเติบโตอย่างก้าวกระโดดและมุ่งผลลัพธ์จากการพัฒนาในทิศทางที่สร้างสรรค์มากขึ้น

ปัจจัยเกื้อหนุนที่จะช่วยให้การพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียวเกิดผลสัมฤทธิ์และสามารถเป็นต้นแบบการใช้พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติเพื่อการท่องเที่ยวมี 3 ปัจจัย ได้แก่

- การบูรณาการความร่วมมือของภาคีการพัฒนาการท่องเที่ยวทั้งในด้านระบบ กลไก แผน ยุทธศาสตร์ และงบประมาณเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยว

- การเจาะตลาดนักท่องเที่ยวที่มีพฤติกรรมสอดคล้องกับฐานทรัพยากรและกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่โดยสร้างเอกลักษณ์ จุดขาย และความแตกต่างให้ชัดเจนเพื่อดึงดูดตลาดนักท่องเที่ยวเฉพาะกลุ่ม (niche market) หรือนักท่องเที่ยวคุณภาพ (quality visitor) ลดการพึ่งพาการท่องเที่ยวแบบมวลชน รวมถึงพัฒนากิจกรรมนอกฤดูท่องเที่ยวเพื่อกระจายนักท่องเที่ยวตามช่วงเวลา

- การให้ความสำคัญกับชุมชนโดยรอบพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ โดยเชื่อมโยงกับชุมชนหรือให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวและกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวเข้าสู่ชุมชนมากขึ้น

3) ปัญหาหรือสิ่งที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับรู้สึกกังวลหรือเป็นข้อควรพิจารณาในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง

ผลการศึกษาพบว่า ผลกระทบจากการดำเนินงานของภาครัฐในการจัดการการบุกรุกพื้นที่ป่าไม้และปัญหาความยืดหยุ่นในการดำเนินคดีก่อให้เกิดความรู้สึกกังวลมากที่สุด แม้ว่าคนส่วนใหญ่จะยอมรับการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่เนื่องจากตระหนักถึงผลประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจและการพัฒนาคุณภาพชีวิตก็ตาม แต่ด้วยความรู้สึกกังวล จึงแสดงท่าทีไม่มั่นใจเท่าที่ควร ความรู้สึกกังวลยังก่อให้เกิดผลกระทบสืบเนื่องต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวใน 2 ประเด็นที่สำคัญ ได้แก่

- ผลกระทบในด้านการรับรู้ของนักท่องเที่ยว เกิดจากกระแสข่าวการจับกุมและไล่รื้อที่พักในบริเวณพื้นที่ศึกษา ทำให้นักท่องเที่ยวที่ยังไม่รู้จักพื้นที่เป็นอย่างดีเกิดการรับรู้แบบเหมารวม ไม่กล้าตัดสินใจเดินทางมาท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าวังน้ำ ส่งผลให้การท่องเที่ยวในพื้นที่ประสบผลพอสมควร และอาจเป็นอุปสรรคต่อการสร้างการรับรู้การท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษา ซึ่งการท่องเที่ยวยังอยู่ในระยะเริ่มต้น

- ผลกระทบในด้านการลงทุนพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการท่องเที่ยว โดยเฉพาะคนในชุมชนขาดความเชื่อมั่นและไม่กล้าลงทุนเนื่องจากเกรงว่าจะเกิดปัญหาสืบเนื่องจากเอกสารสิทธิ์การครอบครองที่ดินในภายหลัง

นอกจากนี้ การพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ยังต้องคำนึงถึงมาตรการจัดการผลกระทบจากการท่องเที่ยว โดยเฉพาะปัญหาขยะมูลฝอย ความปลอดภัยในการเดินทางท่องเที่ยว รวมถึงการเปิดใช้ทรัพยากรของชุมชนจากการบริโภคทางการท่องเที่ยว

4) ความต้องการของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต่อการพัฒนาต้นแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง

ผลการศึกษาพบว่า นอกเหนือจากความต้องการด้านมาตรการป้องกันผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวแล้ว ความต้องการของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องยังสะท้อนผ่านคุณลักษณะขององค์ประกอบการท่องเที่ยวที่พึงประสงค์ 6 ด้าน (6As) ดังนี้

- เน้นความเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมและกลมกลืนกับธรรมชาติ
- เน้นการจัดการผลกระทบจากการท่องเที่ยวให้รัดกุม
- เน้นกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลายและตอบสนองความต้องการของตลาดนักท่องเที่ยว

เชิงคุณภาพ หรือตลาดเฉพาะกลุ่ม (niche market) มากขึ้น

นอกจากนี้ การเชื่อมโยงศักยภาพของชุมชนเข้ากับการท่องเที่ยวยังถือเป็นเงื่อนไขสำคัญของการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมและสามารถทำได้หลากหลายวิธี โดยมีจุดมุ่งหมายในด้านการสร้างผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและพัฒนาคุณภาพชีวิตเป็นสำคัญ เช่น การจูงนำเที่ยวหรือบริการท่องเที่ยวโดยชุมชน การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกรองรับกิจกรรมการท่องเที่ยว การสร้างศูนย์บริการนักท่องเที่ยว เป็นต้น พื้นที่จุดศูนย์กลางของการพัฒนาการท่องเที่ยวที่มีความเป็นไปได้มี 2 แห่ง คือ สถานีฝึกนิสิตวนศาสตร์วังน้ำเขียว (สวนรุกขชาติ) และที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลอุดมทรัพย์ เนื่องจากพื้นที่ทั้งสองแห่งตั้งอยู่กึ่งกลางพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวงและคนในชุมชนสามารถเข้าถึงได้ง่าย

แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง

ผลการศึกษาพบว่า รูปแบบการท่องเที่ยวที่พึงประสงค์ของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งผู้แทนหน่วยงานภาครัฐและเอกชน และชุมชนโดยรอบพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวงมีดังนี้

- 1) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มุ่งเน้นการเรียนรู้ระบบนิเวศและทรัพยากรธรรมชาติผ่านกิจกรรมรูปแบบต่างๆ รวมถึงให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติด้วย
- 2) การท่องเที่ยวเชิงผจญภัย มุ่งเน้นกิจกรรมการผจญภัยในแหล่งธรรมชาติเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับความสนุกสนาน เพลิดเพลิน และสัมผัสธรรมชาติอย่างใกล้ชิด ในขณะเดียวกันก็ถือโอกาสเสริมสร้างจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติด้วย
- 3) การท่องเที่ยวในฐานะเครื่องมือพัฒนาชุมชน มุ่งเน้นการใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการสนับสนุนการพัฒนาท้องถิ่นในด้านต่างๆ ทั้งในด้านกายภาพและการพัฒนาอาชีพที่เชื่อมโยงกับกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่

ผู้นำชุมชนและสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลมีบทบาทในการริเริ่มและผลักดันให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ด้วยการเชื่อมโยงกับนโยบายของภาครัฐ ในส่วนของชุมชนเอง แม้ว่าจะมีระบบและกลไกการมีส่วนร่วมที่พร้อมรองรับการพัฒนาการท่องเที่ยว แต่ยังไม่มีการรวมกลุ่มหรือหารือในประเด็น

การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างจริงจัง และไม่มั่นใจว่าจะบริหารจัดการการท่องเที่ยวอย่างเต็มรูปแบบได้ในอนาคต จึงต้องการให้ภาครัฐเป็นพี่เลี้ยงหรือองค์การบริหารส่วนตำบลนำร่องการพัฒนาไปก่อน

ข้อเสนอในการพัฒนาการท่องเที่ยวภายในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว

จากผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์การวิจัยทั้งสามข้อในข้างต้น ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวงอันประกอบด้วยหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคมอาจบูรณาการความร่วมมือกันในลักษณะ “ภาคีการพัฒนา” และร่วมกันพิจารณาข้อเสนอแนะของคณะผู้วิจัย 3 ส่วน ดังนี้

1) ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

นโยบายสาธารณะถือเป็นต้นธารแห่งความสำเร็จของการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง ดังที่ได้กล่าวไว้ข้างต้นว่า การท่องเที่ยวของอำเภอวังน้ำเขียวในภาพรวมจะมีลักษณะเป็นการใช้การท่องเที่ยวในการสร้างการเติบโตให้เศรษฐกิจ (tourism-led growth: TLG) แต่หากพิจารณาพื้นที่ศึกษาซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของอำเภอวังน้ำเขียวเป็นการเฉพาะจะเห็นได้ว่ายังคงต้องการการลงทุนเพื่อเตรียมพร้อมสำหรับการขยายตัวในอนาคต (growth-led tourism: GLT) หากมีการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่อย่างจริงจัง ดังนั้น ทิศทางของนโยบายการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวงจึงควรมีลักษณะที่ทั้ง TLG และ GLT สามารถเสริมพลังกัน กล่าวคือ มุ่งพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน สาธารณูปโภค และสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน ในขณะเดียวกันก็ตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวด้วย ที่สำคัญ ควรพัฒนาระบบนิเวศเมืองท่องเที่ยวที่ตอบสนองวิถีการดำเนินชีวิตหลากหลายรูปแบบ (multiple lifestyle city) และมีเอกลักษณ์หรือจุดขายที่ชัดเจน ซึ่งจะช่วยยืดระยะเวลาพำนักและดึงดูดนักท่องเที่ยวให้กลับมาเที่ยวซ้ำมากยิ่งขึ้น ส่งผลให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ประเด็นข้อเสนอแนะเชิงนโยบายที่สำคัญมีดังนี้

- การจัดตั้งคณะกรรมการกำกับนโยบายการท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง โดยมีองค์ประกอบของคณะกรรมการเป็นผู้แทนจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องทั้งจากภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาสังคม มุ่งเน้นการใช้นโยบายและยุทธศาสตร์แบบบูรณาการ (Cross-sectoral Approach Strategies) และถ่ายทอดนโยบายสู่การปฏิบัติผ่านองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

- การพัฒนาบุคลากรเพื่อเพิ่มพูนความรู้ด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง โดยคำนึงถึงบริบทของพื้นที่ ทิศทางของนโยบาย และมาตรฐานการท่องเที่ยวเป็นสำคัญ การพัฒนาบุคลากรแบ่งออกเป็น 3 ระดับ ได้แก่

- (1) ระดับผู้บริหารการพัฒนาเน้นแนวคิดการวางแผนและพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน การบริหารจัดการการท่องเที่ยว รวมถึงการจัดการผลกระทบจากการท่องเที่ยว

(2) ระดับผู้ปฏิบัติการ เน้นแนวทางการขับเคลื่อนแผนงานสู่การปฏิบัติ การพัฒนาระบบ และกลไกการมีส่วนร่วมของชุมชน การออกแบบและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและสิ่งอำนวยความสะดวกที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม รวมถึงการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยว

(3) ระดับชาวบ้านในฐานะเจ้าบ้านเน้นคุณภาพการบริการ การสร้างสรรค์กิจกรรมการท่องเที่ยวตามมาตรฐานการท่องเที่ยว และการต้อนรับนักท่องเที่ยวในฐานะเจ้าบ้าน

2) ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

การขับเคลื่อนนโยบายและยุทธศาสตร์สู่การลงมือปฏิบัติเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้นโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบบูรณาการข้างต้นเกิดผลเป็นรูปธรรม โดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งหมดและชุมชนในพื้นที่จะต้องร่วมกันวางแผนการใช้ทรัพยากร ศึกษาขีดความสามารถในการรองรับ ตลอดจนเสนอแนวทางการบริหารจัดการการท่องเที่ยว ซึ่งไม่เพียงแต่พิจารณาศักยภาพของพื้นที่เพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่ต้องพิจารณาความพร้อมหลายๆ ด้านประกอบกันประเด็นข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติที่สำคัญมีดังนี้

- การจัดตั้งองค์การบริหารการท่องเที่ยว (DMO) เพื่อทำหน้าที่ขับเคลื่อนนโยบายสู่การปฏิบัติ และเป็นแกนนำในการระดมทรัพยากรในการพัฒนาการท่องเที่ยว ที่สำคัญ การมีองค์การบริหารการท่องเที่ยวเป็นรูปธรรมจะช่วยสร้างความมุ่งมั่นตั้งใจ (commitment) ของทั้งผู้บริหารและผู้ปฏิบัติงานระดับต่างๆ ไปสู่ความสำเร็จและเกิดผลงานเป็นที่ประจักษ์ โดยการจัดตั้งองค์การบริหารการท่องเที่ยวอาจแบ่งออกเป็น 2 ระยะ ขึ้นอยู่กับความพร้อมของชุมชน ดังนี้

(1) ระยะแรก: การจัดตั้ง “วิสาหกิจชุมชน” ด้วยเหตุผลที่ว่าแต่ละชุมชนมีจุดแข็ง ความถนัด และความเชี่ยวชาญในการผลิตสินค้าและบริการการท่องเที่ยวแตกต่างกัน ดังนั้น การจัดตั้งวิสาหกิจชุมชนจึงเป็นบ่มเพาะธุรกิจชุมชนและเตรียมความพร้อมในเรื่องการบริหารจัดการสู่การเชื่อมโยงกับกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ เมื่อวิสาหกิจชุมชนมีความพร้อมในระดับหนึ่งแล้ว ควรพัฒนาต่อยอดไปสู่การสร้าง “เครือข่ายวิสาหกิจชุมชน” เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันระหว่างชุมชน และร่วมมือกันผลิตสินค้าหรือให้บริการการท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพในลักษณะห่วงโซ่อุปทาน (Supply chain) ทั้งนี้ การจัดตั้งวิสาหกิจชุมชนควรเลือกแบบที่เป็นนิติบุคคลเพื่อให้องค์กรได้รับการรับรองตามกฎหมายและมีสิทธิได้รับการส่งเสริมด้านต่างๆ ตามนโยบายของภาครัฐ เมื่อวิสาหกิจชุมชนมีความเข้มแข็งพอสมควรแล้ว และชุมชนมีความพร้อมมากยิ่งขึ้น ก็ควรจะไปสู่องค์การบริหารการท่องเที่ยวที่มีลักษณะและโครงสร้างซับซ้อนมากยิ่งขึ้นเพื่อให้สอดคล้องกับขอบเขตการดำเนินงานและเพิ่มระดับการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน

(2) ระยะที่สอง : การจัดตั้ง “สหกรณ์บริการการท่องเที่ยว” โดยพัฒนารูปแบบและจัดตั้งจากพื้นฐานเดิมที่เป็นวิสาหกิจชุมชน/เครือข่ายวิสาหกิจชุมชน โดยเปิดโอกาสให้คนในชุมชนสามารถถือหุ้นเพื่อเพิ่มทุนและนำมาจัดสรรสำหรับการพัฒนาคุณภาพการบริการภายหลังจากการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางการท่องเที่ยว รวมถึงวางแผนกิจการให้ครอบคลุมความต้องการของนักท่องเที่ยวอย่างครบวงจร เช่น ร้านค้าจัดจำหน่ายผลผลิตและสินค้าสะดวกซื้อ การบริการที่พักแบบโฮมสเตย์ เป็นต้น ทั้งนี้ การจัดตั้งสหกรณ์บริการการท่องเที่ยวจะต้องจดทะเบียนตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2511 โดยมีประชาชนจำนวนไม่น้อย

กว่า 10 คนขึ้นไปมารวมตัวกัน มีการกำหนดโครงสร้างแบบฝ่ายงานที่ชัดเจนดังภาพที่ 2-7 มีการตรวจสอบกิจการอย่างถูกต้องตามหลักวิชาชีพบัญชี และปันผลกลับคืนสู่สมาชิกอย่างเป็นธรรม ตัวอย่างที่ดีขององค์กรบริหารการท่องเที่ยวแบบสหกรณ์ เช่น สหกรณ์การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ภายใต้ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพาน อันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดสกลนคร เป็นต้น ทั้งนี้ การจัดตั้งสหกรณ์การท่องเที่ยวจะต้องวางระบบและกลไกการดำเนินงานให้สอดคล้องกับบริบทการดำเนินการ ได้แก่ โครงสร้างองค์กร (organizational structure) และระเบียบข้อบังคับเพื่อกำกับดูแลกิจการตามหลักธรรมาภิบาล

นอกจากนี้ องค์กรยังสามารถเปิดโอกาสให้มีตัวแทนหน่วยงานผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอื่นๆ สามารถเข้ามามีส่วนร่วมด้วยในฐานะ “ที่ปรึกษากรรมการดำเนินงาน” ได้ เช่น ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ ตัวแทนหน่วยงานภาคเอกชน ตัวแทนภาคประชาชน ตัวแทนองค์กรพัฒนาภาคเอกชน (NGOs) เป็นต้น ตัวแทนหน่วยงานเหล่านี้จะเป็นภาคีเครือข่ายการพัฒนาหรือ “หุ้นส่วนแห่งความสำเร็จ” ในการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวงในอนาคต หากมีกระบวนการสื่อสารสองทางหรือการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันเพื่อเสริมสร้างสัมพันธภาพและความเข้มแข็งของเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ องค์กรจะต้องมีแกนนำที่พร้อมทำหน้าที่เป็นตัวแทนในการแจ้งข่าวสารให้ทุกภาคส่วนรับทราบอย่างสม่ำเสมอจัดกิจกรรมพบปะสังสรรค์เพื่อติดตาม ประเมินผลความก้าวหน้า และกระชับสัมพันธภาพเป็นระยะๆ โดยคำนึงถึงผลประโยชน์ของส่วนร่วมเป็นหลัก

- ระบบและกลไกการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวการวางระบบและกลไกการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนการดำเนินงานที่ชัดเจนจะช่วยให้การพัฒนาการท่องเที่ยวตามนโยบายและยุทธศาสตร์ที่กำหนดไว้สัมฤทธิ์ผลมากยิ่งขึ้น

- รูปแบบการท่องเที่ยวและการจัดการผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยใช้แนวคิด “การท่องเที่ยวสีเขียว” (green tourism) เนื่องจากการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวงยังอยู่ในขั้นที่ 2 ขั้นเริ่มต้น (involvement stage) ซึ่งยังอยู่ในวิสัยที่หน่วยงานและชุมชนโดยรอบสามารถควบคุมและบริหารจัดการได้ โดยการกำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวที่ลดผลกระทบต่อธรรมชาติ สาธารณูปโภค และสังคมท้องถิ่น ยอมรับศักยภาพของธรรมชาติ และเคารพอัตลักษณ์และศักยภาพของท้องถิ่น นอกจากนี้ การท่องเที่ยวสีเขียวยังช่วยลดผลกระทบและเพิ่มคุณภาพของสิ่งแวดล้อมซึ่งถือว่าเป็นจุดอ่อนของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและผจญภัย ที่สำคัญ สามารถใช้เป็นจุดขายทางการตลาดเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวคุณภาพเข้ามาเยือนพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวงอีกด้วย

- การกระจายนักท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับความสามารถในการรองรับของพื้นที่ โดยพัฒนาการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยวด้วยการลงทุนหรือส่งเสริมการลงทุนในสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการท่องเที่ยวที่จำเป็นให้มากขึ้น โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดบริการสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อกระจายรายได้สู่ชุมชน อาทิ ลานกางเต็นท์ โฮมสเตย์ ร้านค้า ร้านอาหาร รวมถึงการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวให้หลากหลายเพื่อกระจายปริมาณนักท่องเที่ยวและรายได้จากการท่องเที่ยวให้ครอบคลุมทั้งพื้นที่และไม่กระจุกตัวอยู่ในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งเท่านั้น

3) ข้อเสนอแนะเชิงภาพลักษณ์

การลงทุนเพื่อเตรียมความพร้อมรองรับการขยายตัวของการท่องเที่ยว (GLT) ตั้งแต่ขั้นเริ่มต้นของการพัฒนาการท่องเที่ยวจะช่วยส่งเสริมภาพลักษณ์ที่ดีของจุดหมายปลายทาง การมีภาพลักษณ์ที่ดีจะเป็นการส่งเสริมให้ผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวมีคุณภาพสูงขึ้นซึ่งจะก่อให้เกิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในที่สุด ภาพลักษณ์ที่นักท่องเที่ยวมีต่อแหล่งท่องเที่ยวสามารถใช้ในการกำหนดจุดแข็งและจุดอ่อนของแหล่งท่องเที่ยวและสามารถใช้ในการส่งเสริมการตลาด นอกจากนี้ ภาพลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวที่ดียังส่งผลให้นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจมากขึ้นและมีแนวโน้มที่จะกลับมาท่องเที่ยวเดิมอีกครั้งหรือนำให้บุคคลที่รู้จักมาท่องเที่ยวยังแหล่งท่องเที่ยวนั้นในอนาคต อย่างไรก็ตาม ภาพลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวสามารถเปลี่ยนแปลงได้ขึ้นอยู่กับข้อมูลข่าวสารที่นักท่องเที่ยวได้รับ ประเด็นข้อเสนอแนะเชิงภาพลักษณ์มีดังนี้

- การสร้างการรับรู้ภาพลักษณ์การท่องเที่ยวของพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง เพื่อคัดสรรนักท่องเที่ยวคุณภาพให้เข้ามาเยือนในพื้นที่และลดการกระชุกตัวของนักท่องเที่ยวในพื้นที่ตำบลไทยสามัคคีและตำบลวังหมี และอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่เพื่อกระจายรายได้ ลดความเหลื่อมล้ำ และลดความกดดันต่อธรรมชาติ รวมถึงการสร้างการรับรู้ภาพลักษณ์ในลักษณะของแหล่งท่องเที่ยวที่สามารถมาเยี่ยมชมเยือนได้ตลอดทั้งปีเพื่อลดกระชุกตัวของนักท่องเที่ยวในช่วงฤดูการท่องเที่ยว โดยเฉพาะในช่วงฤดูฝนที่มีบรรยากาศเย็นชุ่มฉ่ำและป่าไม้เขียวขจี ที่สำคัญ ควรสร้างการรับรู้ภาพลักษณ์ในลักษณะเมืองท่องเที่ยวที่ตอบสนองวิถีการดำเนินชีวิตหลากหลายรูปแบบ (multiple lifestyle city) เพื่อปรับเปลี่ยนภาพลักษณ์เดิมหรือเปลี่ยนการรับรู้ของนักท่องเที่ยวที่มีต่อเหตุการณ์บุกรุกพื้นที่ป่าไม้เมื่อปี พ.ศ. 2554

- การใช้ภาพลักษณ์เป็นเครื่องมือในการพัฒนาคุณภาพของผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยว โดยการศึกษาภาพลักษณ์ในมุมมองของนักท่องเที่ยวชาวไทยและ/หรือชาวต่างประเทศเพื่อนำมาเป็นกรอบในการพัฒนาผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวที่สามารถตอบสนองความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว ในขณะเดียวกันก็สามารถพัฒนาสังคมของชุมชนโดยรอบพื้นที่ด้วย การศึกษาของ Beerli และ Martin (2004) พบว่า ขอบเขตที่ใช้กำหนดภาพลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวขึ้นอยู่กับปัจจัยต่างๆ เช่น ทรัพยากรธรรมชาติ โครงสร้างพื้นฐาน สถานที่และกิจกรรมการท่องเที่ยว สภาพแวดล้อมทางสังคม บรรยากาศโดยรวมของพื้นที่ เป็นต้น สิ่งต่างๆ เหล่านี้ล้วนส่งผลต่อคุณภาพของผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวทั้งสิ้น

- ในด้านการสื่อสารภาพลักษณ์การท่องเที่ยว ผลการสำรวจพฤติกรรมและรูปแบบการท่องเที่ยวชี้ให้เห็นว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นบุคคลที่มีภูมิลำเนาอยู่ในพื้นที่ภาคกลาง โดยเฉพาะกรุงเทพฯ ซึ่งอาจจัดว่านักท่องเที่ยวกลุ่มนี้เป็นคนเมืองหรือคนชั้นกลางที่มีความต้องการการท่องเที่ยวเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจเป็นวัตถุประสงค์หลัก นิยมเดินทางเที่ยวเป็นกลุ่มเล็กๆ กับครอบครัวหรือกลุ่มเพื่อน โดยใช้รถยนต์ส่วนตัวเนื่องจากมีความสะดวกและสามารถจัดการท่องเที่ยวได้ด้วยตนเอง นักท่องเที่ยวกลุ่มนี้ยังใช้สื่อออนไลน์ประกอบการตัดสินใจ และสื่อบุคคลเป็นช่องทางหลักในการค้นหาและวางแผนการท่องเที่ยว ดังนั้น หากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะเจาะตลาดนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้ก็ควรใช้การสื่อสารภาพลักษณ์ผ่านระบบออนไลน์ โดยเฉพาะสื่อสังคมออนไลน์ประเภทต่างๆ เนื่องจากสามารถเข้าถึงตลาดนักท่องเที่ยวเป้าหมายแต่ได้ง่ายรวดเร็ว และใช้งบประมาณไม่สูงมากนัก แต่ถ้าต้องการขยายตลาดไปสู่กลุ่มเป้าหมายอื่นๆ ก็ควรพัฒนาระบบ

สาธารณูปโภค (อินเทอร์เน็ต) ให้ครอบคลุมพื้นที่และมีประสิทธิภาพเพียงพอเพื่อใช้ในการส่งเสริมภาพลักษณ์ของจุดหมายปลายทางผ่านการบอกต่อ (Word of Mouth) และการเผยแพร่ข้อมูลการท่องเที่ยวโดยตัวนักท่องเที่ยวเอง ทั้งนี้ นอกจากสื่อสังคมออนไลน์จะเป็นเครื่องมือที่ช่วยเผยแพร่ข้อมูลที่ง่าย รวดเร็ว และประหยัดแล้ว ยังช่วยดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวกลุ่มอื่นๆ ได้ในวงกว้าง เช่น กลุ่มนักท่องเที่ยวครอบครัวหรือครอบครัวแบบไร้บุตร กลุ่มนักท่องเที่ยววัยทำงานที่รักการผจญภัย กลุ่มผู้หญิง กลุ่มศึกษาดูงาน กลุ่มคนโสด เป็นต้น

ความคิดเห็นและความต้องการของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาต้นแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง

ภุริวัจน์ เดชอุ่ม

ภาควิชาศิลปาชีพ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

แสงสรรค์ ภูมิสถาน

สาขาวิชาอุทยาน นันทนาการ และการท่องเที่ยว คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

นันทชัย พงศ์พัฒนานุรักษ์

ภาควิชาชีววิทยาป่าไม้ คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นและความต้องการของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาต้นแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง” มีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อศึกษาพฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยวต่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง (2) เพื่อศึกษาความคิดเห็นและความต้องการของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาต้นแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง และ (3) เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงสำรวจและระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน มีแบบสังเกต แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างแบบสอบถาม และประเด็นการประชุมรับฟังความคิดเห็นของผู้แทนครัวเรือนเป็นเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง การรวบรวมข้อมูลจากผู้ตอบแบบสอบถามมีจำนวนทั้งสิ้น 1,168 ตัวอย่าง ส่วนการสัมภาษณ์เชิงลึก การประชุมกลุ่มเฉพาะ และการประชุมรับฟังความคิดเห็น มีกลุ่มตัวอย่างรวมทั้งสิ้น 80 ตัวอย่าง โดยเก็บรวบรวมข้อมูลในช่วงเดือนมิถุนายน-สิงหาคม 2558 และใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณด้วยวิธีการเชิงสถิติและการวิเคราะห์เชิงเนื้อหาสำหรับข้อมูลเชิงคุณภาพ

ผลวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า พื้นที่ป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวงได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวเป็นรองจากแหล่งท่องเที่ยวในอำเภอปากช่อง ซึ่งเป็นที่ตั้งของอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ การเดินทางท่องเที่ยวมีลักษณะเป็นการท่องเที่ยวด้วยตนเองพร้อมด้วยครอบครัว ญาติ รวมถึงเพื่อนเป็นกลุ่มเล็กๆ เพียง 2-5 คน โดยใช้รถยนต์ส่วนบุคคล นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่อยู่ในวัยทำงานจากพื้นที่ภาคกลางหรือกรุงเทพฯ ใช้เวลาในการท่องเที่ยวแบบระยะสั้นทั้งแบบเข้าไปเย็นกลับและพักค้างคืน 2 วัน 1 คืน มีความถี่ในการเดินทางท่องเที่ยวในรอบปีสูงถึง 5 ครั้งต่อปี ส่วนวัตถุประสงค์ในการเดินทางท่องเที่ยวนั้นมีลักษณะผสมผสานกันหลายอย่าง โดยให้ความสำคัญกับการพักผ่อนร่างกายและจิตใจมากที่สุด แต่เริ่มมองเห็นทิศทางการเรียนรู้ธรรมชาติชัดเจนมากขึ้น สื่อออนไลน์และสื่อบุคคล (คนรู้จัก เพื่อน ครอบครัว) ถือเป็นช่องทางหลักในการค้นหาข้อมูลและวางแผนการท่องเที่ยว ในด้านความต้องการกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาตินั้น มีกิจกรรมที่นักท่องเที่ยวให้ความสนใจเป็นพิเศษมากถึง 16 กิจกรรมจากทั้งหมด 22 กิจกรรม ในด้านการดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาเยือนพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวงนั้น นอกจากนักท่องเที่ยวจะให้ความสำคัญกับทรัพยากรธรรมชาติที่สมบูรณ์ สวยงาม และสะอาดแล้ว ยังให้ความสำคัญกับการจัดการที่คำนึงถึงผลกระทบการท่องเที่ยวและแหล่งเรียนรู้ด้านธรรมชาติ และระบบนิเวศด้วย กิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ควรจะเป็นกิจกรรมที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม เน้นการสร้างจิตสำนึกอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และใช้จัดกิจกรรมที่มีความรู้ ความชำนาญ และสามารถดูแล

นักท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่วนที่พักในแหล่งท่องเที่ยวจะเน้นความกลมกลืนกับธรรมชาติและควรมีสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้สูงอายุและผู้พิการ ส่วนสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวให้ความสำคัญกับห้องสุขาและการกำจัดขยะ ด้านการคมนาคมเข้าถึง นักท่องเที่ยวต้องการเส้นทาง/ถนนเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยวและระบบป้ายบอกทาง ที่สำคัญ นักท่องเที่ยวเล็งเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชนทั้งในฐานะผู้ให้บริการและเจ้าบ้านที่ดีด้วย ส่วนผลวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกภาคส่วนเห็นด้วยกับการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ โดยให้เหตุผลสนับสนุนความคิดเห็นที่แสดงถึงการตระหนักรู้ถึงผลประโยชน์เชิงเศรษฐกิจและการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนเป็นหลัก โครงสร้างพื้นฐาน สาธารณูปโภค และสิ่งอำนวยความสะดวกถือเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับรองรับการท่องเที่ยว ในขณะเดียวกันก็ตอบสนองความต้องการของคนในชุมชนด้วย อย่างไรก็ตาม ปัญหาและอุปสรรคสำคัญที่อาจส่งผลกระทบต่อพัฒนาการท่องเที่ยวมีสองประเด็นหลัก ได้แก่ ความยืดหยุ่นในการดำเนินคดีกรณีพื้นที่ทับซ้อนและการบุกรุกที่ดินของรัฐ ส่งผลต่อภาพลักษณ์การท่องเที่ยวโดยรวมและความมั่นใจในการลงทุนพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกของคนในชุมชน และการขาดแคลนอัตราค่าจ้างด้านการจัดการท่องเที่ยวในหน่วยงานต่างๆ ส่วนความต้องการของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องที่สะท้อนผ่านคุณลักษณะขององค์ประกอบการท่องเที่ยวที่พึงประสงค์ ได้แก่ ความเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมและกลมกลืนกับธรรมชาติ การจัดการผลกระทบจากการท่องเที่ยวให้รัดกุม และเน้นกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลายและตอบสนองความต้องการของตลาด นักท่องเที่ยวเชิงคุณภาพหรือตลาดเฉพาะกลุ่ม โดยเชื่อมโยงศักยภาพของชุมชนเข้ากับการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมและใช้สถานีวิถีชีวิตสวนศาสตร์วังน้ำเขียว (สวนรุกขชาติ) หรือที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลอุ่มพริ้วเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาการท่องเที่ยว

จากการบูรณาการข้อค้นพบที่ได้จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 และ 2 นำไปสู่ข้อสรุปที่ได้ตามผลวิจัยข้อที่ 3 กล่าวคือ รูปแบบการท่องเที่ยวที่พึงประสงค์มี 3 รูปแบบ คือ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวเชิงผจญภัย และการท่องเที่ยวในฐานะเครื่องมือพัฒนาชุมชน โดยผู้นำชุมชนและสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลมีบทบาทในการริเริ่มและผลักดันให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ด้วยการเชื่อมโยงกับนโยบายของภาครัฐ ในเบื้องต้น ชุมชนในพื้นที่โดยรอบยังคงต้องการให้ภาครัฐเป็นพี่เลี้ยงในระยะแรก หรือให้องค์การบริหารส่วนตำบลนำร่องการพัฒนาการท่องเที่ยวไปก่อน

คำสำคัญ: ความคิดเห็น, ความต้องการ, ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง, การพัฒนาต้นแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน, ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง

Stakeholders' Opinion and Needs toward Development of Sustainable Tourism Model in the Wang Nam Khiao - Khao Phu Luang Forest Reserve

Puriwaj Dachum

Department of Career Sciences, Faculty of Humanities, Kasetsart University

Sangsan Phumsathan

Parks, Recreation, and Tourism Program, Faculty of Forestry, Kasetsart University

Nantachai Pongpattanaurak

Department of Forest Biology, Faculty of Forestry, Kasetsart University

Abstract

The objectives of this research; “Stakeholders’ Opinion and Needs toward Development of Sustainable Tourism Model in the Wang Nam Khiao - Khao Phu Luang Forest Reserve National Reserve Forest”, were (1) to study the behaviors and needs of the tourists toward sustainable tourism in the Wang Nam Khiao - Khao Phu Luang National Reserve Forest, (2) to study opinions and needs of stakeholders related to the development of sustainable tourism model for the Wang Nam Khiao - Khao Phu Luang National Reserve Forest, and (3) to present the way to develop a sustainable tourism by using the survey research and mixed research methodology. The tools collecting the sample data of this study were observation form, structured interview form, questionnaire, and consultation meeting of the representative household. The data collection from the respondents contained 1,168 samples. The in-depth interview, the specifically meeting, and the consultation meeting comprised 80 samples. All samples were compiled from June to August 2015 and used the quantitative data analysis with statistic process and the content analysis for qualitative data.

According to the first objective, the result of this study revealed that the tourist attraction in Pak Chong District, where Khao Yai National Park located, was more popular than the Wang Nam Khiao forest. The tourists traveled by themselves together with their families, relatives or a small group of friends with only 2-5 persons by using their private cars. Moreover, the most tourists were in the working age from central Thailand/Bangkok and spent their travels with a short period of time: a day trip and an overnight trip. However, the frequency of last-year-traveling was up to 5 times per year. The purposes of traveling were various but placed the most importance on relaxation. It also showed that the tourists aimed to learn about nature more and more. They also used the online social media and personal media (acquaintance, friend or family) as the main channel to search the information and plan to travel. For the needs of travel’s activities in the National Reserve Forest Area, there were specially 16 activities out of 22 activities interested by the tourists. The ways to attract the tourist visiting the Wang Nam Khiao - Khao Phu Luang National Reserve Forest were that the natural resource had to be plentiful, beautiful, and

prominent and the management had to consider the tourism impact, the natural learning center and the ecology. The tourism activity shall be eco-friendly and filled with the consciousness of environmental conservation. Furthermore, the organizer needed to be omniscient, professional, and able to take care of the tourist efficiently. For the accommodation, it was focused on nature harmony and facilities for elders and defectives. The restroom and waste disposal were also taken into tourists' consideration. Apart from the accommodation, the transportation was such an important system that the route/road and the guidepost to the location need to be accessible. The community participation as facilitator and householder was also essential. According to the second objective, the finding indicated that every stakeholder agreed with the development of tourism accompanied by giving a main reason to support the opinion of economic interest and quality of life development in its community. The infrastructure, public utility and facility were necessary for tourism and also satisfied people in their community. However, there were 2 main obstacles affected the tourism development. First of all, the legal proceeding continuity in case of overlapping territorial claims area and state breach of close affected the entire tourism image and the confidence to invest in facility development. Secondly, the shortage of manpower tourism management in any organizations was also a core problem that affected the tourism development. The stakeholders' needs which reflected from the desirable characteristic of 6 tourism elements were: eco-friendly and nature harmony, tourism impact management, and the emphasis on various learning activities and satisfaction of quality visitors or niche market. There shall be the potential community in connection with tourism participation. Finally, the center of tourism development should be the Wang Nam Khiao Forestry Student Training Center or Udomsab Sub-district Administrative Organization.

The findings' integration received from the first and the second purposes was led to the third finding. This means there were 3 desirable tourism forms of stakeholders: eco-tourism, adventure tourism, and tourism as a tool of community development. The community leader and a member of Sub-district Administrative Organization could play a big role in creation and implementation of tourism development along with public policy. At the beginning, the community in a surrounding area of study preliminary needed either the government to be a mentor or the Sub-district Administrative Organization to lead out the tourism development as a pilot project.

Keywords: Opinion, Needs, Stakeholders, Development of Sustainable Tourism Model, the Wang Nam Khiao - Khao Phu Luang National Reserve Forest

สารบัญ

	หน้า
บทสรุปสำหรับผู้บริหาร (Executive Summary)	(2-1)
บทคัดย่อภาษาไทย	(2-16)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	(2-18)
สารบัญ	(2-20)
สารบัญตาราง	(2-22)
สารบัญภาพ	(2-24)
บทที่ 1 บทนำ	2-1
1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหา	2-1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	2-3
1.3 ขอบเขตของการวิจัยการศึกษา	2-3
1.4 นิยามศัพท์	2-4
1.5 กรอบแนวคิดในการวิจัย	2-5
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	2-6
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	2-7
2.1 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง	2-7
2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	2-38
2.3 การสังเคราะห์ข้อมูลเพื่อสร้างเครื่องมือวิจัยและการดำเนินงานวิจัย	2-45
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	2-47
3.1 ขั้นตอนการวิจัย	2-47
3.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	2-48
3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	2-49
3.4 การหาคุณภาพของเครื่องมือ	2-51
3.5 การเก็บรวบรวมข้อมูล	2-52
3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล	2-54

สารบัญ (ต่อ)

		หน้า
บทที่ 4	ผลการศึกษา	2-56
	4.1 ผลการวิจัยเชิงปริมาณ	2-56
	4.2 ผลการวิจัยเชิงคุณภาพ	2-92
	4.3 การบูรณาการการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ	2-112
 บทที่ 5	 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	 2-116
	5.1 สรุปผลการวิจัย	2-116
	วัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่หนึ่ง	2-116
	วัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่สอง	2-119
	วัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่สาม	2-123
	5.2 อภิปรายผลการวิจัย	2-123
	5.3 ประโยชน์ที่ได้รับและข้อเสนอแนะจากการวิจัย	2-131
	ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย	2-132
	ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ	2-133
	ข้อเสนอแนะเชิงภาพลักษณ์	2-136
	5.4 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป	2-137
 เอกสารอ้างอิง		 2-139
ภาคผนวก		
ภาคผนวก 2-1	เครื่องมือวิจัย	2-144
ภาคผนวก 2-2	ผลการรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ	2-160
ภาคผนวก 2-3	รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์เชิงลึก รายชื่อตัวแทนครัวเรือน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	2-196
ภาคผนวก 2-4	ประมวลภาพกิจกรรม	2-202
	ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์ กิจกรรมที่วางแผนไว้ กิจกรรมที่ดำเนินการ	
	และผลที่ได้รับตลอดโครงการ	2-211

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 2-1	ประชากรและจำนวนตัวอย่าง 2-48
ตารางที่ 2-2	สรุปความสัมพันธ์ระหว่างวิธีดำเนินการวิจัยกับวัตถุประสงค์การวิจัย 2-55
ตารางที่ 2-3	อัตราการตอบรับแบบสอบถาม 2-57
ตารางที่ 2-4	ค่าคะแนนความถี่และค่าร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามเพศ อายุ สถานภาพ การศึกษา อาชีพ รายได้ ภูมิสำเนาหรือที่อยู่ปัจจุบัน 2-58
ตารางที่ 2-5	ค่าคะแนนความถี่และค่าร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามจุดหมายปลายทางหลักและแหล่งท่องเที่ยวที่ไปเยือน 2-60
ตารางที่ 2-6	ค่าคะแนนความถี่และค่าร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามลักษณะผู้ร่วมเดินทาง จำนวนสมาชิกที่ร่วมเดินทาง รูปแบบการเดินทาง ระยะเวลา และความถี่ในการเดินทางท่องเที่ยว 2-62
ตารางที่ 2-7	ค่าคะแนนความถี่และค่าร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามวัตถุประสงค์ในการเดินทางท่องเที่ยว 2-64
ตารางที่ 2-8	ค่าคะแนนความถี่และค่าร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามแหล่งข้อมูลที่ใช้ในการค้นหาและวางแผนการท่องเที่ยว 2-65
ตารางที่ 2-9	ค่าคะแนนความถี่และค่าร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามค่าใช้จ่ายที่ใช้ในการเดินทางท่องเที่ยวโดยประมาณ 2-66
ตารางที่ 2-10	ค่าคะแนนความถี่และค่าร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามสิ่งที่ประทับใจและไม่ประทับใจในการเดินทางท่องเที่ยว 2-66
ตารางที่ 2-11	ค่าคะแนนความถี่และค่าร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามความพึงพอใจโดยรวม 2-67
ตารางที่ 2-12	ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความสนใจที่จะเข้าร่วมกิจกรรม ที่จะพัฒนาขึ้นในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว –ป่าเขาภูหลวง 2-68
ตารางที่ 2-13	ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของปัจจัยสำคัญในการดึงดูดนักท่องเที่ยว ให้มาเยือนป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว –ป่าเขาภูหลวง (ด้านสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว) 2-70
ตารางที่ 2-14	ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของปัจจัยสำคัญในการดึงดูดนักท่องเที่ยว ให้มาเยือนป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง (ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว) 2-71
ตารางที่ 2-15	ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของปัจจัยสำคัญในการดึงดูดนักท่องเที่ยว ให้มาเยือนป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว –ป่าเขาภูหลวง (ด้านที่พักในแหล่งท่องเที่ยว) 2-71

สารบัญตาราง (ต่อ)

		หน้า
ตารางที่ 2-16	ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของปัจจัยสำคัญในการดึงดูดนักท่องเที่ยว ให้มาเยือนป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง (ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว)	2-72
ตารางที่ 2-17	ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของปัจจัยสำคัญในการดึงดูดนักท่องเที่ยว ให้มาเยือนป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง (ด้านการคมนาคมเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว)	2-73
ตารางที่ 2-18	ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของปัจจัยสำคัญในการดึงดูดนักท่องเที่ยว ให้มาเยือนป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง (ด้านการยอมรับของคนในท้องถิ่น)	2-74
ตารางที่ 2-19	ค่าคะแนนความถี่และคำร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามเพศ อายุ สถานภาพ การศึกษา อาชีพ รายได้ ภูมิสำเนาหรือที่อยู่ปัจจุบัน	2-75
ตารางที่ 2-20	ค่าคะแนนความถี่และคำร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามจุดหมายปลายทางหลักและแหล่งท่องเที่ยวที่ไปเยือน	2-78
ตารางที่ 2-21	ค่าคะแนนความถี่และคำร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามลักษณะผู้ร่วมเดินทาง จำนวนสมาชิกที่ร่วมเดินทาง รูปแบบการเดินทาง ระยะเวลา และความถี่ในการเดินทางท่องเที่ยว	2-80
ตารางที่ 2-22	ค่าคะแนนความถี่และคำร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามวัตถุประสงค์ในการเดินทางท่องเที่ยว	2-82
ตารางที่ 2-23	ค่าคะแนนความถี่และคำร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามแหล่งข้อมูลที่ใช้ในการค้นหาและวางแผนการท่องเที่ยว	2-83
ตารางที่ 2-24	ค่าคะแนนความถี่และคำร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามค่าใช้จ่ายที่ใช้ในการเดินทางท่องเที่ยวโดยประมาณ	2-83
ตารางที่ 2-25	ค่าคะแนนความถี่และคำร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามสิ่งที่ประทับใจและไม่ประทับใจในการเดินทางท่องเที่ยว	2-84
ตารางที่ 2-26	ค่าคะแนนความถี่และคำร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามความพึงพอใจโดยรวม	2-85
ตารางที่ 2-27	ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความสนใจที่จะเข้าร่วมกิจกรรม ที่จะพัฒนาขึ้นในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง	2-86
ตารางที่ 2-28	ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของปัจจัยสำคัญในการดึงดูดนักท่องเที่ยว ให้มาเยือนป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง (ด้านสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว)	2-88

สารบัญตาราง (ต่อ)

		หน้า
ตารางที่ 2-29	ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของปัจจัยสำคัญในการดึงดูดนักท่องเที่ยว ให้มาเยือนป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง (ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว)	2-88
ตารางที่ 2-30	ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของปัจจัยสำคัญในการดึงดูดนักท่องเที่ยว ให้มาเยือนป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง (ด้านที่พักในแหล่งท่องเที่ยว)	2-89
ตารางที่ 2-31	ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของปัจจัยสำคัญในการดึงดูดนักท่องเที่ยว ให้มาเยือนป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง (ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว)	2-90
ตารางที่ 2-32	ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของปัจจัยสำคัญในการดึงดูดนักท่องเที่ยว ให้มาเยือนป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง (ด้านการคมนาคมเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว)	2-91
ตารางที่ 2-33	ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของปัจจัยสำคัญในการดึงดูดนักท่องเที่ยว ให้มาเยือนป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง (ด้านการยอมรับของคนในท้องถิ่น)	2-91
ตารางที่ 2-34	แสดงสัดส่วนนักท่องเที่ยวตามลักษณะการพักค้างในปีที่ 1-6	2-136

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 2-1	2-6
กรอบแนวคิดการศึกษาความคิดเห็นและความต้องการของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ในการพัฒนาต้นแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว- ป่าเขาภูหลวง	
ภาพที่ 2-2	2-16
กระบวนการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน	
ภาพที่ 2-3	2-23
องค์ประกอบของคณะบริหารแหล่งท่องเที่ยว	
ภาพที่ 2-4	2-25
องค์ประกอบหลักของแผนบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วม	
ภาพที่ 2-5	2-31
กระบวนการพฤติกรรม	
ภาพที่ 2-6	2-35
กรอบแนวคิดในการศึกษาพฤติกรรมนักท่องเที่ยวในมิติ ของการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วม	
ภาพที่ 2-7	2-167
ตัวอย่างโครงสร้างองค์การบริหารการท่องเที่ยวในรูปแบบสหกรณ์การท่องเที่ยว	
ภาพที่ 2-8	2-168
ระบบการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานพัฒนาการท่องเที่ยว	

1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหา

ปัญหาความขัดแย้งในการใช้ประโยชน์พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติทั้งการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวน การลักลอบล่าสัตว์ป่า ตัดไม้ เก็บหาของป่า ปศุสัตว์ รวมถึงความขัดแย้งระหว่างชุมชนในท้องถิ่นและภาครัฐ เป็นปัญหาของการจัดการพื้นที่ป่าสงวนที่อยู่คู่สังคมไทยมาช้านานกว่าห้าสิบปี และนับวันจะทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น สถานการณ์ต่างๆ นี้ถือเป็นวิกฤตการณ์ที่ส่งผลกระทบต่อพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน และเป็นปัญหาเรื้อรังที่ไม่สามารถแก้ไขได้อย่างแท้จริงไม่ว่าจะกี่ยุคกี่สมัย สาเหตุของปัญหาการบุกรุกพื้นที่ป่าไม้ดังกล่าวสืบเนื่องมาจากความต้องการการใช้ประโยชน์ที่ดินอันเป็นผลพวงมาจากความเหลื่อมล้ำของเศรษฐกิจที่ดิน โดยเฉพาะพื้นที่ป่าไม้ที่เป็นพื้นที่ราบที่มีศักยภาพในการตั้งถิ่นที่อยู่อาศัย ชุมชน พื้นที่เกษตรกรรม ในขณะเดียวกันพื้นที่ราบนี้ก็เป็นถิ่นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าขนาดใหญ่และหมู่ไม้ป่าที่มีความสมบูรณ์ตามธรรมชาติ ความต้องการในการพัฒนาด้านเศรษฐกิจของชุมชนโดยรอบบนพื้นฐานของการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและที่ดินป่าไม้นี้ ทำให้การจัดการป่าสงวนแห่งชาติในปัจจุบันไม่บรรลุวัตถุประสงค์ของการประกาศจัดตั้งพื้นที่ที่ต้องการสงวนและรักษาไว้ซึ่งความหลากหลายทางชีวภาพและทรัพยากรป่าไม้เพื่อประโยชน์ในด้านการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน และนำความหลากหลายทางชีวภาพมาใช้ในการพัฒนาและจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อการยกระดับความเป็นอยู่ของชุมชนโดยรอบป่าสงวนแห่งชาติ รวมถึงการศึกษาค้นคว้าเชิงวิชาการอันจะนำไปสู่การพัฒนาระบบนิเวศ หรือพันธุ์พืชป่าไม้เพื่อใช้ประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจ (สำนักความหลากหลายทางชีวภาพ, 2556)

การท่องเที่ยวสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการจัดการพื้นที่ป่าสงวนให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งพื้นที่ข้างต้นได้ ดังปรากฏแนวปฏิบัติที่ดีในหลายประเทศทั่วโลก อาทิ การจัดการพื้นที่ป่าสงวน (National Forest) ในประเทศสหรัฐอเมริกา Shawnee National Forest, Superior National Forest ภายใต้ “The Multiple Use and Sustained Yield Act of 1960” ที่มีการระบุถึงแนวทางการจัดการพื้นที่ป่าเพื่อวัตถุประสงค์ด้านนันทนาการ ส่งเสริมให้ประชาชนเข้าถึงและสามารถประกอบกิจกรรมนันทนาการในพื้นที่ป่าสงวนได้อย่างเท่าเทียม ใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการจัดการความขัดแย้งระหว่างหน่วยงานภาครัฐที่ดูแลพื้นที่กับชุมชนในท้องถิ่นตั้งอยู่ในบริเวณโดยรอบพื้นที่ป่าสงวน รวมถึงใช้การท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าสงวนซึ่งเป็นพื้นที่ท่องเที่ยวกึ่งธรรมชาติ (Intermediate Tourism Area) เป็นกลยุทธ์หนึ่งที่ช่วยลดภาวะความกดดันของความต้องการการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ธรรมชาติที่มีความเปราะบาง เช่น พื้นที่อุทยานแห่งชาติ พื้นที่สงวนธรรมชาติเข้มข้น พื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เป็นต้น โดยกระจายการใช้ประโยชน์ไปยังพื้นที่ป่าสงวน ลดปริมาณการใช้ประโยชน์ด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่เปราะบาง ซึ่งจะช่วยให้ระบบนิเวศของพื้นที่ที่เปราะบางสามารถฟื้นฟูสภาพความสมบูรณ์ตามธรรมชาติคืนมาได้ (U.S. Forest Service, 2008)

สำหรับประเทศไทย การกำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวที่เหมาะสมสำหรับพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการจัดการความขัดแย้งของการใช้ประโยชน์ที่ดินป่าสงวนระหว่างภาครัฐกับชุมชนในท้องถิ่นด้วยการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวที่เหมาะสม ทำให้ชุมชนในท้องถิ่นลดการใช้ทรัพยากรป่าไม้อย่างฟุ่มเฟือยและสร้างรายได้ให้กับคนในท้องถิ่นภายใต้แนวคิดและความคาดหวังที่ว่าเมื่อพื้นที่ได้รับการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวและสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาเยือนพื้นที่ก็จะนำมาซึ่งการพัฒนาด้านสาธารณูปโภค การปรับปรุงและพัฒนาสภาพภูมิทัศน์และกายภาพให้ดีขึ้น การพัฒนาอาชีพ การลดอัตราการว่างงานของคนในชุมชน การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน การสร้างรายได้ให้แก่คนในชุมชน การลงทุนด้านโครงสร้างพื้นฐานต่างๆ และธุรกิจบริการท่องเที่ยว รวมถึงการพัฒนาคุณภาพสินค้าและการบริการเพื่อการท่องเที่ยว ซึ่งล้วนแต่เป็นผลกระทบเชิงบวกจากการพัฒนาการท่องเที่ยวต่อเศรษฐกิจในพื้นที่ทั้งสิ้น นอกจากนี้ การท่องเที่ยวยังสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการกระตุ้นจิตสำนึกของนักท่องเที่ยวให้เห็นความสำคัญของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและความต้องการที่จะรักษาความสวยงามตามธรรมชาติของแหล่งท่องเที่ยวนั้นไว้ นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมนักท่องเที่ยวให้มีความเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมมากยิ่งขึ้น เกิดโครงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติที่เกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยว สร้างโอกาสให้นักท่องเที่ยวและชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมากขึ้นจากการเข้าร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีเป้าหมายในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น กิจกรรมการปลูกป่า กิจกรรมการรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กร (CSR) เป็นต้น การปรับปรุงแก้ไข มาตรการ ระเบียบ ตลอดจนกฎหมายต่างๆ เพื่อการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติในระยะยาว เป็นต้น

จากสถานการณ์ในข้างต้น จึงมีความจำเป็นเร่งด่วนที่จะต้องหาหนทางจัดการการท่องเที่ยวที่เหมาะสม โดยเสนอรูปแบบการท่องเที่ยวที่สามารถใช้เป็นเครื่องมือในการจัดการการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้ ในขณะเดียวกันก็สามารถใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนในท้องถิ่นได้อย่างแท้จริง การศึกษาในครั้งนี้ จึงมุ่งเน้นการบูรณาการความคิดเห็นและความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (stakeholder) จากทุกภาคส่วนทั้งในด้านอุปทานและอุปสงค์ทางการท่องเที่ยว โดยเฉพาะผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในด้านอุปสงค์ (นักท่องเที่ยว) จัดเป็นกลุ่มที่มีบทบาทเป็นทั้งผู้รับประโยชน์และผู้อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในเวลาเดียวกัน โดยจะสร้างกลไกการบูรณาการความร่วมมือในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมบนพื้นฐานของข้อมูลที่ถูกต้องและมีความคิดเห็นในทิศทางเดียวกัน การศึกษานี้กำหนดพื้นที่ศึกษา คือ พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งตั้งอยู่ต่อเนื่องจากอุทยานแห่งชาติทับลาน เยื้องกับพื้นที่สงวนชีวมณฑลในเขตสถานีวิจัยสิ่งแวดล้อมสะแกราชอันเป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางชีวภาพป่าไม้สูงและเป็นผืนป่าธรรมชาติที่มีสมบูรณ์แห่งหนึ่งของประเทศ รวมถึงมีชุมชนที่ตั้งอยู่โดยรอบพื้นที่ป่าสงวนอีก 3 แห่ง ได้แก่ ตำบลวังน้ำเขียว ตำบลอุ้มทราย และตำบลวังหมี ซึ่งพื้นที่ศึกษาดังกล่าวนี้นี้เริ่มมีการพัฒนาการท่องเที่ยวมาในระยะเวลาหนึ่งแล้ว ดังนั้น การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชื่อมโยงกับชุมชนโดยรอบเพื่อสร้างต้นแบบการพัฒนาการท่องเที่ยวที่มีความเหมาะสม สามารถกระจายผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวได้อย่างเท่าเทียมกันและสมดุล และลดปัญหาความขัดแย้งในการใช้ประโยชน์และการจัดการ

ทรัพยากรป่าไม้ลง จะมีส่วนช่วยสร้างเครือข่ายภาคีการพัฒนาการท่องเที่ยวภาคประชาสังคมในพื้นที่ที่มีความเข้มแข็งและสามารถยกระดับเป็นหุ้นส่วนส่วนการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาต้นแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง จังหวัดนครราชสีมา จึงกำหนดวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

- 1) เพื่อศึกษาพฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยวต่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง
- 2) เพื่อศึกษาความคิดเห็นและความต้องการของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาต้นแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง
- 3) เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง

1.3 ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตด้านเนื้อหา

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสานระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพกับการวิจัยเชิงปริมาณ โดยคณะผู้วิจัยกำหนดประเด็นในการศึกษาวิจัย ดังนี้

- 1) ความคิดเห็นและความต้องการของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง จังหวัดนครราชสีมา
- 2) พฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยวต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง จังหวัดนครราชสีมา
- 3) รูปแบบหรือลักษณะการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง จังหวัดนครราชสีมาที่พึงประสงค์ รวมถึงแนวทางการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่

ขอบเขตด้านประชากร

คณะผู้วิจัยแบ่งประชากรผู้ให้ข้อมูลสำหรับการศึกษาวิจัยนี้ออกเป็น 2 กลุ่มหลัก ดังนี้

- 1) กลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษา แบ่งออกเป็น 3 กลุ่มย่อย ได้แก่
 - ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหลัก (key stakeholder) เป็นกลุ่มที่มีอำนาจหน้าที่หรือส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับการจัดการพื้นที่ ได้แก่ หน่วยงานภาครัฐที่รับผิดชอบพื้นที่ป่าสงวนโดยตรง หน่วยงานภาครัฐด้านการท่องเที่ยว องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อ.ป.ท.)

- ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรง (primary stakeholder) เป็นกลุ่มที่อยู่ใกล้ชิดกับเหตุการณ์หรือผลกระทบของการพัฒนาซึ่งอาจมีผลกระทบในเชิงบวกหรือลบโดยตรงอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ได้แก่ ชุมชนในท้องถิ่น ผู้ประกอบการ/นักลงทุนที่ประกอบธุรกิจบริการท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษา
- ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องโดยอ้อม (secondary stakeholder) เป็นกลุ่มที่อาจได้รับผลกระทบของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรง ได้แก่ หน่วยงานภาครัฐต่างๆ ที่มีส่วนในการกำหนดนโยบายที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่ เช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช กรมป่าไม้

2) นักท่องเที่ยวชาวไทยที่เดินทางมาท่องเที่ยวในอำเภอลำปาง จังหวัดน่าน จากข้อมูลเชิงสถิติของกรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ในปี พ.ศ. 2557 ระบุว่า มีผู้มาเยือนชาวไทย (Thai visitors) ในเขตอำเภอลำปางจังหวัดน่านและอำเภอลำปางจังหวัดน่านรวมจำนวนทั้งสิ้น 1,165,620 คน

ขอบเขตด้านพื้นที่ทำการวิจัย

คณะผู้วิจัยกำหนดพื้นที่ทำการวิจัย คือ พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง จังหวัดน่าน โดยมีสถานีฝึกนิสิตวนศาสตร์วังน้ำเขียวและถนนหลวงหมายเลข 304 เป็นศูนย์กลางของพื้นที่ศึกษา มีพื้นที่เชื่อมโยงซึ่งเป็นโครงการท่องเที่ยวอีก 3 แห่ง ได้แก่ (1) อุทยานแห่งชาติทับลาน หน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติที่ 4 (เขามะค่า) (2) พื้นที่สวนป่าปักธงชัย แปลงวังน้ำเขียว องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ และ (3) สถานีวนวัฒนวิจัยสระเกล้าฯ สำนักวิจัยและพัฒนาการป่าไม้ กรมป่าไม้

ขอบเขตด้านเวลา

การศึกษาวิจัยนี้ใช้เวลารวมทั้งสิ้น 1 ปี (1 เมษายน พ.ศ. 2558 ถึง 31 เมษายน พ.ศ. 2559)

1.4 นิยามศัพท์

1) **ความคิดเห็น** หมายถึง การแสดงออกทางด้านความรู้สึกหรือความเชื่อต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่งซึ่งอาจเกิดจากการประเมินสิ่งนั้นๆ โดยมีปัจจัยต่างๆ เป็นตัวแปรที่ทำให้ทิศทางของการแสดงออกทั้งทางบวก ทางลบ รวมถึงการแยกแยะ ซึ่งความคิดเห็นสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามสถานการณ์และกาลเวลา และสามารถแสดงออกได้ทั้งทางวาจา การเขียน และการแสดงกิริยาท่าทาง ทั้งนี้ความคิดเห็นมีลักษณะและความหมายทับซ้อนกับทัศนคติ จึงไม่อาจแยกความคิดเห็นและทัศนคติออกจากกันได้อย่างเด็ดขาด แต่สามารถระบุได้แต่เพียงว่าความคิดเห็นมีลักษณะไม่ลึกซึ้งเท่ากับทัศนคติ

2) **ความต้องการ** หมายถึง ความอยากได้ ใครได้ หรือประสงค์จะได้อันเนื่องมาจากมีสิ่งเร้ามากระตุ้นหรือมีแรงขับภายในเกิดขึ้น เมื่อเกิดความรู้สึกดังกล่าวแล้วจะทำให้เกิดการขาดสมดุล จึงต้องพยายามดิ้นรนและแสวงหาเพื่อตอบสนองความต้องการนั้นๆ เมื่อได้รับตอบสนองแล้วก็จะกลับเข้าสู่ภาวะสมดุลอีกครั้ง และจะเกิดความต้องการใหม่ๆ ทดแทนอย่างต่อเนื่องไม่สิ้นสุด ทั้งนี้ การศึกษาความต้องการทางการท่องเที่ยวจัดเป็นส่วนหนึ่งของพฤติกรรมนักท่องเที่ยว โดยเฉพาะแรงจูงใจในการท่องเที่ยวที่มีอิทธิพลต่อความต้องการทางการท่องเที่ยว และการตอบสนองความต้องการทั้งในรูปของกิจกรรมการท่องเที่ยวและองค์ประกอบของการท่องเที่ยวที่พึงประสงค์

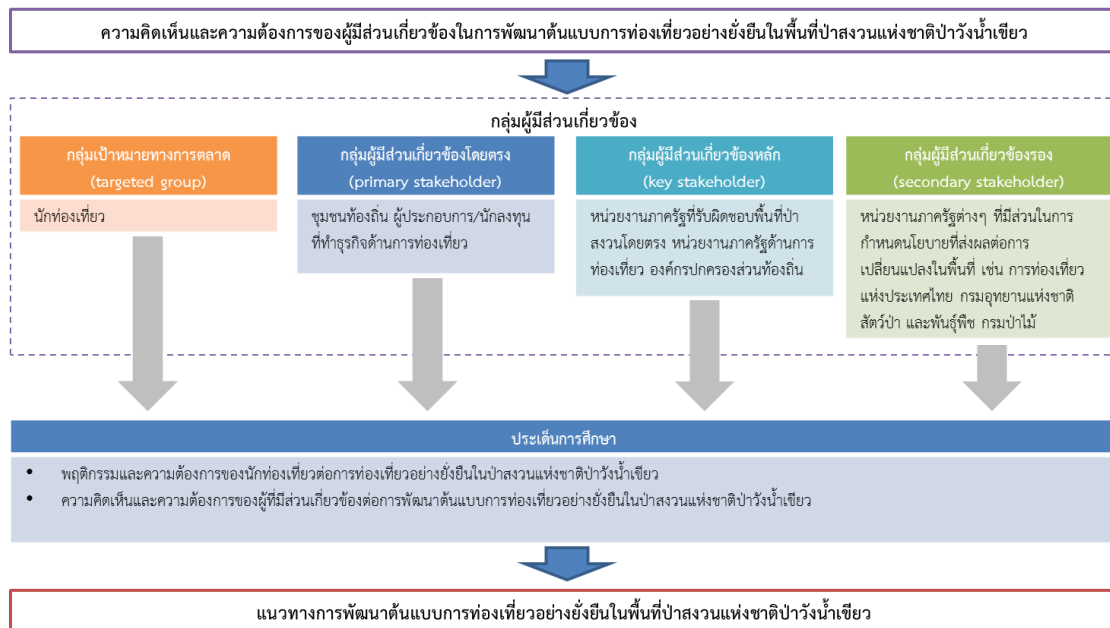
3) **ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง** หมายถึง ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการพัฒนาการท่องเที่ยว แบ่งออกเป็น 3 ระดับ ดังนี้

- ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหลัก (key stakeholder) หมายถึง บุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่มีอำนาจหน้าที่หรือส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับการจัดการพื้นที่
- ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรง (primary stakeholder) หมายถึง บุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่อยู่ใกล้ชิดกับเหตุการณ์หรือผลกระทบของการพัฒนาซึ่งอาจมีผลกระทบในเชิงบวกหรือลบโดยตรงอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ตัวอย่างเช่น การกำหนดพื้นที่อุทยานแห่งชาติออกจากที่ทำกินของราษฎร อาจทำให้ราษฎรที่มีพื้นที่ติดกับเขตอุทยานได้รับผลกระทบโดยตรง
- ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องโดยอ้อม (secondary stakeholder) หมายถึง บุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่อาจได้รับผลกระทบของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรง ตัวอย่างเช่น บรรดาพ่อค้าแม่ค้าหรือธุรกิจบริการท่องเที่ยวที่รับซื้อของป่าจากราษฎรที่เข้าไปเก็บหาของป่าในเขตอุทยานแห่งชาติ ซึ่งหากมีการควบคุมมิให้ราษฎรเข้าไปเก็บหาของป่า ย่อมทำให้ราษฎรเหล่านั้นขาดรายได้ ยังผลให้พ่อค้าแม่ค้าหรือธุรกิจบริการท่องเที่ยวที่รับซื้อของป่าไม่สามารถดำเนินธุรกิจของตนเองได้ตามปกติ

4) **การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน** หมายถึง การท่องเที่ยวที่ตอบสนองความต้องการของทั้งนักท่องเที่ยวและผู้ที่อยู่อาศัยในพื้นที่นั้น โดยมีการป้องกันและเพิ่มศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของพื้นที่นั้นในอนาคต ด้วย ซึ่งแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจะต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้งนักท่องเที่ยว หน่วยงานบริหารแหล่งท่องเที่ยว ธุรกิจบริการท่องเที่ยว ตลอดจนหน่วยงานภาครัฐทั้งส่วนกลางและส่วนท้องถิ่น

1.5 กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัย เรื่อง “ความคิดเห็นและความต้องการของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาต้นแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง” จะดำเนินการศึกษาตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยโดยใช้กรอบแนวคิดในการวิจัยดังแสดงในภาพที่ 2-1

ภาพที่ 2-1 กรอบแนวคิดการศึกษาความคิดเห็นและความต้องการของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาด้านแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1) ในเชิงวิชาการ ผลการวิจัยจะช่วยเพิ่มองค์ความรู้ในด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่ป่าสงวนอย่างมีส่วนร่วม โดยเฉพาะการพัฒนาการท่องเที่ยวในฐานะเครื่องมืออนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้โดยชุมชนและการท่องเที่ยวในท้องถิ่น
- 2) ในเชิงปฏิบัติ ผลการวิจัยจะช่วยสร้างความกระจ่างชัดในแง่ความคิดเห็นและความคิดเห็นของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานที่ทางตรงและทางอ้อม เช่น หน่วยงานที่รับผิดชอบในการจัดการพื้นที่ป่าสงวน พื้นที่คุ้มครอง ศูนย์ฝึกนิสิตวนศาสตร์ หน่วยงานส่งเสริมและพัฒนการท่องเที่ยว องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นต้น

บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัย เรื่อง “ความคิดเห็นและความต้องการของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาต้นแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง” นั้น คณะผู้วิจัยได้ทบทวนแนวคิด ทฤษฎี เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อนำไปสู่การสร้างเครื่องมือวิจัยตามหัวข้อ ดังนี้

- การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
- การมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
- พฤติกรรมนักท่องเที่ยว
- สถิติและพฤติกรรมการเดินทางท่องเที่ยวในจังหวัดนครราชสีมา
- งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

องค์การการท่องเที่ยวโลกแห่งสหประชาชาติ (UNWTO) ได้นิยามการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable Tourism) ไว้ว่า “การท่องเที่ยวที่ตอบสนองความต้องการของทั้งนักท่องเที่ยวและผู้ที่อยู่อาศัยในพื้นที่นั้น โดยมีการป้องกันและเพิ่มศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของพื้นที่นั้นในอนาคตด้วย ซึ่งแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจำเป็นต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้งนักท่องเที่ยว หน่วยงานบริหารแหล่งท่องเที่ยว ธุรกิจบริการท่องเที่ยว ตลอดจนหน่วยงานภาครัฐทั้งส่วนกลางและส่วนท้องถิ่น”

จากนิยามข้างต้นสามารถสรุปได้ว่าการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเป็นการท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดความสมดุลขององค์ประกอบของการท่องเที่ยวอย่างน้อยสามด้านที่สำคัญ ได้แก่ สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคม วัฒนธรรม ซึ่งการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนควรมีคุณลักษณะดังนี้

1. ใช้ทรัพยากรธรรมชาติในระดับที่เหมาะสมที่สุด กล่าวคือ มีการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยที่ยังคงสามารถรักษาระบบนิเวศวิทยาและมีส่วนช่วยในการอนุรักษ์มรดกทางธรรมชาติและหลากหลายทางชีววิทยา
2. คำนึงถึงและอนุรักษ์ไว้ซึ่งสภาพทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนบริเวณพื้นที่ท่องเที่ยว ซึ่งครอบคลุมทั้งวัฒนธรรมการดำรงชีวิต คุณค่าของประเพณีที่สืบทอดต่อกันมา ตลอดจนความเข้าใจในความแตกต่างทางด้านวัฒนธรรมระหว่างเจ้าของพื้นที่กับผู้มาเยือน

3. สร้างผลประโยชน์ทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมในระยะยาวร่วมกันทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ซึ่งประกอบด้วย การกระจายผลประโยชน์ที่เป็นธรรม ความมีเสถียรภาพในการจ้างงาน ความมั่นคงของโอกาส การหารายได้ของชุมชนในท้องถิ่น และการขจัดความยากจน

การพัฒนาการท่องเที่ยวให้เกิดความยั่งยืนตามแนวคิดข้างต้นนั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่ทุกฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้องจะต้องรับรู้และมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยว ซึ่งต้องอาศัยผู้นำที่มีภาวะผู้นำอย่างเพียงพอ รวมถึงกระบวนการขับเคลื่อนอย่างต่อเนื่องทั้งในด้านการวางแผน การดำเนินงาน และการติดตามผลกระทบจากการดำเนินงานเพื่อป้องกันผลกระทบหรือแก้ไขผลกระทบเชิงลบที่อาจเกิดจากการพัฒนาการท่องเที่ยวได้อย่างทัน่วงที นอกจากนี้ ในแง่ของการกำหนดนโยบายการพัฒนาการท่องเที่ยวจะต้องไม่มองว่ารายได้จากการท่องเที่ยวเกิดจากการบริการเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงผลตอบแทนจากสิ่งดึงดูดใจทาง การท่องเที่ยวซึ่งเป็นคุณสมบัติพิเศษของทรัพยากรการท่องเที่ยว ผลตอบแทนดังกล่าว นักเศรษฐศาสตร์ เรียกว่า “ค่าเช่าทางเศรษฐกิจ” (economics rent) ซึ่งควรจะกระจายกลับไปสู่เจ้าของทรัพยากรก็คือประชาชนทุกคน (มิ่งสรรพ ขาวสะอาด, 2555)

ส่วนในด้านการตลาดนั้น การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจะต้องรักษาระดับความพึงพอใจสูงสุดของนักท่องเที่ยวไว้ให้ได้อย่างต่อเนื่อง โดยการส่งมอบประสบการณ์การท่องเที่ยวอันน่าประทับใจให้แก่ นักท่องเที่ยว รวมถึงการรับรู้และเข้าใจเกี่ยวกับรูปแบบและพฤติกรรมนักท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับแนวคิด การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (UNWTO, 2007) ดังนั้น การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนนั้นนอกจากจะมุ่งการใช้สิทธิด้าน ทรัพยากรธรรมชาติอย่างถูกต้อง มีการรักษาทรัพยากรธรรมชาติไว้เพื่อให้เกิดการสืบทอดสู่คนรุ่นหลัง และการ กระจายผลตอบแทนทางเศรษฐกิจอย่างเป็นธรรมแล้ว ยังมุ่งที่การพัฒนาผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวให้มีคุณภาพดี ยิ่งขึ้นด้วย (McKercher, 1993; Hassan, 2000)

หลักการการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

หลักการการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนแบ่งออกเป็น 4 มิติที่สำคัญ ดังนี้

1. มิติทางเศรษฐกิจ (economic dimension) เป็นการพิจารณาระดับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ สูงสุดที่เกิดขึ้นในชุมชนในท้องถิ่น โดยจำกัดผลกระทบทางลบให้น้อยที่สุด เช่น คุณภาพของการจ้างงาน การใช้สินค้าหรือวัตถุดิบภายในท้องถิ่นเพื่อป้องกันการรั่วไหลของรายได้ การกระจายรายได้อย่างเป็นธรรม การควบคุมกิจกรรมทางธุรกิจที่ก่อให้เกิดผลเสียต่อชุมชนและสังคม เป็นต้น

2. มิติทางนิเวศวิทยา/สิ่งแวดล้อม(ecological/environment dimension) มุ่งลดผลเสียต่อ สภาพแวดล้อมทางกายภาพ (physical environment) ขณะเดียวกันต้องสร้างผลประโยชน์สูงสุดแก่ สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติด้วย เช่น การใช้สินค้าหรือวัตถุดิบที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม การลดการใช้ พลังงาน การลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก การลดของเสียและมลพิษ เป็นต้น นอกจากนี้ยังต้องความ หลากหลายทางชีวภาพและความสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติด้วย

3. มิติทางสังคมและวัฒนธรรม (socio-cultural dimension) สภาพสังคมและบรรทัดฐานทางสังคมเป็นสภาพเบื้องต้นที่จำเป็นสำหรับกิจกรรมทางเศรษฐกิจ โดยการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในมิติทางสังคมและวัฒนธรรมจะมุ่งเน้นปฏิริยาทางสังคมระหว่างคนในชุมชนกับนักท่องเที่ยว ความหลายทางสังคมและวัฒนธรรม ความละเอียดอ่อนทางสังคม วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ ความมั่นคงและปลอดภัยของนักท่องเที่ยว โดยจำกัดผลกระทบจากการท่องเที่ยวให้น้อยที่สุด ในขณะที่นักท่องเที่ยวยังคงเบิกบานใจจากการท่องเที่ยว นอกจากนี้ยังมุ่งส่งเสริมวัฒนธรรมและวิถีชีวิตในท้องถิ่นด้วยการใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการฟื้นฟูและสร้างความเข้มแข็งของสังคมและวัฒนธรรมในท้องถิ่นด้วย

4. มิติทางสถาบัน/การมีส่วนร่วม (institutional/participatory dimension) เป็นการสร้างความเข้มแข็งของการมีส่วนร่วมในของบุคคลที่เกี่ยวข้องในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว การยอมรับ การตัดสินใจร่วมกันในขอบเขตที่กว้างขึ้น การมีส่วนร่วมของมีส่วนได้ส่วนเสียอย่างเข้มแข็งจะช่วยสร้างความเข้มแข็งของสถาบันหรือกลไกเชิงสถาบัน รวมถึงสังคมโดยรวมอีกด้วย

การขับเคลื่อนการพัฒนาการท่องเที่ยวตามหลักการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนข้างต้นยังจะต้องพิจารณาอีก 2 ส่วนที่สำคัญ ได้แก่ (1) ส่วนนโยบายและการวางแผน (policy and planning) โดยผู้กำหนดนโยบายจะต้องเลือกนโยบายที่อยู่บนพื้นฐานของข้อมูลและความรู้ที่ถูกต้อง ทนต่อสถานการณ์ และไม่ทำให้การท่องเที่ยวทำลายสิ่งแวดล้อมหรือสร้างปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคม และ (2) ส่วนการดำเนินงาน (operations unit) ซึ่งหมายถึงหน่วยงานที่รับผิดชอบพื้นที่ท่องเที่ยวทั้งหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน โดยจะต้องวางแผนการใช้ทรัพยากร ศึกษาขีดความสามารถในการรองรับ ตลอดจนเสนอแนวทางการบริหารจัดการการท่องเที่ยว การเปิดพื้นที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวขึ้นไม่ควรพิจารณาเฉพาะศักยภาพเพียงเรื่องเดียว แต่ควรพิจารณาความพร้อมหลายๆ ด้านประกอบเข้าด้วยกัน อาทิ ความพร้อมด้านโครงสร้างพื้นฐาน ความพร้อมของชุมชนในท้องถิ่น ความพร้อมในการบริหารจัดการ หากยังไม่พร้อมในปัจจุบันก็ยังไม่ควรเปิดให้ผู้คนมาท่องเที่ยว ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวนั้นก็จะยังคงอยู่ต่อไป

แนวทางการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

Eber (1992) ได้นำเสนอหลักการดำเนินงานพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนไว้ 10 ประการดังนี้

1. การอนุรักษ์และใช้ทรัพยากรอย่างพอดีทั้งที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรม และใช้แนวทางการทำธุรกิจระยะยาว
2. การลดการบริโภคที่มากเกินไปและลดของเสียที่ช่วยให้ค่าใช้จ่ายในการบำรุงรักษาสภาพแวดล้อมที่ถูกทำลายน้อยลงและเป็นการเพิ่มคุณภาพของการท่องเที่ยว
3. การรักษาและส่งเสริมความหลากหลายของธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรม ซึ่งมีความสำคัญต่อการท่องเที่ยวในระยะยาวและช่วยขยายฐานของอุตสาหกรรมท่องเที่ยว
4. การประสานงานการพัฒนาการท่องเที่ยวเข้ากับกรอบแผนกลยุทธ์การพัฒนาของชาติ การพัฒนาท้องถิ่น และการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมจะช่วยเพิ่มศักยภาพการท่องเที่ยวในระยะยาว

5. การรองรับกิจกรรมทางเศรษฐกิจของท้องถิ่น
6. การเปิดโอกาสให้ท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและใช้อำนาจร่วมกัน ไม่เพียงแต่การสร้างผลตอบแทนให้แก่ประชาชนในท้องถิ่นเท่านั้น แต่ยังช่วยยกระดับคุณภาพการจัดการการท่องเที่ยวด้วย
7. การปรึกษาหารือกันอย่างสม่ำเสมอระหว่างภาคีเครือข่ายผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเพื่อให้งานเป็นไปในทิศทางเดียวกัน รวมถึงการแก้ไขปัญหาหรือลดข้อขัดแย้งในผลประโยชน์ที่แตกต่างกัน
8. การฝึกอบรมบุคลากร โดยสอดแทรกแนวคิดหรือวิธีปฏิบัติในการพัฒนาอย่างยั่งยืนต่อบุคลากรท้องถิ่นทุกระดับเพื่อยกระดับคุณภาพการบริการการท่องเที่ยว
9. การทำการตลาดอย่างมีความรับผิดชอบ โดยจัดเตรียมข้อมูลหรือแนวปฏิบัติที่ส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวเข้าใจและเคารพในสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยว ในขณะที่ยังคงระดับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวด้วย
10. การศึกษาวิจัย การศึกษาวิจัยในประเด็นต่างๆ อย่างต่อเนื่องช่วยให้การติดตามผลกระทบและการแก้ไขปัญหามีความชัดเจนและตรงจุดมากขึ้น นอกจากนี้ยังช่วยเพิ่มประโยชน์ต่อแหล่งท่องเที่ยว นักท่องเที่ยว และผู้ประกอบการในพื้นที่

องค์ประกอบของการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

องค์ประกอบของการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนขึ้นอยู่กับองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวซึ่งถือเป็นส่วนประสมผลิตภัณฑ์ (product mix) ที่นักท่องเที่ยวบริโภคภายในแหล่งท่องเที่ยวนั้นๆ เป็นสำคัญ องค์ประกอบของการท่องเที่ยวยังสะท้อนให้เห็นถึงความพร้อมในการรองรับการท่องเที่ยวหรือช่วยในการตัดสินใจของนักท่องเที่ยวที่จะเลือกเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยว แม้ว่าจะไม่ใช่สิ่งที่ตอบสนองโดยตรง แต่ก็มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเดินทางมายังแหล่งท่องเที่ยวที่นั้นอย่างมาก นักวิชาการหลายท่านได้ศึกษาและนำเสนอองค์ประกอบของการท่องเที่ยวไว้หลายแนวคิด อาทิ

Morrison and Mill (2000) McIntosh and Goeldner (1995) กล่าวว่า องค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวประกอบด้วยโครงสร้างพื้นฐาน (infrastructure) ที่ดีและมีความพร้อมทั้งในด้านสาธารณูปโภค สาธารณูปการ ระบบการขนส่งที่เข้าถึงได้สะดวก การต้อนรับอย่างเป็นมิตร มีสิ่งดึงดูดใจ (attractions) และมีสิ่งอำนวยความสะดวก (facilities) มารองรับ เช่น ที่พัก ร้านอาหาร ร้านสินค้าที่ระลึก เป็นต้น องค์ประกอบดังกล่าวนี้อาจเรียกได้ว่า 3As แบ่งออกเป็นองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ด้าน ดังนี้

1. ความสามารถในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (accessibility) คือ แหล่งท่องเที่ยวจะต้องมีความสะดวกในการเดินทางเข้าถึง การเข้าถึงในที่นี้ครอบคลุมถึงระบบการคมนาคมขนส่ง ระยะทางจากต้นทางไปยังแหล่งท่องเที่ยว รวมถึงการติดต่อสื่อสารในแหล่งท่องเที่ยวกับที่อื่นๆ ที่ต้องการ
2. สิ่งอำนวยความสะดวก (amenities) คือ ปัจจัยที่ทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความสะดวกสบายในการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยว เช่น ไฟฟ้า น้ำประปา ที่พัก ร้านค้า ร้านอาหาร สถานบันเทิง เป็นต้น

3. สิ่งดึงดูดใจ (attraction) คือ สิ่งดึงดูดใจที่เกิดจากคุณค่าหรือสุนทรียภาพของทรัพยากรการท่องเที่ยวทั้งทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ซึ่งมีความโดดเด่น มีเอกลักษณ์ และเป็นที่น่าสนใจของนักท่องเที่ยว

Buhalis (2000) กล่าวว่าองค์ประกอบของแหล่งการท่องเที่ยวมี 5 ด้านหรือที่เรียกว่า 5As ได้แก่ สิ่งดึงดูดใจ (attraction) ความสามารถในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (accessibility) สิ่งอำนวยความสะดวก (amenity) กิจกรรมการท่องเที่ยว (activity) และการบริการภายในแหล่งท่องเที่ยว (ancillary services) ในขณะที่ Pelasol (2012) กล่าวถึงองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวในทิศทางเดียวกับ Buhalis โดยได้เพิ่มองค์ประกอบอีกหนึ่งด้านที่สำคัญ คือ ที่พัก (accommodation) รวมเรียกว่า 6As ได้แก่ สิ่งดึงดูดใจ (attraction) ความสามารถในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (accessibility) สิ่งอำนวยความสะดวก (amenity) กิจกรรมการท่องเที่ยว (activity) ที่พัก (accommodation) และการบริการภายในแหล่งท่องเที่ยว (ancillary services) ซึ่งครอบคลุมการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวด้วย

จะเห็นได้ว่า องค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้นมุ่งเน้นการตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวเป็นหลัก โดยที่ยังขาดความเชื่อมโยงกับชุมชนในท้องถิ่นซึ่งอยู่ในแหล่งท่องเที่ยวหรือบริเวณใกล้เคียงกับแหล่งท่องเที่ยวและได้รับผลกระทบจากการท่องเที่ยวทั้งโดยตรงและโดยอ้อม การเชื่อมโยงกับชุมชนในท้องถิ่นในแง่ของการมีส่วนร่วมถือเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยที่การท่องเที่ยวจะนำมาซึ่งผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของชุมชน รวมถึงเป็นเครื่องมือในการสร้างจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตดั้งเดิมให้คงอยู่ต่อไปด้วย ดังนั้น การศึกษาวิจัยในครั้งนี้จึงจะใช้องค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยว 6As ในการสร้างเครื่องมือวิจัย โดยเพิ่มองค์ประกอบด้านการยอมรับ (acceptance) และสอดคล้ององค์ประกอบด้านการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวไว้ในองค์ประกอบอื่นๆ ที่เหลือ โดยแต่ละองค์ประกอบมีสาระสำคัญ ดังนี้

1. สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว (attraction) หมายถึง ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สามารถดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาเยือนได้ ความดึงดูดใจนี้เกิดจากคุณค่า จุดเด่น เอกลักษณ์ รวมถึงความน่าสนใจ ซึ่งอาจจะมีมากมายแตกต่างกันไปตามลักษณะของแหล่งท่องเที่ยว เช่น เกาะเสม็ดมีหาดทรายสีขาวที่มีชื่อเสียง ในขณะที่จังหวัดกระบี่มีทะเลแหวกที่นักท่องเที่ยวสามารถเดินลงทะเลไปยังเกาะที่อยู่กลางทะเลได้ จังหวัดตราดเต็มไปด้วยป่าชายเลนที่มีความสมบูรณ์ของระบบนิเวศและมีหาดทรายดำ 1 ใน 5 แห่งของโลก เป็นต้น สิ่งต่างๆ เหล่านี้ล้วนเป็นคุณค่าในตัวแหล่งท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดแรงดึงดูดนักท่องเที่ยวให้ไปท่องเที่ยวยังแหล่งท่องเที่ยวนั้น นอกจากนี้ สิ่งดึงดูดใจยังอาจจะอยู่ในรูปของปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี งานเทศกาล เช่น งานสงกรานต์ งานลอยกระทง เป็นต้น รวมถึงสิ่งดึงดูดที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงตามธรรมชาติและทำให้แหล่งท่องเที่ยวเกิดความโดดเด่นในช่วงระยะเวลาใดเวลาหนึ่งก็ได้ เช่น ทะเลหมอก ฝนดาวตก เป็นต้น การรักษาแหล่งท่องเที่ยวให้ยังความน่าสนใจและมีแรงดึงดูดการท่องเที่ยวจึงต้องใช้

การบริหารจัดการ เช่น การสร้างศูนย์เรียนรู้เพื่อสร้างจิตสำนึกในด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติ การจัดทำระบบสื่อความหมาย การป้องกันผลกระทบจากการปลูกสร้างในบริเวณโดยรอบ เป็นต้น

2. ที่พักในแหล่งท่องเที่ยว (accommodation) หมายถึง สถานที่ที่จัดไว้เพื่อนักท่องเที่ยวได้เข้าพัก พร้อมด้วยบริการอาหารและเครื่องดื่ม ตลอดจนบริการสิ่งอำนวยความสะดวกอื่นๆ ที่จำเป็นภายในที่พัก ซึ่งธุรกิจที่พักในปัจจุบันมีรูปแบบการบริการและมาตรฐานคุณภาพการบริการที่หลากหลายขึ้นอยู่กับรูปแบบการพัฒนาธุรกิจและลักษณะการบริหารงาน เช่น โรงแรม รีสอร์ท บังกะโล เกสต์เฮาส์โฮมสเตย์ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีระบบการบริหารจัดการที่คำนึงถึงสิ่งแวดล้อมมากยิ่งขึ้น เช่น การรักษาความสะอาด การกำจัดขยะมูลฝอย การจัดการน้ำเสียและป้องกันไม่ให้เป็นปนเปื้อนกับแหล่งน้ำธรรมชาติ เป็นต้น

3. สิ่งอำนวยความสะดวก (amenities) หมายถึง สิ่งที่จัดสร้างขึ้นหรือจัดบริการเพื่อให้เอื้อประโยชน์และก่อให้เกิดความสะดวกสบายแก่นักท่องเที่ยวในระหว่างการเดินทางท่องเที่ยวหรือเข้าร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยว เช่น ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ถนน ระบบสาธารณูปโภค (ไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ อินเทอร์เน็ต) ระบบการรักษาความมั่นคงและปลอดภัย สิ่งอำนวยความสะดวกและบริการสำหรับผู้สูงอายุและผู้พิการ หรือที่เรียกว่า “อารยสถาปัตย์” เป็นต้น สิ่งอำนวยความสะดวกเหล่านี้นอกจากจะสร้างความสะดวกสบายในการเดินทางท่องเที่ยวแล้ว ยังสร้างความประทับใจในการมาเยือนแหล่งท่องเที่ยวด้วย ดังนั้น จึงต้องมีการบริหารจัดการสิ่งอำนวยความสะดวกให้เพียงพอและมีความพร้อมอยู่เสมอ รวมถึงมีนโยบายจากภาครัฐในด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน (infrastructure) ประเภทต่างๆ รองรับสิ่งอำนวยความสะดวกด้วย

4. การคมนาคมเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (accessibility) หมายถึง สภาพการคมนาคมขนส่ง นักท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวอย่างสะดวกสบาย ปลอดภัยใช้เวลาและมีค่าบริการที่เหมาะสมกับรูปแบบยานพาหนะ นอกจากนี้ยังหมายรวมถึงเส้นทางการเดินชมสิ่งดึงดูดใจภายในแหล่งท่องเที่ยวที่มีความสะดวกด้วย การบริหารจัดการการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ เช่น การติดตั้งป้ายบอกทางนำเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยว การดูแลสภาพของเส้นทางหรือถนน การกำกับมาตรฐานการบริการ ความถี่ ปริมาณ ค่าบริการ และความปลอดภัย เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ความสามารถในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวในปัจจุบันอาจไม่จำเป็นต้องพิจารณาความรวดเร็วในการขนส่งนักท่องเที่ยวไปยังจุดหมายปลายทางเสมอไป เนื่องจากระหว่างการเดินทางอาจจะมีสิ่งที่น่าสนใจและสร้างความเพลิดเพลินระหว่างการเดินทางได้ เช่น การเดินทางโดยรถไฟ การเดินทางจากวังเวียงสู่เมืองหลวงพระบางเป็นระยะทางกว่า 210 กิโลเมตร เป็นต้น

5. กิจกรรมการท่องเที่ยว (activities) หมายถึง ผลิตรภัณฑการท่องเที่ยวที่ถูกสร้างขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมและดึงดูดให้เกิดการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวมากยิ่งขึ้น นอกเหนือจากการไปเยี่ยมชมสิ่งดึงดูดใจเท่านั้น โดยรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวอาจจะแตกต่างกันขึ้นอยู่กับประเภทของแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่ง ได้แก่ กิจกรรมการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติ เช่น การเดินป่า การนั่งช้าง การดูนก เป็นต้น กิจกรรมการท่องเที่ยวในแหล่งวัฒนธรรม เช่น การทำหัตถกรรม การทำเกษตร เป็นต้น การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นส่วนสำคัญที่ช่วยสร้างจิตสำนึกในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว หากมีจัดทำเนื้อหาสาระและพัฒนาวิธีการนำเสนอที่ดีก็จะช่วยสร้างความความทรงจำที่ดีให้นักท่องเที่ยวอย่าง

มาก โดยเฉพาะกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ตรงกับความต้องการและนักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวมากขึ้น หรือในปัจจุบันเป็นที่รู้จักกันในนาม “การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์” นั่นเอง

6. การยอมรับ (acceptance) หมายถึง การรับเอาการท่องเที่ยวเข้ามาสู่ชุมชนในท้องถิ่นของตนซึ่งอยู่อาจจะอยู่ในภายในบริเวณแหล่งท่องเที่ยวหรือบริเวณใกล้เคียงแหล่งท่องเที่ยวนั้นๆ การยอมรับเกิดจากการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นและแสดงออกในรูปแบบอวัชยาศัยไมตรีจิต หรือความเป็นมิตรต่อนักท่องเที่ยว หรือไม่ปฏิบัติตัวให้นักท่องเที่ยวเกิดความรู้สึกแปลกแยก รวมถึงความเต็มใจในการให้บริการของบุคลากรที่อยู่ในธุรกิจบริการท่องเที่ยวประเภทต่างๆ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวโดยตรง ดังนั้น การบริหารจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจึงต้องคำนึงถึงการส่งเสริมให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง มีความพร้อมที่จะจัดการท่องเที่ยวด้วยตนเอง และมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวร่วมกับหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้อง

การพัฒนาผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

จากที่กล่าวไว้ข้างต้นว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนมุ่งที่การพัฒนาผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวให้มีความน่าดึงดูดยิ่งขึ้นนั้น United Nations Environment Programme: UNEP (2005) จึงเสนอแนวทางการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวที่ยั่งยืน โดยคำนึงถึงประเด็นที่สำคัญ ดังนี้

1. การประเมินผลกระทบจากองค์ประกอบต่างๆ ของรายการนำเที่ยวทั้งทางบวกและทางลบต่อกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่างๆ
2. การเพิ่มประโยชน์จากผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวให้มากที่สุด เพิ่มและกระจายผลประโยชน์สู่ท้องถิ่นให้ ในขณะที่มีการลดผลกระทบให้น้อยลง
3. การเพิ่มประโยชน์ต่อสิ่งแวดล้อม
4. การเพิ่มประโยชน์ทางเศรษฐศาสตร์ โดยเฉพาะต่อชุมชนและท้องถิ่น
5. การเพิ่มประโยชน์ทางสังคมและวัฒนธรรมต่อชุมชนและท้องถิ่น

การท่องเที่ยวแห่งฮาวายได้นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยว โดยนิยามผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวว่าประกอบด้วยองค์ประกอบทางกายภาพ ประสบการณ์ และอารมณ์ที่ทำให้เกิดประสบการณ์เกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยว การพัฒนาผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวจะช่วยดึงดูดนักท่องเที่ยวและช่วยให้ให้นักท่องเที่ยวขยายเวลาทำกิจกรรม/พำนักในแหล่งท่องเที่ยว ช่วยลดความคับคั่งของการท่องเที่ยวในฤดูท่องเที่ยว ลดความแออัดของแหล่งท่องเที่ยวอดนียม และสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวที่มีอยู่เดิมได้ การพัฒนาผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวจึงเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการคิด การวางแผน หรือการพัฒนาสินค้าและบริการการท่องเที่ยวให้เป็นที่สนใจและตรงกับความต้องการของนักท่องเที่ยว

นอกจากนี้ยังมีคำอธิบายเพิ่มเติมอีกว่า การพัฒนาให้สถานที่ท่องเที่ยวที่ยังไม่เป็นที่รู้จักให้กลายเป็นผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวยังต้องอาศัยการตลาดหรือการขายร่วมกับผลิตภัณฑ์อื่นๆ เพื่อให้ทำให้เกิดการติดต่อเชื่อมโยง หรือเข้าถึงผู้บริโภคได้ง่ายขึ้น การขยายขอบเขตผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวเป็นวิธีส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวกลับมาเที่ยวซ้ำหรือเชิญชวนนักท่องเที่ยวรายใหม่ที่มีความสนใจหลากหลายให้มาท่องเที่ยว ผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวใหม่ ได้แก่ รายการนำเที่ยวใหม่ รายการนำเที่ยวสำหรับผู้มีความสนใจเฉพาะเรื่องใดเรื่องหนึ่งเป็นพิเศษ การพัฒนาส่วนประสมผลิตภัณฑ์ และการบริการเพื่อสร้างประสบการณ์ทางการท่องเที่ยว โดยเฉพาะการบริการถือเป็นองค์ประกอบสำคัญของการพัฒนาผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็น การบริการข้อมูล การอำนวยความสะดวก การนำชมหรือสื่อความหมาย หรือแม้กระทั่งการให้ความช่วยเหลือในกรณีฉุกเฉิน และที่สำคัญ หากพัฒนาสถานที่ท่องเที่ยวเพื่อที่จะดึงดูดนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติจะต้องมีการจำแนกการบริการให้มีรูปแบบแตกต่างกันตามลักษณะพฤติกรรมนักท่องเที่ยวด้วย

การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวสู่ความยั่งยืน

แหล่งท่องเที่ยว หมายถึง สถานที่ทั้งในสภาพที่เป็นจริงหรือสภาพตามการรับรู้ของนักท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยวแบ่งออกได้หลายระดับ ได้แก่ ระดับสถานที่ ระดับท้องที่ ระดับประเทศ ระดับภูมิภาค อย่างไรก็ตาม องค์การการท่องเที่ยวโลกแห่งสหประชาชาติได้แบ่งแหล่งท่องเที่ยวตามลักษณะการบริหารของภาครัฐ ได้แก่ หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด/เมือง ทวีป นอกจากนี้ แหล่งท่องเที่ยวยังถือเป็นส่วนหนึ่งผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวซึ่งจำเป็นจะต้องมีการวางแผนและพัฒนาองค์ประกอบแต่ละด้านอย่างเหมาะสมเพื่อให้แหล่งท่องเที่ยวยังคงเสน่ห์ดึงดูดใจ ในขณะเดียวกันก็สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวได้อีกด้วย

การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวสู่ความยั่งยืนเป็นกระบวนการในการปรับปรุงหรือฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวให้มีสภาพดีขึ้น สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวได้ดียิ่งขึ้นบนพื้นฐานความสามารถในการรองรับของแหล่งท่องเที่ยว การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวสู่ความยั่งยืนมีกระบวนการดังนี้

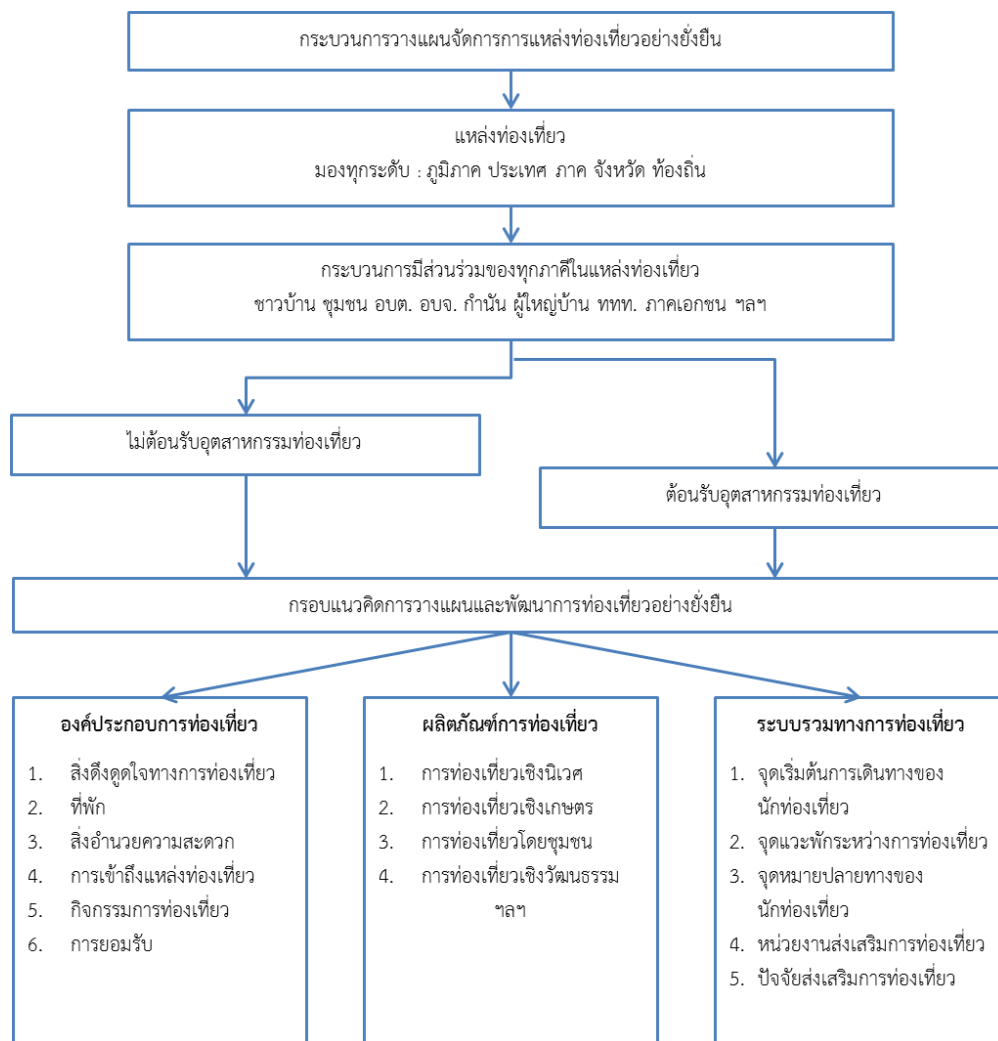
1. สำรวจแหล่งท่องเที่ยว โดยความร่วมมือของภาครัฐทั้งส่วนกลางและส่วนท้องถิ่น โดยเฉพาะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งเป็นเจ้าของท้องถิ่น ประชาชนในพื้นที่ และภาคเอกชนร่วมกันสำรวจแหล่งท่องเที่ยว รวมถึงการสำรวจความพร้อมในฐานะเจ้าบ้านด้วย ทั้งนี้การสำรวจดังกล่าวเป็นการสำรวจท้องถิ่นดังกล่าวมีแหล่งท่องเที่ยวใดบ้าง เป็นแหล่งท่องเที่ยวประเภทใด มีสภาพเป็นอย่างไร โดยจัดทำบัญชีรายชื่อแหล่งท่องเที่ยว ตลอดจนสำรวจความพร้อมในด้านอื่นๆ เช่น แรงงาน สาธารณูปโภค โครงสร้างพื้นฐาน เป็นต้น

2. จัดแบ่งพื้นที่ในแหล่งท่องเที่ยวตามเหมาะสมในการใช้งาน โดยจัดแบ่งให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและการใช้ประโยชน์ เช่น เขตพื้นที่สำหรับการบริการข้อมูลการท่องเที่ยว ธุรกิจบริการท่องเที่ยว นันทนาการเพื่อการท่องเที่ยว พื้นที่หวงห้าม กิจกรรมพิเศษหรือกั้นชน เป็นต้น

3. กำหนดสิ่งอำนวยความสะดวกและการบริการการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวตามความเหมาะสมเพื่อบริการนักท่องเที่ยว โดยดำรงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ของท้องถิ่นและไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม คำนึงถึงภูมิสถาปัตยกรรม ความทนทาน การประหยัดพลังงาน ตลอดจนความสะดวกในการใช้งานและดูแลรักษา
 4. จัดกิจกรรมการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับลักษณะของแหล่งท่องเที่ยว ตลอดจนสรรหาสิ่งดึงดูดใจรูปแบบต่างๆ เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวโดยไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม
 5. ประเมินขีดความสามารถในการรองรับของแหล่งท่องเที่ยวเพื่อกำหนดจำนวนนักท่องเที่ยวและประเภทนักท่องเที่ยวตามความเหมาะสม
 6. ศึกษาผลกระทบของการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นกับชุมชนหรือพื้นที่โดยรอบแหล่งท่องเที่ยว
 7. รวบรวมข้อมูลด้านต่างๆ ของแหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่นเพื่อเผยแพร่แก่นักท่องเที่ยวในรูปแบบต่างๆ ตามความเหมาะสม เช่น การสื่อความหมาย การประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวให้เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย เป็นต้น
 8. จัดตั้งหน่วยงานที่รับผิดชอบในการดำเนินการ จัดหางบประมาณ และกำหนดแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมเชิงพหุภาคี โดยเฉพาะความร่วมมือจากประชาชนในท้องถิ่นหรือภาคประชาสังคม
- หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทั้งภาครัฐและเอกชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งดูแลรับผิดชอบแหล่งท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก สามารถใช้กระบวนการข้างต้นเป็นแนวทางในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ได้ โดยพิจารณาให้สอดคล้องกับศักยภาพ ความพร้อมในการรองรับ และลักษณะภูมิสังคมของชุมชน เป็นสำคัญ

การมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยว

การมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวถือเป็นหัวใจสำคัญของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน โดยมีผู้นำชุมชนเป็นแกนนำในการระดมความร่วมมือและขับเคลื่อนแผนการดำเนินงานตามนโยบายและแผนที่กำหนดไว้ รวมถึงการประสานความร่วมมือจากภาคีการพัฒนาที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและภาคเอกชน นอกจากนี้ กลไกการมีส่วนร่วมยังช่วยให้เกิดทิศทางการพัฒนาซึ่งเป็นผลลัพธ์ของกระบวนการวางแผนและพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนดังภาพที่ 2-2

ภาพที่ 2-2 กระบวนการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวสู่ความยั่งยืน
ที่มา : ดัดแปลงจากเทิดชาย (2552)

จากภาพที่ 2-2 กระบวนการวางแผนและพัฒนการท่องเที่ยวสู่ความยั่งยืนนั้นควรกำหนดทิศทางการพัฒนาให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน โดยแหล่งท่องเที่ยวนั้นจะแบ่งเป็นหลายขนาดตั้งแต่ขนาดเล็ก เช่น วัด พิพิธภัณฑสถาน เมือง ภูมิภาค เป็นต้น การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวนั้นจะต้องใช้กระบวนการมีส่วนร่วมตั้งแต่เริ่มต้น กล่าวคือ ให้โอกาสชุมชนได้มีสิทธิเลือกว่าท้องถิ่นของตนเองควรจะเป็นแหล่งท่องเที่ยวหรือไม่ ถ้าชุมชนไม่ต้องการและยินดีกับสิ่งที่พวกเขามีอยู่เดิมแล้วก็ไม่ควรพัฒนาการท่องเที่ยวเพราะแหล่งท่องเที่ยวนั้นจะล่มสลายลงในที่สุด เนื่องจากชุมชนถือเป็นด่านแรกที่นักท่องเที่ยวจะได้พบปะ แต่หากชุมชนใดยินดีต้อนรับการท่องเที่ยวก็ควรคำนึงถึงระบบรวมทางการท่องเที่ยว กล่าวคือ ต้องทราบว่าท้องถิ่นของตนเองในปัจจุบันอยู่ในฐานะ “จุดผ่าน” หรือ “จุดหมายปลายทาง” ฐานะทางการท่องเที่ยวที่แตกต่างกันย่อมมีแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ต่างกัน เพราะโดยส่วนใหญ่เมื่อกล่าวถึงการพัฒนาการท่องเที่ยวแล้ว การพัฒนานั้นจะมุ่งเน้นที่การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกหรือทรัพยากรการท่องเที่ยวที่เป็นสิ่งดึงดูดใจเพียงอย่างเดียว แต่มักไม่สนใจ “ฐานะ” ของท้องถิ่นในด้านการท่องเที่ยวซึ่งเป็นต้นธารของความสำเร็จเลย

จะเห็นได้ว่า เมื่อชุมชนร่วมกันตัดสินใจว่าจะเป็น/ไม่เป็นแหล่งท่องเที่ยว อีกทั้งมีการวิเคราะห์สภาพปัจจุบันของท้องถิ่นเพื่อกำหนดทิศทางการวางแผนและพัฒนการท่องเที่ยวแล้ว เท่ากับเป็นการเสริมขีดความสามารถของคนในชุมชนผ่านการเรียนรู้ โดยเริ่มต้นตั้งแต่การเห็นความสำคัญของข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล ปัญหา และกำหนดแผนการพัฒนา เกิดทักษะการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ รวมถึงมีความสามารถในการจัดการความขัดแย้งได้อย่างเหมาะสม จนกระทั่งคนในชุมชนสามารถที่จะคิดได้และทำได้เองก็จะนำไปสู่การพัฒนาประสิทธิภาพด้านการบริหารจัดการในที่สุดและยังเป็นการพัฒนาที่มีความยั่งยืน (Cohen and Unhohff, 1980) ดังนั้น การเรียนรู้จึงเป็นหัวใจสำคัญในการพัฒนาชุมชนให้เกิดความเข้มแข็ง โดยการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งได้นั้นจะต้องเสริมสร้างพลังอำนาจให้กับสมาชิกในชุมชนผ่านการมีส่วนร่วมในรูปแบบต่างๆ จนกระทั่งเกิดความเชื่อว่าสามารถทำได้ด้วยตนเองและตระหนักที่จะพัฒนาตนเองให้ประสบความสำเร็จ อย่างไรก็ตาม การพัฒนาการท่องเที่ยวในห้วงเวลาที่ผ่านมา ภาครัฐมีบทบาทหลักในการพัฒนา ศึกษา วิเคราะห์สถานการณ์และกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนา ตลอดจนเป็นฝ่ายจัดสรรและควบคุมการใช้ทรัพยากร จึงเป็นการพัฒนาที่มาจากระดับบน โดยที่คนในท้องถิ่นที่เป็นเป้าหมายของการพัฒนาแทบไม่มีโอกาสได้เรียนรู้ และจัดการกับความเปลี่ยนแปลงที่ตนเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย การมีส่วนร่วมจึงเป็นทางเลือกในการพัฒนาที่มีได้ หมายถึงเพียงการให้โอกาสประชาชนในการเข้าร่วม (Cohen and Unhohff, 1976) แต่เป็นการยอมรับและเสริมพลังอำนาจให้กับคนในท้องถิ่นในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาด้วย

ทุนทางสังคมกับการมีส่วนร่วม

นอกเหนือจากทุนทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เป็นปัจจัยหลักในการพัฒนาการท่องเที่ยวทางธรรมชาติแล้ว ทุนทางสังคมยังเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่มีบทบาทในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยาวนาน ทุนทางสังคมเป็นเพียงนามธรรมที่มีองค์ประกอบของระบบความสัมพันธ์ ศรัทธา ความเชื่อ และความไว้วางใจซึ่งกันและกัน และมีผลผลิตทั้งในรูปของนามธรรมและรูปธรรมที่จับต้องได้ กิจกรรมใดก็ตามที่ประชาชนมีแรงจูงใจเข้ามามีส่วนร่วมจะเป็นกิจกรรมที่ทำแล้วประสบความสำเร็จ ทุกคนจะได้รับประโยชน์ กิจกรรมเหล่านี้ หากทำคนเดียวหรือฝ่ายเดียวจะได้ผลประโยชน์ต่ำกว่าทำร่วมกัน การท่องเที่ยวก็เช่นเดียวกัน จะต้องอาศัยความร่วมมือจากชุมชนและภาคส่วนต่างๆ หรือที่เรียกโดยรวมว่า “ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทางการท่องเที่ยว” (tourism stakeholder) ทั้งในส่วนของอุปทานและอุปสงค์การท่องเที่ยว โดยเฉพาะการท่องเที่ยวโดยชุมชนจะสำเร็จได้ก็ต้องพึ่งพิงทุนทางสังคมที่มีความเข้มแข็ง อย่างไรก็ตาม ความขัดแย้งก็อาจจะเกิดขึ้นได้เมื่อทรัพยากรที่โดยปรกติจะรักษาไว้เป็นของส่วนรวมของชุมชนถูกนำไปใช้สำหรับการท่องเที่ยวเพียงเพื่อผลประโยชน์ของคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเท่านั้น ความสามารถในการบริหารจัดการท่องเที่ยวของผู้นำชุมชน องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น และการกระจายผลตอบแทนจากการท่องเที่ยวสู่สมาชิกในชุมชนอย่างทั่วถึงจึงเป็นกุญแจสำคัญของการพัฒนาการท่องเที่ยวในระดับชุมชนให้ประสบความสำเร็จ แต่โดยมากจะพบว่า ผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวระดับชุมชนจะเป็นญาติพี่น้องหรือคนสนิทของผู้นำชุมชนมากกว่า ผลประโยชน์จึงกระจุกตัวอยู่แต่เฉพาะกลุ่มบุคคลหรือผู้ที่มีสายป่านในด้านเงินทุนมากกว่า ทำให้คนในชุมชนได้รับผลตอบแทนทางการท่องเที่ยวอย่างไม่เท่าเทียมกันและกลายเป็นความเหลื่อมล้ำทางสังคม

ตามมาในที่สุด ในทางกลับกัน การพัฒนาการท่องเที่ยวอาจจะกระตุ้นให้เกิดทุนทางสังคมในชุมชนขึ้นได้เช่นกัน เช่น กรณีการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนชาวไทในสิบสองปันนา มณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน ได้ก่อให้เกิดแรงกระตุ้นให้ประชาชนเกิดความตระหนักถึงความสำคัญของวัฒนธรรมดั้งเดิมของตนและเกิดเอกลักษณ์ของสังคม การอยู่ร่วมกันบนพื้นฐานของความหลากหลาย (มิ่งสรรพ ขาวสอาด, 2555) หรือ การฟื้นฟูเมืองด้านการใช้ศิลปะ วัฒนธรรม และการท่องเที่ยวในย่านชุมชนเก่ากะดิงจัน-คลองสาน ฝั่งธนบุรี ซึ่งเป็นพื้นที่เก่าแก่ของกรุงเทพมหานครก็ทำให้ชาวชุมชนหันมาเห็นความสำคัญของการอนุรักษ์และสืบสาน วิถีชีวิตและวัฒนธรรมดั้งเดิมให้กลับมามีชีวิตอีกครั้ง (ภูริวัจน์ เดชอ้อม, 2556) เป็นต้น

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2547) ได้สรุปความหมายและองค์ประกอบของทุนทางสังคมที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทยไว้ว่า “ทุนทางสังคมเกิดจากการรวมตัวร่วมคิด ร่วมทำบนฐานของความไว้วางใจ เชื่อใจ สายใยผูกพัน และวัฒนธรรมที่ฝังใจของสังคมไทยผ่านระบบความสัมพันธ์ที่มีการสะสมในลักษณะเครือข่ายขององค์ประกอบหลัก อันได้แก่ คน สถาบัน วัฒนธรรม และองค์ความรู้ ซึ่งจะเกิดเป็นพลังในชุมชนและสังคม” นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงรูปแบบของทุนทางสังคมซึ่งรากฐานสำคัญของการเข้ามามีส่วนร่วม แบ่งออกเป็น 2 รูปแบบ ดังนี้ (สำนักงานพัฒนาสังคม, 2550)

1. รูปแบบเชิงวิธีการคิด (cognitive) หมายถึง บรรทัดฐาน (norms) คุณค่า (value) ความไว้วางใจ (trust) ทศนคติ (attitudes) และความเชื่อ (belief) ซึ่งมักจะเป็นสิ่งที่จับต้องได้ยากและไม่มีความเป็นตัวตน (non-material) และมีลักษณะเป็นอัตวิสัย (subjective) ทำให้การสังเกตและวัดการมีอยู่หรือเสื่อมสลายได้ยากด้วยเหตุที่เป็นสิ่งที่อยู่ในจิตใจของมนุษย์ รูปแบบทุนทางสังคมเชิงวิธีการคิดนี้เกี่ยวข้องกับทุนทางสังคมภายใน (cognitive social capital) และเป็นที่มาของความเชื่อถือไว้วางใจกัน (trust) คุณค่าร่วมกัน (share values) ความเกื้อกูลกัน (reciprocity)

2. รูปแบบเชิงโครงสร้าง (structure) หมายถึง บทบาทของเครือข่ายทางสังคมที่ส่งเสริม/สนับสนุนโดยกฎระเบียบและจารีตที่จัดปัญหา collective actions ในสังคมจากการให้/แบ่งปันข้อมูล ข่าวสาร ทุนทางสังคมในรูปแบบนี้จึงมีลักษณะที่เป็นวัตถุวิสัย (objective) และสามารถสังเกตการเกิดขึ้นหรือลดลงได้อย่างชัดเจน จึงมีลักษณะที่มองเห็นและประเมินได้ง่ายกว่าและเข้าใจได้ง่ายกว่าทุนทางสังคมรูปแบบแรก ด้วยทุนทางสังคมรูปแบบนี้เกี่ยวพันกับบทบาทพฤติกรรมกรรมการกระทำหรือความสัมพันธ์ที่ถูกสร้างขึ้นไม่ว่าจะเป็นในรูปแบบของเครือข่ายความสัมพันธ์อุปถัมภ์หรือจะเป็นเครือข่ายองค์กรทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เช่น กลุ่มออมทรัพย์ องค์กรปกครองท้องถิ่น ชมรม เป็นต้น รวมถึงสถาบันในรูปของกฎของการเล่นเกม (rule of the game) เช่น กฎระเบียบ ข้อบังคับ กฎหมาย รัฐธรรมนูญ เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ทุนทางสังคมทั้งสองรูปแบบที่กล่าวมาข้างต้นในบางกรณีก็มีความสัมพันธ์กันอย่างแยกไม่ออก อีกทั้งในหลายๆ กรณียังส่งเสริมซึ่งกันและกันด้วย เช่น ความไว้วางใจกัน (รูปแบบเชิงวิธีการคิด/ทุนทางสังคมภายใน) ทำให้สามารถจัดตั้งชมรมหรือสมาคมการท่องเที่ยวในท้องถิ่น (กลุ่ม/องค์กรเป็นทุนทางสังคมรูปแบบเชิงโครงสร้าง/ทุนทางสังคมภายนอก) ขึ้นมาได้ ถ้าชมรมหรือสมาคมในฐานะทุนทางสังคม

ภายนอกนี้สามารถดำเนินไปได้ด้วยดีก็จะเป็นการตอกย้ำว่าการเชื่อถือไว้วางใจระหว่างกันเป็นเรื่องที่ดีเพราะทำให้ได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจเพิ่มขึ้นด้วย นอกจากนี้ กลุ่มบุคคลก็มีแนวโน้มที่จะเชื่อถือไว้วางใจกันมากขึ้นกระทั่งว่าเกิดเป็นแบบแผนการเชื่อถือไว้วางใจกัน (norm of trust) เมื่อกลุ่มสามารถดำเนินการไปได้เรื่อยๆ แล้วสมาคมหรือชมรมยิ่งให้ประโยชน์แก่คนในชุมชนได้มากขึ้นต่อไปอีก

ความหมายของการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วม (participation) เป็นแนวทางการพัฒนาระดับชุมชนในมิติต่างๆ และการสร้างความเข้มแข็งของทุนทางสังคมรูปแบบหนึ่ง ปัจจุบัน การมีส่วนร่วมถือเป็นประเด็นในการบริหารจัดการแบบธรรมาภิบาล มักใช้การมีส่วนร่วมค้นหาแนวทางตั้งแต่เริ่มดำเนินการ จนกระทั่งการประเมินผล มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายคำว่า “การมีส่วนร่วม” ไว้แตกต่างกันตามความเข้าใจและประสบการณ์ อาทิ

United Nation (1979) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ว่า “การที่ทุกคนในชุมชนมีโอกาสดำเนินการในกิจกรรมและกระบวนการพัฒนา และรับผลจากการพัฒนาโดยมีลักษณะ ดังนี้ (1) ร่วมดำเนินการพัฒนา (2) ร่วมรับผลประโยชน์ในการดำเนินงาน และ (3) ร่วมตัดสินใจในการกำหนดเป้าหมาย นโยบาย การวางแผนและกิจกรรม กระบวนการที่รัฐส่งเสริมและให้โอกาสประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงานเรื่องใดเรื่องหนึ่งเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์และนโยบายที่กำหนดไว้” ซึ่งก่อนหน้านี้ Williams (1976) ได้อธิบายและแบ่งมิติของการมีส่วนร่วมไว้ 3 มิติคล้ายคลึงกัน ได้แก่ มิติที่หนึ่ง การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ มิติที่สอง การมีส่วนร่วมในการพัฒนาและลงมือปฏิบัติตามที่ตัดสินใจ และ มิติที่สาม การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นและเป็นการเปลี่ยนแปลงกลไกในการพัฒนาจากการพัฒนาโดยรัฐมาเป็นประชาชนมีบทบาทหลัก

พันธทิพย์ (2540) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ว่า “การทำงานร่วมกันระหว่างผู้ศึกษา กับกลุ่มเป้าหมาย โดยมีกระบวนการที่สัมพันธ์ซึ่งกันและกัน 3 กระบวนการ ได้แก่ (1) การค้นหาปัญหาและประเด็นร่วมกัน โดยการร่วมมือกันของกลุ่มต่างๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องตลอดระยะเวลาของกระบวนการ (2) การวิเคราะห์ข้อมูลและสถานการณ์ ผู้มีส่วนร่วมซึ่งเกี่ยวข้องในกระบวนการจะร่วมกันวิเคราะห์ข้อมูลและสถานการณ์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงาน และ (3) การปฏิบัติงาน โดยผู้มีส่วนร่วมจะร่วมกันทำการแก้ไขปัญหาที่เป็นสาเหตุ แล้วร่วมดำเนินงานเพื่อแก้ปัญหาดังกล่าว

Cohen and Uphoff (2001) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ว่า “การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจที่จะต้องควบคู่ไปกับการดำเนินโครงการตามโครงการ (implementation) ทั้งในด้านการกำหนดกิจกรรมต่างๆ และการจัดการองค์การ การตัดสินใจจะมีส่วนเกี่ยวข้องกับประชาชนในชุมชนในเรื่องผลประโยชน์ จึงต้องมีการประเมินผลกิจกรรมต่างๆ ตามโครงการ แล้วแสดงผลย้อนกลับ และนำผลการประเมินไปใช้ในการตัดสินใจดำเนินการขั้นตอนต่างๆ ของโครงการต่อไป”

นอกเหนือจากความหมายโดยนักวิชาการที่สะท้อนให้เห็นแนวทางหรือมิติของการมีส่วนร่วมแล้วยังชี้ให้เห็นจุดเน้นที่สำคัญของการมีส่วนร่วมที่สามารถนำมาประยุกต์ให้เข้ากับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้ก็คือ การมีส่วนร่วมเป็นการคืนอำนาจ (empowerment) ในการกำหนดทิศทางการพัฒนาให้ประชาชนมีส่วนร่วมตั้งแต่เริ่มต้นและดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหา รวมถึงกำหนดอนาคตของ

ประชาชนเอง ซึ่งแต่เดิม การดำเนินนโยบายและการพัฒนามักเป็นการใช้อำนาจเหนือ (power over) ในลักษณะการสั่งการจากเบื้องบน ส่งผลให้การดำเนินนโยบายและโครงการต่างๆ ไม่ตรงกับความต้องการของชุมชนในท้องถิ่น หรือชุมชนมักจะไม่เข้าใจเหตุผลของภาครัฐจึงไม่ยินยอมปฏิบัติตาม ส่งผลให้การดำเนินโครงการตามนโยบายไม่สัมฤทธิ์ผลเท่าที่ควร

ลักษณะและระดับการมีส่วนร่วม

ตามความเห็นของ Cohen and Uphoff (2001) การมีส่วนร่วมของคนมีหลากหลายลักษณะ ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมที่เกิดจากแบบแผนขององค์กร โดยเข้าไปมีส่วนร่วมในฐานะสมาชิกขององค์กร
2. การมีส่วนร่วมผ่านกลุ่มหรือตัวแทน
3. การมีส่วนร่วมจากเบื้องบน หรือการมีส่วนร่วมจากเบื้องล่าง
4. การมีส่วนร่วมโดยสมัครใจ
5. การมีส่วนร่วมโดยถูกบีบบังคับ
6. การมีส่วนร่วมแบบเป็นทางการ/แบบไม่เป็นทางการ

นอกจากนี้ การมีส่วนร่วมในลักษณะต่างๆ ข้างต้นอาจจะมีรูปแบบที่แตกต่างกันออกไป ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการประชุมชี้แจงในฐานะผู้ชี้แจงและผู้เข้าร่วมประชุมชี้แจง
2. การมีส่วนร่วมโดยเป็นผู้นำในการดำเนินการหรือผู้นำในการประชุม
3. การมีส่วนร่วมในฐานะกรรมการประจำกลุ่ม
4. การมีส่วนร่วมในฐานะเป็นผู้ให้สัมภาษณ์หรือผู้สัมภาษณ์
5. การมีส่วนร่วมในฐานะประธานคณะกรรมการ
6. การมีส่วนร่วมในฐานะผู้รณรงค์หรือผู้ชักชวน
7. การมีส่วนร่วมในฐานะผู้ริเริ่มโครงการ หรือผู้ริเริ่มดำเนินการ
8. การมีส่วนร่วมในฐานะผู้ใช้แรงงาน
9. การมีส่วนร่วมในฐานะผู้สนับสนุนค่าใช้จ่ายในด้านต่างๆ

จะเห็นได้ว่า ตัวแปรที่กำหนดลักษณะและรูปแบบการมีส่วนร่วมขึ้นอยู่กับระดับความเกี่ยวข้องกับ การดำเนินงาน แบบแผนหรือธรรมเนียมปฏิบัติของแต่ละองค์กร อำนาจของบุคคล รวมถึงความคิดเห็นของ บุคคลที่มีต่อการดำเนินงาน เช่น คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมเองเพราะเห็นว่าเป็นงานหรือกิจกรรมที่จะ ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและชุมชน หรือมาเข้าร่วมด้วยความเกรงใจเนื่องจากถูกบังคับจากผู้บังคับบัญชา ให้มาเข้าร่วม เป็นต้น

Henning (1988) ได้เสนอความคิดเห็นไว้ว่า ปัจจัยที่ทำให้การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนมี ประสิทธิภาพ คือ การกำหนดกลุ่มเป้าหมาย ความแม่นยำของข้อมูล ทางเลือกในการตัดสินใจ การปรึกษาหารือระหว่างผู้มีหน้าที่รับผิดชอบ การเรียนรู้ทัศนคติ/ความคิดเห็น ความพึงพอใจของชุมชน รวมถึงการติดตามผล อย่างต่อเนื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนจึงแบ่งออกเป็น 4 ระดับ ดังนี้

1. การรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล (information gathering) ได้แก่ ข้อมูลด้านเศรษฐกิจสังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมของกลุ่มที่มีส่วนได้เสียหรือผู้ที่ได้รับผลกระทบ
2. การเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ข้อมูล (information dissemination) ผู้ที่มีส่วนได้เสียที่เกี่ยวข้องจะต้องได้รับข้อมูลข่าวสารรายละเอียดและวัตถุประสงค์ของโครงการก่อนจะปรึกษาหารืออย่างมีส่วนร่วม
3. การปรึกษาหารือ (consultation) เป็นการรับฟังความคิดเห็นของผู้ที่มีส่วนได้เสียหรือภาคีอื่นๆ เพื่อออกแบบโครงการประกอบด้วยผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องเช่นหน่วยงานของรัฐในระดับต่างๆ ผู้ที่ได้รับผลกระทบหรือมีส่วนได้เสีย องค์กรพัฒนาภาคเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นต้น
4. การตัดสินใจร่วมกัน (participation) กลุ่มที่ได้รับผลกระทบมีเป็นภาคี (joint partners) ร่วมวางแผนดำเนินการและติดตามประเมินผล

อย่างไรก็ตาม ใ้ว่าการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมทุกครั้งจะมีระดับการมีส่วนร่วมเสมอเหมือนกัน ทุกครั้ง บางโครงการหรือกิจกรรมอาจจะมีคนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมเพียงบางส่วนของงานในโครงการ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการเข้าร่วมในการปฏิบัติงานตามแผนงานที่กำหนดไว้แล้ว หรือที่เรียกว่า “การมีส่วนร่วมไม่แท้จริง” แต่หากคนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมตลอดกระบวนการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมตั้งแต่ การค้นหาปัญหา จนกระทั่งมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลอย่างต่อเนื่องจะถือว่าเป็น “การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง” โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หากคนในชุมชนเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของและเข้าใจกระบวนการดำเนินโครงการหรือกิจกรรม นอกจากจะมีส่วนร่วมในการปฏิบัติตามแผนงานแล้ว ยังช่วยปรับปรุงเปลี่ยนแปลงสิ่งที่เป็นอุปสรรคขัดขวางอีกด้วย ส่งผลให้การดำเนินโครงการหรือกิจกรรมมีผลสัมฤทธิ์มากยิ่งขึ้น

จะเห็นได้ว่า หลักของการมีส่วนร่วมมีความเชื่อมโยงกับ “การตัดสินใจ” อย่างใกล้ชิด การมีส่วนร่วมจะนำไปสู่การตัดสินใจอย่างมีคุณค่าและชอบธรรม และต้องเป็นการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง (meaningful participation) ไม่ใช่การทำให้ดูเหมือนว่าได้จัดกระบวนการให้มีส่วนร่วมแล้วเท่านั้น ถ้าการตัดสินใจที่เกิดจากการมีส่วนร่วม มีความสมเหตุสมผล และชอบธรรมก็ต้องนำไปสู่การปฏิบัติ แต่ถ้าผู้มีอำนาจเห็นว่าการตัดสินใจนั้นไม่เหมาะสม ขัดต่อการตัดสินใจของส่วนรวมหรือผิดหลักวิชาการอันจะนำไปสู่ความเสียหายอย่างใหญ่หลวง ภายหลัง ก็จะต้องอธิบายโดยมีมาตรฐานแห่งความชอบธรรม โดยที่สังคมสามารถยอมรับได้ ผลลัพธ์จากการตัดสินใจอย่างมีส่วนร่วมจะช่วยให้ผู้มีส่วนร่วมหรือกลุ่มคนในพื้นที่เป้าหมายในการพัฒนาเกิดความรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของ (ownership) และจะทำให้ผู้มีส่วนร่วมนั้นยินยอมปฏิบัติตาม (compliance) ตลอดจนตกลงยอมรับได้อย่างสมัครใจ เต็มใจ และสบายใจ

องค์ประกอบของการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยว

การพัฒนาการท่องเที่ยวให้เกิดความยั่งยืนโดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีองค์ประกอบ 5 ประการ ดังนี้ (เทิดชาย, 2552)

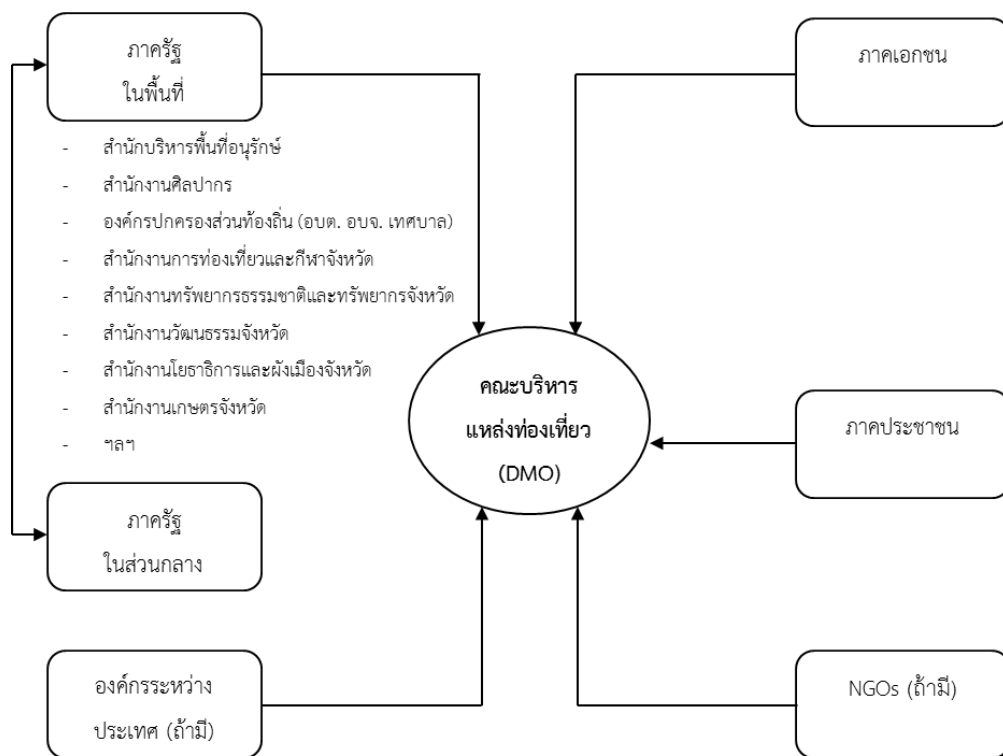
1. การร่วมกันวางแผน ได้แก่ ร่วมคิด ร่วมวางแผนจัดการเพื่อเตรียมความพร้อมสิ่งอำนวยความสะดวกในชุมชนร่วมประชุม เสนอแนะ และให้ความคิดเห็นต่อแผนพัฒนาการท่องเที่ยว (หากท้องถิ่นใดยังไม่มี การท่องเที่ยว แต่ต้องการจัดการท่องเที่ยวให้เกิดขึ้นก็ต้องร่วมกันคิดว่า ชุมชนของตนมีจุดเด่นอะไรที่แตกต่างจากชุมชนอื่น มีทรัพยากรการท่องเที่ยวใดบ้างที่ดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยว) ร่วมบริหารจัดการ และแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบร่วมกันกำหนดกฎระเบียบต่างๆ และราคาสินค้าและบริการให้ได้มาตรฐานร่วมจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อป้องกันความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยว
2. ร่วมกันปฏิบัติตามแผน ได้แก่ ประชาชนในท้องถิ่นต้องร่วมกันปฏิบัติหน้าที่ที่วางไว้ตามแผน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของแผนที่วางไว้
3. ร่วมกันใช้ประโยชน์ ได้แก่ ประชาชนในท้องถิ่นมีสิทธิใช้ประโยชน์จากทรัพยากรการท่องเที่ยวในท้องถิ่นด้วยความตระหนักและห่วงแหน จึงต้องแบ่งปันผลประโยชน์อย่างเป็นธรรมและทั่วถึง เพื่อสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของอันจะกระตุ้นให้กิจกรรมการท่องเที่ยวในท้องถิ่นดำเนินต่อไปอย่างยั่งยืน
4. ร่วมติดตามและประเมินผล ได้แก่ การติดตามและประเมินผลเป็นการตรวจสอบและควบคุมให้การดำเนินงานบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ หากพบปัญหาหรืออุปสรรคก็สามารถแก้ไขได้ทันท่วงที ซึ่งขั้นตอนนี้อาจพบบทเรียนหรือวิธีการใหม่ๆ ที่เป็นแนวทางในการดำเนินงานต่อไปได้
5. ร่วมบำรุงรักษา ได้แก่ เมื่อมีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรการท่องเที่ยวแล้ว จะต้องบำรุงรักษา เพื่อให้คงอยู่ในสภาพที่สมบูรณ์ สามารถรองรับนักท่องเที่ยว และมีแรงดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวอย่างยาวนาน

การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวจะต้องมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวตามองค์ประกอบการมีส่วนร่วมข้างต้น โดยอาจเริ่มต้นจัดตั้งคณะทำงานเพื่อพิจารณาขอบเขต บทบาท หน้าที่ และพันธกิจในการดำเนินงานเพื่อให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวมากที่สุด ทั้งนี้ คณะทำงานในที่นี้อาจจะหมายถึงคณะวิจัยที่ทำการศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) หรือคณะบริหารแหล่งท่องเที่ยว (Destination Management Organization: DMO) ซึ่งประกอบด้วยผู้แทนจากภาคส่วนต่างๆ ที่เป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทางการท่องเที่ยวก็ได้ ดังภาพที่ 2.2

แนวทางการบริหารจัดการการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วม

การบริหารจัดการการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมอาศัยความร่วมมือของชุมชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหลายภาคส่วนเพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้สำเร็จลุล่วงตามเป้าหมายที่ได้ร่วมกันกำหนดไว้ กรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (2558) จึงได้จัดทำคู่มือแนวทางการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวและนำเสนอแนวทางการบริหารจัดการการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วม มีประเด็นที่สำคัญ ดังนี้

1. คณะบริหารแหล่งท่องเที่ยว คณะบริหารแหล่งท่องเที่ยว (DMO) มีบทบาทในการนำและประสาน การดำเนินงานร่วมกับหน่วยงานอื่นๆ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชนในพื้นที่ท่องเที่ยวในการบริหาร จัดการการท่องเที่ยว คณะบริหารแหล่งท่องเที่ยวอาจจะประกอบด้วยบุคคลประมาณ 8 – 15 คน ซึ่งอาจเป็น บุคคลในองค์กรเดียวกัน หรือตัวแทนจากหน่วยงานหลายหน่วยงานที่เกี่ยวข้องก็ได้ดังภาพที่ 2-2 จากนั้น จึง ดำเนินการรวบรวมข้อมูลพื้นฐานของแหล่งท่องเที่ยว เช่น สิ่งดึงดูดใจ สิ่งอำนวยความสะดวก ที่พัก ผู้ประกอบ ธุรกิจนำเที่ยว สถิตินักท่องเที่ยว เป็นต้น รวมถึงรับฟังความคิดเห็นของประชาชนในพื้นที่และนักท่องเที่ยวใน ประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เช่น ความต้องการ ความคาดหวัง ประสบการณ์การท่องเที่ยว ปัญหาและอุปสรรคในการท่องเที่ยว การเยี่ยมชม สิ่งที่ต้องปรับปรุงแก้ไข เป็นต้น เพื่อนำข้อมูลดังกล่าวมาใช้ ประกอบการวางแผนบริหารจัดการการท่องเที่ยวและผลักดันแผนไปสู่การปฏิบัติให้บรรลุเป้าหมายหรือ วิสัยทัศน์การพัฒนาการท่องเที่ยว

ภาพที่ 2-3 องค์ประกอบของคณะบริหารแหล่งท่องเที่ยว
ที่มา : กรมการท่องเที่ยว (2558)

ทั้งนี้ คณะบริหารแหล่งท่องเที่ยวอาจจะมีโครงสร้างแตกต่างกันตามประเภท ขนาด และบริบทของ แหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่ง ซึ่งอาจจะมีลักษณะเป็นโครงสร้างแบบเป็นทางการ มีองค์กรและกลไกเชิงสถาบัน รองรับอย่างเป็นทางการจะมีลักษณะ หรือเป็นโครงสร้างแบบไม่เป็นทางการ โดยมีหน่วยงานหลักเป็นแกนนำใน การประสานงานกับหน่วยงานที่อื่นที่เกี่ยวข้องในลักษณะเครือข่ายหรือเกิดจากการรวมตัวกันด้วยความสมัคร

ใจก็ได้ เช่น การรวมตัวกันเฉพาะกิจเพื่อจัดงานกิจกรรมหรือเทศกาลเพื่อการท่องเที่ยวประจำปี และอาจพัฒนาไปสู่คณะบริหารแหล่งท่องเที่ยวที่มีความถาวรต่อไปในภายหลัง เป็นต้น

2. แผนบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว คณะบริหารแหล่งท่องเที่ยวมีหน้าที่ในการนำและประสานงานในการบริหารจัดการองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวและร่วมกันจัดทำแผนบริหารจัดการการท่องเที่ยว (Destination Management Plan: DMP) และผลักดันไปสู่การปฏิบัติร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของแหล่งท่องเที่ยวการวางแผนบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวควรครอบคลุมภารกิจสำคัญ 3 ด้าน ได้แก่ (1) การตลาด (2) การสร้างสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม และ (3) การส่งเสริมประสบการณ์การท่องเที่ยวที่เหนือความคาดหมายให้กับนักท่องเที่ยว โดยแผนบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวมีองค์ประกอบหลัก ดังนี้ (กรมการท่องเที่ยว, 2558)

2.1 แผนงานหลัก คือ การกำหนดนโยบาย แนวทางการปฏิบัติงาน ตลอดจนมาตรการดำเนินงานให้มีขั้นตอนที่สอดคล้องสัมพันธ์กันและนำไปสู่การบรรลุวิสัยทัศน์ด้านการท่องเที่ยว

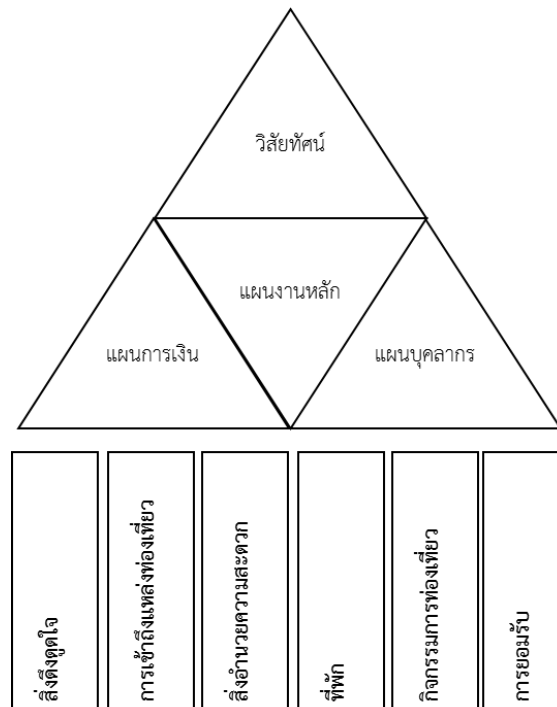
2.2 วิสัยทัศน์ คือ เป้าหมายสูงสุดหรือสิ่งที่แหล่งท่องเที่ยวปรารถนาจะเป็น หรือต้องการเปลี่ยนแปลงสู่สิ่งที่ดีขึ้นในอนาคตอย่างไรอย่างหนึ่ง

2.3 แผนการเงินคือ การวางแผนการเงินของแหล่งท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับแผนงานหลัก แผนบุคลากร และควรครอบคลุมค่าใช้จ่ายในการบำรุงรักษาอาคาร สถานที่ และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ภายในแหล่งท่องเที่ยว

2.4 แผนบุคลากรคือ แผนในการบริหารและพัฒนาบุคลากรด้านการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับการดำเนินงานเพื่อสร้างความประทับใจให้กับนักท่องเที่ยวและส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

2.5 องค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวซึ่งเป็นปัจจัยพื้นฐานของแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ประกอบด้วย คือ สิ่งดึงดูดใจ สิ่งอำนวยความสะดวก การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ที่พัก กิจกรรมการท่องเที่ยว และการยอมรับ

องค์ประกอบหลักของแผนบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วม ดังภาพที่ 2-4

ภาพที่ 2-4 องค์ประกอบหลักของแผนบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วม
ที่มา : ดัดแปลงจากกรมการท่องเที่ยว (2558)

การจัดทำแผนบริหารจัดการท่องเที่ยวจะใช้กลไกการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวเป็นองค์ประกอบสำคัญ กล่าวคือ คณะบริหารแหล่งท่องเที่ยวจะต้อง (1) ร่วมกันคิดและวางแผนบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว จากนั้น (2) นำแผนไปสู่การปฏิบัติร่วมกัน โดย (3) บูรณาการการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวร่วมกันของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียตามหลักธรรมาภิบาล และ (4) ร่วมกันติดตามประเมินผลการดำเนินงานตามผลการดำเนินงานตามแผนเพื่อทราบสถานะปัจจุบันหรือทบทวนปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานและไปสู่การปรับปรุงแก้ไขแผนการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวให้ทันต่อสถานการณ์ นอกจากนี้ คณะบริหารแหล่งท่องเที่ยวยังต้อง (5) บำรุงรักษาองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ให้อยู่ในสภาพดี พร้อมให้บริการ และสร้างความประทับใจให้กับนักท่องเที่ยวอย่างสม่ำเสมอ ดังที่กล่าวไว้ข้างต้น

3. เครือข่ายการพัฒนาการท่องเที่ยว การมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวจะนำไปสู่เครือข่ายที่มีพลังและศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนทั้งระบบ โดยทั่วไป การสร้างเครือข่ายเป็นการเชื่อมโยงของกลุ่มคนหรือกลุ่มองค์กรที่สนใจในการดำเนินกิจกรรมร่วมกันและมีเป้าหมายเดียวกัน โดยมีการสื่อสารระหว่างกันอย่างต่อเนื่องและจัดระเบียบโครงสร้างอย่างชัดเจน ซึ่งถือเป็นการพัฒนาสัมพันธภาพระหว่างกันอย่างเป็นรูปธรรมหรือการสร้างทุนทางสังคมนั่นเอง การสร้างเครือข่ายในปัจจุบันเป็นที่รู้จักกันในนาม “ประชาสังคม” (civil society) หมายถึงการที่ทุกภาคส่วนของสังคมทั้งภาคประชาชน ภาคธุรกิจ ภาคเอกชน ฯลฯ เข้ามาเป็นหุ้นส่วนของการพัฒนา โดยใช้กิจกรรมเป็นศูนย์กลางและเน้นกระบวนการมี

ส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมการพัฒนาของทุกฝ่ายในระดับพื้นที่ (ชัยอนันต์, 2542) เครือข่ายการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมควรมีอย่างน้อย 4 ภาคส่วน ดังนี้

3.1 เครือข่ายภาคประชาชน เป็นการรวมตัวของภาคประชาชนในพื้นที่ต่างๆ โดยอาศัยวัฒนธรรมชุมชน กระบวนการทำงานร่วมกับภาคีอื่นๆ และระบบเทคโนโลยีการสื่อสารเป็นเครื่องมือในการส่งเสริมให้เกิดการรวมตัว ทั้งนี้ เครือข่ายภาคประชาชนอาจเกิดขึ้นทั้งจากการเห็นความจำเป็นในการรวมพลังเพื่อแก้ไขปัญหา การเรียนรู้และการถ่ายทอดประสบการณ์ร่วมกัน รวมถึงการส่งเสริมโดยหน่วยงานภาครัฐหรือหน่วยงานอื่นๆ ที่ต้องการให้องค์กร ชุมชน และสังคมมีความเข้มแข็งและมีศักยภาพในการพัฒนาตนเองตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายของภาครัฐที่กำหนดไว้ นอกจากนี้ เครือข่ายภาคประชาชนมักจะมี การกำหนดความเป็นเครือข่ายผ่านกิจกรรม ฐานอาชีพ และกระบวนการเชื่อมโยงด้วยความต่อเนื่องบนพื้นฐานของการพึ่งพาตนเองและวัฒนธรรมชุมชน กระบวนการทำงานส่วนใหญ่จึงเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน การจัดการทรัพยากรในชุมชนและการทำงานร่วมกับภาครัฐ ซึ่งเป็นรากฐานให้เกิดแนวร่วมในระดับที่สูงขึ้นไป

3.2 เครือข่ายภาครัฐ เป็นหน่วยงานที่จัดตั้งขึ้นโดยรัฐและใช้นโยบายสาธารณะรูปแบบต่างๆ เป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อน โดยนโยบายสาธารณะจะสร้างความสัมพันธ์เชิงอำนาจและการรวมศูนย์ ซึ่งกลายเป็นการสะสมปัญหาเชิงโครงสร้างให้เกิดขึ้นในกระบวนการพัฒนาในสังคมไทยในช่วงเวลาที่ผ่านมา ในเวลาต่อมา ภาครัฐจึงได้ปรับตัว/ปฏิรูปกระบวนการทำงานให้สอดคล้องกับสถานการณ์ความเปลี่ยนแปลงทางสังคมในปัจจุบัน โดยส่งเสริมให้ประชาชนเกิดการรวมตัวเป็นกลุ่ม องค์กร และเครือข่ายเพื่อประสานการทำงานระหว่างภาครัฐกับภาคประชาชนในลักษณะทั้งที่เป็นแนวดิ่ง คือ จากบนลงล่าง และที่เป็นแนวนอน คือ การทำงานร่วมกันในระดับพื้นที่ โดยภาครัฐมีบทบาทในการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของภาคประชาชน และสนับสนุนทรัพยากรต่างๆ เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายภาคประชาชนให้เกิดเป็นเครือข่ายที่ยั่งยืน

3.3 เครือข่ายภาคธุรกิจเอกชน เป็นการประสานประโยชน์เพื่อลดต้นทุนการผลิตและเพิ่มผลตอบแทนจากการพัฒนาตลาดร่วมกัน เครือข่ายภาคเอกชนเป็นเครือข่ายที่เกิดขึ้นอยู่เสมอ โดยมากมักเป็นเครือข่ายที่เกิดจากการรวมตัวของธุรกิจหรือผู้ที่ทำงานในธุรกิจประเภทเดียวกัน ดังจะเห็นได้จากการที่กลุ่มองค์กรในภาคธุรกิจต่างๆ มารวมตัวเป็นเครือข่ายในรูปของสภาหอการค้า สภาอุตสาหกรรม และสมาคมการค้า พื้นฐานของการพัฒนาเครือข่ายลักษณะนี้อยู่บนพื้นฐานของการประสานผลประโยชน์ การพัฒนาศักยภาพในการดำเนินงานทางธุรกิจ และการคืนกำไรให้กับสังคม ในปัจจุบัน หลังจากเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจและทัศนคติเชิงลบของสังคมทำให้ภาคธุรกิจเอกชนหันมาปรับตัวเป็นธุรกิจเพื่อสังคมหรือแสดงความรับผิดชอบต่อสังคมมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะบริษัทขนาดใหญ่ ทั้งนี้ เครือข่ายภาคธุรกิจเอกชนอาจจะพัฒนากระบวนการทำงานร่วมกับภาครัฐและภาคประชาชนในลักษณะของการเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของเครือข่ายก็ได้

3.4 เครือข่ายองค์กรพัฒนาภาคเอกชน (NGOs) เป็นการรวมตัวของกลุ่มบุคคลจากหน่วยงานต่างๆ ในลักษณะของการอาสาสมัครเพื่อเข้ามาส่งเสริมความเข้มแข็งของภาคประชาชน โดยมีเป้าหมายเพื่อ

ร่วมคลี่คลายปัญหาในสังคม เสนอทางเลือกในการพัฒนาองค์ความรู้ที่สะสมอยู่ในตัวบุคคลอย่างหลากหลาย รวมถึงการส่งเสริมให้ประชาชนมีศักยภาพและมีความสามารถในการพึ่งพาตนเอง ในปัจจุบันเมืองศรีนครพัฒนา ภาคเอกชนเกิดขึ้นมากมายทั้งในระดับประเทศและระหว่างประเทศ มีส่วนช่วยให้เกิดพลังขับเคลื่อนเครือข่าย ภาคประชาชนให้มีความตื่นตัวและปรับตัวในการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง

การพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนในท้องถิ่นต้องอาศัยการสร้างเครือข่ายทั้ง 4 ภาคส่วนภายใต้ การกำหนดวิสัยทัศน์และทิศทางการพัฒนาที่ชัดเจนโดยสมาชิกจะต้องร่วมกันกำหนดกิจกรรมหลัก ประเภท ของบุคคลที่จะเป็นสมาชิกของเครือข่าย และใช้กระบวนการสื่อสารสองทางหรือการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่าง กันเพื่อเสริมสร้างสัมพันธภาพและความเข้มแข็งของเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ จะต้องมีการมีแกนนำที่พร้อมทำ หน้าที่เป็นตัวแทนของสมาชิกเครือข่าย มีการแจ้งข่าวสารให้สมาชิกทราบอย่างสม่ำเสมอ และพบปะสมาชิก เพื่อติดตามและประเมินผลความก้าวหน้า/ความสำเร็จของเครือข่ายเป็นระยะๆ โดยคำนึงถึงผลประโยชน์ของ ส่วนร่วมเป็นหลัก

ความคิดเห็นและความต้องการที่ผลต่อการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนการท่องเที่ยวจะบรรลุวัตถุประสงค์อย่างเป็นรูปธรรมได้ก็ต่อเมื่อมี กระบวนการที่เปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นและความต้องการเป็นอย่างน้อย ซึ่งความคิดเห็นและความ ต้องการดังกล่าวอาจมีแนวโน้มทั้งในเชิงสนับสนุนหรือต่อต้านการพัฒนาก็ได้ การแสดงความคิดเห็นจะสะท้อน ให้เห็นภาพความต้องการของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งที่สามารถนำไปตีกรอบนโยบายและ ดำเนินงานพัฒนาได้อย่างเหมาะสม และด้วยความที่การท่องเที่ยวเป็นสินค้าสาธารณะและทุกคนมีส่วนร่วม เป็นเจ้าของทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างเท่าเทียมกัน การพัฒนาการท่องเที่ยวจึงมีอาจเพิกเฉยต่อการสร้าง ความสมดุลในด้านอุปทานการท่องเที่ยว โดยเฉพาะระบบและกลไกความร่วมมือของชุมชนในท้องถิ่น มิใช่ การมุ่งความสนใจแต่ผู้ประกอบการธุรกิจบริการท่องเที่ยวหรือผลประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว

1. ความหมายของความคิดเห็น

ประดิษฐ์ (2536) ให้ความหมายของความคิดเห็นว่า “ความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อบุคคลสิ่งของ หรือสถานการณ์ในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง อาจเป็นการแสดงออกในทางบวกหรือในทางลบก็ได้ ทั้งนี้อยู่บน พื้นฐานของความรู้ประสบการณ์และสิ่งแวดล้อมของแต่ละบุคคล” ในขณะที่จิตตินันท์ (2543) อธิบาย ความหมายของความคิดเห็นเพิ่มเติมว่า “การแสดงออกถึงความเชื่อบางอย่าง เจตคติบางอย่าง และค่านิยม บางอย่างของบุคคลต่อสิ่งหนึ่งซึ่งการกระทำอาจไม่สอดคล้องกับการแสดงออกทางความคิดเห็นต่อสิ่งนั้น”

Remmer (อ้างถึงในอัครเวช, 2547) แบ่งความคิดเห็นออกเป็น 3 ลักษณะ ได้แก่ (1) ความ คิดเห็นเชิงบวกสุด-เชิงลบสุด เป็นความคิดเห็นที่เกิดจากการเรียนรู้และประสบการณ์ซึ่งสามารถทราบทิศทาง ได้ ทิศทางบวกสุด ได้แก่ ความรัก หลงบูชาเทิดทูน ทิศทางลบสุด ได้แก่ ความคิดเห็นที่รุนแรงเปลี่ยนแปลงได้ ยาก (2) ความคิดเห็นจากความรู้ความเข้าใจ เป็นการมีความคิดเห็นต่อสิ่งหนึ่งขึ้นอยู่กับความรู้ความเข้าใจที่มี ต่อสิ่งนั้น เช่น ความรู้ความเข้าใจในทางที่ดี การยอมรับความเห็นด้วยความรู้ความเข้าใจในลักษณะเป็นกลาง เฉยๆ ไม่มีความคิดเห็น ความรู้ความเข้าใจในทางไม่ดี ไม่ชอบ รังเกียจ ไม่เห็นด้วย เป็นต้น และ (3) การ

แยกแยะ เป็นการพิจารณาความคิดเห็นต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งอย่างละเอียดซึ่งสามารถแยกออกจากกันได้ ทำให้เกิดความคิดเห็นได้ง่ายกว่าการรับรู้แบบหยาบๆ

สรุปได้ว่า ความคิดเห็นเป็นการแสดงออกทางด้านความรู้สึกหรือความเชื่อต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่ง ซึ่งอาจเกิดจากการประเมินผลสิ่งนั้นหรือเหตุการณ์นั้นโดยมีปัจจัยส่วนบุคคลเข้ามาเกี่ยวข้อง อาทิ เพศ อายุ ระดับการศึกษา รวมถึงอารมณ์ ประสบการณ์ และสภาพแวดล้อมในขณะนั้น เป็นองค์ประกอบในการแสดงออกทางความคิดเห็น ความคิดเห็นอาจจะถูกต้องหรือไม่ถูกต้อง หรืออาจจะได้รับการยอมรับหรือปฏิเสธจากบุคคลอื่นก็ได้ ความคิดเห็นอาจเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา รวมถึงการแสดงความคิดเห็นสามารถปรากฏได้ทั้งทางวาจา การเขียน หรือการแสดงกิริยาท่าทาง อย่างไรก็ตาม เป็นการยากที่จะแยกความคิดเห็นและทัศนคติออกจากกันได้โดยเด็ดขาดเพราะทั้งความคิดเห็นและทัศนคติต่างก็มีลักษณะคล้ายกันและมีความหมายทับซ้อนกัน เพียงแต่ลักษณะของความคิดเห็นจะไม่ลึกซึ้งเท่ากับทัศนคติ (สุชาและสุรางค์, 2540)

2. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความคิดเห็น

การแสดงออกซึ่งความคิดเห็นเป็นเรื่องของแต่ละบุคคลที่แสดงออกต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดหรือสิ่งเดียวกันจึงไม่จำเป็นต้องคล้ายคลึงหรือเหมือนกันเสมอไป ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับปัจจัยพื้นฐานของแต่ละบุคคลที่ได้รับอิทธิพลต่อการแสดงออกของความคิดเห็นในสิ่งนั้นๆ ในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง Oskamp (อ้างถึงในเสริมศักดิ์, 2544) ได้สรุปปัจจัยที่ทำให้เกิดความคิดเห็นหรือมีอิทธิพลต่อความคิดเห็น ดังนี้

2.1 ปัจจัยทางพันธุกรรมและร่างกาย (genetic and physiological factors) เป็นปัจจัยตัวแรกที่ไม่ค่อยจะได้พูดถึงมากนัก จากการศึกษา พบว่า ปัจจัยด้านพันธุกรรมจะมีผลต่อระดับความก้าวร้าวของบุคคลซึ่งจะมีผลต่อเจตคติหรือความคิดเห็นของบุคคลนั้นๆ ปัจจัยด้านร่างกาย เช่น อายุ ความเจ็บป่วย ผลกระทบจากการใช้ยาเสพติด เป็นต้น ล้วนแต่มีผลต่อความคิดเห็นและเจตคติของบุคคลทั้งสิ้น ตัวอย่างเช่น คนที่มีความคิดอนุรักษ์นิยมมักจะเป็นคนที่มีอายุมาก เป็นต้น

2.2 ประสบการณ์โดยตรงของบุคคล (direct personal experience) คือ บุคคลที่ได้รับการรู้สึกและความคิดเห็นต่างๆ จากประสบการณ์โดยตรง อาจจะเป็นการกระทำหรือการได้พบเห็นต่อสิ่งต่างๆ ด้วยตนเอง ทำให้เกิดเจตคติหรือความคิดเห็นจากประสบการณ์ที่ตนเองได้รับ เช่น เด็กทารกที่แม่ป้อนน้ำส้มคั้นให้ทาน เขาจะรู้สึกชอบเนื่องจากน้ำสั้มหวานเย็นชื่นใจ ทำให้เขามีความรู้สึกต่อน้ำสั้มน้ำที่ได้ทานเป็นครั้งแรกเป็นประสบการณ์โดยตรงที่เขาได้รับ เป็นต้น

2.3 อิทธิพลจากครอบครัว (parental influence) เป็นปัจจัยที่บุคคลเมื่อเป็นเด็กจะได้รับอิทธิพลจากการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่และครอบครัว เมื่อตอนเป็นเด็กเล็กๆ จะได้รับการอบรมสั่งสอนทั้งในด้านความคิด การตอบสนองความต้องการทางด้านร่างกาย การให้รางวัล และการลงโทษซึ่งเด็กจะได้รับจากครอบครัวและจากประสบการณ์ที่ตนเองได้รับมา

2.4 เจตคติและความคิดเห็นของกลุ่ม (group determinants of attitude) เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลอย่างมากต่อความคิดเห็นหรือเจตคติต่างๆ จะได้รับการถ่ายทอดและมีแรงดันจากกลุ่มไม่ว่าจะเป็นเพื่อนในโรงเรียนกลุ่มอ้างอิงต่างๆ ซึ่งทำให้เกิดความคล้อยตามเป็นไปตามกลุ่มได้

2.5 สื่อมวลชน (mass media) เป็นข้อมูลข่าวสารหรือเนื้อหาสาระจากสื่อต่างๆ ที่บุคคลได้รับ ไม่ว่าจะเป็นหนังสือพิมพ์ ภาพยนตร์ วิทยุ โทรทัศน์ หรือแม้แต่สื่อสังคมออนไลน์ซึ่งเป็นสื่อสมัยใหม่ (New Media) ที่มีอิทธิพลต่อการรับรู้และความคิดเห็นของคนในปัจจุบันอย่างมาก การบริโภคข้อมูลจากสื่อมีผลทำให้บุคคลมีความคิดเห็นหรือความรู้สึกต่างๆ เป็นไปตามข้อมูลข่าวสารที่ได้รับจากสื่อ ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับระดับการรู้เท่าทันสื่อของแต่ละบุคคลด้วย

สรุปได้ว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความคิดเห็นของบุคคลใดบุคคลหนึ่งหรือโดยเฉพาะเหตุการณ์ใด เหตุการณ์หนึ่งมีพื้นฐานจากความรู้ ประสบการณ์ และพฤติกรรมระหว่างบุคคล ซึ่งนอกจากจะเป็นการแสดงออกให้อีกบุคคลหนึ่งรับรู้ความรู้สึก/ความเชื่อของตนแล้ว ยังเป็นเครื่องช่วยในการพิจารณาและประเมินค่าว่าจะแสดงออกใด เช่น เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย ยอมรับหรือปฏิเสธ สนับสนุนหรือต่อต้าน วางเฉยหรือเป็นกลาง เป็นต้น สอดคล้องกับคำอธิบายของประภาเพ็ญ (อ้างถึงในสมจินต์, 2547) ที่กล่าวไว้ว่าความคิดเห็น เป็นความรู้สึกนึกคิดที่เกิดจากการพิจารณาถึงข้อเท็จจริงอย่างใดอย่างหนึ่งและการประเมินผลจากสถานการณ์สิ่งแวดล้อม ซึ่งไม่มีความแน่นอนหรือตายตัว แต่ขึ้นอยู่กับจิตใจของแต่ละบุคคลภายใต้สภาพแวดล้อมหรือสถานการณ์ต่างๆ ในขณะนั้น

3. วิธีการวัดความคิดเห็น

โดยมาก การวัดความคิดเห็นหรือความรู้สึกต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งจะใช้การสอบถามและการสัมภาษณ์โดยตรง วิธีการวัดความคิดเห็นที่ใช้แพร่หลายมีอยู่ 3 วิธี ได้แก่ (1) วิธีของเทอร์สโตน (2) วิธีของลิเคิร์ท และ (3) วิธีของออสกูต สำหรับการวิจัยนี้ คณะผู้วิจัยเลือกใช้วิธีการของลิเคิร์ทโดยกำหนดคำถามในลักษณะการสอบถามความคิดเห็น ผู้ถูกศึกษาจะเลือกตอบสนองต่อข้อความแต่ละข้อตามสเกลที่มีคะแนน 5 ช่วง ตั้งแต่ 1 ถึง 5 คะแนน โดยเห็นด้วยมากที่สุดได้ 5 คะแนน เห็นด้วยมากได้ 4 คะแนน เห็นด้วยปานกลางได้ 3 คะแนน เห็นด้วยน้อยได้ 2 คะแนน และไม่เห็นด้วยได้ 1 คะแนน ทั้งนี้ ข้อความอาจมีลักษณะเป็นทางบวกหรือทางลบก็ได้ วิธีการนี้ใช้สำหรับการวัดความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมายซึ่งมีจำนวนตัวอย่างเป็นจำนวนมากและประหยัดเวลาในการรวบรวมข้อมูล ส่วนการวัดความคิดเห็นของผู้แทนหน่วยงานผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจะใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกเนื่องจากจำนวนตัวอย่างมีไม่มากและสามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสระ ซึ่งจะช่วยให้เพิ่มเติมความคิดเห็นจากการสอบถามนักท่องเที่ยวให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

การศึกษาความคิดเห็นและความต้องการคนในชุมชนนั้น นอกจากจะใช้ในการตีกรอบเพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวในรูปแบบต่างๆ แล้ว ยังช่วยให้กลไกการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนและภาคีการพัฒนา มีความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น จนกระทั่งเกิดแนวร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบบูรณาการ ส่งผลให้การขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะสู่การปฏิบัติเกิดผลสัมฤทธิ์ ชุมชนการท่องเที่ยวสามารถพึ่งพาตนเองและมีภูมิปัญญาการแก้ไขปัญหาอย่างสร้างสรรค์และยั่งยืน ดังนั้น การรวบรวมข้อมูลความคิดเห็นจึงเป็นกระบวนการสำคัญของการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วม ในแง่ของการศึกษาวิจัยได้ถือเอาวิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (participatory action research: PAR) เป็นหนทางหลักในการรวบรวมข้อมูลจากชุมชนในท้องถิ่น ในขณะที่เดียวกันก็ใช้การวิจัยเป็นกิจกรรมทางสังคมที่ช่วยเสริมสร้างทุนทางสังคมอันเป็นพื้นฐานของ

การมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการวางแผนและดำเนินงานอย่างเป็นระบบระเบียบ โดยประยุกต์ความรู้ควบคู่กับการหาวิธีการแก้ไขปัญหาไปพร้อมๆ กัน หรือกล่าวได้ว่าการแสวงหาแนวความคิดและแนวทางในการแก้ไขปัญหาและทรัพยากรที่ผู้ถูกวิจัยมีอยู่เพื่อช่วยในการแก้ปัญหานั้นเอง

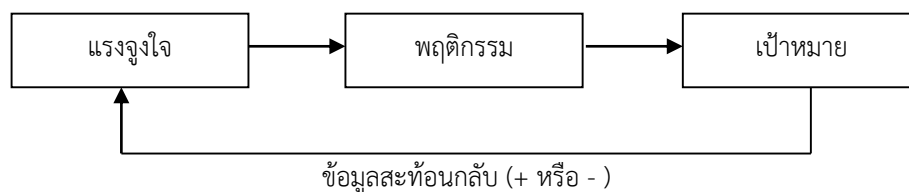
พฤติกรรมนักท่องเที่ยว

การศึกษาพฤติกรรมนักท่องเที่ยว (tourist behavior) มุ่งประโยชน์ในด้านประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการจัดกิจกรรมทางการตลาดเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเป็นสำคัญ โดยเฉพาะการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยว การขายผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยว รวมถึงการส่งเสริมผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยว (Choibamroong, 2006) ในปัจจุบัน มีนักวิชาการการท่องเที่ยวเป็นจำนวนมากได้แบ่งประเภทและลักษณะของนักท่องเที่ยวไว้หลายแนวคิด ซึ่งเพียงพอที่จะใช้ในการศึกษาพฤติกรรมผู้บริโภคของนักท่องเที่ยวในเบื้องต้น แต่ยังไม่สามารถอธิบายพฤติกรรมนักท่องเที่ยวได้ทั้งหมด เนื่องจากพฤติกรรมนักท่องเที่ยวเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ขึ้นอยู่กับสถานการณ์หรือตัวแปรที่มีอิทธิพลในห้วงเวลานั้นๆ การศึกษาพฤติกรรมนักท่องเที่ยวจึงต้องอย่างต่อเนื่องและคำนึงถึงบริบทสถานการณ์หรือตัวแปรที่เกี่ยวข้องเสมอ

ความหมายของพฤติกรรมนักท่องเที่ยว

พฤติกรรมนักท่องเที่ยว หมายถึง การกระทำทุกอย่างของนักท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นไม่ว่าจะเกิดจากความตั้งใจหรือไม่ตั้งใจและจะรู้ตัวหรือไม่รู้ตัวก็ตาม โดยที่บุคคลอื่นสามารถสังเกตการกระทำนั้นได้หรือไม่ก็ตาม พฤติกรรมภายนอกของนักท่องเที่ยว (tourist's overt behavior) เป็นพฤติกรรมที่ผู้อื่นสังเกตได้โดยอาศัยประสาทสัมผัส ส่วนพฤติกรรมภายในของนักท่องเที่ยว (tourist's covert behavior) เป็นการตอบสนองความรู้สึกนึกคิดอารมณ์ด้วยกระบวนการทำงานของอวัยวะต่างๆ ภายในร่างกายโดยมีการควบคุมจากสภาพจิตใจหรือประสบการณ์ต่างๆ ที่มักจะมีความสัมพันธ์กัน โดยส่วนใหญ่พฤติกรรมภายในมักจะเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมภายนอก

McColl et al (1994) ระบุความหมายของพฤติกรรมผู้บริโภคซึ่งสามารถนำมาใช้ในการอธิบายความหมายของพฤติกรรมนักท่องเที่ยวให้ชัดเจนขึ้น กล่าวคือ เป็นการกระทำของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการซื้อและบริโภคผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยว รวมถึงกระบวนการตัดสินใจซึ่งเกิดขึ้นมาแล้ว และเป็นตัวกำหนดการกระทำดังกล่าว หากนำแนวคิดกระบวนการพฤติกรรม (process of behavior) มาอธิบายเพิ่มเติมจะพบว่าหลักการพื้นฐานของพฤติกรรมนักท่องเที่ยว 3 ประการที่สามารถใช้เป็นแนวทางการศึกษาพฤติกรรมนักท่องเที่ยวอย่างลึกซึ้ง ได้แก่ (1) พฤติกรรมเกิดขึ้นได้จะต้องมีสาเหตุทำให้เกิด (2) พฤติกรรมเกิดขึ้นได้จะต้องมีแรงจูงใจหรือแรงกระตุ้น และ (3) พฤติกรรมที่เกิดขึ้นมุ่งไปสู่เป้าหมายหรือตอบสนองความต้องการที่กำหนดไว้แต่แรก (Fodness, 1994) ดังภาพที่ 2-5

ภาพที่ 2-5 แสดงกระบวนการพฤติกรรม

ที่มา : ดัดแปลงจาก Williams (1992) และ Manner & Kleiber (1997)

การจูงใจในการท่องเที่ยว

จากภาพที่ 2-5 ชี้ชัดว่า การจูงใจในการท่องเที่ยว (Motivation) ผ่านแรงจูงใจ (Motives) เป็นหัวใจสำคัญของการศึกษาพฤติกรรมนักท่องเที่ยว แม้ว่านักท่องเที่ยวจะแสดงพฤติกรรมตอบสนองเป้าหมายไปแล้วก็ตาม ก็ย่อมจะเกิดการสั่งสมของประสบการณ์และแปรเปลี่ยนเป็นแรงจูงใจที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเดินทางท่องเที่ยวในอนาคต นอกจากนี้ การจูงใจยังมีความสัมพันธ์กับความจำเป็น (needs) ความต้องการ (wants) และวัตถุประสงค์ในการซื้อ (purchasing objectives) ในแง่การวิเคราะห์ตลาดและพื้นฐานการวางแผนพัฒนาตลาด อาทิ การสร้างการรับรู้ความต้องการ การกระตุ้นการซื้อ และแนวทางการตอบสนองความพึงพอใจ (Morrison, 1989)

วิธีการทำให้นักท่องเที่ยวทราบถึงความต้องการจำเป็นของตนเอง คือ การให้การจูงใจ โดยมีแรงจูงใจเป็นตัวกระตุ้นหรือผลักดันให้นักท่องเที่ยวแสวงหาสินค้าและบริการท่องเที่ยวเพื่อสร้างความพึงพอใจให้แก่ตนเอง นักการตลาดจำเป็นจะต้องสร้างแรงจูงใจด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การโฆษณา การประชาสัมพันธ์ เป็นต้น เพื่อให้นักท่องเที่ยวสามารถหาหนทางหรือสิ่งตอบสนองความจำเป็นทางร่างกายและจิตใจผ่านช่องทางการจัดจำหน่ายได้ (ฉลองศรี, 2544) นอกจากนี้ยังมีแรงกระตุ้น (Drives) ที่เป็นตัวการที่ทำให้เกิดการกระตุ้นอย่างรุนแรงเพื่อจะได้เกิดการตอบสนองที่พอใจนอกเหนือจากแรงจูงใจโดยทั่วไป

พฤติกรรมนักท่องเที่ยวเป็นพฤติกรรมที่มีเป้าหมายชัดเจนเพื่อตอบสนองความต้องการจำเป็นบางอย่างของแต่ละบุคคลทางด้านการท่องเที่ยว ดังที่กล่าวไว้ข้างต้นว่าพฤติกรรมจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีสาเหตุทำให้เกิด มีแรงจูงใจหรือแรงกระตุ้นเป็นตัวผลักดันส่งเสริม เร่งเร้า และกระตุ้นให้บุคคลเดินทางท่องเที่ยวและยังมีอิทธิพลที่ทำให้แต่ละบุคคลแสดงพฤติกรรมในรูปแบบต่างๆ ทั้งในด้านพฤติกรรมการบริโภคสินค้าและบริการท่องเที่ยวและพฤติกรรมทางสังคมเพื่อสนองความต้องการของตนเอง การท่องเที่ยวจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อนักท่องเที่ยวมีสิ่งบันดาลใจ เช่น การไปชมการแข่งขันกีฬาในต่างประเทศ เป็นต้น รวมถึงพิจารณาการท่องเที่ยวอย่างอื่นประกอบด้วย เช่น การชมโบราณสถานโบราณวัตถุ การศึกษาชีวิตความเป็นอยู่และภาษาของคนในท้องถิ่นนั้นๆ เป็นต้น การเดินทางท่องเที่ยวจึงไม่อาจเกิดขึ้นเพราะแรงจูงใจหรือแรงกระตุ้นอย่างเดียวหนึ่งเพียงอย่างเดียว แต่อาจเกิดจากแรงจูงใจหลายอย่างผสมผสานกันไป ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่าไม่มีแรงจูงใจใดเป็นแรงกระตุ้นให้เกิดการเดินทางท่องเที่ยวเด่นชัดที่สุด

แรงจูงใจในการท่องเที่ยวสามารถจำแนกได้อย่างกว้าง 2 ประเภทตามวัตถุประสงค์ของการเดินทางท่องเที่ยว ดังนี้

1. แรงจูงใจเพื่อการพักผ่อนทางร่างกายหรือจิตใจ โดยการแสวงหารูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวต่างๆ ที่สามารถตอบสนองความต้องการที่จำเป็นของแต่ละบุคคล เช่น การเล่นกีฬา การเที่ยวชมโบราณสถาน การศึกษาทรัพยากรธรรมชาติประเภทต่างๆ การท่องเที่ยวทางธรรมชาติและแหล่งบันเทิง การรักษาสุขภาพ การเยี่ยมญาติพี่น้องในภูมิลำเนาเดิม เป็นต้น
2. แรงจูงใจเพื่อการติดต่อและการขยายงานทางธุรกิจ แรงจูงใจด้านนี้มีความสำคัญมากขึ้นในยุคโลกาภิวัตน์ที่มีการเปลี่ยนแปลงและการแข่งขันทางด้านเศรษฐกิจและสังคมขนาดใหญ่เนื่องจากความก้าวหน้าเทคโนโลยีและการสื่อสาร ทำให้ธุรกิจท่องเที่ยวทั้งภายในประเทศและนอกประเทศขยายตัวอย่างต่อเนื่องและตอบสนองความต้องการของผู้ประกอบการในด้านการเดินทางเพื่อเจรจาหรือติดต่อธุรกิจเป็นแรงจูงใจที่สำคัญในการเดินทาง โดยอาจจะมีแรงจูงใจเพื่อการพักผ่อนทางร่างกายหรือจิตใจเป็นแรงจูงใจเสริมก็ได้

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการจูงใจในการท่องเที่ยว

ตามปกติ นักท่องเที่ยวจะเดินทางหรือไม่ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการที่มีผลทำให้เกิดการแสดงออกทางพฤติกรรมที่แตกต่างกันไป ความแตกต่างนี้เกิดจากปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อแรงจูงใจในการท่องเที่ยวที่สำคัญ 3 ประการ ดังนี้

1. ปัจจัยภายในตัวบุคคล หมายถึง ปัจจัยทางด้านจิตวิทยาและสังคมวิทยาที่เป็นสาเหตุและเป็นแรงผลักดันให้เกิดการเดินทางท่องเที่ยวและการบริโภคสินค้าและบริการท่องเที่ยว เช่น แรงจูงใจด้านความต้องการพักผ่อนหย่อนใจของแต่ละบุคคล การรับรู้เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว การเรียนรู้จากประสบการณ์การท่องเที่ยว ความเชื่อในสถานการณ์หรือข้อมูลที่เคยพบเห็น ทศนคติที่มีต่อจุดหมายปลายทางการท่องเที่ยว เป็นต้น บุคลิกภาพภายในของแต่ละบุคคลเหล่านี้เป็นแรงจูงใจที่สำคัญและมีอิทธิพลเชิงลึกต่อการตัดสินใจเดินทางท่องเที่ยว รวมถึงการเลือกซื้อสินค้าและบริการท่องเที่ยวด้วย
2. ปัจจัยภายนอก หมายถึง ปัจจัยแวดล้อมที่เกี่ยวข้องและมีผลกระทบโดยตรงต่อการดำเนินชีวิตประจำวันของบุคคลจนเป็นเหตุให้เกิดการตัดสินใจที่จะเดินทางหรือไม่เดินทาง ได้แก่ ปัจจัยทางประชากรศาสตร์ ประกอบด้วยวัย เพศ รายได้ อาชีพ ระดับการศึกษา ภาวะการทำงาน สถานภาพสมรส และวัฏจักรครอบครัว ลักษณะการบริโภคของครอบครัว ฯลฯ ปัจจัยทางเศรษฐกิจในครัวเรือนและเศรษฐกิจของประเทศโดยรวม ปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรม ประกอบด้วยศาสนา ภาษา วัฒนธรรมท้องถิ่น วิถีชีวิต ระดับชั้นทางสังคม ค่านิยม ปัจจัยทางกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับที่เกี่ยวข้องกับการเดินทาง และปัจจัยทางเทคโนโลยีที่มีประโยชน์ต่อการสื่อสารและการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารการท่องเที่ยว ซึ่งมีความสำคัญต่อการตัดสินใจและอยู่ในชีวิตประจำวันของบุคคลมากขึ้น โดยเฉพาะข้อมูลข่าวสารที่เผยแพร่อยู่ในอินเทอร์เน็ตมีส่วนสำคัญในการตัดสินใจของนักท่องเที่ยวยุคใหม่มากขึ้น ปัจจัยเหล่านี้เข้ามามีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเดินทางท่องเที่ยวและการเลือกซื้อสินค้าและบริการท่องเที่ยว

3. ปัจจัยที่มีรากฐานมาจากความจำเป็นของบุคคล หมายถึง ปัจจัยที่เป็นความจำเป็นทางร่างกาย และจิตใจของมนุษย์ทุกคน ตามทฤษฎีแรงจูงใจของมาสโลว์ (Maslow's Theory of Motivation) ที่กล่าวว่า มนุษย์มีลำดับขั้นของความต้องการจำเป็นอย่างต่อเนื่อง หากความต้องการขั้นต้นได้รับการตอบสนองแล้ว มนุษย์จะต้องการในขั้นต่อไป

ประเด็นปัญหาของการศึกษาการจูงใจในการท่องเที่ยวและแนวทางการศึกษาที่เหมาะสม

การศึกษาการจูงใจเกี่ยวข้องกับสิ่งที่อยู่ภายในจิตใจของมนุษย์ซึ่งมีความซับซ้อนและยากจะประเมินได้อย่างชัดเจน จากการทบทวนองค์ความรู้เกี่ยวกับการจูงใจในการท่องเที่ยวของวลัยพร (2551) พบว่ามีประเด็นปัญหาเกี่ยวกับศึกษาการจูงใจในการท่องเที่ยวที่สำคัญ ดังนี้

1. การจูงใจหลายอย่างผสมผสานกัน (multiple motivations) การตัดสินใจของนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ไม่ได้เกิดจากแรงจูงใจเพียงอย่างเดียว แต่เกิดจากแรงจูงใจหลายอย่างผสมผสานกัน นักท่องเที่ยวอาจมาเยือนจุดหมายปลายทางด้วยแรงจูงใจที่หลากหลายสุดแต่ปัจจัยแวดล้อมหรือบริบทในขณะนั้น เช่น นักท่องเที่ยวต้องการหลีกเลี่ยงจากสิ่งแวดล้อมเดิม ในขณะเดียวกันก็ต้องการให้รางวัลตนเองด้วยการเดินทางท่องเที่ยวในต่างประเทศด้วย

2. การจูงใจที่ถูกแบ่งปันปันส่วน (shared motivation) นักท่องเที่ยวน้อยรายที่เดินทางเพียงลำพัง ส่วนใหญ่มักเดินทางท่องเที่ยวเป็นกลุ่มซึ่งอาจจะเป็นกลุ่มเพื่อนหรือสมาชิกในครอบครัวก็ได้ การท่องเที่ยวลักษณะนี้เกิดจากแรงจูงใจหลายอย่างและมักเป็นผลมาจากการโอนอ่อนผ่อนตามความต้องการของสมาชิกที่ร่วมเดินทาง ไม่ใช่แรงจูงใจของนักท่องเที่ยวคนใดคนหนึ่งโดยเฉพาะ

3. การจูงใจที่แสดงออกมากับการจูงใจที่แท้จริง (expressed and real motivations) หากต้องการถามว่า ทำไมถึงเดินทางท่องเที่ยว คำถามนี้ก็เหมือนจะเป็นคำถามง่ายๆ แต่ในมุมมองของนักท่องเที่ยว กลับเป็นคำถามที่ตอบได้ยากและมักจะมีคำตอบหลายคำตอบซ้อนขึ้นอยู่กับแต่ละบุคคล นักท่องเที่ยวอาจจะไม่สามารถบอกหรือไม่ปรารถนาจะบอกสาเหตุของการเดินทางท่องเที่ยวที่แท้จริง โดยที่การจูงใจในการท่องเที่ยวเป็นการสะท้อนความต้องการจำเป็นเบื้องต้นที่อยู่ในจิตใจซึ่งนักท่องเที่ยวอาจจะไม่เข้าใจหรือไม่ได้ใส่ใจเท่าที่ควร หลายกรณีมีความขัดแย้งกับกิจกรรมที่ทำในจุดหมายปลายทางอย่างเห็นได้ชัด เช่น นักท่องเที่ยวบอกว่าต้องการพักผ่อนหย่อนใจ แต่กิจกรรมที่ทำอาจจะเป็นการดื่มสุราจนถึงรุ่งเช้าก็ได้ เป็นต้น ยิ่งไปกว่านั้น นักท่องเที่ยวอาจจะเกรงว่าถ้าบอกแรงจูงใจที่แท้จริงออกไปก็อาจจะไม่ได้รับการยอมรับจากผู้อื่นก็ได้

4. การจูงใจสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามกาลเวลา (motivation change over time) นักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวครั้งแรกด้วยแรงจูงใจอย่างหนึ่ง แต่เมื่อกลับมาเที่ยวอีกในภายหลังก็อาจจะมีแรงจูงใจอื่นๆ ที่แตกต่างจากการท่องเที่ยวครั้งก่อนหน้านี้ก็ได้

5. การจูงใจสามารถแปรผันไปตามส่วนแบ่งตลาด (motivations are varied among different market segments) นักท่องเที่ยวที่มีอายุต่างกันก็อาจมีแรงจูงใจแตกต่างกัน การระบุแรงจูงใจให้แน่ชัดจึงต้องอาศัยเกณฑ์หลายแบบในการวิเคราะห์เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความรอบด้านมากยิ่งขึ้น

6. การจูงใจได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรม (Motivations can be influenced by culture) การจูงใจในการท่องเที่ยวบางอย่างมีลักษณะสากล ในขณะที่การจูงใจบางอย่างมีความเฉพาะตัว ขึ้นอยู่กับเชื้อชาติและวัฒนธรรมของนักท่องเที่ยวกลุ่มนั้นๆ ด้วย

อย่างไรก็ตาม เพื่อแก้ปัญหาของการศึกษาการจูงใจในการท่องเที่ยวข้างต้น จึงเสนอวิธีการศึกษาที่เหมาะสม ดังนี้

1. การตั้งคำถามให้ถูกต้อง (asking the right question) เป็นการตั้งคำถามที่เฉพาะเจาะจงและตรงประเด็นเพื่อป้องกันความสับสนในการตีความของนักท่องเที่ยว เช่น การตั้งคำถามกลุ่มนักท่องเที่ยวแทนที่จะถามว่า “ทำไมคุณถึงมาเที่ยว” ก็ควรจะถามว่า “ทำไมพวกคุณถึงมาเที่ยวกัน” โดยคำถามต้องการคำตอบจากกลุ่มนักท่องเที่ยวที่แสดงความคิดเห็นในทิศทางเดียวกันหรือคล้ายคลึงกันมากกว่าความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวคนใดคนหนึ่งเท่านั้น

2. การจัดลำดับความสำคัญ (importance rating) ใช้ในกรณี que การเดินทางท่องเที่ยวเกิดจากแรงจูงใจหลายอย่างผสมผสานกัน ผู้วิจัยอาจจะพัฒนาประเด็นแรงจูงใจที่มีความเป็นไปได้หลายๆ ข้อ แล้วให้นักท่องเที่ยวจัดลำดับความสำคัญของแรงจูงใจในการเดินทางท่องเที่ยวตามความเหมาะสม

3. การตั้งคำถามปลายเปิด (open-ended questions) เนื่องจากการใช้แบบสอบถามแบบตายตัวอาจจะไม่ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนเท่าที่ ดังนั้น การมีคำถามปลายเปิดจะช่วยให้นักท่องเที่ยวสามารถแสดงความคิดเห็นนอกเหนือจากประเด็นคำถามที่กำหนดและช่วยเติมเต็มข้อมูลให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ คำถามปลายเปิดอาจเป็นส่วนหนึ่งของแบบสอบถาม หรือใช้เป็นประเด็นคำถามในการจัดการประชุมกลุ่มเฉพาะหรือการสัมภาษณ์เชิงลึกก็ได้

4. การสังเกตการณ์ (observation) เป็นการรวบรวมข้อมูลจากการเฝ้าสังเกตกิจกรรมต่างๆ ที่นักท่องเที่ยวให้ความสนใจเข้าร่วมหรือแสดงออกในระหว่างที่เข้าร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยว ซึ่งสามารถนำมาประมวลและจัดกลุ่มแรงจูงใจในการเดินทางท่องเที่ยวได้ ผู้วิจัยอาจแฝงตัวเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มนักท่องเที่ยวและเฝ้าสังเกตพฤติกรรมนักท่องเที่ยวตลอดระยะเวลาการเดินทางท่องเที่ยวหรือเข้าร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยว จุดหมายปลายทาง แล้วบันทึกข้อมูลลงในแบบสังเกตเพื่อนำมาวิเคราะห์ในภายหลัง

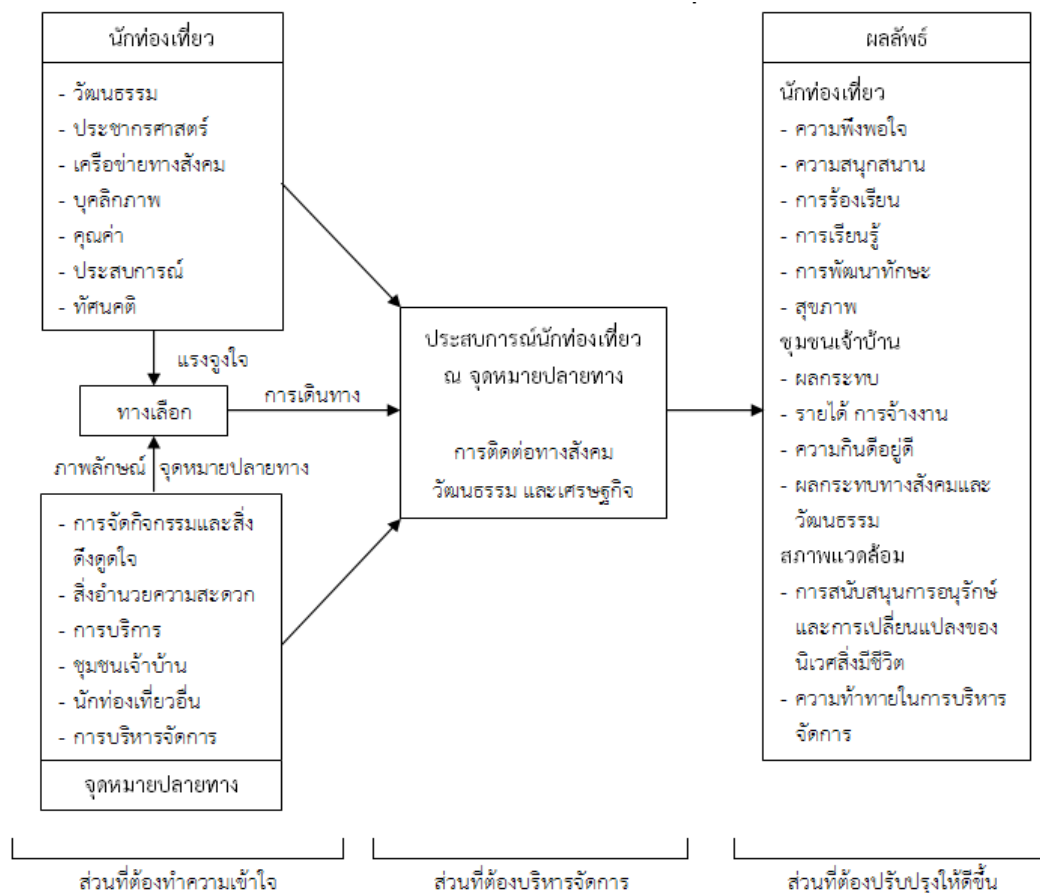
5. การเล่าเรื่อง (story telling) เป็นวิธีการที่ใช้แทนการตั้งคำถามกับนักท่องเที่ยวโดยตรง โดยเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวเล่าเรื่องด้วยการเขียนหรือการบอกเล่าประสบการณ์ในระหว่างการเดินทางท่องเที่ยว ซึ่งอาจมีทั้งข้อมูลในแง่ลบและแง่บวก จากนั้นจึงนำมาวิเคราะห์เนื้อหาเพื่อระบุแรงจูงใจในการท่องเที่ยวที่ชัดเจน การศึกษาด้วยวิธีนี้จะทำให้ได้ข้อมูลเชิงลึกและระบุแรงจูงใจได้ชัดเจนมากกว่าวิธีอื่น แต่ต้องอาศัยความเชี่ยวชาญในการวิเคราะห์และตีความเนื้อหาของนักวิจัยเป็นสำคัญ

6. การอภิปรายกลุ่ม (group discussion) เป็นการให้นักท่องเที่ยวได้สนทนาเกี่ยวกับประสบการณ์การท่องเที่ยวร่วมกับผู้อื่น ผู้วิจัยจะทำหน้าที่กำหนดหัวข้อและนำการอภิปรายกลุ่มเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ร่วมแบ่งปันประสบการณ์ในวงสนทนาอย่างพลัดพลิน จากนั้นจึงนำข้อมูลการสนทนาามาจำแนกแจกแจงเพื่อระบุแรงจูงใจในการท่องเที่ยวให้ชัดเจน

พฤติกรรมนักท่องเที่ยวในมิติการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วม

นอกเหนือจากการระดมความร่วมมือจากภาคส่วนต่างๆ ที่เป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการพัฒนาการท่องเที่ยวแล้ว นักท่องเที่ยวยังเป็นอีกส่วนหนึ่งที่สำคัญในกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวให้บรรลุผลสำเร็จ โดยการศึกษาพฤติกรรมนักท่องเที่ยวอย่างละเอียดเพื่อทำความเข้าใจแรงจูงใจ การแสดงพฤติกรรมการบริโภค และเป้าหมายของการเดินทางท่องเที่ยว จากนั้นจึงหาหนทางตอบสนองความต้องการบนพื้นฐานความสมดุลของพื้นที่ท่องเที่ยว

Pearce (2005) ได้เสนอกรอบแนวคิดในการศึกษาพฤติกรรมนักท่องเที่ยวในมิติการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมดังภาพที่ 2-6

ภาพที่ 2-6 แสดงกรอบแนวคิดในการศึกษาพฤติกรรมนักท่องเที่ยวในมิติของการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วม

ที่มา : P. Pearce, 2005

กรอบแนวคิดในภาพที่ 2-6 ข้างต้นประกอบด้วยส่วนที่สำคัญ คือ การทำความเข้าใจปัจจัยเชิงสาเหตุของการเดินทางท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว โดยทั่วไปจะประกอบด้วยปัจจัยภายใน (Internal Factors) และปัจจัยภายนอก (External Factors) ซึ่งมีผลต่อพฤติกรรมนักท่องเที่ยวหรือพฤติกรรมบริโภคของนักท่องเที่ยว ประสบการณ์การท่องเที่ยว ณ จุดหมายปลายทางจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อนักท่องเที่ยวตัดสินใจ

เดินทางท่องเที่ยว โดยจะอยู่ภายใต้การปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมทางสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวที่ไปเยือน และนำไปสู่ผลลัพธ์รูปแบบต่างๆ ทั้งทางบวกและทางลบไม่ว่าจะเป็นความพึงพอใจ ความสนุกสนานเพลิดเพลิน ผลกระทบต่อชุมชนเจ้าบ้านทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ดังนั้น การศึกษาพฤติกรรมนักท่องเที่ยวจึงไม่ใช่แต่เพียงการศึกษาเพื่อมุ่งเน้นการพัฒนาลาดการท่องเที่ยวเพียงอย่างเดียว แต่ยังครอบคลุมถึงมิติของการพัฒนาการท่องเที่ยว ได้แก่ ประสบการณ์นักท่องเที่ยว จุดหมายปลายทาง ซึ่งเป็นส่วนที่ต้องมีการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบเพื่อตอบสนองความพึงพอใจ และผลลัพธ์ของการพัฒนาการท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็นชุมชนในท้องถิ่นหรือสภาพแวดล้อม โดยการท่องเที่ยวจะมีบทบาทเป็นเครื่องมือในการยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนให้สูงขึ้นและมีความเป็นธรรม

การศึกษาพฤติกรรมนักท่องเที่ยวเป็นหัวข้อที่สำคัญในการจัดการการท่องเที่ยว โดยเฉพาะการพัฒนาตลาดการท่องเที่ยวและนันทนาการ โดยภาพรวมแล้ว การศึกษาพฤติกรรมนักท่องเที่ยวสามารถช่วยให้ผู้ประกอบการบริการท่องเที่ยวในพื้นที่เข้าใจถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าและบริการของนักท่องเที่ยว รวมถึงช่วยให้ผู้เกี่ยวข้องสามารถหาหนทางแก้ไขพฤติกรรมที่ตัดสินใจไปเที่ยวหรือเลือกสถานที่ท่องเที่ยวได้อย่างเหมาะสม หากสามารถทำความเข้าใจความต้องการและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวได้อย่างถ่องแท้และนำไปออกแบบกลยุทธ์การตลาดสามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวได้จะช่วยให้เกิดการนำเสนอภาพลักษณ์ รูปแบบการบริการ ตลอดจนกิจกรรมการท่องเที่ยวสอดคล้องกับตามศักยภาพ โดยไม่จำเป็นต้องปรับเปลี่ยนสภาพพื้นที่ วิถีชีวิตชุมชนในท้องถิ่น หรือปรับเปลี่ยนตามกระแสความนิยมของตลาดการท่องเที่ยวจนสูญเสียอัตลักษณ์การท่องเที่ยว

สถิติและพฤติกรรมการเดินทางท่องเที่ยวในจังหวัดนครราชสีมา

จากการรวบรวมข้อมูลของการกรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ในปี พ.ศ. 2557 พบว่า ในเขตอำเภอเมืองและอำเภอน้ำเขียวมีจำนวนผู้มาเยือนรวมทั้งสิ้น 1,183,358 คน แบ่งออกเป็นชาวไทย จำนวน 1,165,620 คน ชาวต่างประเทศ จำนวน 17,738 คน มีอัตราการเติบโตสูงกว่าปีก่อนร้อยละ 3.5 สัดส่วนระหว่างนักท่องเที่ยวและนักทัศนาจรใกล้เคียงกัน ระยะเวลาการพำนักร้อยละ 2.39 วัน โดยนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศพำนักราวนักท่องเที่ยวชาวไทย คือ 3.02 วัน นักท่องเที่ยวมีค่าใช้จ่ายโดยเฉลี่ย 1,120.82 บาทต่อวัน สร้างรายได้ตลอดทั้งปีประมาณ 2,290.95 ล้านบาท

จากการสำรวจผู้มาเยือนในปี พ.ศ. 2557 จำนวน 2,467 ตัวอย่าง ประกอบด้วยชาวไทย จำนวน 2,334 ตัวอย่าง และชาวต่างประเทศ จำนวน 133 ตัวอย่าง สรุปผลการสำรวจในเบื้องต้นได้ดังนี้

ผู้มาเยือนชาวไทย

ผู้มาเยือนชาวไทยเป็นเพศชายในสัดส่วนที่น้อยกว่าเพศหญิง (ร้อยละ 48.7 ต่อ 51.3) มีอายุ 25-34 ปี ในสัดส่วนมากที่สุด (ร้อยละ 59.2) ประกอบอาชีพเป็นลูกจ้าง/พนักงานภาคเอกชน ในสัดส่วนมากที่สุด (ร้อยละ 77.1) มีรายได้ 10,001-15,000 บาท/เดือน ในสัดส่วนมากที่สุด (ร้อยละ 70.2) และมาจากกรุงเทพฯ ในสัดส่วนมากที่สุด (ร้อยละ 38.8)

ผู้เยี่ยมเยือนชาวไทยมีวัตถุประสงค์เพื่อท่องเที่ยว/พักผ่อนในสัดส่วนมากที่สุด (ร้อยละ 73.6) โดยปัจจัยที่เป็นแรงจูงใจให้เดินทางมาจังหวัดนครราชสีมา (อำเภอเมือง และวังน้ำเขียว) 3 อันดับแรก ได้แก่ การจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยว ความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว และระยะทาง โดยผู้เยี่ยมเยือน ร้อยละ 5.9 ใช้อินเทอร์เน็ตเพื่อประโยชน์ต่างๆ ในการท่องเที่ยว เช่น หาข้อมูลเกี่ยวกับการท่องเที่ยว จองที่พัก เป็นต้น

ผู้เยี่ยมเยือนชาวไทยส่วนใหญ่ (ร้อยละ 73.1) มาท่องเที่ยวจังหวัดนครราชสีมา (อำเภอเมืองและวังน้ำเขียว) เป็นครั้งแรก โดยการเดินทางท่องเที่ยวครั้งนี้ส่วนใหญ่ท่องเที่ยวจังหวัดเดียว (ร้อยละ 60.9) และเกือบทั้งหมดจัดการเดินทางเอง (ร้อยละ 99.3) โดยเดินทางด้วยรถส่วนตัว ในสัดส่วนมากที่สุด (ร้อยละ 61.8) มีผู้ร่วมเดินทางมากกว่า 10 คน ในสัดส่วนมากที่สุด (ร้อยละ 48.0) ซึ่งส่วนใหญ่เป็นคนในครอบครัว/ญาติ/เพื่อน (ร้อยละ 68.4) และพักในโรงแรมในสัดส่วนมากที่สุด (ร้อยละ 56.0) มีวันพักเฉลี่ยรวม 2.17 วัน โดยนักท่องเที่ยวที่จัดการเดินทางเอง มีค่าใช้จ่ายเฉลี่ย 1,245.00 บาท/คน/วัน

ผู้เยี่ยมเยือนชาวต่างประเทศส่วนใหญ่ (ร้อยละ 84.2) มาท่องเที่ยวจังหวัดนครราชสีมา (อำเภอเมืองและวังน้ำเขียว) เป็นครั้งแรก โดยการเดินทางท่องเที่ยวครั้งนี้ส่วนใหญ่ท่องเที่ยวจังหวัดเดียว (ร้อยละ 87.2) และส่วนใหญ่จัดการเดินทางเอง (ร้อยละ 89.4) โดยเดินทางด้วยรถส่วนตัว ในสัดส่วนมากที่สุด (ร้อยละ 61.3) มีผู้ร่วมเดินทาง 2 คน และ 6-10 คน ในสัดส่วนมากที่สุด (ร้อยละ 29.3) ซึ่งส่วนใหญ่เป็นคนในครอบครัว/ญาติ/เพื่อน (ร้อยละ 87.2) และพักในโรงแรมในสัดส่วนมากที่สุด (ร้อยละ 69.6) มีวันพักเฉลี่ยรวม 3.05 วัน โดยนักท่องเที่ยวที่จัดการเดินทางเอง มีค่าใช้จ่ายเฉลี่ย 1,614.63 บาท/คน/วัน

ผู้มาเยือนชาวต่างประเทศ

ผู้เยี่ยมเยือนชาวต่างประเทศเป็นเพศชายในสัดส่วนที่มากกว่าเพศหญิง (ร้อยละ 50.4 ต่อ 49.6) มีอายุ 25-34 ปี ในสัดส่วนที่มากที่สุด (ร้อยละ 60.2) ประกอบอาชีพเป็นลูกจ้าง/พนักงานภาคเอกชนในสัดส่วนมากที่สุด (ร้อยละ 40.6) มีรายได้ 10,000-19,999 ดอลลาร์สหรัฐฯ/ปี ในสัดส่วนมากที่สุด (ร้อยละ 37.6) และมาจากทวีปเอเชีย ในสัดส่วนมากที่สุด (ร้อยละ 78.2)

ผู้เยี่ยมเยือนชาวต่างประเทศมีวัตถุประสงค์เพื่อท่องเที่ยว/พักผ่อนในสัดส่วนมากที่สุด (ร้อยละ 66.2) โดยปัจจัยที่เป็นแรงจูงใจให้เดินทางมาจังหวัดนครราชสีมา (อำเภอเมืองและวังน้ำเขียว) 3 อันดับแรก ได้แก่ ระยะทาง มีความปลอดภัย และอาหารอร่อย โดยผู้เยี่ยมเยือน ร้อยละ 60.2 ใช้อินเทอร์เน็ตเพื่อประโยชน์ต่างๆ ในการท่องเที่ยว เช่น ซื้อแพ็คเกจทัวร์ หาข้อมูลเกี่ยวกับการท่องเที่ยว เป็นต้น

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้มุ่งศึกษาพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่เดินทางมาท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งตั้งอยู่ในพื้นที่อำเภอวังน้ำเขียว แม้ว่าจะยังไม่มีข้อมูลพฤติกรรมนักท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษาโดยตรง แต่ผลสำรวจข้างต้นก็ชี้ให้เห็นทิศทางของพฤติกรรมนักท่องเที่ยวได้พอสมควร และสามารถใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาเครื่องมือวิจัยเพื่อรวบรวมข้อมูลพฤติกรรมนักท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวงในเชิงลึกได้ นอกจากนี้ หากนำข้อมูลต่าง

ช่วงเวลาเปรียบเทียบกันจะทำให้เห็นทิศทางการเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมนักท่องเที่ยว ซึ่งจะส่งผลให้ข้อสรุปของการวิจัยมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาต้นแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง” คณะผู้วิจัยได้ค้นคว้าผลงานศึกษาที่เกี่ยวข้องและใกล้เคียงกับการศึกษาเพื่อมาสนับสนุนและเป็นแนวทางในการศึกษา ดังนี้

ขัตติยาและสุตาพร (2558) ได้ศึกษาเรื่อง “รูปแบบการตัดสินใจท่องเที่ยวเชิงนิเวศของนักท่องเที่ยวชาวไทยในประเทศไทย” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อค้นหารูปแบบการตัดสินใจท่องเที่ยวเชิงนิเวศของนักท่องเที่ยวชาวไทย เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศชาวไทย 2 กลุ่ม ได้แก่ นักท่องเที่ยวเชิงนิเวศทั่วไปและนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศผจญภัย กลุ่มละ 460 ตัวอย่าง ณ อุทยานแห่งชาติ ผลการศึกษาพบว่า รูปแบบการตัดสินใจท่องเที่ยวเชิงนิเวศของนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศทั่วไปมีองค์ประกอบสำคัญที่สุดที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ ปัจจัยการตัดสินใจท่องเที่ยวเชิงนิเวศด้านการแสวงหาข้อมูล นักท่องเที่ยวให้ความสำคัญด้านจิตวิทยาในเรื่องทัศนคติ และให้ความสำคัญด้านการสื่อสารทางการตลาดของปัจจัยส่วนประสมการตลาด โดยคำนึงถึงคุณค่าการรับรู้ของนักท่องเที่ยว ส่วนกลุ่มนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศผจญภัย พบว่า องค์ประกอบที่สำคัญที่สุดที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ ปัจจัยการตัดสินใจท่องเที่ยวเชิงนิเวศด้านการแสวงหาข้อมูล การสื่อสารทางการตลาด และการบริการ โดยคำนึงถึงระยะเวลาในการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว

อุบลรัตน์และคณะ (2558) ได้ศึกษา เรื่อง “Thailand 's future growth” ทำอย่างไรให้ภาคการท่องเที่ยวขับเคลื่อนเศรษฐกิจไทยได้อย่างยั่งยืน” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเสนอแนวทางการบริหารจัดการการท่องเที่ยวของไทยเพื่อเอื้อต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน โดยการวิเคราะห์ประกอบด้วย 2 ส่วน ได้แก่ (1) การวิเคราะห์ศักยภาพและความเสี่ยงของภาคการท่องเที่ยวทั้งทางด้านอุปสงค์และอุปทาน และ (2) เสนอแนะสิ่งที่ควรเร่งแก้ไขเพื่อสร้างความยั่งยืนให้กับภาคการท่องเที่ยว จากการวิเคราะห์ข้อมูลสถิติ และการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการ รวมถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง พบว่า โครงสร้างภาคการท่องเที่ยวของไทยยังคงเปราะบางทั้งจากปัจจัยด้านอุปสงค์และอุปทาน ได้แก่ ความไม่สมดุลระหว่างความสามารถในการรองรับของแหล่งท่องเที่ยวกับนักท่องเที่ยวที่มีทิศทางเพิ่มขึ้นและยังกระจุกตัวในบางพื้นที่และบางกิจกรรม นอกจากนี้ผู้ประกอบการหลายรายมักอาศัยกลยุทธ์การแข่งขันด้านราคามากกว่าการยกระดับคุณภาพ ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการหลีกเลี่ยงการเข้าสู่ระบบที่ถูกต้องของผู้ประกอบการที่พิกบางกลุ่ม ทำให้รายจ่ายต่อนักท่องเที่ยวอยู่ในระดับต่ำและไม่สร้างผลตอบแทนต่อทรัพยากรเท่าที่ควร ภาคการท่องเที่ยวไทยจึงควรได้รับการแก้ไขและยกระดับใน 3 ด้านที่สำคัญ ได้แก่ (1) ลดการกระจุกตัวของนักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวหลัก (2) ดูแลและฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ โดยเฉพาะแหล่งท่องเที่ยวเสื่อมโทรมให้กลับมาอยู่ในสภาพดี และ

(3) ยกระดับคุณภาพและราคาสินค้าการท่องเที่ยว ซึ่งจะช่วยพัฒนาภาคการท่องเที่ยวให้เป็นหนึ่งเครื่องยนต์หลักที่ช่วยขับเคลื่อนเศรษฐกิจไทยให้เติบโตอย่างยั่งยืน

ดวงพร (2556) ได้ศึกษาเรื่อง “แนวทางการพัฒนาความเข้มแข็งให้ชุมชนบนพื้นที่สูงอำเภอ กัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ โดยใช้การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเครื่องมือ” ผลการศึกษาพบว่า อำเภอ กัลยาณิวัฒนาเป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวประเภทชอบ สิ่งแวดล้อมธรรมชาติเพื่อเรียนรู้แหล่งธรรมชาติใหม่ๆ ที่ยังมีความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งธรรมชาติ พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ภูเขาที่มีลักษณะสลับซับซ้อน ทัศนียภาพสวยงาม สภาพป่าทั่วไปเป็นป่าสนสองใบและสนสามใบ เป็นผืนป่าสนที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในประเทศไทยและใหญ่ที่สุดในตะวันออกเฉียงใต้ สภาพอากาศ เย็นสบาย ตลอดทั้งปีและมีแหล่งน้ำที่สำคัญ เช่น ห้วยฮ่อม ห้วยแจ่มหลวง ห้วยแม่ละอูบ มีน้ำตกตามธรรมชาติที่สวยงาม หลายแห่ง เช่น น้ำตกตะลอมโปะโกระ น้ำตกโป่งสะแยง ด้านประชากรก็พบว่า ประชากรเป็นชาวไทยภูเขา 3 ชนเผ่า คือ ชนเผ่าปกาเกอญอ (กะเหรี่ยง) ม้ง และเผ่าลีซู ปกาเกอญอเป็นชนเผ่าที่ใหญ่ที่มีประชากรมากที่สุด นับถือศาสนาพุทธ คริสต์ และนับถือผี มีวัดประจำอำเภออยู่หนึ่งแห่งที่สำคัญ คือ วัดจันทร์และมีอาศรมกระจายในพื้นที่ครอบคลุมเกือบทั้งอำเภอ จำนวน 12 อาศรม บางอาศรมได้รับการยกฐานะเป็นวัดเรียบร้อยแล้ว จากข้อมูลเชิงคุณภาพ พบว่า ชาวบ้านมีความเข้าใจเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน เข้าใจว่าการท่องเที่ยว กำลังจะเข้ามาในพื้นที่ แต่ชาวบ้านยังขาดความมั่นใจและไม่รู้จะเริ่มต้นอย่างไรในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน แม้ว่าที่ผ่านมา ชาวบ้านจะได้รับการฝึกอบรมในเรื่องการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การเป็นมัคคุเทศก์ ท้องถิ่น และอื่นๆ ที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยว แต่การจัดฝึกอบรมเหล่านั้นให้กับชุมชนไม่ได้มีการศึกษาความต้องการของชุมชนหรือประเมินความรู้ความต้องการของชุมชนก่อนอบรมตามหลักสูตรที่จัดให้ จึงไม่ได้แก้ปัญหาหรือตอบสนองความต้องการหรือความจำเป็นพื้นฐานในการจัดการท่องเที่ยวให้กับชุมชน อีกทั้งการจัดการอบรมไม่มีความต่อเนื่อง รวมถึงยังไม่ได้มีการติดตามและประเมินผลการฝึกอบรม ทำให้ชุมชนยังขาดความรู้ในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนและไม่สามารถสร้างกลุ่มขึ้นมาเองได้ ชุมชนยังต้องการการสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ เพื่อจัดตั้งกลุ่มขึ้นมาบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

สมศักดิ์และคณะ (2555) ได้ศึกษาเรื่อง “แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนและเทศบาลตำบลดำแม่ยาว อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย” โดยดำเนินการรวบรวมข้อมูลชุมชน ด้านการจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่เป้าหมาย 8 หมู่บ้านที่มีการดำเนินการท่องเที่ยวในตำบลแม่ยาว การรวบรวมข้อมูลเรื่องผลกระทบจากการท่องเที่ยวที่ผ่านมาในด้านสังคมวัฒนธรรมวิถีชีวิต สิ่งแวดล้อม และทรัพยากรธรรมชาติ กำหนดแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน และเทศบาลตำบลดำแม่ยาว ผลการศึกษาพบว่า แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่ตำบลแม่ยาว มีองค์ประกอบดังนี้ (1) ด้านพื้นที่ พื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและแหล่งท่องเที่ยวให้คงความอุดมสมบูรณ์ รวมทั้งฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณีที่ดีงามของชุมชนเพื่อสร้างอัตลักษณ์ทางการท่องเที่ยว ตลอดจนสร้างพื้นที่รูปธรรมต้นแบบของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อให้เป็นตัวอย่างในการสร้างการเรียนรู้ให้กับชุมชนอื่นใน การที่ชุมชนเป็นเจ้าของและมีสิทธิในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน (2) ด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่ ควรมีระบบการบริหารจัดการที่ชัดเจนและพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก ปรับปรุงเรื่องความสะดวก

และการบริการนักท่องเที่ยว (3) ด้านการมีส่วนร่วม สร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการดูแลรักษาแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนและสร้างกลไกการจัดการท่องเที่ยวตำบลแม่ยาว โดยองค์กรชุมชนและมีกฎกติกาในการบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนและผลักดันเครือข่ายการท่องเที่ยวตำบลแม่ยาวเพื่อให้คนในชุมชนได้เข้ามาบริหารจัดการโดยแท้จริง (4) ด้านภาคี มีการทำงานร่วมกับหน่วยงานหลายภาคส่วน โดยเฉพาะองค์กรปกครองท้องถิ่นต้องมีการร่วมกันการจัดทำเทศบัญญัติเรื่องการดูแลรักษาแหล่งท่องเที่ยวและการจัดการท่องเที่ยวในตำบลแม่ยาว การประสานการทำงานทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และผู้ประกอบการในพื้นที่ ส่วนภาคประชาชนในพื้นที่ตำบลแม่ยาวต้องมีบทบาทสำคัญร่วมกับเทศบาลในการกำหนดนโยบายแผนงานและงบประมาณในการพัฒนาการท่องเที่ยวตำบลแม่ยาวอย่างต่อเนื่อง

อัศรพงษ์ (2557) ได้ตรวจสอบสมมติฐาน Tourism-led Growth : กรณีศึกษาประเทศไทย โดยศึกษาจากการพัฒนาการท่องเที่ยวของไทย 2 ช่วงเวลา ได้แก่ ช่วงปี พ.ศ. 2503-2522 ที่เป็นช่วงการพัฒนาผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยว และช่วงปี พ.ศ. 2523-2555 ที่เป็นผลจากการพัฒนาในช่วงแรก ผลการศึกษาพบว่าความต่อเนื่องของนโยบายการพัฒนาการท่องเที่ยวของไทยในระยะ 50 ปีที่ผ่านมา (พ.ศ. 2503-2555) เริ่มสัมฤทธิ์ผลในการกระตุ้นให้เกิดการเติบโตทางเศรษฐกิจในช่วง 30 ปีที่ผ่านมา (พ.ศ. 2523-2555) โดยช่วง 20 ปีแรกของการพัฒนา (พ.ศ. 2503-2522) เป็นช่วงที่การเติบโตทางเศรษฐกิจผลักดันให้การท่องเที่ยวขยายตัว การเติบโตทางเศรษฐกิจดังกล่าวนี้เกิดจากการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การเตรียมความพร้อมสำหรับการลงทุนด้านการท่องเที่ยว การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับรองรับนักท่องเที่ยว การปรับปรุงและส่งเสริมภาพลักษณ์ทั้งในเรื่องความปลอดภัยและความน่าสนใจ การเพิ่มขึ้นของธุรกิจการเดินทาง การพัฒนากิจกรรมด้านการท่องเที่ยวและการส่งเสริมการตลาดเป็นไปตามวัฏจักรของการพัฒนาการท่องเที่ยว ส่วนช่วง 30 ปีต่อมา การท่องเที่ยวขยายตัวเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องและเป็นหนึ่งในภาคเศรษฐกิจสำคัญที่ขับเคลื่อนเศรษฐกิจไทย ทำให้การขยายตัวของการท่องเที่ยวมีส่วนช่วยกระตุ้นในเศรษฐกิจของไทยเติบโตได้เช่นเดียวกับสินค้าส่งออกอื่นๆ อย่างไรก็ตาม การท่องเที่ยวไทยในปัจจุบันกำลังเข้าสู่ยุคความไม่มีเสถียรภาพจากการเผชิญความเสี่ยงในรูปแบบต่างๆ ที่เกิดขึ้นภายในประเทศ เช่น วิกฤตการเมือง เป็นต้น และจากต่างประเทศ เช่น การถดถอยของเศรษฐกิจยุโรป เป็นต้น ดังนั้น ภาครัฐจึงควรให้ความสำคัญกับนโยบายการพัฒนาและการจัดการการท่องเที่ยวเพื่อยกระดับมาตรฐานการท่องเที่ยวไทยมากกว่าการลงทุนพัฒนาด้านกายภาพ รวมถึงสนับสนุนการพัฒนาภาคเศรษฐกิจที่ได้รับผลกระทบต่อเนื่องจากภาคเศรษฐกิจการท่องเที่ยว (spillover effect) เช่น การขนส่ง ร้านอาหาร อสังหาริมทรัพย์ ช้อปปี้ง เป็นต้น

สุทิดา (2555) ได้ศึกษาเรื่อง “การพัฒนาการท่องเที่ยวอำเภอวังน้ำเขียวจังหวัดนครราชสีมา” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสถานภาพทั่วไปและแนวโน้ม ตลอดจนปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวอำเภอวังน้ำเขียว ศึกษาปัจจัยด้านอุปสงค์และอุปทานของการท่องเที่ยวปัญหาและอุปสรรคต่างๆ อันเกิดจากการพัฒนาการท่องเที่ยวในอำเภอวังน้ำเขียว และกำหนดนโยบายแนวทางการพัฒนาของการท่องเที่ยวในอำเภอวังน้ำเขียวให้ยั่งยืนต่อไป ผลการศึกษาพบว่า การท่องเที่ยวอำเภอวังน้ำเขียวได้ดำเนินการมาระยะหนึ่งแต่ยังไม่สัมฤทธิ์ผลดีพอหรือยังมีปัญหาด้านต่างๆอยู่ เช่น ปัญหาด้านการบริการ ด้านการตลาด ด้านการประชาสัมพันธ์ ด้านภูมิทัศน์ทางธรรมชาติ ด้านสิ่งแวดล้อม ระบบการกำจัดขยะ เป็นต้น ด้านการศึกษา

ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่ออุปสงค์ของการท่องเที่ยวในอำเภอวังน้ำเขียว พบว่า อายุ ภูมิฐานะ ระดับการศึกษา รายได้ การตั้งงบประมาณสำหรับการท่องเที่ยวมีความสัมพันธ์ทางบวก ส่วนอาชีพมีความสัมพันธ์กับอุปสงค์ การท่องเที่ยวอำเภอวังน้ำเขียวทางลบ

เกกิงศักดิ์ (2555) ได้ศึกษาเรื่อง “การจัดการโลจิสติกส์สำหรับการท่องเที่ยวในอำเภอวังน้ำเขียว” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาโลจิสติกส์การท่องเที่ยวในปัจจุบันของอำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา เพื่อหาแนวทางการพัฒนาปรับปรุงยกระดับความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวให้ดียิ่งขึ้น มีการสอบถามข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง 4 กลุ่ม ได้แก่ นักท่องเที่ยว คนในชุมชน ผู้ประกอบการ และผู้นำชุมชนในตำบลวังน้ำเขียว ตำบลไทยสามัคคี ตำบลอุดมทรัพย์ ตำบลวังหมี ตำบลระเริง รวมทั้งสิ้น 570 ตัวอย่าง ผลการวิจัยพบว่า นักท่องเที่ยวพึงพอใจปานกลางต่อองค์ประกอบโลจิสติกส์การท่องเที่ยวในปัจจุบันในภาพรวมในรายด้าน ส่วนใหญ่พึงพอใจน้อยถึงปานกลาง โดยด้านการไหลทางกายภาพได้รับความพึงพอใจต่ำสุดในระดับน้อย เนื่องจากมีรายการย่อยของด้านนี้ถึง 5 รายการได้รับความพึงพอใจในระดับน้อยที่สุด ได้แก่ ระบบขนส่งมวลชน ความปลอดภัย ณ สถานีขนส่ง การเดินทางท่องเที่ยวโดยขนส่งมวลชน ความพร้อมของบริษัททัวร์ และการเดินทางในกรณีฉุกเฉิน และเมื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบโลจิสติกส์การท่องเที่ยวกับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่นำมาสู่การกลับมาเที่ยวซ้ำ พบว่า ความพึงพอใจต่อองค์ประกอบเกือบทุกด้านมีความสัมพันธ์ต่อการกลับมาเที่ยวซ้ำอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 สำหรับกลุ่มชุมชนเห็นว่า การเป็นแหล่งท่องเที่ยวทำให้มีการพัฒนาชุมชนหลายด้านและความพึงพอใจต่อการจัดการโลจิสติกส์การท่องเที่ยวในระดับปานกลาง กลุ่มผู้ประกอบการพึงพอใจในระดับมาก กลุ่มผู้นำชุมชนเห็นว่า มีความพร้อมอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนความคิดเห็นด้านความพร้อมและแนวทางการพัฒนาการจัดการโลจิสติกส์การท่องเที่ยวให้ดีขึ้น กลุ่มต่างๆ มีความเห็นว่า มีความพร้อมระดับหนึ่งและให้ข้อเสนอแนะไปในทางเดียวกัน ได้แก่ การทำให้นักท่องเที่ยวเข้ามาในแหล่งท่องเที่ยวได้ง่ายสะดวกรวดเร็ว และปลอดภัย การรวมกลุ่มของบุคคลหรือหน่วยงานเพื่อทำหน้าที่และบทบาทต่างๆ กัน การจัดการประชุมประชาคมด้านโลจิสติกส์ทั้งในและนอกชุมชน การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวตลอดเวลา มีหน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบด้านนี้โดยตรงและมีการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวใหม่ๆ มีงบประมาณสนับสนุนเพิ่มขึ้น อย่างไรก็ตาม พบว่า ระดับความพึงพอใจต่อองค์ประกอบและการจัดการโลจิสติกส์ระหว่างกลุ่มนักท่องเที่ยวกับกลุ่มผู้ประกอบการมีความแตกต่างกันอย่างชัดเจนจนเป็นประเด็นที่ต้องสนใจหาเหตุผลมาอธิบาย

ปรีชา (2552) ได้ศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อบริหารจัดการปรับภูมิทัศน์แหล่งท่องเที่ยวและความเป็นไปได้ในการเพิ่มศักยภาพให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวประจำจังหวัด กรณีตำบลหนองตาด อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาหาอุปสงค์หรือหาความต้องการของกลุ่มนักท่องเที่ยวที่ประสงค์จะมาเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวปลายทางประเภทแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ เชิงเกษตรอินทรีย์ และเชิงวัฒนธรรมเพื่อสำรวจแหล่งท่องเที่ยวประเภทต่างๆ ด้วยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องเพื่อบริหารจัดการปรับภูมิทัศน์ของแหล่งท่องเที่ยวภายในตำบลหนองตาดและความเป็นไปได้ในการสร้างให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวประจำจังหวัดและเชื่อมโยงการเดินทางมาเที่ยวจากแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญประจำจังหวัดบุรีรัมย์ ผลการศึกษาพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามกลุ่มที่เป็นนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีเชื้อชาติไทย

สมรสแล้ว ขอการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและพวกเขาให้ข้อมูลว่า สิ่งจูงใจในการมาเที่ยวชมที่สำคัญ
เรียงลำดับได้ดังนี้ ด้านการประชาสัมพันธ์ ราคาของแหล่งท่องเที่ยว ด้านความปลอดภัย ด้านการบริการ
ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว ด้านคมนาคม และด้านความเป็นไปได้ในการเพิ่มศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวในตำบล
หนองตาดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวประจำจังหวัดนั้นมีความเป็นไปได้สูง เมื่อพิจารณาจากแหล่งท่องเที่ยว
ศักยภาพในการพัฒนาและอื่นๆ

ปิยวรรณ (2551) ได้ศึกษาเรื่อง “การท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบบูรณาการเพื่อการวางแผนพัฒนา
การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนที่เกาะพะงัน จังหวัดสุราษฎร์ธานี” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อตรวจสอบทรัพยากร
ท่องเที่ยว วิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอกและใช้หลักการของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบ
บูรณาการเพื่อการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนที่เกาะพะงัน จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยบูรณาการ
แผนการพัฒนาทั้งมิติด้านสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม และจิตใจ และการบูรณาการความคิดเห็น
ของกลุ่มตัวอย่างที่มีส่วนเกี่ยวข้องทั้ง 4 กลุ่ม ได้แก่ ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน และนักท่องเที่ยว
ผลการวิจัยจากการตรวจสอบทรัพยากรการท่องเที่ยว พบว่า ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ได้แก่
ชายหาด อ่าว น้ำตก เกาะ และป่าไม้ ทรัพยากรวัฒนธรรมและสิ่งที่สร้างขึ้น ได้แก่ วัด ศาล พระเจดีย์ และ
พุทธบาทจำลอง ทรัพยากรประเพณีวิถีชีวิตและงานเทศกาล ได้แก่ งานพุลมุนปาร์ตี้ การแข่งขันหาหอบกลม
และประเพณีลากพระทางทะเล ทรัพยากรด้านกิจกรรม ได้แก่ การดำน้ำดูปะการัง การเดินป่าศึกษาธรรมชาติ
การพายคายัค แคนู เรือน้ำเที่ยว และการประมงพื้นบ้าน ทรัพยากรด้านบริการ ได้แก่ โรงแรมที่พักหรือรีสอร์ท
ที่ได้มาตรฐาน การบริการด้านคมนาคมขนส่งที่สะดวก การบริการข้อมูลและศูนย์ข้อมูลนักท่องเที่ยว
โรงพยาบาลและสถานบริการด้านสุขภาพ สถานที่จำหน่ายสินค้าพื้นเมือง การบริการด้านสาธารณูปโภค
ขั้นพื้นฐาน และการมีป้ายบอกทิศทางและระบบสื่อความหมายในสถานที่ท่องเที่ยว แนวทางการวางแผนเพื่อ
พัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบบูรณาการเพื่อการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ได้แก่
การพัฒนาการท่องเที่ยวที่เน้นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อปลูกจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ
ทรัพยากรวัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยพัฒนาเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวทางทะเลที่มี
มาตรฐานระดับโลกเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจฐานรากให้เข้มแข็งและสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชน โดยยึดหลักการ
พัฒนาตามแนวทางเกษตรอินทรีย์ เกษตรยั่งยืน และเกษตรแบบเศรษฐกิจพอเพียงให้ชุมชนสามารถพัฒนา
ตนเองได้อย่างยั่งยืน

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ม.ป.ป) ได้ศึกษาเรื่อง “สถานการณ์และโอกาสการส่งเสริมตลาด
การท่องเที่ยวกลุ่มนิเวศและผจญภัย” โดยสำรวจความคาดหวังและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวในแต่ละ
พื้นที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศและผจญภัยของประเทศไทย สำหรับพื้นที่เขาใหญ่ซึ่งครอบคลุมจังหวัดนครราชสีมา
นครนายก สระบุรี และปราจีนบุรี ผลการศึกษาพบว่า นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติมีความคาดหวังในด้าน
กิจกรรมเชิงนิเวศและผจญภัยมากที่สุด รองลงมาเป็นด้านบุคลากรและด้านพื้นที่ ในขณะที่นักท่องเที่ยว
ชาวต่างชาติมีความพึงพอใจด้านราคามากที่สุด รองลงมาเป็นกิจกรรมเชิงนิเวศและผจญภัยและด้านช่องทางการ
จัดจำหน่าย เมื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบความคาดหวังและความพึงพอใจโดยใช้สถิติ Paired T-test พบว่า
นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติมีความเห็นว่า โดยรวมแล้วยังมีความพึงพอใจไม่ต่างไปจากความคาดหวังด้วยระดับ

นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ขณะเดียวกัน ในด้านพื้นที่ ด้านราคา ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย ด้านการส่งเสริมการขายโดยผู้ประกอบการนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติมีความเห็นว่า มีความพึงพอใจไม่ต่างจากความคาดหวังนักท่องเที่ยวชาวไทยมีความคาดหวังในด้านราคามากที่สุด รองลงมาเป็นด้านกิจกรรมเชิงนิเวศและผจญภัยและด้านพื้นที่นักท่องเที่ยวชาวไทยมีความพึงพอใจในด้านกิจกรรมเชิงนิเวศและผจญภัยมากที่สุด รองลงมาเป็นด้านพื้นที่ และด้านราคา จากการวิเคราะห์เปรียบเทียบความคาดหวังและความพึงพอใจโดยใช้สถิติ Paired T-test พบว่า นักท่องเที่ยวชาวไทยมีความเห็นว่าโดยรวมแล้วยังมีความพึงพอใจน้อยกว่าความคาดหวังด้วยระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 แต่ในด้านเครือข่ายความเชื่อมโยงระหว่างภาครัฐและเอกชนนักท่องเที่ยวชาวไทยมีความเห็นว่า มีความพึงพอใจเกินกว่าความคาดหวัง ขณะที่ในด้านพื้นที่ด้านกิจกรรมเชิงนิเวศและผจญภัยและด้านช่องทางการจัดจำหน่าย นักท่องเที่ยวชาวไทยมีความเห็นว่ามีความพึงพอใจไม่ต่างจากความคาดหวัง สำหรับในด้านศักยภาพของพื้นที่ พบว่า เขาใหญ่มีความพร้อมในด้านทรัพยากรสูงเนื่องจากพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่มีความอุดมสมบูรณ์ทั้งสภาพป่าและสัตว์ป่าที่อุดมและยังคงความสวยงามตามธรรมชาติไม่ว่าจะเป็นน้ำตกเหวสุวัต น้ำตกเหวนรก น้ำตกผากล้วยไม้ จุดชมทิวทัศน์ผาเดียวดาย และหอดูสัตว์หนองผักชี รวมทั้งสถานที่อื่นๆ อีกมากมาย จึงทำให้อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่เป็นสถานที่พักผ่อนทางธรรมชาติที่สำคัญและเป็นที่รู้จักกันทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศเป็นอย่างดี ประกอบกับการคมนาคมที่สะดวกทำให้มีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้าไปใช้ประโยชน์ในเขตพื้นที่อุทยานแห่งชาติเพื่อดำเนินกิจกรรมนันทนาการต่างๆ มากมาย อย่างไรก็ตาม จากการสัมภาษณ์พบว่า เขาใหญ่มีปัญหาเรื่องการปล่อยให้มีการเพิ่มขึ้นของนักท่องเที่ยวจนเกินขีดความสามารถในการรองรับได้ ซึ่งอาจจะก่อให้เกิดปัญหาในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติเพื่อรองรับการใช้ประโยชน์ของนักท่องเที่ยว เช่น ปัญหาความแออัดสิ่งอำนวยความสะดวกไม่เพียงพอ รวมทั้งอาจก่อให้เกิดผลกระทบจากกิจกรรมนันทนาการ ซึ่งจะนำไปสู่ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรและสูญเสียสภาพธรรมชาติและ ความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ ส่งผลให้ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวลดลงและเป็นผลเสียต่อการท่องเที่ยวในระยะยาวด้วย

คุณฐิติและคณะ (2557) ได้ศึกษา เรื่อง “ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความตั้งใจในการมาท่องเที่ยวซ้ำของนักท่องเที่ยวในอำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพฤติกรรมและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมาท่องเที่ยว เปรียบเทียบปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความตั้งใจในการมาท่องเที่ยวซ้ำของนักท่องเที่ยวในอำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา ผลการศึกษาพบว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุอยู่ในช่วง 21 – 30 ปี มีการศึกษาระดับปริญญาตรี อาชีพรับราชการและพนักงานรัฐวิสาหกิจ รายได้ต่อเดือน 15,000 – 30,000 บาท สถานภาพโสด และมีภูมิลำเนาอยู่ภาคกลาง ในส่วนของพฤติกรรมการท่องเที่ยว การรับรู้ข้อมูลข่าวสารประกอบการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวมีข้อมูลไม่เพียงพอและต้องการข้อมูลเพิ่มเติมข้อมูลที่ได้ ศึกษาจากอินเทอร์เน็ต ใช้เวลาในการท่องเที่ยว 2 วันกิจกรรมที่ทำคือ เที่ยวชมธรรมชาติ มาท่องเที่ยวจากการชักชวนจากเพื่อนและญาติ ครอบครัวมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการท่องเที่ยวเดินทางมาด้วยตนเองโดยรถส่วนตัว นิยมท่องเที่ยวในช่วงวันหยุดสุดสัปดาห์ ที่พักที่เลือกพักคือ รีสอร์ท บังกะโลหรือโรงแรม เมื่อมาเที่ยวแล้วจะแนะนำต่อบุคคลอื่นให้กลับมาเที่ยวซ้ำ ความคิดเห็นต่อปัจจัยโดยรวมทั้ง 7 ด้าน นักท่องเที่ยวเห็นว่า มีผลต่อการตัดสินใจในการท่องเที่ยวซ้ำอยู่ในระดับมาก ได้แก่ ปัจจัยด้านสถานที่ ปัจจัย

ด้านวัฒนธรรมและสังคม ปัจจัยด้านนโยบายของรัฐ กฎระเบียบของรัฐ และกฎระเบียบต่างๆ ปัจจัยด้านราคา ปัจจัยด้านการคมนาคม ปัจจัยด้านการส่งเสริมการตลาด และปัจจัยด้านเศรษฐกิจค่าเฉลี่ยต่ำสุด จากการทดสอบสมมติฐานพบว่า ปัจจัยส่วนบุคคลด้านอายุ รายได้ สถานภาพ จำนวนบุตร และภูมิถิ่นที่แตกต่างกัน มีผลต่อความตั้งใจในการมาท่องเที่ยวซ้ำของนักท่องเที่ยวในอำเภอวังน้ำเขียวอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

สมภพ (2548) ได้ศึกษาเรื่อง “รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้เพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อกพระเขาสูง อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์” ผลการศึกษาพบว่า มีปัญหาการมีส่วนร่วมด้านการประชุมที่เกี่ยวกับการวิเคราะห์ปัญหา ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ที่เป็นปัญหาอันดับสูงรองลงมาคือ ปัญหาการมีส่วนร่วมด้านการวางแผนที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และปัญหาด้านการติดตามและประเมินผล รูปแบบที่ชุมชนต้องการมีส่วนร่วมมี 6 ขั้นตอน คือ การวิเคราะห์ประเด็นปัญหา การเลือกปัญหา การกำหนดวิธีการปรับปรุงปัญหา การสร้างรูปแบบการอนุรักษ์ การประชุม แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการประเมินผลและการรายงานผล

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (2545) ได้จัดทำแผนปฏิบัติการการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบครบวงจรในพื้นที่นำร่อง 5 พื้นที่ ได้แก่ อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา อำเภอภูพาน จังหวัดขอนแก่น อำเภอแม่ริม จังหวัดน่าน บ้านดอนมูล จังหวัดน่านบ้านโคกโก่ง อำเภอภูผามาศ จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยมีข้อเสนอแนะสรุปได้ดังนี้

1) การเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้เป็นเป้าหมายที่สำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศซึ่งสมาชิกในชุมชนไม่อาจมีความรู้ความเข้าใจที่เท่าเทียมเสมอไป การเรียนรู้ผ่านกิจกรรมของชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวจึงเป็นเครื่องมือที่สามารถนำไปใช้พัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเป็นอย่างดี

2) การเชื่อมโยงทรัพยากรการท่องเที่ยวภายในชุมชนควรเชื่อมโยงโครงข่ายการท่องเที่ยวที่เป็นวงรอบและจะต้องสอดคล้องกับปริมาณของแหล่งท่องเที่ยว ระยะทางที่จะสามารถเชื่อมถึงกันซึ่งจะเป็นการพัฒนาทรัพยากรในพื้นที่เข้าสู่ระบบตลาดการท่องเที่ยวในภาพรวมของประเทศได้ นอกจากนั้น การที่ชุมชนในพื้นที่มีความตั้งใจที่จะรื้อฟื้นวัฒนธรรมไทลื้อตั้งแต่ภาษา การแต่งกาย ประเพณี และความเป็นอยู่เพื่อสืบทอดไปยังลูกหลานไม่ให้สูญหายไปสามารถเป็นฐานของทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมได้เป็นอย่างดี

3) การท่องเที่ยวแบบผสมผสาน ได้แก่ การท่องเที่ยวเชิงเกษตร การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการท่องเที่ยวโดยชุมชน-วิถีชีวิต-วัฒนธรรม สำหรับกิจกรรมท่องเที่ยวที่เหมาะสม ได้แก่ การแสดงวัฒนธรรมไทลื้อ การจัดขันโตก การทอผ้า-ขายผ้าไทลื้อ การล่องแพลำน้ำน่าน กิจกรรมการพักผ่อนในชุมชน การศึกษาวิถีชีวิตความเป็นอยู่และกิจกรรมการเกษตรของชาวไทยชนบทภาคเหนือ การเข้าร่วมกิจกรรมอนุรักษ์ป่าของชุมชน เช่น การเรียนรู้เกี่ยวกับไม้ป่าที่เป็นอาหาร การร่วมกิจกรรมปลูกป่าและการเดินป่า เป็นต้น

Shikida et al. (2010) เสนอโมเดลความสัมพันธ์ของการท่องเที่ยวกับตัวกลางเพื่อการบริหารจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของประเทศญี่ปุ่น (tourism relationship model and intermediary for sustainable tourism management) ซึ่งจัดกลุ่มเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ ส่วนที่อยู่ภายในชุมชน (intra-

community) และส่วนที่อยู่ภายนอกชุมชน (extra-community) โดยส่วนที่อยู่ภายในชุมชน (intra-community) คือ ทรัพยากรด้านธรรมชาติและวัฒนธรรมมนุษย์ของแหล่งท่องเที่ยว (natural, cultural, and human resources of destination) และคนกลางภายในชุมชน (community – based intermediary: cbi) ในขณะที่ส่วนที่อยู่ภายนอกชุมชน (extra-community) คือ นักท่องเที่ยวและบริษัทนำเที่ยว (tourists and travel agencies) นักท่องเที่ยวและบริษัทนำเที่ยวเป็นคนกลางภายในชุมชนขั้นที่ 1 การเพิ่มคุณค่าทรัพยากรด้านธรรมชาติและวัฒนธรรมมนุษย์ของแหล่งท่องเที่ยว ขั้นที่ 2 การขายและการส่งเสริมการขายภายในชุมชน (intra-community) ภายนอกชุมชน (extra-community) ขั้นที่ 3 การยอมรับของนักท่องเที่ยว ขั้นที่ 4 การพัฒนาชุมชนและการบริหารจัดการทรัพยากรการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกภายในชุมชนและสมาชิกภายนอกชุมชนโดยโมเดลมีขั้นตอนการพัฒนา 4 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นที่ 1 การเพิ่มคุณค่า (value addition) ขั้นที่ 2 การขายและการส่งเสริมการขาย (sales and promotions) ขั้นที่ 3 การยอมรับของนักท่องเที่ยว (acceptance of tourists) ขั้นที่ 4 การพัฒนาชุมชนและการบริหารจัดการทรัพยากร (community development and resource management)

2.3 การสังเคราะห์ข้อมูลเพื่อสร้างเครื่องมือวิจัยและการดำเนินงานวิจัย

จากการทบทวนแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องข้างต้น คณะผู้วิจัยสามารถสังเคราะห์ข้อมูลเพื่อกำหนดทิศทางการสร้างเครื่องมือวิจัยและการดำเนินงานวิจัย ดังนี้

1) การมุ่งไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนมีหลักการที่สำคัญ คือ การมีส่วนร่วมบนพื้นฐานของความสมดุลทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ซึ่งไม่ได้ครอบคลุมแต่เฉพาะการพัฒนาในส่วนของการพัฒนาการท่องเที่ยวเพียงส่วนเดียว แต่ยังเชื่อมโยงไปถึงด้านอุปสงค์การท่องเที่ยวด้วย นั่นคือการพัฒนาผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวให้มีคุณภาพและตอบสนองความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีทุนทางสังคมที่ดี คนในชุมชนและเครือข่ายการพัฒนาเกิดความไว้วางใจซึ่งกันและกัน ตระหนักถึงประโยชน์หรือผลกระทบที่จะได้รับร่วมกัน และสามารถแก้ไขปัญหาความขัดแย้งร่วมกันได้อย่างสร้างสรรค์ การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการหนึ่งในการเสริมสร้างทุนทางสังคมของพื้นที่ให้มีความเข้มแข็งและนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน มีข้อสังเกตว่าการศึกษาวิจัยในระยะที่มามากจะมุ่งเน้นการศึกษาความคิดเห็นและความต้องการของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเพียงด้านใดด้านหนึ่ง ส่งผลให้แนวทางการพัฒนาขาดความสมดุลระหว่าง “ความต้องการของผู้มาเยือน” (demand-based) กับ “การนำเสนอสิ่งที่มี” (supply-based) ตัวอย่างเช่น การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงแหล่งท่องเที่ยวตามความต้องการของนักท่องเที่ยวมากเกินไป ส่งผลให้แหล่งท่องเที่ยวและวิถีชีวิตสูญเสียเอกลักษณ์ไปอย่างน่าเสียดาย หรือการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยไม่ศึกษาความต้องการของนักท่องเที่ยวเลยก็อาจทำให้ไม่ได้รับสนใจจากนักท่องเที่ยวเท่าที่ควร เป็นต้น

2) การศึกษาความคิดเห็นและความต้องการของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวจะมุ่งเน้นองค์กรหรือกลุ่มบุคคล 4 กลุ่มหลัก ได้แก่ (1) ภาคประชาชน ได้แก่ คนในชุมชนที่อยู่

อาศัยในบริเวณโดยรอบแหล่งท่องเที่ยว (2) ภาครัฐ ได้แก่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานภาครัฐ ที่มีบทบาทส่งเสริมการท่องเที่ยวทั้งทางตรงและทางอ้อม (3) ภาคเอกชน ได้แก่ สมาคมธุรกิจบริการท่องเที่ยว ในแหล่งท่องเที่ยว ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งสามกลุ่มนี้จะใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพเป็นหลัก โดยมีเครื่องมือวิจัย 3 ประเภท ได้แก่ แบบสังเกต และแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (ภาคผนวกที่ 2-1) และ (4) นักท่องเที่ยวชาวไทย โดยใช้วิธีวิจัยเชิงปริมาณเพื่อรวบรวมข้อมูลปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อแรงจูงใจ พฤติกรรมนักท่องเที่ยว ตลอดจนความต้องการของนักท่องเที่ยวที่มีต่อองค์ประกอบในการพัฒนาการท่องเที่ยวทั้ง 6 ด้าน (6As) ได้แก่ สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว (attraction) สิ่งอำนวยความสะดวก (amenity) การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (accessibility) ที่พักในแหล่งท่องเที่ยว (accommodation) กิจกรรมการท่องเที่ยว (activity) และการยอมรับของคนในชุมชน (acceptance) จากนั้นจึงกำหนดประเด็นการประชุมรับฟังความคิดเห็นจากผู้แทนครัวเรือนเพื่อสังเคราะห์แนวทางการพัฒนาต้นแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง

บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้เป็นงานวิจัยประยุกต์ทางสังคมศาสตร์ (social sciences research) มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาความคิดเห็นและความต้องการของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาต้นแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง ในการวิจัยจึงใช้กระบวนการวิจัยเชิงสำรวจ (survey research method) มีระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน (mixed method) เนื่องจากสามารถให้คำตอบที่มีความชัดเจน กลุ่มลึก และสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของการวิจัย โดยการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative analysis) จะเป็นการอธิบายความคิดเห็นของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างเป็นองค์รวม ส่วนการวิเคราะห์เชิงปริมาณ (quantitative analysis) เป็นการวิเคราะห์ด้วยวิธีการทางสถิติเพื่อแสดงให้เห็นถึงพฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยวในด้านการพัฒนาการท่องเที่ยว ผลลัพธ์ที่ได้จากการใช้วิธีการวิจัยผสมผสานกัน จะช่วยให้การสังเคราะห์แนวทางการพัฒนาต้นแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวงมีความละเอียดสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

3.1 ขั้นตอนการวิจัย

- 1) รวบรวมข้อมูลทุติยภูมิเกี่ยวกับประเด็นที่ศึกษาและพื้นที่ศึกษาจากแหล่งสารสนเทศต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง
- 2) สำรวจพื้นที่ศึกษาในเบื้องต้นเพื่อวางแผนการรวบรวมข้อมูล ได้แก่ การสังเกตการณ์ การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสอบถามความคิดเห็นจากนักท่องเที่ยว
- 3) พัฒนาเครื่องมือวิจัย ทดสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา และทดลองใช้ (pilot test) เพื่อหาค่าความเชื่อมั่น (reliability) และความมีประสิทธิภาพ (efficiency) ในการใช้เครื่องมือรวบรวมข้อมูล
- 4) สำรวจพื้นที่ศึกษาและสัมภาษณ์ผู้แทนหน่วยงานผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ที่ศึกษา และนำข้อมูลที่ได้บางส่วนมาพัฒนาแบบสอบถามเพื่อให้สำหรับการสอบถามความคิดเห็นจากนักท่องเที่ยว
- 5) สอบถามความคิดเห็นจากนักท่องเที่ยวชาวไทย
- 6) วิเคราะห์และประมวลผลข้อมูลจากการสำรวจ การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสอบถามนักท่องเที่ยว
- 7) จัดทำร่างแนวทางการพัฒนาต้นแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวงเพื่อจัดประชุมรับฟังความคิดเห็นจากผู้แทนครัวเรือนในพื้นที่ศึกษา
- 8) จัดประชุมรับฟังความคิดเห็นจากคนในชุมชนโดยรอบพื้นที่ที่ศึกษาและปรับปรุงแนวทางการพัฒนาต้นแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวงให้มีความสมบูรณ์
- 9) จัดประชุมนำเสนอแนวทางการพัฒนาต้นแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง
- 10) ปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญ และผู้แทนหน่วยงานผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเพื่อให้แนวทางการพัฒนา มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

11) จัดทำรายงานผลการศึกษาระดับปฐมวัยเสนอต่อ สกว. และจัดส่งให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อนำไปใช้ในการวางแผนและพัฒนาในระดับพื้นที่ต่อไป

3.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยเชิงคุณภาพ

1) ประชากร ได้แก่ ผู้แทนหน่วยงานผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษาทั้งภาครัฐและภาคเอกชน

2) วิธีการสุ่มตัวอย่าง ใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบวิจารณญาณ (Judgmental Sampling) ในการเลือกผู้แทนหน่วยงานผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยผู้แทนหน่วยงานแบ่งออกเป็น 2 ระดับ คือ (1) ผู้แทนหน่วยงานระดับผู้บริหาร และ (2) ผู้แทนหน่วยงานระดับปฏิบัติการ จากนั้น ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยเจาะจงหน่วยงานผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน 10 หน่วยงาน มีจำนวนตัวอย่างรวมทั้งสิ้น 20 คน ดังตารางที่ 2.1

ตารางที่ 2-1 ประชากรและจำนวนตัวอย่าง

ที่	หน่วยงาน	ตัวอย่างและจำนวนตัวอย่าง	
		ระดับบริหาร	ระดับปฏิบัติการ
1	สถานีฝึกนิสิตวนศาสตร์วังน้ำเขียว คณะวนศาสตร์	1	1
2	องค์การบริหารส่วนตำบลอุดมทรัพย์	1	1
3	องค์การบริหารส่วนตำบลวังน้ำเขียว	1	1
4	องค์การบริหารส่วนตำบลวังหมี	1	1
5	อุทยานแห่งชาติทับลาน	1	1
6	องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้	1	1
7	การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานจังหวัดนครราชสีมา	1	1
8	สมาคมธุรกิจการท่องเที่ยวจังหวัดนครราชสีมา	1	1
9	สำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ 8 (นครราชสีมา)	1	1
10	สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาประจำจังหวัดนครราชสีมา	1	1
รวมทั้งสิ้น		10	10

การวิจัยเชิงปริมาณ

1) **ประชากร** ได้แก่ นักท่องเที่ยวชาวไทยที่มาท่องเที่ยวในเขตพื้นที่จังหวัดนครราชสีมา จากข้อมูลเชิงสถิติของกรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาในปี พ.ศ. 2557 พบว่า จำนวนนักท่องเที่ยวในพื้นที่อำเภอเมืองและอำเภอวังน้ำเขียวเท่ากับ 1,165,620 คน

2) **กลุ่มตัวอย่าง** ได้แก่ นักท่องเที่ยวชาวไทยที่มาท่องเที่ยวในเขตพื้นที่จังหวัดนครราชสีมา โดยสุ่มตัวอย่างจากจำนวนนักท่องเที่ยวในพื้นที่อำเภอเมืองและอำเภอวังน้ำเขียว ซึ่งคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างด้วยสูตรของ Taro Yamane ที่กำหนดให้ความคลาดเคลื่อนไม่เกิน 5% จะได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างจำนวน 400 ตัวอย่าง

3) **วิธีการสุ่มตัวอย่าง** ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบไม่ใช้ความน่าจะเป็น (non-probability sampling) โดยสุ่มตัวอย่างแบบสะดวก (convenience sampling)

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้เครื่องมือในการรวบรวมข้อมูลจากผู้แทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง จังหวัดนครราชสีมา โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1) **แบบสังเกต** ประกอบด้วยประเด็นการสังเกตการณ์ ดังนี้

- 1.1 ลักษณะของพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวงในภาพรวม
- 1.2 ฐานทรัพยากรการท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวงซึ่งครอบคลุมพื้นที่ 3 ตำบลของอำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา ได้แก่ ตำบลวังน้ำเขียว ตำบลอุดมทรัพย์ และตำบลวังหมี ประกอบด้วยประเด็นย่อย 2 ประเด็น คือ (1) ลักษณะทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและ (2) ความเชื่อมโยงกับชุมชนในพื้นที่ในแง่ของวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิต
- 1.3 การพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวงที่ปรากฏในปัจจุบัน ตามองค์ประกอบของการพัฒนาการท่องเที่ยว 6 ด้าน
- 1.4 ลักษณะการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวปรากฏในปัจจุบันตามองค์ประกอบของการพัฒนาการท่องเที่ยว 6 ด้าน โดยพิจารณาจากแนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเป็นสำคัญ
- 1.5 บทบาทของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่และผลสัมฤทธิ์จากการพัฒนาที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน

2) **แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง** ประกอบด้วยประเด็นการสัมภาษณ์เชิงลึก ดังนี้

- 2.1 พัฒนาการการท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียวตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน
- 2.2 ศักยภาพและความโดดเด่นของพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวงในฐานะแหล่งท่องเที่ยว ประกอบด้วยประเด็นย่อย 3 ประเด็น ได้แก่ (1) คุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว (คุณค่าทางชีวภาพ

คุณค่าทางกายภาพ คุณค่าทางสังคม) (2) ความเสี่ยงต่อการถูกทำลาย และ (3) ศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยว

2.3 บทบาทของหน่วยงานและลักษณะการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวในปัจจุบันตามองค์ประกอบการท่องเที่ยวทั้ง 6 ด้าน

2.4 ความคิดเห็นต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาหลวงให้เกิดความยั่งยืน ประกอบด้วยประเด็นย่อย 3 ประเด็น ได้แก่ (1) รูปแบบการท่องเที่ยว (2) องค์ประกอบการท่องเที่ยว (3) ปัญหาและอุปสรรคที่มีผลต่อการพัฒนาการท่องเที่ยว และ (4) ปัจจัยเกื้อหนุนที่ทำให้การพัฒนาบรรลุตามเป้าหมาย

2.5 ข้อเสนอแนะอื่นๆ ในการพัฒนาพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาหลวง

3) ประเด็นการประชุมรับฟังความคิดเห็นของผู้แทนครัวเรือน เกิดจากการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งในส่วนวิจัยเชิงคุณภาพและวิจัยเชิงปริมาณ และกำหนดประเด็นในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่ศึกษา ได้แก่ รูปแบบการท่องเที่ยว แนวทางการบริหารจัดการการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วม และความต้องการของชุมชนในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพ

การวิจัยเชิงปริมาณ ใช้แบบสอบถาม (questionnaire) เป็นข้อมูลในการรวบรวมข้อมูลจากนักท่องเที่ยวในพื้นที่อำเภอเมืองและอำเภอมวกเหล็ก จังหวัดนครราชสีมา โดยมีรายละเอียด ดังนี้

ส่วนที่ 1 พฤติกรรมและรูปแบบการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว ประกอบด้วยคำถาม จำนวน 11 ข้อย่อย ลักษณะคำถามเป็นแบบคำถามปลายปิด มีหลายตัวเลือกให้ตอบ ใช้ระดับการวัดข้อมูลประเภทนามบัญญัติ (nominal scale) และแบบลิเคิร์ต (likert scale) มีระดับการวัดข้อมูลประเภทอันตรภาค (interval scale) โดยกำหนดระดับ 5 คะแนน

ส่วนที่ 2 ความต้องการของนักท่องเที่ยวในการท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาหลวง แบ่งออกเป็น 2 ส่วนย่อย ได้แก่

- ความสนใจที่จะเข้าร่วมกิจกรรมที่จะพัฒนาขึ้นในพื้นที่ศึกษาของนักท่องเที่ยว โดยพัฒนาขึ้นจากการสำรวจเส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยวของโครงการย่อยที่ 1 กิจกรรมที่นำเสนอมีทั้งหมด 26 กิจกรรม โดยมีลักษณะแบบสอบถามเป็นลิเคิร์ต (likert scale) มีระดับการวัดข้อมูลประเภทอันตรภาค (interval scale) กำหนดระดับคะแนน 4 ระดับได้แก่ สนใจมาก สนใจ เฉยๆ และไม่สนใจ การแปลความหมายจากคะแนนเฉลี่ยของความสนใจที่จะเข้าร่วมกิจกรรมที่จะพัฒนาขึ้นในพื้นที่ศึกษาของนักท่องเที่ยวมีดังนี้

ระดับความคิดเห็น	คะแนนเฉลี่ย	การแปลความหมาย
ไม่สนใจ	1.00 – 1.75	ไม่สนใจ
เฉยๆ	1.76 – 2.51	เฉยๆ
สนใจ	2.52 – 3.27	สนใจ
สนใจมาก	3.28 – 4.00	สนใจมาก

- ปัจจัยที่มีความสำคัญในการดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวมาเยือนพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ ป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง โดยกำหนดปัจจัยขึ้นจากแนวคิดองค์ประกอบในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว 6 ด้าน ประกอบด้วย (1) ด้านสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว จำนวน 7 ข้อย่อย (2) ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว จำนวน 6 ข้อย่อย (3) ด้านที่พักในแหล่งท่องเที่ยว จำนวน 5 ข้อย่อย (4) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว จำนวน 10 ข้อย่อย (5) ด้านการคมนาคมเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว จำนวน 6 ปัจจัย และ (6) ด้านการยอมรับของคนในท้องถิ่น จำนวน 3 ปัจจัย รวมทั้งสิ้น 37 ข้อย่อย โดยมีลักษณะแบบสอบถามเป็นลิเคิร์ต (likert scale) มีระดับการวัดข้อมูลประเภทอันตรภาค (interval scale) กำหนดระดับคะแนน 5 ระดับ ได้แก่ สำคัญมากที่สุด สำคัญมาก สำคัญปานกลาง ไม่สำคัญ และไม่จำเป็น

การแปลความหมายจากคะแนนเฉลี่ยของปัจจัยดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวมาเยือนพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวงมีดังนี้

ระดับความคิดเห็น	คะแนนเฉลี่ย	การแปลความหมาย
ไม่จำเป็น	1.00 – 1.80	ไม่จำเป็น
ไม่สำคัญ	1.81 – 2.61	ไม่สำคัญ
ปานกลาง	2.62 – 3.42	ปานกลาง
สำคัญมาก	3.43 – 4.23	สำคัญมาก
สำคัญมากที่สุด	4.24 – 5.00	สำคัญมากที่สุด

ส่วนที่ 3 ภูมิหลังของนักท่องเที่ยว เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานทางสังคมและประชากรศาสตร์ของกลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย เพศ อายุปัจจุบัน ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ และภูมิลำเนา/ที่อยู่ปัจจุบันของกลุ่มตัวอย่าง ลักษณะคำถามเป็นแบบปลายปิด มี 2 ตัวเลือกและหลายตัวเลือกให้ตอบ และใช้ระดับการวัดข้อมูลประเภทนามบัญญัติ (nominal scale)

3.4 การหาคุณภาพของเครื่องมือ

การหาคุณภาพของแบบสอบถาม ประกอบด้วยการหาความเที่ยงตรงและการหาความเชื่อมั่น ดังนี้

1. **การวัดความเที่ยงตรง (validity)** โดยการให้ผู้เชี่ยวชาญ/นักวิชาการพิจารณาตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา (content validity) ได้แก่ ความสอดคล้อง ความครอบคลุมของเนื้อหา และความถูกต้องเหมาะสมของภาษาที่ใช้ เพื่อนำไปปรับปรุงแก้ไขก่อนนำไปใช้เก็บข้อมูลจริง

2. **การหาความเชื่อมั่น (reliability)** คณะผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นไปทดลองเก็บข้อมูล (pre-test) กับนักท่องเที่ยวในพื้นที่อำเภอวังน้ำเขียวที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 ตัวอย่าง เพื่อทดสอบความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (reliability) และความถูกต้องของเนื้อหา (content validity) แล้วนำผลการทดสอบมาปรับปรุงข้อความเพื่อให้ง่ายต่อความเข้าใจและวัดได้ตรงตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย

ก่อนนำแบบสอบถามไปเก็บข้อมูลจริงในพื้นที่ศึกษา โดยผลคำนวณค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามด้วยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์อัลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha) ซึ่งเป็นการวัดความเชื่อมั่นของเครื่องมือที่มีวิธีการวัดที่เป็นลักษณะต่อเนื่อง (rating scale) เช่น การวัดทัศนคติ (Bernard, 2000) สำหรับการทดสอบในครั้งนี้ คณะผู้วิจัยทำการทดสอบค่า Cronbach's Alpha ใน 2 ส่วน ได้แก่

2.1 ส่วนของความสนใจของผู้มาเยือนที่จะเข้าร่วมกิจกรรมที่จะพัฒนาขึ้นในพื้นที่ศึกษา โดยแบ่งระดับความสนใจเป็น 4 ระดับ ได้แก่ สนใจมาก สนใจ เฉยๆ และไม่สนใจคำนวณค่าความเชื่อมั่นโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป ได้ค่า Cronbach's Alpha เท่ากับ 0.937 หมายถึง แบบสอบถามนี้มีความเชื่อมั่นสูง

2.2 ส่วนปัจจัยที่มีความสำคัญในการดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวมาเยือนพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง โดยแบ่งระดับความสำคัญเป็น 5 ระดับ ได้แก่ สำคัญมากที่สุด สำคัญมาก สำคัญปานกลาง ไม่สำคัญ และไม่จำเป็น คำนวณค่าความเชื่อมั่นโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป ได้ค่า Cronbach's Alpha เท่ากับ 0.967 หมายถึง แบบสอบถามนี้มีความเชื่อมั่นสูงเช่นเดียวกัน

3.5 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยเชิงคุณภาพ

การวิจัยเชิงคุณภาพใช้แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง และประเด็นการประชุมรับฟังความคิดเห็นของผู้แทนครัวเรือนเป็นเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง โดยการสุ่มตัวอย่างแบบวิจักษณ์ญาณ (Judgmental Sampling) แบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 20 ตัวอย่าง ส่วนการจัดประชุมรับฟังความคิดเห็นของผู้แทนครัวเรือนใช้กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้แทนครัวเรือนจำนวน 20 คน โดยจัดประชุม 2 ครั้ง

คณะผู้วิจัยได้ลงพื้นที่เพื่อสังเกตการณ์และสัมภาษณ์เชิงลึกผู้แทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและภาคเอกชน โดยมีการนัดหมายล่วงหน้าและจัดส่งประเด็นการสัมภาษณ์ให้ผู้แทนหน่วยงานได้ศึกษาก่อนการสัมภาษณ์อย่างน้อย 3-5 วัน มีการบันทึกเสียงควบคู่กับการจดบันทึกข้อมูลในแบบสัมภาษณ์เพื่อนำกลับมาวิเคราะห์และประมวลข้อมูลในภายหลัง

การรวบรวมข้อมูลด้วยการลงพื้นที่สังเกตการณ์ (observation) แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

1) การลงพื้นที่สังเกตการณ์เพื่อวางแผนการเก็บข้อมูล โดยได้ลงพื้นที่ในช่วงสองเดือนแรกของการศึกษาวิจัย (เดือนเมษายน-พฤษภาคม 2558) ทำให้ทราบขอบเขตและองค์ประกอบของพื้นที่ศึกษาที่แน่ชัด ซึ่งสามารถนำมาใช้ในการจัดการท่องเที่ยวรูปแบบต่างๆ ประกอบด้วย

- 1.1 สถานีฝึคนิสิตวนศาสตร์วังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา
- 1.2 หน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติที่ 4 (เขามะค่า) อุทยานแห่งชาติทับลาน
- 1.3 พื้นที่ส่วนป่าปึกธงชัย แปลงวังน้ำเขียว องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้
- 1.4 สถานีวนวัฒนวิจัยสระแกราซ สำนักวิจัยและพัฒนาการป่าไม้ กรมป่าไม้

2) การลงพื้นที่สังเกตการณ์เพื่อรวบรวมข้อมูล โดยลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูลพร้อมกับการสัมภาษณ์ผู้แทนหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในช่วงเดือนกรกฎาคม-กันยายน 2558 ซึ่งครอบคลุมองค์ประกอบของพื้นที่ศึกษาข้างต้น พื้นที่สังเกตการณ์มีทั้งหมด 10 แห่ง ประกอบด้วย

- 2.1 สถานีฝึกนิสิตวนศาสตร์วังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา
- 2.2 อุทยานแห่งชาติทับลาน
- 2.3 สำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ 8 (นครราชสีมา)
- 2.4 องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้
- 2.5 สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬา จังหวัดนครราชสีมา
- 2.6 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานนครราชสีมา
- 2.7 สมาคมธุรกิจการท่องเที่ยวจังหวัดนครราชสีมา
- 2.8 องค์การบริหารส่วนตำบลวังหมี จังหวัดนครราชสีมา
- 2.9 องค์การบริหารส่วนตำบลวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา
- 2.10 องค์การบริหารส่วนตำบลอุดมทรัพย์ จังหวัดนครราชสีมา

การรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) ใช้กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้แทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษาหน่วยงานละ 2 คน แบ่งเป็นผู้บริหารหน่วยงานที่มีหน้าที่กำหนด/ขับเคลื่อนนโยบาย จำนวน 1 คน และผู้ปฏิบัติงานด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวในพื้นที่จำนวน 1 คน รวมทั้งสิ้น 20 คน ระยะเวลาในการสัมภาษณ์อยู่ในช่วงเดือนกรกฎาคม-กันยายน 2558 (รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์อยู่ในภาคผนวก 2-2)

การจัดประชุมรับฟังความคิดเห็นจากผู้แทนครัวเรือนเพื่อศึกษาความคิดเห็นและความต้องการในการพัฒนาต้นแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง จังหวัดนครราชสีมา มี 2 ครั้ง แต่แต่ละครั้งมีผู้เข้าร่วมประชุม จำนวน 20 คน รวมทั้งสิ้น 40 คน ตัวแทนครัวเรือนที่จะเข้าร่วมการประชุมมาจากหมู่บ้าน 5 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านหนองโสมง บ้านวังน้ำเขียว บ้านซับเต่า บ้านห้วยน้ำเค็ม และบ้านซับพลู แบ่งเป็นหมู่บ้านละ 4 คน มีคุณสมบัติเป็น (1) ผู้ใหญ่บ้านหรือผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน จำนวน 1 คน (2) สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล จำนวน 1 คน (3) ปราชญ์ชาวบ้าน หรือบุคคลที่ชาวชุมชนให้การยอมรับในวงกว้าง จำนวน 1 คน และ (4) ตัวแทนชาวบ้านที่มีอาชีพเก็บของป่า จำนวน 1 คน กำหนดรวบรวมข้อมูล 2 ช่วง คือ ช่วงเดือนตุลาคม พ.ศ.2558 และช่วงเดือนมกราคม พ.ศ. 2559 (รายชื่อผู้เข้าร่วมการประชุมอยู่ในภาคผนวก 2-2)

การวิจัยเชิงปริมาณ

การวิจัยเชิงปริมาณใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการศึกษาพฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยวต่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง โดยกลุ่มตัวอย่างเป็นนักท่องเที่ยวชาวไทยที่มาท่องเที่ยวในพื้นที่อำเภอเมืองและอำเภอมวกน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบสะดวก (convenience sampling) มีกลุ่มตัวอย่างจำนวน 400 ตัวอย่าง

คณะผู้วิจัยกำหนดพื้นที่รวบรวมข้อมูล 2 แห่ง ได้แก่ (1) จุดแวะพักนักท่องเที่ยวและแหล่งท่องเที่ยวสำคัญในเขตอำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา และ (2) อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ จังหวัดนครราชสีมา แบ่งช่วงเวลาการรวบรวมข้อมูลออกเป็น 2 ช่วง ได้แก่ ระหว่างวันที่ 20 – 21 มิถุนายน พ.ศ. 2558 และระหว่างวันที่ 30 กรกฎาคม – 2 สิงหาคม พ.ศ. 2558 และด้วยเหตุที่แบบสอบถามมีจำนวนหลายหน้า คณะผู้วิจัยจึงกำชับผู้แจกแบบสอบถามให้ตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถามก่อนที่ส่งคืนกลับมา

3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

คณะผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกมาถอดเทป และสรุปเนื้อหาโดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ส่วนข้อมูลที่ได้จากการสังเกตและการจัดประชุมรับฟังความคิดเห็นจากผู้แทนครัวเรือน จะนำมารวบรวม เรียบเรียง และประมวลข้อมูลเพื่อเติมเต็มข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก รวมถึงปรับปรุงแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้นด้วย

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

เมื่อคณะผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลภาคสนามจากแบบสอบถามแล้วจะนำข้อมูลทั้งหมดมาคัดเลือกจัดระบบ จัดกลุ่มข้อมูล แล้วนำมาประมวลผลข้อมูลด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลเชิงสถิติ

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลเป็นสถิติเชิงพรรณนา (descriptive statistic) เพื่ออธิบายข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้สถิติค่าร้อยละ (percentage) อธิบายลักษณะส่วนบุคคล ส่วนค่าเฉลี่ย (mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation) อธิบายลักษณะของนักท่องเที่ยว พฤติกรรม ความต้องการของนักท่องเที่ยว และปัจจัยสำคัญในการดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวยังพื้นที่ศึกษา

จากนั้น นำข้อมูลมาวิเคราะห์เชิงลึกด้วยการคัดเลือกแบบสอบถาม (select case) โดยพิจารณาจากระดับค่าเฉลี่ยที่แสดงให้เห็นถึงความสนใจที่จะเข้าร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ต่างๆ ของป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวงทั้ง 26 กิจกรรมอย่างแท้จริงเพื่อให้เหลือกลุ่มตัวอย่างที่คาดว่าจะป็นนักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมายของพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง และนำกลุ่มตัวอย่างที่ได้จากการคัดเลือกแบบสอบถามในขั้นนี้ไปวิเคราะห์ด้วยสถิติเชิงพรรณนาเช่นเดียวกับขั้นแรก

ตารางที่ 2-2 สรุปความสัมพันธ์ระหว่างวิธีดำเนินการวิจัยกับวัตถุประสงค์การวิจัย

ประชากรและการสุ่มตัวอย่าง	การรวบรวมข้อมูลและเครื่องมือ	การวิเคราะห์ข้อมูล
วัตถุประสงค์วิจัยข้อที่ 1		
เพื่อศึกษาพฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยวต่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง		
นักท่องเที่ยวชาวไทยที่มาท่องเที่ยวในพื้นที่อำเภอเมืองและอำเภอน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา ในปี พ.ศ. 2557 จำนวน 1,165,620 คน โดยคำนวณกลุ่มตัวอย่างด้วยสูตรของ Taro Yamane ที่ความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้ 5% ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่างเท่ากับ 400 ตัวอย่าง	การสอบถามพฤติกรรมการท่องเที่ยว ความคิดเห็นและความต้องการต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง <u>เครื่องมือ</u> : แบบสอบถาม	ใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา (descriptive statistic) และสถิติเชิงอนุมาน (inferential statistic) และการประมวลผลความคิดเห็นจากนั้นจึงนำเสนอด้วยการพรรณนา
วัตถุประสงค์วิจัยข้อที่ 2		
เพื่อศึกษาความคิดเห็นและความต้องการของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องต่อการพัฒนาต้นแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง		
1) ผู้แทนหน่วยงานผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวงจังหวัดนครราชสีมา โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (purposive sampling) จากหน่วยงาน 10 แห่ง แต่ละ 2 คน รวมทั้งสิ้น 20 คน	1) การสังเกตการณ์ (observation) และบันทึกข้อมูลที่ได้จากการสังเกตอย่างเป็นระบบ <u>เครื่องมือ</u> : แบบสังเกต	ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) จากข้อมูลที่ได้จากการสังเกตการณ์และสัมภาษณ์เชิงลึก จากนั้นจึงนำเสนอด้วยการพรรณนา
2) คนในชุมชนที่มีครัวเรือนตั้งอยู่โดยรอบพื้นที่ที่ทำการศึกษ ได้แก่ ตำบลวังน้ำเขียว ตำบลอุดมทรัพย์ และตำบลวังหมี่ รวมทั้งสิ้น 40 คน	2) การสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) <u>เครื่องมือ</u> : แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง	ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) จากข้อมูลที่ได้จากการสังเกตการณ์และสัมภาษณ์เชิงลึก จากนั้นจึงนำเสนอด้วยการพรรณนา
วัตถุประสงค์วิจัยข้อที่ 3		
เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง		
ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาต้นแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่ป่าสงวนกลุ่มต่างๆ	การประชุมนำเสนอแนวทางการพัฒนาต้นแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง	ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่างๆ จากนั้นจึงนำเสนอด้วยการพรรณนา

บทที่ 4 ผลการศึกษา

ผลผลิตของการวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นและความต้องการของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาต้นแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง” ดังนี้

- พฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยวต่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง
- ความคิดเห็นและความต้องการของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องต่อการพัฒนาต้นแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง
- แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง

คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการรวบรวมข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย มีผลการศึกษาสองส่วนที่สำคัญจากข้อมูลเชิงปริมาณและข้อมูลเชิงคุณภาพ ตอนที่ 1 เป็นการเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณเกี่ยวกับลักษณะพฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยวต่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว ตอนที่ 2 เป็นการเสนอผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นและความต้องการของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องต่อการพัฒนาต้นแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง ผลการวิเคราะห์ทั้งสองส่วนจะนำไปสู่การเสนอแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวงต่อไป

4.1 ผลการวิจัยเชิงปริมาณ

อัตราการตอบรับแบบสอบถาม

การศึกษาลักษณะพฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยวต่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง มีนักท่องเที่ยวชาวไทยในพื้นที่อำเภอเมืองและอำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมาเป็นกลุ่มประชากรเป้าหมาย

จากการรวบรวมแบบสอบถาม พบว่า มีแบบสอบถามที่ได้รับกลับคืนมาเป็นจำนวนทั้งสิ้น 1,376 ชุด ในจำนวนแบบสอบถาม 1,376 ชุด มีแบบสอบถามที่ไม่สมบูรณ์และถูกคัดออก เนื่องจากผู้ตอบแบบสอบถามกรอกข้อมูลไม่ครบถ้วน เช่น ไม่กรอกข้อมูลลักษณะประชากรศาสตร์ ไม่ให้คะแนนความคิดเห็นและความต้องการในการท่องเที่ยว เป็นต้น จึงเหลือแบบสอบถามที่มีความสมบูรณ์ ถูกต้อง และสามารถนำมาใช้ในการวิเคราะห์ผลเป็นจำนวนทั้งสิ้น 1,168 ชุด คิดเป็นร้อยละ 84.88

ตารางที่ 2-3 อัตราการตอบรับแบบสอบถาม

ประชากร/กลุ่มตัวอย่าง	จำนวน	ร้อยละ
จำนวนประชากรเป้าหมาย	1,165,620 คน	-
จำนวนกลุ่มตัวอย่าง	ไม่น้อยกว่า 400 คน	-
จำนวนแบบสอบถามที่แจกและได้รับคืน	1,376 ชุด	100.00
จำนวนแบบสอบถามที่ไม่สมบูรณ์	208 ชุด	15.12
จำนวนแบบสอบถามที่สมบูรณ์	1,168 ชุด	84.88

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณเกี่ยวกับลักษณะพฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยวต่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง

1) ผลการวิเคราะห์ข้อมูลลักษณะส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ลักษณะส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถามซึ่งเป็นนักท่องเที่ยวชาวไทยในพื้นที่จังหวัดนครราชสีมาสำหรับการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพ การศึกษา อาชีพ รายได้ ภูมิลำเนาหรือที่อยู่ปัจจุบัน มีการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าคะแนนความถี่และค่าร้อยละ ผลการวิเคราะห์สามารถสรุปได้ ดังนี้

เพศ อายุ สถานภาพ การศึกษา อาชีพ รายได้ ภูมิลำเนาหรือที่อยู่ปัจจุบัน

จากตารางที่ 2-4 ผู้ตอบแบบสอบถามการวิจัยครั้งนี้มีจำนวนทั้งสิ้น 1,166 คน พบว่า เพศหญิงมีสัดส่วนสูงกว่าเพศชายมากพอสมควร กล่าวคือ มีเพศหญิงร้อยละ 58.70 และเพศชายร้อยละ 41.20 เมื่อนำมาจัดกลุ่มตามช่วงอายุ พบว่า ส่วนใหญ่อยู่ในช่วงอายุ 18-29 ปี คิดเป็นร้อยละ 48.50 รองลงมา คือ อยู่ในช่วงอายุ 30 – 41 ปี คิดเป็นร้อยละ 32.10 และช่วงอายุ 42 - 53 ปี คิดเป็นร้อยละ 14.00 ตามลำดับ มีเพียงร้อยละ 4.80 เท่านั้นที่มีอายุตั้งแต่ 54 ปีขึ้นไป

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีสถานภาพโสด (ร้อยละ 63.40) และมีระดับการศึกษาในภาพรวมตั้งแต่ระดับปริญญาตรีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 76.20 รองลงมา คือ ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย คิดเป็นร้อยละ 8.70 ในด้านการประกอบอาชีพ พบว่า มีผู้ตอบแบบสอบถามถึงร้อยละ 37.20 เป็นพนักงานบริษัทเอกชน รองลงมาคือ อาชีพอื่นๆ เช่น นักเรียน นิสิตนักศึกษา พนักงานชั่วคราว เป็นต้น คิดเป็นร้อยละ 17.50 อาชีพรับราชการ คิดเป็นร้อยละ 14.20 และเจ้าของธุรกิจ/นักธุรกิจ คิดเป็นร้อยละ 9.70 ตามลำดับ

ในด้านรายได้ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีรายได้ต่อเดือนอยู่ในช่วง 10,001 - 20,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 32.50 รองลงมา คือ ช่วง 20,001 - 30,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 22.00 ส่วนผู้มีรายได้น้อยกว่า 10,000 บาท มากกว่า 50,000 บาท และช่วง 30,001-40,000 บาท มีสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน คือ ร้อยละ 12.70 ร้อยละ 10.90 และร้อยละ 10.60 ตามลำดับ ในด้านภูมิลำเนาหรือที่อยู่ปัจจุบันของผู้ตอบแบบสอบถามนั้น พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เดินทางมาจากภาคกลางซึ่งครอบคลุมกรุงเทพมหานคร คิดเป็นร้อยละ 55 รองลงมา คือ จากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และจากภาคตะวันออก คิดเป็นร้อยละ 25.00 และ 10.60 ตามลำดับ

ตารางที่ 2-4 ค่าคะแนนความถี่และค่าร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามเพศ อายุ สถานภาพ การศึกษา อาชีพ รายได้ ภูมิลำเนาหรือที่อยู่ปัจจุบัน

(n=1,168)

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
เพศ		
- ชาย	481	41.20
- หญิง	686	58.70
รวม	1,166	99.90
อายุ		
- 18 – 29 ปี	566	48.50
- 30 – 41 ปี	375	32.10
- 42 – 53 ปี	164	14.00
- 54 – 65 ปี	53	4.50
- 65 ปีขึ้นไป	3	0.30
รวม	1,161	99.40
สถานภาพ		
- โสด	740	63.40
- สมรส	395	33.80
- หย่าร้าง/แยกกันอยู่/ม่าย (คู่สมรสเสียชีวิต)	26	2.20
รวม	1,161	99.40
การศึกษา		
- ไม่ได้ศึกษา	4	0.30
- ประถมศึกษา	10	0.90
- มัธยมศึกษาตอนต้น	9	0.80
- มัธยมศึกษาตอนปลาย	102	8.70
- ปวช.	62	5.30
- ปวส.	65	5.60
- อนุปริญญา	20	1.70
- ปริญญาตรี	718	61.50
- สูงกว่าปริญญาตรี	172	14.70
รวม	1,162	99.50

ตารางที่ 2-4 (ต่อ)

(n=1,168)

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
อาชีพปัจจุบัน		
- รับราชการ	166	14.20
- พนักงานรัฐวิสาหกิจ	54	4.60
- พนักงานบริษัทเอกชน	435	37.20
- รับจ้างทั่วไป/อิสระ	88	7.50
- เกษตรกร	9	0.80
- เจ้าของธุรกิจ/นักธุรกิจ	113	9.70
- แม่บ้าน/พ่อบ้าน	32	2.70
- ว่างาน	32	2.70
- เกษียณอายุ	12	1.00
- อื่นๆ ได้แก่ นักเรียน นิสิตนักศึกษาค้าขายพนักงานชั่วคราว ลูกจ้างของรัฐ นักวิชาชีพ	202	17.50
รวม	1,144	97.90
รายได้ต่อเดือน		
- น้อยกว่า 10,000 บาท	148	12.70
- 10,001-20,000 บาท	380	32.50
- 20,001-30,000 บาท	257	22.00
- 30,001-40,000 บาท	124	10.60
- 40,001-50,000 บาท	80	6.80
- มากกว่า 50,000 บาท	127	10.90
รวม	1,116	95.50
ภูมิลำเนา		
- กรุงเทพมหานคร	403	34.50
- ภาคกลาง	240	20.50
- ภาคเหนือ	25	2.10
- ภาคใต้	30	2.60
- ภาคตะวันออก	124	10.60
- ภาคตะวันตก	12	1.00
- ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	292	25.00
รวม	1,126	96.40

2) ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพฤติกรรมและรูปแบบการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว

จุดหมายปลายทางหลักและแหล่งท่องเที่ยวที่ไปเยือน

จากตารางที่ 2-5 ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ไปเยือนแหล่งท่องเที่ยวที่อำเภอปากช่อง คิดเป็นร้อยละ 69.40 รองลงมา คือ แหล่งท่องเที่ยวที่อำเภอวังน้ำเขียว คิดเป็นร้อยละ 20.90 โดยแหล่งท่องเที่ยวที่ไปเยือนส่วนใหญ่สอดคล้องกับจุดหมายปลายทางที่ไปเยือน กล่าวคือ อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ คิดเป็นร้อยละ 44.19 รองลงมาเป็นแหล่งท่องเที่ยวในเขตอำเภอวังน้ำเขียว อาทิ ผาเก็บตะวัน/ผาชมตะวัน คิดเป็นร้อยละ 12.27 และเป็นที่น่าสนใจว่า ผู้ตอบแบบสอบถามระบุแหล่งท่องเที่ยวแบบรวมๆ คือ วังน้ำเขียว คิดเป็นร้อยละ 8.09 และระบุชื่อแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ ซึ่งอยู่ในพื้นที่อำเภอวังน้ำเขียวและพื้นที่ใกล้เคียงในสัดส่วนเพียงเล็กน้อย เช่น ฟลอร่าปาร์ค อะคัพออฟเลิฟ สวนลุงไกร เขาแผงม้า เขื่อนลำตะคอง อุทยานแห่งชาติทับลาน เป็นต้น

ตารางที่ 2-5 ค่าคะแนนความถี่และค่าร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามจุดหมายปลายทางหลักและแหล่งท่องเที่ยวที่ไปเยือน

(n=1,168)		
จุดหมายปลายทางหลักและแหล่งท่องเที่ยวที่ไปเยือน	จำนวน	ร้อยละ
จุดหมายปลายทางหลักที่เยือน		
- แหล่งท่องเที่ยวที่อำเภอปากช่อง	660	69.40
- แหล่งท่องเที่ยวที่อำเภอวังน้ำเขียว	244	20.90
- แหล่งท่องเที่ยวที่อำเภอเมืองนครราชสีมา	6	0.50
- แหล่งท่องเที่ยวที่อำเภอปักธงชัย	14	1.20
- แหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดอื่นๆ ที่ใกล้เคียง	27	2.30
รวม	951	81.40
แหล่งท่องเที่ยวที่ไปเยือน		
- อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่	677	44.19
- ปาลิโอ	45	2.94
- ฟาร์มโชคชัย	38	2.48
- ทองสมบุญคลับ	5	0.33
- วังน้ำเขียวฟาร์ม	56	3.66
- ซิปแลนด์	5	0.33
- ฟลอร่าปาร์ค	6	0.39
- อะคัพออฟ เลิฟ	24	1.57
- เดอะบลูม	3	0.20
- ตัวเมือง จ. นครราชสีมา	20	1.31

ตารางที่ 2-5 (ต่อ)

(n=1,168)		
จุดหมายปลายทางหลักและแหล่งท่องเที่ยวที่ไปเยือน	จำนวน	ร้อยละ
- กรีนเนอริ รีสอร์ท	1	0.07
- บ่อน้ำพุ	12	0.78
- ไร่สุพรรณ	7	0.46
- โบสถ์	5	0.33
- วัดสรพงษ์	3	0.20
- สถานที่ปฏิบัติธรรมบ้านบุญ	1	0.07
- แหล่งท่องเที่ยว ตจว.	61	3.98
- วิลเลจฟาร์ม	4	0.26
- แกรนด์ เมาร์ทเทน	2	0.13
- ผาเก็บตะวัน/ผาชมตะวัน	188	12.27
- อุทยานแห่งชาติทับลาน	31	2.02
- วัดหลวงพ่อกุณ	50	3.26
- มอนทานาฟาร์ม	10	0.65
- สวนลุงไกร	22	1.44
- เขาแผงม้า	25	1.63
- เขื่อนลำตะคอง	3	0.20
- เขื่อนลำพระเพลิง	7	0.46
- สวนเบญจมาศ	5	0.33
- ตลาดไทยสามัคคี	5	0.33
- หอคอยบ้านระเบียงดาว	1	0.07
- ตลาดน้ำเขาใหญ่	9	0.59
- บุไทรคันทรี่รีสอร์ท	1	0.07
- Art of Korat	1	0.07
- วังน้ำเขียว	124	8.09
- ศูนย์วนวัฒนวิจัยสระแกราช	1	0.07
- สถานีฝึกนิสิตวนศาสตร์วังน้ำเขียว	1	0.07
- จิมทอมสันฟาร์ม	73	4.77
รวม	1,532	100.00

ลักษณะผู้ร่วมเดินทาง จำนวนสมาชิกที่ร่วมเดินทาง รูปแบบการเดินทาง ระยะเวลา และ ความถี่ในการเดินทางท่องเที่ยว

จากตารางที่ 2-6 ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เดินทางท่องเที่ยวกับครอบครัวและญาติ คิดเป็นร้อยละ 46.20 รองลงมา คือ กลุ่มเพื่อน คิดเป็นร้อยละ 33.0 กลุ่มเพื่อนและครอบครัว คิดเป็นร้อยละ 14.40 ส่วนการเดินทางคนเดียว การเดินทางกับบริษัททัวร์ และการเดินทางกับบุคคลหรือหน่วยงานอื่นๆ มี สัดส่วนเพียงเล็กน้อย ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีจำนวนผู้ร่วมเดินทางอยู่ในช่วง 2 – 5 คน คิดเป็นร้อยละ 62.50 รองลงมา คือ ช่วง 6 – 10 คน คิดเป็นร้อยละ 25.40 ส่วนการเดินทางท่องเที่ยวเพียงคนเดียวและ การเดินทางเป็นหมู่คณะตั้งแต่ 11 คนขึ้นไปมีเพียงเล็กน้อย กล่าวคือ ตั้งแต่ร้อยละ 0.30 – 4.60 เท่านั้น

ในด้านรูปแบบการเดินทางและยานพาหนะที่ใช้ในการเดินทางนั้น ผู้ตอบแบบสอบถามนิยมใช้ รถยนต์ส่วนบุคคลมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 78.46 รองลงมา คือ รถมอเตอร์ไซด์ คิดเป็นร้อยละ 6.44 จักรยาน (ร้อยละ 4.61) การเดินเท้า (ร้อยละ 3.42) และรถบัส/รถตู้ของบริษัททัวร์ (ร้อยละ 2.62) ตามลำดับ นอกจากนี้ มักจะใช้ระยะเวลาเดินทางท่องเที่ยวแบบไปเช้า-เย็นกลับและแบบ 2 วัน 1 คืน ในสัดส่วนที่ ใกล้เคียงกัน คือ ร้อยละ 34.80 และ 33.60 ทั้งนี้ ความถี่ในการเดินทางท่องเที่ยวในพื้นที่จังหวัดนครราชสีมา อยู่ในระหว่าง 2 – 5 ครั้ง/ปี เป็นสัดส่วนมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 50.19 รองลงมา คือ 1 ครั้งต่อปี คิดเป็น ร้อยละ 38.80

ตารางที่ 2-6 ค่าคะแนนความถี่และค่าร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามลักษณะผู้ร่วมเดินทาง จำนวนสมาชิกที่ร่วมเดินทาง รูปแบบการเดินทาง ระยะเวลา และความถี่ในการเดินทางท่องเที่ยว

			(n=1,168)
พฤติกรรมการเดินทางท่องเที่ยว	จำนวน	ร้อยละ	
ลักษณะผู้ร่วมเดินทางท่องเที่ยว			
- เดินทางคนเดียว	23	2.00	
- กลุ่มเพื่อน	385	33.00	
- ครอบครัว/ญาติ	540	46.20	
- เพื่อนและครอบครัว	168	14.40	
- บริษัททัวร์	5	0.40	
- อื่นๆ ได้แก่ คู่รัก สถานศึกษาที่ทำงาน/บริษัทชุมชน	25	2.10	
รวม	1,146	98.10	
จำนวนสมาชิกที่ร่วมเดินทางท่องเที่ยว			
- เดินทางมาคนเดียว	24	2.10	
- 2 – 5 คน	730	62.50	
- 6 – 10 คน	297	25.40	
- 11 – 15 คน	54	4.60	

ตารางที่ 2-6 (ต่อ)

(n=1,168)

พฤติกรรมการเดินทางท่องเที่ยว	จำนวน	ร้อยละ
- 16 – 20 คน	8	0.70
- 21 – 25 คน	3	0.30
- 26 – 30 คน	17	1.50
- 31 – 35 คน	9	0.80
- มากกว่า 36 คนขึ้นไป	13	1.10
รวม	1,155	98.90
รูปแบบการเดินทางและพาหนะที่ใช้ในการเดินทางท่องเที่ยว (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)		
- เดินเท้า	43	3.42
- ปั่นจักรยาน	58	4.61
- รถเช่า	26	2.07
- รถส่วนตัว	987	78.46
- รถบัส/รถตู้ของบริษัททัวร์	33	2.62
- รถมอเตอร์ไซด์	81	6.44
- รถทัวร์/รถโดยสารประจำทาง	14	1.11
- รถตู้โดยสาร	16	1.27
รวม	1,258	100.00
ระยะเวลาการเดินทางท่องเที่ยว		
- ไปเช้าเย็นกลับ	407	34.80
- 1 วัน 1 คืน	129	11.00
- 2 วัน 1 คืน	393	33.60
- 3 วัน 2 คืน	180	15.40
- มากกว่า 3 วัน	54	4.60
รวม	1,163	99.60
ความถี่ในการเดินทางท่องเที่ยวในจังหวัดนครราชสีมาต่อปี		
- 1 ครั้ง	453	38.80
- 2 – 5 ครั้ง	467	40.00
- 6 – 10 ครั้ง	104	8.90
- 11 – 15 ครั้ง	28	2.40
- มากกว่า 16 ครั้ง	25	2.10
รวม	1,077	92.20

วัตถุประสงค์ในการเดินทางท่องเที่ยว

จากตารางที่ 2-7 ผู้ตอบแบบสอบถามมีวัตถุประสงค์ในการเดินทางท่องเที่ยวหลายอย่าง ผสมผสานกัน โดยผู้ตอบแบบสอบถามที่เดินทางท่องเที่ยวเพื่อเพื่อเรียนรู้ธรรมชาติดีส่วนมากกว่าที่สุด คิดเป็นร้อยละ 13.46 รองลงมา คือ เพื่อพักผ่อนร่างกาย/จิตใจและเพื่อมาทำงาน เช่น ประชุม สัมมนา ทัศนศึกษาของหน่วยงานในสัดส่วนที่เท่ากัน คิดเป็นร้อยละ 10.27 และเพื่อเรียนรู้ธรรมชาติ คิดเป็นร้อยละ 10.25 เพื่อพัฒนาความสามารถ/ทักษะของตนเอง คิดเป็นร้อยละ 9.55 เพื่อพบปะผู้คนหรือพบเพื่อนใหม่ คิดเป็นร้อยละ 6.56 ตามลำดับ

ตารางที่ 2-7 ค่าคะแนนความถี่และค่าร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามวัตถุประสงค์ในการเดินทางท่องเที่ยว (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

(n=1,168)		
วัตถุประสงค์ในการเดินทางท่องเที่ยว	จำนวน	ร้อยละ
พักผ่อนร่างกาย/จิตใจ	1,025	10.27
หลีกเลี่ยงความวุ่นวายในชีวิตประจำวัน	484	1.51
พบปะผู้คนหรือพบเพื่อนใหม่	71	6.56
ไปเยือนสถานที่ท่องเที่ยวใหม่ๆ	309	2.12
พัฒนาความสามารถ/ทักษะของตนเอง	100	9.55
เรียนรู้ธรรมชาติ	450	13.46
ใช้เวลาว่างกับครอบครัว/เพื่อน/คู่รัก	634	2.53
ไปเยือนสถานที่ที่ใฝ่ฝัน	119	1.95
เรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมและประเพณีต่างถิ่น	92	8.32
สัมผัสความโดดเด่นของทรัพยากรธรรมชาติ	392	10.25
ได้เห็นลักษณะภูมิประเทศที่สวยงาม	483	1.49
เข้าร่วมงานเทศกาลท่องเที่ยวที่จัดขึ้น	70	4.86
สักการะ/นมัสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์	229	3.01
เที่ยวชมโบราณสถานในแหล่งท่องเที่ยว/เส้นทางท่องเที่ยว	142	0.19
แข่งขันกีฬา	9	1.49
เยี่ยมเยียนเพื่อนและญาติมิตร	70	0.76
แค่ผ่านมาแวะพัก แล้วจะไปทีอื่นต่อ	36	1.06
เพื่อมาทำงาน เช่น ประชุม สัมมนา ทัศนศึกษาของหน่วยงาน	50	10.27
รวม	4,715	100

แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการค้นหาและวางแผนการท่องเที่ยว

จากตารางที่ 2-8 ผู้ตอบแบบสอบถามใช้แหล่งข้อมูลในการค้นหาและวางแผนการท่องเที่ยวแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มหลัก ได้แก่ กลุ่มสื่อออนไลน์ (เว็บไซต์ สื่อสังคมออนไลน์) รวมกันคิดเป็นร้อยละ 42.54 และกลุ่มประสบการณ์ส่วนตัวและสื่อบุคคล (คนรู้จัก/เพื่อน/ครอบครัว) รวมกันคิดเป็นร้อยละ 42.50 และทั้งนี้ สื่อโฆษณาแบบเดิม (Traditional Media) อันได้แก่ หนังสือพิมพ์ โทรทัศน์/วิทยุ นิตยสารท่องเที่ยว คู่มือแนะนำเที่ยวโปสเตอร์/ป้ายประกาศ รวมถึงแหล่งข้อมูลจากบริษัทนำเที่ยวและหน่วยงานด้านการท่องเที่ยว มีสัดส่วนค่อนข้างน้อย

ตารางที่ 2-8 ค่าคะแนนความถี่และค่าร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามแหล่งข้อมูลที่ใช้ในการค้นหาและวางแผนการท่องเที่ยว (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

(n=1,168)

แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการค้นหาและวางแผนการท่องเที่ยว	จำนวน	ร้อยละ
ประสบการณ์ส่วนตัว	617	24.37
หนังสือพิมพ์	25	0.99
โทรทัศน์/วิทยุ	87	3.44
นิตยสารท่องเที่ยว	88	3.48
คู่มือแนะนำเที่ยว	80	3.16
โปสเตอร์/ป้ายประกาศ	26	1.03
เว็บไซต์	638	25.20
สื่อสังคมออนไลน์	439	17.34
บริษัทนำเที่ยว	7	0.28
หน่วยงานด้านการท่องเที่ยว	66	2.61
คนรู้จัก/เพื่อน/ครอบครัว	459	18.13
รวม	2,532	100.00

ค่าใช้จ่ายที่ใช้ในการเดินทางท่องเที่ยวต่อคนต่อครั้งโดยประมาณ

จากตารางที่ 2-9 ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีค่าใช้จ่ายในการเดินทางท่องเที่ยวต่อคนต่อครั้งอยู่ในช่วง 1,001 – 2,000 บาท มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 26.80 รองลงมา คือ 5,001 บาทขึ้นไป (ร้อยละ 16.50) ช่วง 2,001 – 3,000 บาท (ร้อยละ 13.80) ช่วง 501 – 1,000 บาท (ร้อยละ 12.80) ช่วง 4001 – 5,000 บาท (ร้อยละ 11.00) ต่ำกว่า 500 บาท (ร้อยละ 9.20) และช่วง 3,001 – 4,000 บาท (ร้อยละ 4.50) ตามลำดับ นอกจากนี้ มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ของค่าใช้จ่ายในการเดินทางท่องเที่ยวต่อคนต่อครั้ง เท่ากับ 3,948.67 บาท

ตารางที่ 2-9 ค่าคะแนนความถี่และค่าร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามค่าใช้จ่ายที่ใช้ในการเดินทางท่องเที่ยวโดยประมาณ

(n=1,168)

ค่าใช้จ่ายในการเดินทางท่องเที่ยว/คน/ครั้ง	จำนวน	ร้อยละ
ต่ำกว่า 500 บาท	107	9.20
501 – 1,000 บาท	150	12.80
1,001 – 2,000 บาท	313	26.80
2,001 – 3,000 บาท	161	13.80
3,001 – 4,000 บาท	53	4.50
4,001 – 5,000 บาท	129	11.00
5,001 บาทขึ้นไป	193	16.50
รวม	1,106	94.70

สิ่งที่ประทับใจและไม่ประทับใจในการเดินทางท่องเที่ยว

จากตารางที่ 2-10 สิ่งที่ผู้ตอบแบบสอบถามประทับใจมากที่สุดในการเดินทางท่องเที่ยว คือ สภาพธรรมชาติ คิดเป็นร้อยละ 42.50 รองลงมา คือ บรรยากาศหรืออากาศ คิดเป็นร้อยละ 28.70 แหล่งท่องเที่ยว คิดเป็นร้อยละ 8.50 ตามลำดับ ส่วนสิ่งที่ไม่ประทับใจมากที่สุด คือ การจราจร/เส้นทาง คิดเป็นร้อยละ 13.40 รองลงมา คือ สิ่งอำนวยความสะดวก คิดเป็นร้อยละ 10.50 สภาพอากาศ คิดเป็นร้อยละ 6.80 ตามลำดับ

ตารางที่ 2-10 ค่าคะแนนความถี่และค่าร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามสิ่งที่ประทับใจและไม่ประทับใจในการเดินทางท่องเที่ยว

(n=1,168)

ประสบการณ์ในการเดินทางท่องเที่ยว	จำนวน	ร้อยละ
สิ่งที่ประทับใจมากที่สุด		
- สภาพธรรมชาติ	496	42.50
- บรรยากาศ อากาศ	335	28.70
- แหล่งท่องเที่ยว	99	8.50
- ประสบการณ์แบบใหม่	44	4.74
- อาหาร ที่พัก สิ่งอำนวยความสะดวก	60	5.10
- การเดินทางและเส้นทาง	19	1.60
- เพื่อพักผ่อน ออกกำลังกายกับเพื่อน	14	1.20
รวม	1,071	91.70

ตารางที่ 2-10 (ต่อ)

(n=1,168)

ประสบการณ์ในการเดินทางท่องเที่ยว	จำนวน	ร้อยละ
สิ่งที่ไม่ประทับใจมากที่สุด		
- การจราจร/เส้นทาง	157	13.40
- สิ่งอำนวยความสะดวก	123	10.50
- สภาพอากาศ	80	6.80
- ชยะ	41	3.50
- ทิวทัศน์ไม่สวยงาม	26	2.20
- นักท่องเที่ยวไม่ทำตามกฎระเบียบ	20	1.70
- บุคลากร	15	1.30
- ไม่ชอบสัตว์	14	1.20
- นักท่องเที่ยวจำนวนมาก	45	3.90
รวม	521	44.60

ความพึงพอใจโดยรวม

จากตารางที่ 2-11 ผู้ตอบแบบสอบถามมีความพึงพอใจอยู่ในระดับ “มาก” คิดเป็นร้อยละ 57.90 รองลงมา คือ มากที่สุด (ร้อยละ 33.60) ปานกลาง (ร้อยละ 6.60) ส่วนไม่พอใจมากและไม่พอใจมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 0.70 และ 0.20 ตามลำดับ

ตารางที่ 2-11 ค่าคะแนนความถี่และค่าร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกความพึงพอใจโดยรวม

(n=1,168)

ความพึงพอใจโดยรวม	จำนวน	ร้อยละ
ไม่พอใจมากที่สุด	2	0.20
ไม่พอใจมาก	8	0.70
ปานกลาง	77	6.60
พอใจมาก	676	57.90
พอใจมากที่สุด	392	33.60
รวม	1,155	98.90

3) ผลการวิเคราะห์ข้อมูลความต้องการของนักท่องเที่ยวในการท่องเที่ยวในป่าสงวนแห่งชาติ
ป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง

ความสนใจที่จะเข้าร่วมกิจกรรมที่จะพัฒนาขึ้นในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-
ป่าเขาภูหลวง

จากตารางที่ 2-12 ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่แสดงความสนใจที่จะเข้าร่วมกิจกรรมที่จะพัฒนาขึ้นในป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวงตามพื้นที่ต่างๆ โดยกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเที่ยวชมวิวทิวทัศน์ พักผ่อนหย่อนใจ ลานกางเต็นท์แบบ unit camp และศึกษาธรรมชาติตามเส้นทางศึกษาธรรมชาติจะได้รับความสนใจเป็นพิเศษ

ตารางที่ 2-12 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความสนใจที่จะเข้าร่วมกิจกรรมที่จะพัฒนาขึ้นในพื้นที่
ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง

(n=1,168)			
กิจกรรมที่จะพัฒนาขึ้นในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ ป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง	$\bar{x}$	S.D	ระดับ
อุทยานแห่งชาติทับลาน			
1. กางเต็นท์พักแรมหน่วยพิทักษ์อุทยาน	3.08	0.71	สนใจ
2. จุดชมวิวหน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติทับลาน ทล.4 (เขามะค่า)	3.12	0.64	สนใจ
3. จุดชมวิวเขาหัวช้าง (วิวเส้นทางสาย 304)	3.11	0.64	สนใจ
สถานีฝึกนิสิตวนศาสตร์และสวนรวมพันธุ์ไม้ป่า เฉลิมพระเกียรติ ร.9			
4. เส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติในศูนย์รวมพันธุ์ไม้ และศูนย์รวม ไม้	3.08	0.63	สนใจ
5. สวนสมุนไพร/กิจกรรมเพื่อสุขภาพ	2.99	0.66	สนใจ
6. พื้นที่ปิกนิก	3.01	0.70	สนใจ
7. ร้านจำหน่ายของที่ระลึก ผลิตภัณฑ์ชุมชน	2.77	0.69	สนใจ
8. Forest-gallery ศิลปะจากพงไพร	2.89	0.69	สนใจ
9. Forest farming เยี่ยมชมการทำฟาร์มในพื้นที่ป่าไม้ เช่น การเพาะเห็ด การเลี้ยงมดแดง	3.00	0.67	สนใจ
10. Nursery เยี่ยมชมเรือนเพาะชำ เลือกซื้อกล้าไม้	2.94	0.68	สนใจ
11. เยี่ยมชมป่าสาธิตและแปลงทดลองป่าไม้ (Experimental forest)	2.94	0.66	สนใจ
12. เลือกซื้อผลิตภัณฑ์อแกนิคส์ เช่น เห็ดอแกนิคส์	2.91	0.70	สนใจ

ตารางที่ 2-12 (ต่อ)

(n=1,168)

กิจกรรมที่จะพัฒนาขึ้นในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ ป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง	$\bar{x}$	S.D	ระดับ
13. กิจกรรมพักผ่อน	3.07	0.69	สนใจ
14. กิจกรรมสิ่งแวดล้อมศึกษา	3.00	0.67	สนใจ
15. เส้นทางจักรยานเรียนรู้ธรรมชาติสำหรับครอบครัว	3.05	0.73	สนใจ
16. จุดเรียนรู้ทางธรณี รอยเท้าโบราณบนลานหิน	2.69	0.70	สนใจ
เส้นทางวิ่งและเส้นทางผจญภัย สถานีฝึกนิสิตวนศาสตร์- อุทยานแห่งชาติทับลาน-ศูนย์วนวัฒนวิจัย			
17. เส้นทางจักรยานสีเขียว-ระเบียงสัตว์ป่า	3.10	0.75	สนใจ
18. การวิ่งผจญภัย (Trail running)	2.77	0.87	สนใจ
แปลงปลูกป่า องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้			
19. เยี่ยมชมแปลงปลูกป่าองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้	2.95	0.67	สนใจ
20. จุดชมวิวเขื่อนลำเชียงสา	3.13	0.64	สนใจ
21. ลานกางเต็นท์แบบ unit camp สำหรับนักท่องเที่ยวที่ ต้องการความเป็นส่วนตัว	3.11	0.71	สนใจ
ศูนย์วนวัฒนวิจัยสระเกษ			
22. เส้นทางจักรยานเรียนรู้การเกษตรป่าไม้ ผ่านแปลงปลูกป่า ต่างๆ	2.99	0.68	สนใจ
23. ปีนหอคอยชมวิว 360 องศา	3.10	0.75	สนใจ
24. เรียนรู้การใช้ประโยชน์จากของป่า การเก็บของป่าแบบ พอเพียง	3.02	0.69	สนใจ
25. เยี่ยมชมการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากไม้สวนป่าเป็นของใช้ใน ครัวเรือน	2.93	0.69	สนใจ
26. เยี่ยมชมงานเพาะชำกล้าไม้ และรับแจกกล้าไม้กลับบ้าน	2.96	0.70	สนใจ

**ปัจจัยสำคัญในการดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาเยือนป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขา
ภูหลวง**

- **ด้านสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว**

จากตารางที่ 2-13 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามให้ความสำคัญกับปัจจัยด้านสิ่งดึงดูดใจ
ทางการท่องเที่ยวมากที่สุด คือ ทรัพยากรธรรมชาติที่สมบูรณ์ สวยงาม และสะอาดตา ($\bar{x}$ =4.32) และความ
หลากหลายของระบบนิเวศในพื้นที่ ($\bar{x}$ =3.96) ส่วนด้านอื่นๆ ผู้ตอบแบบสอบถามให้ความสำคัญโดยรวมทุก

ด้านในระดับมาก แต่เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านและนำมาจัดเรียงลำดับโดยใช้ค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่า (1) มีการจัดการที่คำนึงถึงผลกระทบการท่องเที่ยว ($\bar{x}=4.21$) (2) แหล่งเรียนรู้ด้านธรรมชาติ และระบบนิเวศในพื้นที่มีหลากหลายรูปแบบ ($\bar{x}=4.14$) มีการจัดการที่แสดงให้เห็นถึงการกระจายประโยชน์และรายได้ที่เป็นธรรม ($\bar{x}=4.21$) (3) ความเชื่อมโยงกับท้องถิ่นในแง่วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตของชุมชนโดยรอบ ($\bar{x}=3.99$) (4) การเก็บค่าธรรมเนียมที่เป็นธรรม ($\bar{x}=3.80$)

ตารางที่ 2-13 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของปัจจัยสำคัญในการดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาเยือนป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง (ด้านสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว)

(n=1,168)

ด้านสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว	$\bar{x}$	S.D	ระดับ
1. ทรัพยากรธรรมชาติที่สมบูรณ์ สวยงาม และสะอาดตา	4.53	0.62	สำคัญมากที่สุด
2. ความหลากหลายของระบบนิเวศในพื้นที่	4.27	0.69	สำคัญมากที่สุด
3. ความเชื่อมโยงกับท้องถิ่นในแง่วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตของชุมชนโดยรอบ	3.99	0.75	สำคัญมาก
4. แหล่งเรียนรู้ด้านธรรมชาติ และระบบนิเวศในพื้นที่มีหลากหลายรูปแบบ	4.14	0.70	สำคัญมาก
5. การเก็บค่าธรรมเนียมที่เป็นธรรม	3.80	0.90	สำคัญมาก
6. มีการจัดการที่แสดงให้เห็นถึงการกระจายประโยชน์และรายได้ที่เป็นธรรม	3.93	0.80	สำคัญมาก
7. มีการจัดการที่คำนึงถึงผลกระทบการท่องเที่ยว	4.21	0.74	สำคัญมาก

● ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว

จากตารางที่ 2-14 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามให้ความสำคัญกับปัจจัยด้านกิจกรรมมีความปลอดภัยและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ($\bar{x}=4.33$) และกิจกรรมที่สร้างจิตสำนึกด้านการรักษาทรัพยากรธรรมชาติ/ระบบนิเวศ ($\bar{x}=4.27$) ในระดับมากที่สุด โดยด้านอื่นๆ ผู้ตอบแบบสอบถามให้ความสำคัญในภาพรวมในระดับมาก เมื่อเรียงตามลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยพบว่า (1) ผู้จัดกิจกรรมมีความรู้ ความชำนาญ และดูแลนักท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพ ($\bar{x}=4.15$) (2) การมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่น/ชุมชนในการจัดกิจกรรมท่องเที่ยว ($\bar{x}=4.07$) (3) กิจกรรมมีความน่าสนใจ ($\bar{x}=4.01$) และ (4) กิจกรรมมีความหลากหลาย ($\bar{x}=3.98$)

ตารางที่ 2-14 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของปัจจัยสำคัญในการดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาเยือน
ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง (ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว)

(n=1,168)

ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว	$\bar{x}$	S.D	ระดับ
1. กิจกรรมมีความน่าสนใจ	4.01	0.74	สำคัญมาก
2. กิจกรรมมีความหลากหลาย	3.98	0.79	สำคัญมาก
3. ผู้จัดกิจกรรมมีความรู้ ความชำนาญ และดูแลนักท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพ	4.15	0.78	สำคัญมาก
4. กิจกรรมมีความปลอดภัยและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม	4.33	0.72	สำคัญมากที่สุด
5. กิจกรรมที่สร้างจิตสำนึกด้านการรักษาทรัพยากรธรรมชาติ/ระบบนิเวศ	4.27	0.73	สำคัญมากที่สุด
6. การมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่น/ชุมชนในการจัดกิจกรรมท่องเที่ยว	4.07	0.73	สำคัญมาก

● **ด้านที่พักในแหล่งท่องเที่ยว**

จากตารางที่ 2-15 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามให้ความสำคัญกับปัจจัยด้านที่พักว่ามีสภาพดี สะอาด ปลอดภัย ($\bar{x}$ =4.38) และที่ตั้งของที่พักรู้อยู่ท่ามกลางบรรยากาศเหมาะสมและกลมกลืนกับธรรมชาติ ($\bar{x}$ =3.33) ในระดับมากที่สุด โดยด้านอื่นๆ ผู้ตอบแบบสอบถามให้ความสำคัญในภาพรวมในระดับมาก เรียงตามลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่า (1) สิ่งอำนวยความสะดวกและการบริการสำหรับผู้สูงอายุและผู้พิการ ($\bar{x}$ =4.21) (2) ค่าบริการที่พักที่เป็นธรรมและสอดคล้องกับระดับคุณภาพ ($\bar{x}$ =4.19) และ (3) ความหลากหลายของที่พัก ($\bar{x}$ =4.01)

ตารางที่ 2-15 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของปัจจัยสำคัญในการดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาเยือน
ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง (ด้านที่พักในแหล่งท่องเที่ยว)

(n=1,168)

ด้านที่พักในแหล่งท่องเที่ยว	$\bar{x}$	S.D	ระดับ
1. ที่ตั้งของที่พักรู้อยู่ท่ามกลางบรรยากาศเหมาะสมและกลมกลืนกับธรรมชาติ	4.33	0.70	สำคัญมากที่สุด
2. ความหลากหลายของที่พัก	4.01	0.81	สำคัญมาก
3. ที่พักมีสภาพดี สะอาด ปลอดภัย	4.38	0.75	สำคัญมากที่สุด
4. สิ่งอำนวยความสะดวกและการบริการสำหรับผู้สูงอายุและผู้พิการ	4.21	0.77	สำคัญมาก

ตารางที่ 2-15 (ต่อ)

(n=1,168)

ด้านที่พิกในแหล่งท่องเที่ยว	$\bar{x}$	S.D	ระดับ
5. ค่าบริการที่พิกที่เป็นธรรมและสอดคล้องกับระดับคุณภาพและรูปแบบการบริการ	4.19	0.76	สำคัญมาก

● ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว

จากตารางที่ 2-16 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามให้ความสำคัญกับปัจจัยต่างๆ ในระดับมากที่สุด ได้แก่ ด้านห้องสุขาที่สะอาดถูกสุขลักษณะ เพียงพอ และกลมกลืนกับพื้นที่ ($\bar{x}$ =4.45) ความสะอาดการกำจัดขยะ ($\bar{x}$ =4.38) สิ่งอำนวยความสะดวกทางการแพทย์และความปลอดภัย ($\bar{x}$ =4.30) สิ่งอำนวยความสะดวกในเส้นทางท่องเที่ยว ($\bar{x}$ =4.28) ลานจอดรถที่เป็นระเบียบสะดวก ปลอดภัย และเพียงพอ ($\bar{x}$ =4.26) สาธารณูปโภคพื้นฐาน ($\bar{x}$ =4.24) ตามลำดับ

ส่วนปัจจัยอื่นๆ ที่ผู้ตอบแบบสอบถามให้ความสำคัญมาก ได้แก่ มีศูนย์บริการข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว ($\bar{x}$ =4.21) ร้านจำหน่ายอาหารและเครื่องดื่มที่สะอาด ถูกสุขลักษณะและราคาเป็นธรรม ($\bar{x}$ =4.20) ระบบสื่อสารโทรคมนาคม ($\bar{x}$ =4.15) และร้านสะดวกซื้อ ของฝาก/ของที่ระลึก หรือผลิตภัณฑ์ชุมชน ($\bar{x}$ =3.86) ตามลำดับ

ตารางที่ 2-16 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของปัจจัยสำคัญในการดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาเยือน

ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง (ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว)

(n=1,168)

ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว	$\bar{x}$	S.D	ระดับ
1. มีศูนย์บริการข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว	4.21	0.70	สำคัญมาก
2. ลานจอดรถที่เป็นระเบียบ สะดวก ปลอดภัย และเพียงพอ	4.26	0.71	สำคัญมากที่สุด
3. ห้องสุขาที่สะอาดถูกสุขลักษณะ เพียงพอ และกลมกลืนกับพื้นที่	4.45	0.73	สำคัญมากที่สุด
4. สาธารณูปโภคพื้นฐาน เช่น ไฟฟ้า แสงสว่าง น้ำสะอาด เป็นต้น	4.24	0.78	สำคัญมากที่สุด
5. ระบบสื่อสารโทรคมนาคม เช่น สัญญาณโทรศัพท์ อินเทอร์เน็ต โทรสาร เป็นต้น	4.15	0.90	สำคัญมาก
6. ร้านจำหน่ายอาหารและเครื่องดื่มที่สะอาด ถูกสุขลักษณะ และราคาเป็นธรรม	4.20	0.78	สำคัญมาก
7. ร้านสะดวกซื้อ ของฝาก/ของที่ระลึก หรือผลิตภัณฑ์ชุมชน	3.86	0.88	สำคัญมาก

ตารางที่ 2-16 (ต่อ)

(n=1,168)

ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว	$\bar{x}$	S.D	ระดับ
8. สิ่งอำนวยความสะดวกในเส้นทางท่องเที่ยว เช่น จุดนั่งพัก ถังขยะ ป้ายบอกทาง ป้ายสื่อความหมาย เป็นต้น	4.28	0.73	สำคัญมากที่สุด
9. สิ่งอำนวยความสะดวกทางการแพทย์และความปลอดภัย เช่น จุดปฐมพยาบาล โรงพยาบาล สถานีตำรวจ สัญญาณเตือนภัย เป็นต้น	4.30	0.74	สำคัญมากที่สุด
10. ความสะอาด การกำจัดขยะ	4.38	0.72	สำคัญมากที่สุด

● ด้านการคมนาคมเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว

จากตารางที่ 2-17 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามให้ความสำคัญกับปัจจัยด้านป้ายบอกเส้นทางนำเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยวตามแยกสำคัญ/เส้นทางหลัก ($\bar{x}$ =4.38) และเส้นทาง/ถนนเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยวมีสภาพดีและปลอดภัย ($\bar{x}$ =4.37) โดยผู้ตอบแบบสอบถามให้ความสำคัญกับปัจจัยอื่นๆ ในระดับมาก โดยมีค่าสถิติที่ใกล้เคียงกัน ได้แก่ ความสะดวกและรวดเร็วในการเดินทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวในระดับมากที่สุด พาหนะที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมและชุมชนมีส่วนร่วมในการให้บริการ การเดินทางเชื่อมโยงไปยังแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ในบริเวณเดียวกันมีความสะดวก การบริการขนส่งสาธารณะที่สะดวกสบาย เพียงพอปลอดภัย และค่าบริการเป็นธรรม และ ($\bar{x}$ = 4.17 4.17 4.16 และ 4.15) ตามลำดับ

ตารางที่ 2-17 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของปัจจัยสำคัญในการดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาเยือนป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง (ด้านการคมนาคมเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว)

(n=1,168)

ด้านการคมนาคมเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว	$\bar{x}$	S.D	ระดับ
1. เส้นทาง/ถนนเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยวมีสภาพดีและปลอดภัย	4.37	0.69	สำคัญมากที่สุด
2. ความสะดวกและรวดเร็วในการเดินทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว	4.17	0.78	สำคัญมาก
3. ป้ายบอกเส้นทางนำเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยวตามแยกสำคัญ/เส้นทางหลัก	4.38	0.69	สำคัญมากที่สุด
4. การเดินทางเชื่อมโยงไปยังแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ในบริเวณเดียวกันมีความสะดวก	4.16	0.72	สำคัญมาก
5. การบริการขนส่งสาธารณะที่สะดวกสบาย เพียงพอปลอดภัย และค่าบริการเป็นธรรม	4.15	0.76	สำคัญมาก
6. พาหนะที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมและชุมชนมีส่วนร่วมในการให้บริการ	4.17	0.76	สำคัญมาก

- **ด้านการยอมรับของคนในท้องถิ่น**

จากตารางที่ 2-18 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามให้ความสำคัญกับปัจจัยทุกปัจจัยขององค์ประกอบด้านการยอมรับของคนในท้องถิ่นในระดับมากที่สุด โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยพบว่า (1) ผู้ให้บริการนักท่องเที่ยวมีทัศนคติ ท่าที และอัธยาศัยไมตรีต่อนักท่องเที่ยว ($\bar{x}$ =4.34) (2) ภาพลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวโดยรวมในสายตาของนักท่องเที่ยวเอง ($\bar{x}$ =4.33) และ (3) คนในชุมชนมีทัศนคติ ท่าที และอัธยาศัยไมตรีต่อนักท่องเที่ยว ($\bar{x}$ =4.28)

ตารางที่ 2-18 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของปัจจัยสำคัญในการดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาเยือนป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง (ด้านการยอมรับของคนในท้องถิ่น)

ด้านการยอมรับของคนในท้องถิ่น	$\bar{x}$	S.D	ระดับ
1. คนในชุมชนมีทัศนคติ ท่าที และอัธยาศัยไมตรีต่อนักท่องเที่ยว	4.28	0.70	สำคัญมากที่สุด
2. ผู้ให้บริการนักท่องเที่ยวมีทัศนคติ ท่าที และอัธยาศัยไมตรีต่อนักท่องเที่ยว	4.34	0.68	สำคัญมากที่สุด
3. ภาพลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวโดยรวมในสายตาของนักท่องเที่ยวเอง	4.33	0.68	สำคัญมากที่สุด

ผลการวิเคราะห์พฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยวต่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง

จากผลการวิเคราะห์พฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยวต่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง โดยใช้แบบสอบถามรวบรวมข้อมูลจากนักท่องเที่ยวกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 1,168 ตัวอย่างข้างต้น คณะผู้วิจัยได้นำข้อมูลมาวิเคราะห์เชิงลึก โดยคัดเลือกแบบสอบถาม (select case) ที่ผู้ตอบแบบสอบถามแสดงความสนใจที่จะเข้าร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ต่างๆ ของป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวงทั้ง 26 กิจกรรมอย่างแท้จริง ณ ระดับค่าเฉลี่ยตั้งแต่ 2.99 ขึ้นไป ผลปรากฏว่า มีผู้ตอบแบบสอบถามที่แสดงให้เห็นถึงความสนใจกิจกรรมท่องเที่ยวอย่างแท้จริง จำนวนทั้งสิ้น 590 ตัวอย่าง ผลการวิเคราะห์มีดังนี้

1) ผลการวิเคราะห์ข้อมูลลักษณะส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ลักษณะส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถามซึ่งเป็นนักท่องเที่ยวชาวไทยในพื้นที่จังหวัดนครราชสีมาสำหรับการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพ การศึกษา อาชีพ รายได้ ภูมิลำเนาหรือที่อยู่ปัจจุบัน มีการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าคะแนนความถี่และค่าร้อยละ ผลการวิเคราะห์สามารถสรุปได้ ดังนี้

เพศ อายุ สถานภาพ การศึกษา อาชีพ รายได้ ภูมิลำเนาหรือที่อยู่ปัจจุบัน

จากตารางที่ 2-19 ผู้ตอบแบบสอบถามการวิจัยครั้งนี้มีจำนวนทั้งสิ้น 590 คน พบว่า เพศหญิงมีสัดส่วนสูงกว่าเพศชายพอสมควร กล่าวคือ มีเพศหญิงร้อยละ 57 และเพศชายร้อยละ 43 เมื่อนำมาจัดกลุ่มตามช่วงอายุ พบว่า ส่วนใหญ่อยู่ในช่วงอายุ 18 - 29 ปี คิดเป็นร้อยละ 51.90 รองลงมา อยู่ในช่วงอายุ

30 - 40 ปี คิดเป็นร้อยละ 28.10 และช่วงอายุ 12 - 53 ปี คิดเป็นร้อยละ 14.60 ตามลำดับ มีเพียงร้อยละ 4.70 ที่อยู่ในช่วงอายุ 56 ปีขึ้นไป

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีสถานภาพโสด (ร้อยละ 64.20) และมีระดับการศึกษาในภาพรวม ตั้งแต่ระดับปริญญาตรีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 73.10 รองลงมา คือ ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย คิดเป็นร้อยละ 10.30 ในด้านการประกอบอาชีพ พบว่า มีผู้ตอบแบบสอบถามถึงร้อยละ 32.00 เป็นพนักงานบริษัทเอกชน รองลงมาคือ อาชีพอื่นๆ ได้แก่ นักเรียน นิสิตนักศึกษา พนักงานชั่วคราว ฯลฯ คิดเป็นร้อยละ 19.50 อาชีพรับราชการ คิดเป็นร้อยละ 16.60 และเจ้าของธุรกิจ/นักธุรกิจ คิดเป็นร้อยละ 10.00 ตามลำดับ

ในด้านรายได้ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีรายได้ต่อเดือนอยู่ในช่วง 10,001 - 20,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 30.80 รองลงมา คือ ช่วง 20,001 - 30,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 22.70 ส่วนผู้มีรายได้น้อยกว่า 10,000 บาท มากกว่า 50,000 บาท และช่วง 30,001-40,000 บาท มีสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน คือ ร้อยละ 14.90 ร้อยละ 11.50 และร้อยละ 7.60 ตามลำดับ ในด้านภูมิลำเนาหรือที่อยู่ปัจจุบันของผู้ตอบแบบสอบถามนั้น พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เดินทางมาจากภาคกลางซึ่งครอบคลุมกรุงเทพมหานคร คิดเป็นร้อยละ 51.50 รองลงมา คือ จากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และจากภาคตะวันออก คิดเป็นร้อยละ 28.10 และ 10.50 ตามลำดับ

ตารางที่ 2-19 ค่าคะแนนความถี่และค่าร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามเพศ อายุ สถานภาพ การศึกษา อาชีพ รายได้ ภูมิลำเนาหรือที่อยู่ปัจจุบัน

			(n=590)
ข้อมูลทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ	
เพศ			
- ชาย	253	43.00	
- หญิง	336	57.00	
รวม	590	100.00	
อายุ			
- 18 - 29 ปี	306	51.90	
- 30 - 41 ปี	166	28.10	
- 42 - 53 ปี	86	14.60	
- 54 - 65 ปี	26	4.40	
- 65 ปีขึ้นไป	2	0.30	
รวม	586	99.30	
สถานภาพ			
- โสด	379	64.20	
- สมรส	197	33.40	

ตารางที่ 2-19 (ต่อ)

(n=590)

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
- หย่าร้าง/แยกกันอยู่/ม่าย(คู่สมรสเสียชีวิต)	11	1.90
รวม	587	99.50
การศึกษา		
- ไม่ได้ศึกษา	3	0.50
- ประถมศึกษา	6	1.00
- มัธยมศึกษาตอนต้น	5	0.80
- มัธยมศึกษาตอนปลาย	61	10.30
- ปวช.	36	6.10
- ปวส.	37	6.30
- อนุปริญญา	10	1.70
- ปริญญาตรี	341	57.80
- สูงกว่าปริญญาตรี	90	15.30
รวม	589	99.80
อาชีพปัจจุบัน		
- รับราชการ	98	16.60
- พนักงานรัฐวิสาหกิจ	28	4.70
- พนักงานบริษัทเอกชน	189	32.00
- รับจ้างทั่วไป/อิสระ	44	7.50
- เกษตรกร	4	0.70
- เจ้าของธุรกิจ/นักธุรกิจ	59	10.00
- แม่บ้าน/พ่อบ้าน	13	2.20
- ว่างาน	17	2.90
- เกษียณอายุ	5	0.80
- อื่นๆ ได้แก่ นักเรียน นิสิตนักศึกษาค้าขายพนักงานชั่วคราว ลูกจ้างของรัฐ นักวิชาชีพ	115	19.50
รวม	572	96.90
รายได้ต่อเดือน		
- น้อยกว่า 10,000 บาท	88	14.90
- 10,001 - 20,000 บาท	182	30.80
- 20,001 - 30,000 บาท	134	22.70

ตารางที่ 2-19 (ต่อ)

(n=590)

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
- 30,001 - 40,000 บาท	45	7.60
- 40,001 - 50,000 บาท	36	6.10
- มากกว่า 50,000 บาท	68	11.50
รวม	553	93.70
ภูมิภาค		
- กรุงเทพมหานคร	166	28.10
- ภาคกลาง	138	23.40
- ภาคเหนือ	12	2.00
- ภาคใต้	14	2.40
- ภาคตะวันออก	62	10.50
- ภาคตะวันตก	6	1.00
- ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	166	28.10
รวม	564	95.60

2) ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพฤติกรรมและรูปแบบการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว

จุดหมายปลายทางหลักและแหล่งท่องเที่ยวที่ไปเยือน

จากตารางที่ 2-20 ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ไปเยือนแหล่งท่องเที่ยวที่อำเภอปากช่อง คิดเป็นร้อยละ 56.40 รองลงมา คือ แหล่งท่องเที่ยวที่อำเภอวังน้ำเขียว คิดเป็นร้อยละ 22.20 โดยแหล่งท่องเที่ยวที่ไปเยือนส่วนใหญ่สอดคล้องกับจุดหมายปลายทางที่ไปเยือน กล่าวคือ อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ คิดเป็นร้อยละ 45.50 รองลงมา เป็นแหล่งท่องเที่ยวในเขตอำเภอวังน้ำเขียว อาทิ ผาเก็บตะวัน/ผาชมตะวัน คิดเป็นร้อยละ 12.27 และเป็นที่น่าสังเกตว่า ผู้ตอบแบบสอบถามระบุแหล่งท่องเที่ยวแบบรวมๆ คือ วังน้ำเขียว คิดเป็นร้อยละ 7.78 และระบุชื่อแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ ซึ่งอยู่ในพื้นที่อำเภอวังน้ำเขียวและพื้นที่ใกล้เคียงด้วยสัดส่วนเพียงเล็กน้อย เช่น ฟลอร่าปาร์ค อะคัพออฟเลิฟ สวนลุงไกร เขาแผงม้า เขื่อนลำตะคอง อุทยานแห่งชาติทับลาน เป็นต้น

ตารางที่ 2-20 ค่าคะแนนความถี่และค่าร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามจุดหมายปลายทางหลัก
และแหล่งท่องเที่ยวที่ไปเยือน

(n=590)

จุดหมายปลายทางหลักและแหล่งท่องเที่ยวที่ไปเยือน	จำนวน	ร้อยละ
จุดหมายปลายทางหลักที่เยือน		
- แหล่งท่องเที่ยวที่อำเภอปากช่อง	333	56.40
- แหล่งท่องเที่ยวที่อำเภอวังน้ำเขียว	131	22.20
- แหล่งท่องเที่ยวที่อำเภอเมืองนครราชสีมา	4	0.70
- แหล่งท่องเที่ยวที่อำเภอปักธงชัย	7	1.20
- แหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดอื่นๆ ที่ใกล้เคียง	8	1.40
รวม	483	81.90
แหล่งท่องเที่ยวที่ไปเยือน		
- อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่	345	45.51
- ปาเลโอ	25	3.30
- ฟาร์มโชคชัย	16	2.11
- ทองสมบุญคลับ	1	0.13
- วังน้ำเขียวฟาร์ม	31	4.09
- ซิปแลนด์	1	0.13
- ฟลอราปาร์ค	1	0.13
- อะคัพออฟ เลิฟ	11	1.45
- เดอะบลูม	2	0.26
- ตัวเมือง จ. นครราชสีมา	12	1.58
- กรีนเนอรี่รีสอร์ท	0	0.00
- บ่อน้ำผุด	10	1.32
- ไรสุพรรณ	6	0.79
- โบนันซ่า	2	0.26
- วัดสรพงษ์	3	0.40
- สถานที่ปฏิบัติธรรมบ้านบุญ	1	0.13
- แหล่งท่องเที่ยว ตจว.	34	4.49
- วิลเลจฟาร์ม	2	0.26
- แกรนด์ เมาร์ทเทน	1	0.13
- ผาเก็บตะวัน/ผาชมตะวัน	93	12.27
- อุทยานแห่งชาติทับลาน	17	2.24

ตารางที่ 2-20 (ต่อ)

(n=590)

จุดหมายปลายทางหลักและแหล่งท่องเที่ยวที่ไปเยือน	จำนวน	ร้อยละ
- วัดหลวงพ่อกุณ	23	3.03
- มอนทานาฟาร์ม	6	0.79
- สวนลุงไกร	16	2.11
- เขาแผงม้า	14	1.85
- เขื่อนลำตะคอง	2	0.26
- เขื่อนลำพระเพลิง	3	0.40
- สวนเบญจมาศ	4	0.53
- ตลาดไทยสามัคคี	4	0.53
- หอคอยบ้านระเบียงดาว	1	0.13
- ตลาดน้ำเขาใหญ่	5	0.66
- บุไทรคันทรี่รีสอร์ท	1	0.13
- Art of Korat	1	0.13
- วังน้ำเขียว	59	7.78
- ศูนย์วนวัฒนวิจัยสระแกราษ	1	0.13
- สถานีฝึกนิสิตวนศาสตร์วังน้ำเขียว	1	0.13
- จิมทอมสันฟาร์ม	3	0.40
รวม	758	100.00

ลักษณะผู้ร่วมเดินทาง จำนวนสมาชิกที่ร่วมเดินทาง รูปแบบการเดินทาง ระยะเวลา และ ความถี่ในการเดินทางท่องเที่ยว

จากตารางที่ 2-21 ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เดินทางท่องเที่ยวเกี่ยวกับครอบครัวและญาติ พี่น้อง คิดเป็นร้อยละ 46.10 รองลงมา คือ กลุ่มเพื่อน คิดเป็นร้อยละ 32.90 เพื่อนและครอบครัว คิดเป็น ร้อยละ 14.70 ตามลำดับ โดยมีจำนวนผู้ร่วมเดินทางอยู่ในช่วง 2 – 5 คนในสัดส่วนมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 63.20 รองลงมา คือ ช่วง 6 – 10 คน คิดเป็นร้อยละ 21.90 ส่วนการเดินทางท่องเที่ยวเพียงคนเดียวและ การเดินทางเป็นหมู่คณะตั้งแต่ 11 คนขึ้นไปมีเพียงเล็กน้อย กล่าวคือ ตั้งแต่ร้อยละ 0.50 – 6.10 เท่านั้น

ในด้านรูปแบบการเดินทางและยานพาหนะที่ใช้ในการเดินทางนั้น ผู้ตอบแบบสอบถามนิยมใช้ รถยนต์ส่วนตัว คิดเป็นร้อยละ 75.35 รองลงมา คือ รถมอเตอร์ไซด์ คิดเป็นร้อยละ 6.93 จักรยาน คิดเป็น ร้อยละ 5.08 การเดินเท้า คิดเป็นร้อยละ 5.08 ตามลำดับ นอกจากนี้ยังมีระยะเวลาในการเดินทางท่องเที่ยว แบบไปเช้าเย็นกลับและแบบ 2 วัน 1 คืน ในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน คือ ร้อยละ 33.60 และ 31.70 ทั้งนี้ มีความถี่ของการเดินทางท่องเที่ยวในพื้นที่จังหวัดนครราชสีมาอยู่ในระหว่าง 2 – 5 ครั้ง/ปี เป็นสัดส่วนมาก

ที่สุด คิดเป็นร้อยละ 40.80 รองลงมา คือ 1 ครั้ง/ปี คิดเป็นร้อยละ 34.20 และ 6 – 10 ครั้ง/ปี คิดเป็นร้อยละ 11.90

ตารางที่ 2-21 ค่าคะแนนความถี่และค่าร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามลักษณะผู้ร่วมเดินทาง
จำนวนสมาชิกที่ร่วมเดินทาง รูปแบบการเดินทาง ระยะเวลา และความถี่ในการเดินทาง
ท่องเที่ยว

(n=590)

พฤติกรรมการเดินทางท่องเที่ยว	จำนวน	ร้อยละ
ลักษณะผู้ร่วมเดินทางท่องเที่ยว		
- เดินทางคนเดียว	10	1.70
- กลุ่มเพื่อน	194	32.90
- ครอบครัว/ญาติ	272	46.10
- เพื่อนและครอบครัว	87	14.70
- บริษัททัวร์	3	0.50
- อื่นๆ ได้แก่ คู่รัก สถานศึกษาที่ทำงาน/บริษัท ชุมชน	14	2.40
รวม	580	98.30
จำนวนสมาชิกที่ร่วมเดินทางท่องเที่ยว		
- เดินทางมาคนเดียว	11	1.90
- 2 – 5 คน	373	63.20
- 6 – 10 คน	129	21.90
- 11 – 15 คน	36	6.10
- 16 – 20 คน	3	0.50
- 21 – 25 คน	3	0.50
- 26 – 30 คน	15	2.50
- 31 – 35 คน	4	0.70
- มากกว่า 36 คนขึ้นไป	8	1.40
รวม	582	98.60
รูปแบบการเดินทางและพาหนะที่ใช้ในการเดินทางท่องเที่ยว		
(ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)		
- เดินเท้า	28	4.31
- ปั่นจักรยาน	33	5.08
- รถเช่า	19	2.93
- รถส่วนตัว	489	75.35

ตารางที่ 2-21 (ต่อ)

(n=590)

พฤติกรรมการเดินทางท่องเที่ยว	จำนวน	ร้อยละ
- รถบัส/รถตู้ของบริษัททัวร์	19	2.93
- รถมอเตอร์ไซด์	45	6.93
- รถทัวร์/รถโดยสารประจำทาง	9	1.39
- รถตู้โดยสาร	7	1.08
รวม	649	100.00
ระยะเวลาการเดินทางท่องเที่ยว		
- ไปเช้าเย็นกลับ	198	33.60
- 1 วัน 1 คืน	62	10.50
- 2 วัน 1 คืน	187	31.70
- 3 วัน 2 คืน	113	19.20
- มากกว่า 3 วัน	27	4.60
รวม	587	99.50
ความถี่ในการเดินทางท่องเที่ยวในจังหวัดนครราชสีมาต่อปี		
- 1 ครั้ง	202	34.20
- 2 – 5 ครั้ง	241	40.80
- 6 – 10 ครั้ง	70	11.90
- 11 – 15 ครั้ง	16	2.70
- มากกว่า 16 ครั้ง	14	2.40
รวม	543	92.00

วัตถุประสงค์ในการเดินทางท่องเที่ยว

จากตารางที่ 2-22 ผู้ตอบแบบสอบถามมีวัตถุประสงค์ในการเดินทางท่องเที่ยวหลายอย่างผสมผสานกัน โดยผู้ตอบแบบสอบถามที่เดินทางท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อนร่างกาย/จิตใจมีส่วนมากกว่าที่สุด คิดเป็นร้อยละ 20.28 รองลงมา คือ เพื่อใช้เวลาว่างกับครอบครัว/เพื่อน/คู่รัก คิดเป็นร้อยละ 12.65 เพื่อเรียนรู้ธรรมชาติ คิดเป็นร้อยละ 10.64 ส่วนเพื่อหลีกเลี่ยงความวุ่นวายในชีวิตประจำวันและเพื่อให้เห็นลักษณะภูมิประเทศที่สวยงามมีสัสด่วยเท่ากัน คือ ร้อยละ 9.98 เพื่อสัมผัสความโดดเด่นของทรัพยากรธรรมชาติ คิดเป็นร้อยละ 8.51 เพื่อไปเยือนสถานที่ท่องเที่ยวใหม่ คิดเป็นร้อยละ 6.58 ตามลำดับ

ตารางที่ 2-22 ค่าคะแนนความถี่และค่าร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามวัตถุประสงค์ในการเดินทางท่องเที่ยว (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

(n=590)

วัตถุประสงค์ในการเดินทางท่องเที่ยว	จำนวน	ร้อยละ
พักผ่อนร่างกาย/จิตใจ	524	20.28
หลีกเลี่ยงความวุ่นวายในชีวิตประจำวัน	258	9.98
พบปะผู้คนหรือพบเพื่อนใหม่	41	1.59
ไปเยือนสถานที่ท่องเที่ยวใหม่ๆ	170	6.58
พัฒนาความสามารถ/ทักษะของตนเอง	57	2.21
เรียนรู้ธรรมชาติ	275	10.64
ใช้เวลาว่างกับครอบครัว/เพื่อน/คู่รัก	327	12.65
ไปเยือนสถานที่ที่ใฝ่ฝัน	65	2.52
เรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมและประเพณีต่างถิ่น	58	2.24
สัมผัสความโดดเด่นของทรัพยากรธรรมชาติ	220	8.51
ได้เห็นลักษณะภูมิประเทศที่สวยงาม	258	9.98
เข้าร่วมงานเทศกาลท่องเที่ยวที่จัดขึ้น	30	1.16
สักการะ/นมัสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์	124	4.80
เที่ยวชมโบราณสถานในแหล่งท่องเที่ยว/เส้นทางท่องเที่ยว	77	2.98
แข่งขันกีฬา	3	0.12
เยี่ยมเยียนเพื่อนและญาติมิตร	43	1.66
แค่ผ่านมาแวะพัก แล้วจะไปที่ยี่อื่นต่อ	22	0.85
เพื่อมาทำงาน เช่น ประชุม สัมมนา ทัศนศึกษาของหน่วยงาน	32	1.24
รวม	2,584	100.00

แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการค้นหาและวางแผนการท่องเที่ยว

จากตารางที่ 2-23 ผู้ตอบแบบสอบถามใช้แหล่งข้อมูลในการค้นหาและวางแผนการท่องเที่ยวแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มหลัก ได้แก่ กลุ่มสื่อออนไลน์ (เว็บไซต์ สื่อสังคมออนไลน์) รวมกัน คิดเป็นร้อยละ 61.63 และกลุ่มประสบการณ์ส่วนตัวและสื่อบุคคล (คนรู้จัก/เพื่อน/ครอบครัว) รวมกัน คิดเป็นร้อยละ 49.14 ตามลำดับ ทั้งนี้ สื่อโฆษณาแบบเดิม (Traditional Media) อันได้แก่ หนังสือพิมพ์ โทรทัศน์/วิทยุ นิตยสารท่องเที่ยว คู่มือแนะนำเที่ยวโปสเตอร์/ป้ายประกาศ รวมถึงแหล่งข้อมูลจากบริษัทนำเที่ยวและหน่วยงานด้านการท่องเที่ยว มีสัดส่วนเพียงร้อยละ 21.51

ตารางที่ 2-23 ค่าคะแนนความถี่และค่าร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามแหล่งข้อมูลที่ใช้ในการค้นหาและวางแผนการท่องเที่ยว (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

(n=590)

แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการค้นหาและวางแผนการท่องเที่ยว	จำนวน	ร้อยละ
ประสบการณ์ส่วนตัว	319	24.37
หนังสือพิมพ์	16	0.99
โทรทัศน์/วิทยุ	58	3.44
นิตยสารท่องเที่ยว	61	3.48
คู่มือแนะนำเที่ยว	52	6.05
โปสเตอร์/ป้ายประกาศ	18	2.09
เว็บไซต์	312	36.28
สื่อสังคมออนไลน์	218	25.35
บริษัทนำเที่ยว	2	0.23
หน่วยงานด้านการท่องเที่ยว	45	5.23
คนรู้จัก/เพื่อน/ครอบครัว	213	24.77
รวม	860	100.00

ค่าใช้จ่ายที่ใช้ในการเดินทางท่องเที่ยวต่อคนต่อครั้งโดยประมาณ

จากตารางที่ 2-24 ผู้ตอบแบบสอบถามมีค่าใช้จ่ายในการเดินทางท่องเที่ยวต่อคนต่อครั้งอยู่ในช่วง 1,001 – 2,000 บาทในสัดส่วนมากที่สุด คือ ร้อยละ 23.40 รองลงมาทั้งหมดอยู่ในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน คือ ช่วง 5,001 บาทขึ้นไป (ร้อยละ 16.40) ช่วง 2,001 – 3,000 บาท (ร้อยละ 14.90) ช่วง 501 – 1,000 บาท (ร้อยละ 12.50) ช่วง 4,001 – 5,000 บาท (ร้อยละ 11.90) ต่ำกว่า 500 บาท (ร้อยละ 10.20) และช่วง 3,001 – 4,000 บาท (ร้อยละ 4.20) นอกจากนี้ยังมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ของค่าใช้จ่ายในการเดินทางท่องเที่ยวต่อคนต่อครั้งเท่ากับ 3,922.88 บาท ค่าเฉลี่ย 3,922.88 บาท

ตารางที่ 2-24 ค่าคะแนนความถี่และค่าร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามค่าใช้จ่ายที่ใช้ในการเดินทางท่องเที่ยวต่อคนต่อครั้งโดยประมาณ

(n=590)

ค่าใช้จ่ายในการเดินทางท่องเที่ยวต่อคนต่อครั้ง	จำนวน	ร้อยละ
ต่ำกว่า 500 บาท	60	10.20
501 – 1,000 บาท	74	12.50
1,001 – 2,000 บาท	138	23.40
2,001 – 3,000 บาท	88	14.90

ตารางที่ 2-24 (ต่อ)

(n=590)		
ค่าใช้จ่ายในการเดินทางท่องเที่ยวต่อคนต่อครั้ง	จำนวน	ร้อยละ
3,001 – 4,000 บาท	25	4.20
4,001 – 5,000 บาท	70	11.90
5,001 บาทขึ้นไป	97	16.40
รวม	552	93.60

สิ่งที่ประทับใจและไม่ประทับใจในการเดินทางท่องเที่ยว

จากตารางที่ 2-25 สิ่ง que ผู้ตอบแบบสอบถามประทับใจมากที่สุดในการเดินทางท่องเที่ยว คือ สภาพธรรมชาติ คิดเป็นร้อยละ 46.30 รองลงมา คือ บรรยากาศหรืออากาศ คิดเป็นร้อยละ 25.90 แหล่งท่องเที่ยว คิดเป็นร้อยละ 10.70 ตามลำดับ ส่วนสิ่งที่ไม่ประทับใจมากที่สุด คือ การจราจร/เส้นทาง คิดเป็นร้อยละ 11.90 รองลงมา คือ สิ่งอำนวยความสะดวก คิดเป็นร้อยละ 9.80 สภาพอากาศ คิดเป็นร้อยละ 5.90 และขยะ คิดเป็นร้อยละ 4.40 ตามลำดับ

ตารางที่ 2-25 ค่าคะแนนความถี่และค่าร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามสิ่งที่ประทับใจและไม่ประทับใจในการเดินทางท่องเที่ยว

(n=590)		
ประสบการณ์ในการเดินทางท่องเที่ยว	จำนวน	ร้อยละ
สิ่งที่ประทับใจมากที่สุด		
- สภาพธรรมชาติ	273	46.30
- บรรยากาศ อากาศ	153	25.90
- แหล่งท่องเที่ยว	63	10.70
- ประสบการณ์แบบใหม่	20	3.40
- อาหาร ที่พัก สิ่งอำนวยความสะดวก	24	4.10
- การเดินทางและเส้นทาง	8	1.40
- การพักผ่อน และออกกำลังกายกับเพื่อน	8	1.40
รวม	548	92.90
สิ่งที่ไม่ประทับใจมากที่สุด		
- การจราจร/เส้นทาง	70	11.90
- สิ่งอำนวยความสะดวก	58	9.80
- สภาพอากาศ	35	5.90
- ขยะ	26	4.40

ตารางที่ 2-25 (ต่อ)

(n=590)

ประสบการณ์ในการเดินทางท่องเที่ยว	จำนวน	ร้อยละ
- ทิวทัศน์ไม่สวยงาม	9	1.50
- นักท่องเที่ยวไม่ทำตามกฎระเบียบ	8	1.40
- บุคลากร	6	1.00
- ไม่ชอบสัตว์	5	0.80
- นักท่องเที่ยวจำนวนมาก	16	2.70
รวม	233	39.50

ความพึงพอใจโดยรวม

จากตารางที่ 2-26 ผู้ตอบแบบสอบถามมีความพึงพอใจอยู่ในระดับ “มาก” คิดเป็นร้อยละ 49.70 รองลงมา คือ มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 42.70 ปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 5.80 และไม่พอใจมาก คิดเป็นร้อยละ 0.30 และไม่พอใจมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 0.20

ตารางที่ 2-26 ค่าคะแนนความถี่และค่าร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกความพึงพอใจโดยรวม

(n=590)

ความพึงพอใจโดยรวม	จำนวน	ร้อยละ
ไม่พอใจมากที่สุด	1	0.20
ไม่พอใจมาก	2	0.30
ปานกลาง	34	5.80
พอใจมาก	293	49.70
พอใจมากที่สุด	252	42.70
รวม	582	98.60

3) ผลการวิเคราะห์ข้อมูลความต้องการของนักท่องเที่ยวในการท่องเที่ยวในป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง

ความสนใจที่จะเข้าร่วมกิจกรรมที่จะพัฒนาขึ้นในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง

จากตารางที่ 2-27 ผู้ตอบแบบสอบถามแสดงความสนใจที่จะเข้าร่วมกิจกรรมที่จะพัฒนาขึ้นในป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวงตามพื้นที่ต่างๆ ในระดับ “สนใจมาก” รวมทั้งสิ้น 16 กิจกรรมเรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ (1) เส้นทางจักรยานสีเขียว-ระเบียงสัตว์ป่า (2) ปีนหอคอยชมวิว 360 องศา (3) ลานกางเต็นท์แบบ unit camp (4) จุดชมวิวเขื่อนลำเชียงสา (5) เส้นทางจักรยานเรียนรู้ธรรมชาติ

สำหรับครอบครัว (6) กิจกรรมพักผ่อน (7) จุดชมวิวน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติทับลาน ทล.4 (เขามะค่า) (8) จุดชมวิวเขาหัวช้าง (9) ทางเดินที่พักร่มหน่วยพิทักษ์อุทยาน (10) เส้นทางศึกษาธรรมชาติในศูนย์รวมพันธุ์ไม้และศูนย์รวมไม้ (11) เรียนรู้การใช้ประโยชน์จากป่า การเก็บของป่าแบบพอเพียง (12) กิจกรรมสิ่งแวดล้อมศึกษา (13) พื้นที่ปิกนิก (14) เส้นทางจักรยานเรียนรู้การเกษตรป่าไม้ผ่านแปลงปลูกป่าแบบพอเพียง (15) จุดเรียนรู้ทางธรณี รอยเท้าโบราณบนลานหิน และ (16) Forest farming เยี่ยมชมการทำฟาร์มในพื้นที่ป่าไม้ เช่น การเพาะเห็ด การเลี้ยงมดแดง เป็นต้น

ตารางที่ 2-27 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความสนใจที่จะเข้าร่วมกิจกรรมที่จะพัฒนาขึ้นในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง

(n=590)			
กิจกรรมที่จะพัฒนาขึ้นในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง	$\bar{x}$	S.D	ระดับ
อุทยานแห่งชาติทับลาน			
ทางเดินที่พักร่มหน่วยพิทักษ์อุทยาน	3.35	0.61	สนใจมาก
2. จุดชมวิวน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติทับลาน ทล.4 (เขามะค่า)	3.37	0.58	สนใจมาก
3. จุดชมวิวเขาหัวช้าง (วิวเส้นทางสาย 304)	3.37	0.56	สนใจมาก
สถานีฝึกนิสิตวนศาสตร์และสวนรวมพันธุ์ไม้ป่าเฉลิมพระเกียรติ ร.9			
4. เส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติในศูนย์รวมพันธุ์ไม้ และศูนย์รวมไม้	3.34	0.56	สนใจมาก
5. สวนสมุนไพร/กิจกรรมเพื่อสุขภาพ	3.26	0.59	สนใจ
6. พื้นที่ปิกนิก	3.29	0.65	สนใจมาก
7. ร้านจำหน่ายของที่ระลึก ผลิตภัณฑ์ชุมชน	3.01	0.69	สนใจ
8. Forest-gallery ศิลปะจากพงไพร	3.17	0.63	สนใจ
9. Forest farming เยี่ยมชมการทำฟาร์มในพื้นที่ป่าไม้ เช่น การเพาะเห็ด การเลี้ยงมดแดง	3.28	0.58	สนใจมาก
10. Nursery เยี่ยมชมเรือนเพาะชำ เลือกซื้อกล้าไม้	3.22	0.60	สนใจ
11. เยี่ยมชมป่าสาธิตและแปลงทดลองป่าไม้ (Experimental forest)	3.22	0.58	สนใจ
12. เลือกซื้อผลิตภัณฑ์อแกนิคส์ เช่น เห็ดอแกนิคส์	3.15	0.65	สนใจ
13. กิจกรรมพักผ่อน	3.37	0.62	สนใจมาก
14. กิจกรรมสิ่งแวดล้อมศึกษา	3.30	0.58	สนใจมาก

ตารางที่ 2-27 (ต่อ)

(n=590)

กิจกรรมที่จะพัฒนาขึ้นในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ ป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง	$\bar{x}$	S.D	ระดับ
15. เส้นทางจักรยานเรียนรู้ธรรมชาติสำหรับครอบครัว	3.38	0.62	สนใจมาก
16. จุดเรียนรู้ทางธรณี รอยเท้าโบราณบนลานหิน	3.28	0.59	สนใจมาก
เส้นทางวิ่งและเส้นทางผจญภัย สถานีฝึกนิสิตวนศาสตร์- อุทยานแห่งชาติทับลาน-ศูนย์วนวัฒนวิจัย			
17. เส้นทางจักรยานสีเขียว-ระเบียงสัตว์ป่า	3.48	0.58	สนใจมาก
18. การวิ่งผจญภัย (Trail running)	3.13	0.76	สนใจ
แปลงปลูกป่า องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้			
19. เยี่ยมชมแปลงปลูกป่าองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้	3.24	0.59	สนใจ
20. จุดชมวิวเขื่อนลำเชียงสา	3.40	0.51	สนใจมาก
21. ลานกางเต็นท์แบบ unit camp สำหรับนักท่องเที่ยวที่ ต้องการความเป็นส่วนตัว	3.42	0.64	สนใจมาก
ศูนย์วนวัฒนวิจัยสระเกษ			
22. เส้นทางจักรยานเรียนรู้การเกษตรป่าไม้ ผ่านแปลงปลูกป่า ต่างๆ	3.29	0.57	สนใจมาก
23. ปีนหอคอยชมวิว 360 องศา	3.44	0.65	สนใจมาก
24. เรียนรู้การใช้ประโยชน์จากของป่า การเก็บของป่าแบบ พอเพียง	3.33	0.60	สนใจมาก
25. เยี่ยมชมการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากไม้สวนป่าเป็นของใช้ใน ครัวเรือน	3.22	0.60	สนใจ
26. เยี่ยมชมงานเพาะชำกล้าไม้ และรับแจกกล้าไม้กลับบ้าน	3.24	0.62	สนใจ

ปัจจัยสำคัญในการดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาเยือนป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง

- **ด้านสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว**

จากตารางที่ 2-28 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามให้ความสำคัญกับปัจจัยด้านสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวในระดับ “สำคัญมากที่สุด” รวมทั้งสิ้น 4 ปัจจัย เรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ (1) ทรัพยากรธรรมชาติที่สมบูรณ์ สวยงาม และสะอาดตา ($\bar{x}$ =4.68) (2) ความหลากหลายของระบบนิเวศในพื้นที่ ($\bar{x}$ =4.45) (3) มีการจัดการที่คำนึงถึงผลกระทบการท่องเที่ยว ($\bar{x}$ =4.36) และ (4) แหล่งเรียนรู้ด้านธรรมชาติ และระบบนิเวศในพื้นที่มีหลากหลายรูปแบบ ($\bar{x}$ =4.34)

ตารางที่ 2-28 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของปัจจัยสำคัญในการดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาเยือน
ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง (ด้านสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว)

(n=590)

ด้านสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว	$\bar{X}$	S.D	ระดับ
1. ทรัพยากรธรรมชาติที่สมบูรณ์ สวยงาม และสะอาดตา	4.65	0.56	สำคัญมากที่สุด
2. ความหลากหลายของระบบนิเวศในพื้นที่	4.45	0.64	สำคัญมากที่สุด
3. ความเชื่อมโยงกับท้องถิ่นในแง่วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตของชุมชนโดยรอบ	4.19	0.69	สำคัญมาก
4. แหล่งเรียนรู้ด้านธรรมชาติ และระบบนิเวศในพื้นที่มีหลากหลายรูปแบบ	4.34	0.65	สำคัญมากที่สุด
5. การเก็บค่าธรรมเนียมที่เป็นธรรม	3.92	0.93	สำคัญมาก
6. มีการจัดการที่แสดงให้เห็นถึงการกระจายประโยชน์และรายได้ที่เป็นธรรม	4.10	0.74	สำคัญมาก
7. มีการจัดการที่คำนึงถึงผลกระทบการท่องเที่ยว	4.36	0.69	สำคัญมากที่สุด

● ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว

จากตารางที่ 2-29 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามให้ความสำคัญกับปัจจัยด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวในระดับ “สำคัญมากที่สุด” รวมทั้งสิ้น 4 ปัจจัย เรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ (1) มีความปลอดภัยและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ($\bar{X}=4.47$) (2) กิจกรรมที่สร้างจิตสำนึกด้านการรักษาทรัพยากรธรรมชาติ/ระบบนิเวศ ($\bar{X}=4.44$) (3) ผู้จัดการกิจกรรมมีความรู้ ความชำนาญ และดูแลนักท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพ ($\bar{X}=4.33$) และ (4) การมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่น/ชุมชนในการจัดกิจกรรมท่องเที่ยว ($\bar{X}=4.24$)

ตารางที่ 2-29 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของปัจจัยสำคัญในการดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาเยือน
ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง (ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว)

(n=590)

ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว	$\bar{X}$	S.D	ระดับ
1. กิจกรรมมีความน่าสนใจ	4.16	0.67	สำคัญมาก
2. กิจกรรมมีความหลากหลาย	4.15	0.70	สำคัญมาก
3. ผู้จัดการกิจกรรมมีความรู้ ความชำนาญ และดูแลนักท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพ	4.33	0.70	สำคัญมากที่สุด
4. กิจกรรมมีความปลอดภัยและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม	4.47	0.64	สำคัญมากที่สุด

ตารางที่ 2-29 (ต่อ)

(n=590)

ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว	$\bar{x}$	S.D	ระดับ
5. กิจกรรมที่สร้างจิตสำนึกด้านการรักษาทรัพยากรธรรมชาติ/ระบบนิเวศ	4.44	0.68	สำคัญมากที่สุด
6. การมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่น/ชุมชนในการจัดกิจกรรมท่องเที่ยว	4.24	0.70	สำคัญมากที่สุด

● ด้านที่พักในแหล่งท่องเที่ยว

จากตารางที่ 2-30 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามให้ความสำคัญกับปัจจัยด้านที่พักในแหล่งท่องเที่ยวในระดับ “สำคัญมากที่สุด” รวมทั้งสิ้น 4 ปัจจัย เรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ (1) มีสภาพดี สะอาด ปลอดภัย ($\bar{x}$ =4.45) (2) ที่ตั้งของที่พักอยู่ท่ามกลางบรรยากาศเหมาะสมและกลมกลืนกับธรรมชาติ ($\bar{x}$ =4.43) (3) สิ่งอำนวยความสะดวกและการบริการสำหรับผู้สูงอายุและผู้พิการ ($\bar{x}$ =4.36) และ (4) ค่าบริการที่พักที่เป็นธรรมและสอดคล้องกับระดับคุณภาพ ($\bar{x}$ =4.30)

ตารางที่ 2-30 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของปัจจัยสำคัญในการดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาเยือนป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง (ด้านที่พักในแหล่งท่องเที่ยว)

(n=590)

ด้านที่พักในแหล่งท่องเที่ยว	$\bar{x}$	S.D	ระดับ
1. ที่ตั้งของที่พักอยู่ท่ามกลางบรรยากาศเหมาะสมและกลมกลืนกับธรรมชาติ	4.43	0.65	สำคัญมากที่สุด
2. ความหลากหลายของที่พัก	4.13	0.76	สำคัญมาก
3. ที่พักมีสภาพดี สะอาด ปลอดภัย	4.45	0.70	สำคัญมากที่สุด
4. สิ่งอำนวยความสะดวกและการบริการสำหรับผู้สูงอายุและผู้พิการ	4.36	0.71	สำคัญมากที่สุด
5. ค่าบริการที่พักที่เป็นธรรมและสอดคล้องกับระดับคุณภาพและรูปแบบการบริการ	4.30	0.75	สำคัญมากที่สุด

● ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว

จากตารางที่ 2-31 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามให้ความสำคัญกับปัจจัยต่างด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยวในระดับ “สำคัญมากที่สุด” รวมทั้งสิ้น 8 ปัจจัย เรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ (1) ห้องสุขาที่สะอาดถูกสุขลักษณะ เพียงพอ และกลมกลืนกับพื้นที่ ($\bar{x}$ =4.51) (2) ความสะอาดการกำจัดขยะ ($\bar{x}$ =4.47) (3) ลานจอดรถที่เป็นระเบียบสะดวก ปลอดภัย และเพียงพอ (4) สิ่งอำนวยความสะดวก

ความสะดวกในเส้นทางท่องเที่ยว และ (5) สิ่งอำนวยความสะดวกทางการแพทย์และความปลอดภัย ($\bar{X}=4.39$) (6) ศูนย์บริการข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว ($\bar{X}=4.35$) (7) สาธารณูปโภคพื้นฐาน ($\bar{X}=4.34$) และ (8) ร้านจำหน่ายอาหารและเครื่องดื่มที่สะอาด ถูกสุขลักษณะและราคาเป็นธรรม ($\bar{X}=4.30$)

ตารางที่ 2-31 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของปัจจัยสำคัญในการดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาเยือน
ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง (ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว)
(n=590)

ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว	$\bar{X}$	S.D	ระดับ
1. มีศูนย์บริการข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว	4.35	0.67	สำคัญมากที่สุด
2. ลานจอดรถที่เป็นระเบียบ สะดวก ปลอดภัย และเพียงพอ	4.39	0.65	สำคัญมากที่สุด
3. ห้องสุขาที่สะอาดถูกสุขลักษณะ เพียงพอ และกลมกลืนกับพื้นที่	4.51	0.69	สำคัญมากที่สุด
4. สาธารณูปโภคพื้นฐาน เช่น ไฟฟ้า แสงสว่าง น้ำสะอาด เป็นต้น	4.34	0.75	สำคัญมากที่สุด
5. ระบบสื่อสารโทรคมนาคม เช่น สัญญาณโทรศัพท์ อินเทอร์เน็ต โทรสาร เป็นต้น	4.19	0.88	สำคัญมาก
6. ร้านจำหน่ายอาหารและเครื่องดื่มที่สะอาด ถูกสุขลักษณะ และราคาเป็นธรรม	4.30	0.74	สำคัญมากที่สุด
7. ร้านสะดวกซื้อ ของฝาก/ของที่ระลึก หรือผลิตภัณฑ์ชุมชน	3.99	0.85	สำคัญมาก
8. สิ่งอำนวยความสะดวกในเส้นทางท่องเที่ยว เช่น จุดนั่งพัก ถังขยะ ป้ายบอกทาง ป้ายสื่อความหมาย เป็นต้น	4.39	0.70	สำคัญมากที่สุด
9. สิ่งอำนวยความสะดวกทางการแพทย์และความปลอดภัย เช่น จุดปฐมพยาบาล โรงพยาบาล สถานีตำรวจ สัญญาณเตือนภัย เป็นต้น	4.39	0.70	สำคัญมากที่สุด
10. ความสะอาด การกำจัดขยะ	4.47	0.66	สำคัญมากที่สุด

● **ด้านการคมนาคมเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว**

จากตารางที่ 2-32 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามให้ความสำคัญกับปัจจัยด้านการคมนาคมเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวในระดับ “สำคัญมากที่สุด” รวมทั้งสิ้น 4 ปัจจัย เรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ (1) เส้นทาง/ถนนเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยวมีสภาพดีและปลอดภัย ($\bar{X}=4.47$) (2) ป้ายบอกเส้นทางนำเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยวตามแยกสำคัญ/เส้นทางหลัก ($\bar{X}=4.46$) (3) ความสะดวกและรวดเร็วในการเดินทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว และ (4) พาหนะที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมและชุมชนมีส่วนร่วมในการให้บริการ ($\bar{X}= 4.31$)

ตารางที่ 2-32 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของปัจจัยสำคัญในการดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาเยือน
ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง (ด้านการคมนาคมเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว)

(n=590)

ด้านการคมนาคมเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว	$\bar{x}$	S.D	ระดับ
1. เส้นทาง/ถนนเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยวมีสภาพดีและปลอดภัย	4.47	0.64	สำคัญมากที่สุด
2. ความสะดวกและรวดเร็วในการเดินทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว	4.31	0.72	สำคัญมากที่สุด
3. ป้ายบอกเส้นทางนำเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยวตามแยกสำคัญ/ เส้นทางหลัก	4.46	0.65	สำคัญมากที่สุด
4. การเดินทางเชื่อมโยงไปยังแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ในบริเวณ เดียวกันมีความสะดวก	4.26	0.70	สำคัญมาก
5. การบริการขนส่งสาธารณะที่สะดวกสบาย เพียงพอปลอดภัย และค่าบริการเป็นธรรม	4.29	0.72	สำคัญมาก
6. พาหนะที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมและชุมชนมีส่วนร่วมใน การให้บริการ	4.31	0.71	สำคัญมากที่สุด

● ด้านการยอมรับของคนในท้องถิ่น

จากตารางที่ 2-33 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามให้ความสำคัญกับปัจจัยทุกปัจจัยขององค์ประกอบด้านการยอมรับของคนในท้องถิ่นในระดับ “สำคัญมากที่สุด เมื่อเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่า (1) ผู้ให้บริการนักท่องเที่ยวมีทัศนคติ ท่าที และอัธยาศัยไมตรีต่อนักท่องเที่ยว ($\bar{x}$ =4.46) (2) ภาพลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวโดยรวมในสายตาของนักท่องเที่ยวเอง ($\bar{x}$ =4.44) และ (3) คนในชุมชนมีทัศนคติ ท่าที และอัธยาศัยไมตรีต่อนักท่องเที่ยว ($\bar{x}$ =4.42)

ตารางที่ 2-33 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของปัจจัยสำคัญในการดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาเยือน
ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง (ด้านการยอมรับของคนในท้องถิ่น)

(n=590)

ด้านการยอมรับของคนในท้องถิ่น	$\bar{x}$	S.D	ระดับ
1. คนในชุมชนมีทัศนคติ ท่าที และอัธยาศัยไมตรีต่อนักท่องเที่ยว	4.42	0.65	สำคัญมากที่สุด
2. ผู้ให้บริการนักท่องเที่ยวมีทัศนคติ ท่าที และอัธยาศัยไมตรี ต่อนักท่องเที่ยว	4.46	0.64	สำคัญมากที่สุด
3. ภาพลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวโดยรวมในสายตาของ นักท่องเที่ยวเอง	4.44	0.64	สำคัญมากที่สุด

4.2 ผลการวิจัยเชิงคุณภาพ

ผลการลงพื้นที่สังเกตการณ์เกี่ยวกับการพัฒนาต้นแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง

1. การลงพื้นที่สังเกตการณ์เพื่อวางแผนการเก็บข้อมูล

การลงพื้นที่สังเกตการณ์ในครั้งนี้เป็นการสำรวจพื้นที่ศึกษาในภาพรวมเพื่อวางแผนรวบรวมข้อมูล ทั้งใช้เชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ซึ่งดำเนินการในช่วงสองเดือนแรกของการศึกษาวิจัย (เดือนเมษายน-พฤษภาคม 2558) มีผลการศึกษาดังนี้

• ขอบเขตและองค์ประกอบของพื้นที่ศึกษา

พื้นที่ป่าสงวนป่าวังน้ำเขียวตั้งอยู่ที่อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา ครอบคลุมพื้นที่ 3 ตำบล ได้แก่ ตำบลอุดมทรัพย์ ตำบลวังน้ำเขียว และตำบลวังหมี มีพื้นที่ขนาด 78,350 ไร่ ติดต่อกับพื้นที่อุทยานแห่งชาติทับลานอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ และพื้นที่สงวนชีวมณฑลในเขตสถานที่วิจัยสิ่งแวดล้อมสะแกกราช โดยมีเส้นทางหลวงหมายเลข 304 (นครราชสีมา-กบินทร์บุรี) เป็นเส้นทางหลักในการเข้าถึง นอกจากนี้ยังเป็นพื้นที่ราบกันดีว่า พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวงได้รับผลกระทบจากการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างหนัก กล่าวคือ มีการบุกรุกที่ดินในเขตป่าสงวนเพื่อจัดสร้างที่พักสำหรับการท่องเที่ยวและที่อยู่อาศัยรวมแล้วไม่น้อยกว่า 500 แห่ง รวมถึงเกษตรกรที่บุกรุกแผ้วถางป่าเพื่อทำการเกษตรโดยไม่ได้รับอนุญาตจากทางราชการ ส่งผลให้เกิดการฟ้องร้องดำเนินคดีและการไถ่ถอนสิ่งปลูกสร้างออกจากพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติวังน้ำเขียวเมื่อไม่นานมานี้เอง

จากการสำรวจพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง จังหวัดนครราชสีมา และพื้นที่ข้างเคียง ในภาพรวม พบว่า มีองค์ประกอบของพื้นที่ที่สามารถจัดการท่องเที่ยวในรูปแบบต่างๆ ได้ ดังนี้

1) **สถานีฝึกนิสิตวนศาสตร์วังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา** กรมป่าไม้ได้อนุญาตให้คณะวนศาสตร์ใช้พื้นที่แห่งนี้เป็นสถานที่ฝึกงานของนิสิตคณะวนศาสตร์ภายในบริเวณพื้นที่สถานีฝึกนิสิตวนศาสตร์วังน้ำเขียวนั้นมีสิ่งอำนวยความสะดวกและสาธารณูปโภค ได้แก่ หอพักนิสิต บ้านพักอาจารย์ เรือนเพาะชำระบบประปาภูเขาระบบไฟฟ้าทางเดินศึกษาธรรมชาติทำให้สถานีฝึกนิสิตแห่งนี้มีความพร้อมที่จะใช้ในการจัดการเรียนเกี่ยวกับป่าไม้และระบบนิเวศ และสามารถพัฒนาจัดกิจกรรมค่ายสิ่งแวดล้อมศึกษา รวมทั้งพัฒนาเป็นศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ศูนย์เรียนรู้ชุมชน ทั้งนี้ จะใช้สถานีฝึกนิสิตวนศาสตร์วังน้ำเขียวเป็นแกนกลางของพื้นที่ศึกษา

2) **หน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติที่ 4 (เขามะค่า) อุทยานแห่งชาติทับลาน** มีจุดเด่นที่สภาพความเป็นธรรมชาติ จุดชมวิวที่สามารถมองเห็นภูมิทัศน์ที่หลากหลาย เส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติสำหรับนักท่องเที่ยวที่ชื่นชอบการผจญภัย นอกจากนี้ยังเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจของนักปั่นจักรยาน รวมทั้งนักท่องเที่ยวที่นิยมการพักผ่อนในบรรยากาศที่เงียบสงบ

3) **พื้นที่สวนป่าปึกธงชัย แปลงวังน้ำเขียว องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้** เป็นพื้นที่ในความดูแลขององค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ (ออป.) ซึ่งแต่เดิมเป็นส่วนหนึ่งของป่าสงวนแห่งชาติวังน้ำเขียว

สามารถใช้เป็นจุดสื่อความหมายถึงการปลูกสร้างสวนป่าเศรษฐกิจโดยราษฎรมีส่วนร่วม รวมทั้งพัฒนาลานกางเต็นท์แบบ unit camp

4) **สถานีวิจัยและพัฒนากาแฟ** สำนักวิจัยและพัฒนาการป่าไม้ กรมป่าไม้ มีจุดเด่นที่การนำเสนอการฟื้นฟูสภาพป่าที่ถูกบุกรุกโดยวนวัฒนวิธี รวมถึงสภาพป่าดั้งเดิมที่เป็นป่าดิบแล้งและป่าเต็งรังที่มีความสมบูรณ์

จะเห็นได้ว่า ลักษณะของพื้นที่ในภาพรวมนั้น นอกเหนือจากความอุดมสมบูรณ์และความสวยงามตามธรรมชาติซึ่งถูกใช้ประโยชน์ทางในด้านการท่องเที่ยวเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจแล้ว ยังมีลักษณะเป็นแหล่งท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้และผจญภัย โดยเฉพาะการเรียนรู้เกี่ยวกับระบบนิเวศและการจัดการป่าไม้รูปแบบต่างๆ ซึ่งสามารถเชื่อมโยงกับชุมชนที่ตั้งอยู่ในบริเวณโดยรอบภายใต้กระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวในเขตพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ

- **หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ศึกษา**

จากการสำรวจพื้นที่ศึกษา พบว่า มีหน่วยงานที่ดูแลรับผิดชอบพื้นที่ศึกษาและมีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับการให้ข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ ดังนี้

- 1) สถานีฝักนิสิตวนศาสตร์วังน้ำเขียว คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- 2) อุทยานแห่งชาติทับลาน
- 3) สำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ 8 (นครราชสีมา)
- 4) องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้
- 5) สถานีวิจัยและพัฒนากาแฟ สำนักวิจัยและพัฒนาการป่าไม้ กรมป่าไม้

นอกจากนี้ ยังมีหน่วยงานภาครัฐและเอกชนอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษา รวมถึงการเชื่อมโยงกับภาคประชาชนเพื่อสร้างกลไกการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ดังนี้

- 1) องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบลวังน้ำเขียว องค์การบริหารส่วนตำบลอุดมทรัพย์ และองค์การบริหารส่วนตำบลวังหมี
- 2) สำนักงานท่องเที่ยวและกีฬา จังหวัดนครราชสีมา
- 3) การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานนครราชสีมา
- 4) สมาคมธุรกิจท่องเที่ยวจังหวัดนครราชสีมา

ทั้งนี้ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ที่ศึกษาจะใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยกลุ่มตัวอย่างจะเป็นผู้แทนหน่วยงานนั้นๆ หน่วยงานละ 2 คน ซึ่งจะนัดหมายสัมภาษณ์ในภายหลังต่อไป

ส่วนการรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณโดยใช้แบบสอบถามนั้น คณะผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่แจกแบบสอบถาม 2 แห่ง ได้แก่ จุดแวะพักนักท่องเที่ยวและแหล่งท่องเที่ยวสำคัญในเขตอำเภอด่านช้าง จังหวัดนครราชสีมา และอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งทั้งสองจุดเป็นบริเวณที่มีกลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยวชาวไทยรวมตัวอยู่เป็นจำนวนมาก

2. การลงพื้นที่สังเกตการณ์เพื่อรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ

การลงพื้นที่สังเกตการณ์เพื่อรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพในขั้นตอนนี้ใช้แบบสังเกตเป็นเครื่องมือ โดยผู้วิจัยได้สำรวจพื้นที่ศึกษาตามที่ได้สำรวจไว้ในเบื้องต้นก่อนหน้านี้ รวมทั้งสิ้น 3 ครั้ง มีผลการศึกษาดังนี้

- **ลักษณะของพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง**

เป็นที่ทราบกันดีอยู่แล้วว่า พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวงตั้งอยู่ในอำเภอน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา ใกล้เคียงพื้นที่อุทยานแห่งชาติทับลาน อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ และป่าสงวนแห่งชาติป่าเขาภูหลวง มีถนนหลวงหมายเลข 304 เป็นเส้นทางคมนาคมหลักในการเข้าถึงพื้นที่และมีถนนสายรองเชื่อมไปยังแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ รวมถึงเส้นทางเชื่อมระหว่างแหล่งท่องเที่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวซึ่งเป็นเส้นทางสัญจรปกติของคนในชุมชนโดยรอบ ลักษณะพื้นที่โดยรวมแบ่งออกเป็น 2 ส่วนอย่างเห็นได้ชัด คือ (1) พื้นที่ ป่าไม้ ซึ่งมีความสมบูรณ์ของระบบนิเวศสูง มีความหลากหลายทางชีวภาพ เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า ถูกล้อมรอบด้วยภูเขา พื้นที่เป็นลอนลาดสวยงาม และมีสภาพอากาศเย็นสบายเหมาะแก่การพักผ่อนหย่อนใจ และ (2) พื้นที่การเกษตร ที่อยู่อาศัย ถนนหนทาง และสิ่งปลูกสร้างต่างๆ ซึ่งเป็นการใช้ที่ดินเพื่อประโยชน์ของคนในชุมชนโดยรอบพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ

- **ฐานทรัพยากรการท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้**

1) **ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ** ประกอบด้วย (1) ระบบนิเวศป่าไม้ ซึ่งอยู่ภายใต้การจัดการในลักษณะป่าสงวนแห่งชาติ (2) สภาพภูมิอากาศที่เย็นสบายตลอดปี ฝนตกชุก และมีหมอกหนาแน่น

2) **ความเชื่อมโยงกับชุมชนในพื้นที่ในแง่วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิต** ถือได้ว่าพื้นที่ป่าไม้มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของคนในชุมชนอย่างมาก โดยเฉพาะในด้านเศรษฐกิจและสังคม คนในชุมชนส่วนหนึ่งเป็นบุคลากรผู้ให้บริการในธุรกิจบริการท่องเที่ยวของอำเภอน้ำเขียว มีรายได้เลี้ยงครอบครัวในช่วงฤดูกาลการท่องเที่ยวประมาณ 5 – 6 เดือน อีกส่วนหนึ่งยังคงประกอบอาชีพเกษตรกรรมและขายผลผลิตทางการเกษตรให้กับธุรกิจบริการท่องเที่ยวและนักท่องเที่ยว ทั้งนี้ เกษตรบางส่วนยังคงทำไร่เลื่อนลอยด้วยการบุกรุกพื้นที่ป่าเพื่อปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ มันสำปะหลัง และอ้อยอยู่เป็นจำนวนมาก ส่วนในด้านวัฒนธรรมประเพณีในท้องถิ่นนั้น ยังไม่มีความโดดเด่นหรือเอกลักษณ์เท่าที่ควร เนื่องจากเป็นชุมชนที่เกิดจากการอพยพของคนจากหลายหลายพื้นที่และเพิ่งตั้งชุมชนได้ไม่นานนัก จะสังเกตเห็นว่า งานเทศกาลที่เกิดขึ้นในพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นงานเทศกาลหรืองานกิจกรรมที่สร้างสรรค์ขึ้นใหม่และมีวัตถุประสงค์ในการสร้างแรงดึงดูดการท่องเที่ยวของอำเภอน้ำเขียวเป็นสำคัญ

- **การพัฒนาการท่องเที่ยวและลักษณะการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวงที่ปรากฏในปัจจุบัน**

1) **สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว**

สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง คือ ระบบนิเวศป่าไม้ที่มีความอุดมสมบูรณ์และมีความหลากหลายทางชีวภาพ อากาศดี และเย็นสบายตลอดทั้งปี

เหมาะสำหรับการพักผ่อนหย่อนใจและเที่ยวชมความงามของธรรมชาติ พื้นที่ส่วนใหญ่อยู่ในความดูแลของกรมป่าไม้และกรมอุทยาน วนสัตว์ป่า และสัตว์ป่า ซึ่งใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการจัดการพื้นที่ป่าไม้ในลักษณะของการปลูกจิตสำนึกอนุรักษ์ธรรมชาติ มีบริการสำหรับนักท่องเที่ยวรูปแบบต่างๆ ด้วยอัตราค่าบริการที่ไม่สูงมากนัก

2) ที่พักในแหล่งท่องเที่ยว

ที่พักในแหล่งท่องเที่ยวแบ่งออกเป็นสองส่วนหลัก ได้แก่ ที่พักในความดูแลของหน่วยงานภาครัฐ ซึ่งมีบริการพื้นฐานครบถ้วน แต่มีจำนวนจำกัด เหมาะสำหรับการเข้าพักแบบหมู่คณะ เช่น การประชุมสัมมนานอกสถานที่ของหน่วยงาน การศึกษาดูงาน การเข้าค่ายเยาวชน เป็นต้น ที่พักบางส่วนขาดทรูตโทรมและอยู่ในระหว่างการปรับปรุงซ่อมแซม ที่พักอีกส่วนหนึ่งเป็นของภาคเอกชนซึ่งอยู่ในบริเวณใกล้เคียงเขตป่าสงวนแห่งชาติ ที่พักประเภทนี้มีเป็นจำนวนมากตามเส้นทางท่องเที่ยวหลัก มีบริการให้เลือกหลากหลายระดับตามกำลังซื้อของนักท่องเที่ยว และสามารถสืบค้นข้อมูลได้สะดวกจากเครือข่ายอินเทอร์เน็ต อย่างไรก็ตาม ที่พักประเภทนี้บางส่วนตั้งอยู่ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติหรือพื้นที่ สปก. ซึ่งอยู่ในระหว่างดำเนินคดีตามกฎหมาย

3) สิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว

สิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยวมีอยู่อย่างครบถ้วน แต่ยังขาดการบำรุงรักษาให้อยู่ในสภาพพร้อมให้บริการนักท่องเที่ยว เช่น ห้องน้ำ ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ถึงขยะ ไฟฟ้าส่องสว่างเวลากลางคืน เป็นต้น สิ่งอำนวยความสะดวกส่วนใหญ่อยู่ในความดูแลของหน่วยงานภาครัฐ โดยเฉพาะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น บางส่วนอยู่ในความดูแลของหน่วยงานภาคเอกชนและมีสภาพที่พร้อมให้บริการมากกว่าของหน่วยงานภาครัฐ เช่น ร้านจำหน่ายอาหารและเครื่องดื่ม ร้านสะดวกซื้อ ตู้กดเงินสด เป็นต้น นอกจากนี้ป้ายบอกทางตามเส้นทางท่องเที่ยวหลักถือว่าครบถ้วนและชัดเจนดี สามารถนำพานักท่องเที่ยวไปถึงที่หมายได้อย่างแม่นยำ แต่ยังขาดการจัดระบบระเบียบให้มีความสวยงามและสะท้อนเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวที่ชัดเจน

4) การคมนาคมเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว

การคมนาคมเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวในปัจจุบันมีความสะดวกสบายเนื่องจากมีถนนหนทางทั้งถนนสายหลัก ถนนสายรอง และถนนที่เชื่อมโยงระหว่างแหล่งท่องเที่ยวมากขึ้น อีกทั้งได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องโดยกระทรวงคมนาคมและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แต่สิ่งที่ขาดสำหรับเส้นทางคมนาคม โดยเฉพาะการเดินทางในเวลากลางคืน คือ ระบบไฟฟ้าส่องสว่าง ทำให้รถยนต์ที่สัญจรไปมาต้องใช้ความระมัดระวังเป็นอย่างมาก รวมถึงคุณภาพของพื้นผิวถนนสายรองและถนนที่เชื่อมโยงระหว่างแหล่งท่องเที่ยว

5) กิจกรรมการท่องเที่ยว

กิจกรรมการท่องเที่ยวส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นการพักผ่อนหย่อนใจในแหล่งธรรมชาติ เน้นความเพลิดเพลินจากการเที่ยวทิวทัศน์อันสวยงามตามธรรมชาติ มีการสอดแทรกกิจกรรมเชิงการเรียนรู้บ้าง ขึ้นอยู่กับลักษณะของนักท่องเที่ยว เช่น การศึกษาธรรมชาติ การเรียนรู้วิถีเกษตรจากสวนเกษตรและ

ฟาร์มในบริเวณอำเภอรังน้ำเขียว เป็นต้น แต่ยังถือได้ว่ามีกิจกรรมการท่องเที่ยวค่อนข้างน้อย แม้ว่าในระยะหลังจะมีแหล่งท่องเที่ยวเกิดขึ้นใหม่เป็นจำนวนมากก็ตาม ทั้งนี้ กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงการเรียนรู้ที่จัดขึ้นในแหล่งธรรมชาติที่มีชื่อเสียงมากที่สุด คือ สถานีวิจัยสิ่งแวดล้อมสะแกราช กรมป่าไม้ ส่วนสถานีฝักนิสิตวนศาสตร์วังน้ำเขียวถือได้ว่ามีศักยภาพในเชิงพื้นที่ แต่ยังไม่ได้จัดให้มีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ชัดเจน ยังคงเน้นภารกิจด้านการสอนและวิจัยเป็นหลัก

6) การยอมรับ

คนในชุมชนโดยรอบยอมรับการท่องเที่ยวเนื่องจากมีพัฒนามาอย่างยาวนานและเกี่ยวพันกับวิถีชีวิตของคนในชุมชนเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะการประกอบอาชีพเป็นบุคลากรในธุรกิจบริการท่องเที่ยว การผลิตพืชผลและสินค้าพื้นเมืองเพื่อจัดจำหน่ายแก่นักท่องเที่ยว รวมถึงสร้างผลผลิตทางการเกษตรป้อนเข้าสู่ธุรกิจท่องเที่ยว หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับชุมชนโดยตรงมี 2 ส่วนด้วยกัน คือ กรมป่าไม้ ทำหน้าที่สร้างมวลชนสัมพันธ์ในลักษณะการสร้างแนวร่วมการอนุรักษ์ป่าไม้ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทำหน้าที่บริหารจัดการชุมชนในท้องถิ่นให้มีสภาพความเป็นอยู่ที่ดี รวมถึงจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวในลักษณะต่างๆ อย่างมีส่วนร่วม ทั้งนี้ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นถือว่ามีส่วนสำคัญในการเข้าถึงคนในชุมชนได้เป็นอย่างดี

● บทบาทของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่และผลสัมฤทธิ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน

จากลักษณะการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวตามองค์ประกอบข้างต้น สามารถจำแนกบทบาทของหน่วยงานได้ 3 ลักษณะ ดังนี้

1) หน่วยงานที่เป็นเจ้าของทรัพยากรและจัดการท่องเที่ยวเป็นส่วนเสริมพันธกิจหลัก ได้แก่ สถานีฝักนิสิตวนศาสตร์วังน้ำเขียว คณะวนศาสตร์ อุทยานแห่งชาติทับลาน สำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ 8 นครราชสีมา องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้

2) หน่วยงานที่วางแผนและพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยวโดยตรง ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบลอุดมทรัพย์ องค์การบริหารส่วนตำบลวังน้ำเขียว องค์การบริหารส่วนตำบลวังหมี สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดนครราชสีมา

3) หน่วยงานที่ส่งเสริมตลาดการท่องเที่ยว ได้แก่ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานนครราชสีมา สมาคมธุรกิจการท่องเที่ยวจังหวัดนครราชสีมา

โดยบทบาทของหน่วยงานส่วนใหญ่มีความเชื่อมโยงกับภาคประชาสังคมหรือชุมชนในท้องถิ่นผ่านองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นหลัก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หน่วยงานที่เป็นเจ้าของทรัพยากรจะมีบทบาทในการสร้างมวลชนสัมพันธ์เพื่อกระตุ้นจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติเป็นอย่างมาก

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลความคิดเห็นและความต้องการของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต่อการพัฒนาต้นแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง

จากผลการรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพอันได้แก่ ข้อมูลจากการลงพื้นที่สังเกตการณ์ การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้แทนหน่วยงานผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ศึกษา การรับฟังความคิดเห็นและความต้องการของผู้แทนครัวเรือนที่ตั้งอยู่โดยรอบพื้นที่ศึกษา รวมถึงการนำเสนอแนวทางการพัฒนาต้นแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง (ดูรายละเอียดในภาคผนวก 2-2) เมื่อนำมาวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) แล้ว สามารถสรุปผลการวิเคราะห์ได้ 5 ประเด็นที่สำคัญ ดังนี้

- สภาพและสถานการณ์ปัจจุบันของการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง
- ความคิดเห็นของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาต้นแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง
- ความต้องการของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาต้นแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง
- ปัญหาหรือสิ่งที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องรู้สึกกังวลหรือเป็นข้อควรพิจารณาในการพัฒนาการท่องเที่ยว
- แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวงที่เหมาะสม

1. สภาพและสถานการณ์ปัจจุบันของการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง

● พัฒนาการการท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง จังหวัดนครราชสีมา

การศึกษาพัฒนาการท่องเที่ยวจะช่วยให้ทราบภูมิหลังและทิศทางการพัฒนาการท่องเที่ยวของพื้นที่ศึกษาในอนาคต จากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้แทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งระดับผู้บริหารและระดับผู้ปฏิบัติการนั้น สามารถแบ่งพัฒนาการการท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวงออกเป็น 3 ระยะดังนี้

1) ระยะแรก : ปี พ.ศ. 2530 - 2539

พัฒนาการในระยะแรกเริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2530 จากการที่มีกลุ่มบุคคลจากกรุงเทพมหานคร ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้เกษียณอายุราชการและนักธุรกิจได้มาพบเห็นและสัมผัสอากาศที่เย็นสบายในพื้นที่อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา จึงขอซื้อที่ดินจากราษฎรที่อพยพมาจากหลายจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเพื่อทำการเกษตร ก่อนหน้านั้น เกษตรกรนี้ได้เข้ามาจับจองพื้นที่ดินว่างเปล่าซึ่งเป็นป่าเสื่อมโทรม โดยการเผาตอไม้แล้วปรับพื้นที่ลาดชันเพื่อปลูกพืชไร่ ได้แก่ ข้าวโพด มันสำปะหลัง และอ้อยทดแทน ต่อมา เมื่อสภาพพื้นดินเสื่อมโทรมจนทำให้ผลผลิตตกต่ำและไม่คุ้มค่ากับการลงทุน เกษตรกรจึงเริ่มขายที่ดินให้กับนายทุนและโยกย้ายไปหาพื้นที่ทำกินแห่งใหม่ กลุ่มนายทุนได้สร้างบ้านพักตากอากาศขึ้นก่อน

แล้วค่อยๆ ขยายไปสู่การลงทุนสร้างที่พักประเภทรีสอร์ทเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวในเวลาต่อมา ข้อสังเกตที่สำคัญ คือ เกษตรกรที่อพยพเข้ามาในพื้นที่และทำการเกษตรด้วยการปลูกพืชไร่ คือ ข้าวโพด มันสำปะหลัง และอ้อยนั้นเป็นมูลเหตุสำคัญที่ก่อให้เกิดการบุกรุกทำลายป่าไม้ด้วยการทำไร่เลื่อนลอย เมื่อประสบปัญหาขาดทุนจึงมีการขายที่ดินให้กับนายทุนอย่างต่อเนื่องทั้งที่ไม่มีเอกสารสิทธิ์ โดยพื้นที่เหล่านี้เป็นพื้นที่ป่าสงวนอุทยานแห่งชาติ รวมถึงพื้นที่ที่รัฐนำมาจัดสรรให้ในรูปของการปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตร หรือ สปก. ซึ่งมีข้อกำหนดกำหนดไว้อย่างชัดเจนว่า ไม่สามารถจัดสร้างที่พักหรือรีสอร์ทเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวได้ จะเห็นได้ว่า การใช้พื้นที่ในช่วงก่อนหน้านี้นี้ถึงช่วงปี พ.ศ. 2530 – 2539 มีวัตถุประสงค์เพื่อทำการเกษตรเป็นหลัก มีชาวบ้านบางส่วนอาศัยป่าไม้เพื่อหาของป่าชนิดต่างๆ ที่มีอยู่อย่างสมบูรณ์ แต่ทว่าพื้นที่บริเวณนี้ไม่เหมาะสำหรับการเกษตร ทำให้ผลผลิตตกต่ำ และกลายเป็นมูลเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดการขายที่ดินในเวลาต่อมา

2) ระยะที่สอง : ปี พ.ศ. 2540 - 2553

การท่องเที่ยวในพื้นที่อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา เริ่มก่อตัวชัดเจนขึ้นในลักษณะการท่องเที่ยวแบบมวลชน (mass tourism) ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 ภายหลังจากการประชุมคณะรัฐมนตรีสัญจรในสมัยรัฐบาลพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ (นายกรัฐมนตรีในขณะนั้น) ซึ่งจัดขึ้นที่อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา การประชุมคณะรัฐมนตรีในครั้งนั้นมีการกล่าวถึงการส่งเสริมการท่องเที่ยวในพื้นที่แห่งนี้เนื่องจากเล็งเห็นศักยภาพด้านการท่องเที่ยวที่มีความเหมาะสมในทุกด้านไม่ว่าจะเป็นภูมิประเทศที่สวยงามและอากาศเย็นสบายตลอดปี ถึงกับมีการประกาศว่าจะเนรมิตให้วังน้ำเขียวเป็น “สวิสเซอร์แลนด์แห่งแดนอีสาน” ส่งผลให้เกิดกระแสนิยมการท่องเที่ยวในพื้นที่อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมาตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา กระแสนิยมดังกล่าวทำให้วังน้ำเขียวกลายเป็นพื้นที่ท่องเที่ยวเต็มรูปแบบ มีการลงทุนในธุรกิจต่างๆ เพื่อรองรับกิจกรรมการท่องเที่ยว อาทิ ที่พัก ร้านอาหาร ซึ่งส่วนใหญ่ตั้งอยู่ในพื้นที่ที่เปลี่ยนกรรมสิทธิ์มาจากเกษตรกรและทับซ้อนกับพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ อุทยานแห่งชาติ และที่ดิน สปก. จึงไม่มีเอกสารสิทธิ์ไม่ว่าจะเป็นโฉนด หรือ นส. 3 แต่อย่างใด และถือเป็นการครอบครองที่ดินอย่างผิดกฎหมายทั้งนายทุนที่เข้ามาซื้อที่ดินต่อจากเกษตรกรเพื่อลงทุนในธุรกิจบริการท่องเที่ยว และเกษตรกรที่หันมาสร้างรีสอร์ทเพิ่มเติมในภายหลัง โดยพื้นที่ที่มีการกระจุกตัวของธุรกิจที่พักและรีสอร์ทมากที่สุด ได้แก่ ตำบลไทยสามัคคี รองลงมา คือ ตำบลวังน้ำเขียว ตำบลวังหมี ตำบลละเือง และตำบลอุดมทรัพย์ ตามลำดับ อย่างไรก็ตาม ผลลัพธ์จากการประกาศเจตนารมณ์ส่งเสริมการท่องเที่ยวในพื้นที่วังน้ำเขียวของรัฐบาลในขณะนั้นได้ก่อให้เกิดการตื่นตัวในหลายด้าน โดยเฉพาะการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมและทรัพยากรป่าไม้ เช่น การห้ามล่าสัตว์ การปลูกป่า เป็นต้น โดยอาศัยความร่วมมือของหน่วยงานภาครัฐและภาคประชาชน มีนักวิชาการเข้ามาสำรวจพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์อย่างต่อเนื่อง รวมถึงได้รับความร่วมมือจากองค์กรระหว่างประเทศ อาทิ องค์กรความร่วมมือระหว่างประเทศแห่งญี่ปุ่น (Japan International Cooperation Agency - JICA) ส่วนภาคเอกชนที่ลงทุนทำธุรกิจท่องเที่ยวได้ร่วมมือในลักษณะของการปลูกไม้ยืนต้นและไม้ดอกไม้ประดับต่างๆ เพื่อเสริมบรรยากาศความร่มรื่นในสถานประกอบการ ทำให้ความอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติที่เคยหายไปจากพื้นที่ป่าวังน้ำเขียวจากการให้สัมปทานป่าไม้และการทำไร่เลื่อนลอยอย่างหนักของเกษตรกรกลับคืนมาเป็นบางส่วน

นอกเหนือจากการส่งเสริมการท่องเที่ยวในพื้นที่วังน้ำเขียวแล้ว คณะรัฐมนตรียังมีมติให้เร่งให้เร่งพิสูจน์การครอบครองเพื่อดำเนินการรับรองสิทธิทำกิน โดยมอบหมายให้กรมป่าไม้ดำเนินการเพิกถอนพื้นที่ป่าอนุรักษ์หรือผ่อนผันการใช้ประโยชน์ด้วยการให้รับรองสิทธิพิเศษ อีกทั้งมีการเร่งรัดให้สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท (รพช.) ตัดถนนลาดยางสาย 2028 จากบ้านศาลเจ้าพ่อ อำเภอวังน้ำเขียวถึงบ้านหนองคู้ยอำเภอปากช่อง เป็นระยะทาง 25.5 กิโลเมตร พร้อมกับเปิดช่องให้มีการพัฒนาสาธารณูปโภคต่างๆ มากมายในพื้นที่ขณะเดียวกัน คณะกรรมการการปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตรได้มีการออกเอกสารสิทธิ สปก.4-01 และพื้นที่ที่ต้องเสียภาษีบำรุงท้องที่ (ภบท.5) ทำให้พื้นที่อำเภอวังน้ำเขียวเป็นที่ต้องการนายทุนมากขึ้น พื้นที่เกษตรกรรมของชาวบ้านหลายแห่งมีการประกาศซื้อขายหรือให้เช่ากันอย่างคึกคัก ปัญหาข้อพิพาทเรื่องที่ดินของชาวบ้านกับกรมป่าไม้และกรมอุทยาน สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ถูกมองข้ามไปช่วงระยะเวลาหนึ่งที่ดินจากเกษตรกรที่ได้รับการจัดสรรที่ดินทำกินถูกเปลี่ยนมือสู่นายทุนในราคาถูก มีธุรกิจที่พักและสิ่งดึงดูดใจเกิดขึ้นใหม่เป็นจำนวนมากทั้งในรูปของโรงแรมขนาดใหญ่ รีสอร์ท สวนเกษตร สถานปฏิบัติธรรม ร้านอาหาร ซึ่งเจ้าของธุรกิจเป็นทั้งนักการเมืองระดับท้องถิ่นและระดับชาติ นักธุรกิจจากกรุงเทพฯ และข้าราชการ ซึ่งเข้ามากว้านซื้อที่ดินโดยไม่สนใจเอกสารสิทธิ

ผลจากการส่งเสริมและพัฒนากการท่องเที่ยวขนาดใหญ่ในพื้นที่วังน้ำเขียวนั้น นอกจากผลกระทบในเชิงกายภาพและสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากการใช้ที่ดินที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมแล้ว ยังผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นด้วย โดยผู้คนเริ่มเปลี่ยนจากอาชีพเกษตรกรไปสู่การเป็นบุคลากรผู้ให้บริการในธุรกิจท่องเที่ยวรองรับการเติบโตของการท่องเที่ยวอย่างก้าวกระโดด รวมถึงมีการผลิตสินค้าทางเกษตรและสินค้าพื้นเมืองประเภทต่างๆ เพื่อเป็นปัจจัยการผลิตให้กับธุรกิจท่องเที่ยวและจัดจำหน่ายยังนักท่องเที่ยวในลักษณะของฝากหรือสินค้าที่ระลึกด้วย ในมุมมองทางเศรษฐกิจจึงถือว่าการท่องเที่ยวในพื้นที่วังน้ำเขียวช่วยยกฐานะทางเศรษฐกิจและสร้างคุณภาพชีวิตให้กับผู้คนในพื้นที่ได้อย่างมาก แม้ว่าจะมีปัญหาเรื่องการครอบครองที่ดินอย่างผิดกฎหมายชุกช่อนอยู่ก็ตาม

3) ระยะปัจจุบัน : ปี พ.ศ. 2554 – ปัจจุบัน (พ.ศ. 2558)

ดังกล่าวไว้ข้างต้นว่า การเปลี่ยนกรรมสิทธิ์ของที่ดินจากการเกษตรกรไปสู่นายทุน โดยที่นายทุนเองก็ได้กว้านซื้อที่ดินจากเกษตรกรโดยไม่สนใจเอกสารสิทธินั้นเป็นมูลเหตุให้เกิดปัญหาการบุกรุกที่ดินของป่าสงวนแห่งชาติ อุทยานแห่งชาติ และที่ดิน สปก. จนกระทั่งปี พ.ศ. 2554 กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยกรมอุทยาน สัตว์ป่า และพันธุ์พืช กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ โดยกรมป่าไม้และสำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตรได้ร่วมกันเข้าปฏิบัติการจับกุมและกวาดล้างผู้บุกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ อุทยานแห่งชาติ และที่ดิน สปก. ในอำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมาจนกระทั่งเกิดเป็นกระแสข่าวครึกโครมและมีข่าววิพากษ์วิจารณ์จากสื่อมวลชนอย่างต่อเนื่อง ผลจากการเข้าจับกุมในครั้งนั้นพบว่า มีธุรกิจท่องเที่ยวประเภทต่างๆ บุกรุกพื้นที่ป่าและที่ดิน สปก. มากกว่า 6,000 ไร่ มีการจัดกลุ่มความผิดเพื่อดำเนินคดีตามกฎหมายซึ่งมีโทษหนักเบาแตกต่างกันตามความผิด โดยผู้ที่ไม่ใช่เกษตรกรและใช้ที่ดินผิดวัตถุประสงค์จะต้องรื้อถอนสิ่งปลูกสร้างออกจากพื้นที่ภายใน 30 วัน ในเบื้องต้น พบว่า มีผู้ถือครองที่ดินและ

ใช้ที่ดินผิวดัตถุประสงค์เป็นจำนวนกว่า 120 ราย และส่วนใหญ่มีที่ตั้งอยู่ในตำบลวังน้ำเขียว ตำบลอุดมทรัพย์ ตำบลวังหมี และตำบลไทยสามัคคี

ผลกระทบที่เกิดขึ้นภายหลังจากการจับกุมและกวาดล้างผู้บุกรุกพื้นที่ป่าเมื่อปี พ.ศ. 2554 ส่งผลโดยตรงต่อการดำเนินธุรกิจท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก กล่าวคือ เมื่อไม่สามารถเปิดดำเนินธุรกิจ และต้องรื้อถอนสิ่งปลูกสร้างออกจากพื้นที่ย่อมส่งต่อการจ้างงานของคนในท้องถิ่นทันที นักท่องเที่ยวเริ่มลดลงอย่างเห็นได้ชัด โดยเฉพาะหน่วยงานของรัฐและเอกชนที่นิยมจัดประชุมสัมมนานอกสถานที่เริ่มหันไปหาจุดหมายปลายทางอื่นๆ เนื่องจากเกรงว่าจะเข้าข่ายกระทำผิดจากการให้บริการธุรกิจที่พักที่อยู่ในระหว่างการดำเนินคดีตามกฎหมาย ปรากฏการณ์ดังกล่าวได้ก่อให้เกิดผลกระทบทางเศรษฐกิจของท้องถิ่น สินค้าพื้นเมือง และผลผลิตทางการเกษตรไม่สามารถขายได้ สร้างความไม่พอใจให้กับผู้ประกอบการและชาวบ้านจนกระทั่งมีการรวมตัวกันเพื่อประท้วงและต่อสู้คดีในเวลาต่อมา ทั้งนี้ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ตั้งเป้าหมายว่าจะใช้กรณีของวังน้ำเขียวเป็นต้นแบบในการระดมปัญหาลักษณะเดียวกันนี้ภายในระยะเวลา 2 ปี แต่จนกระทั่งบัดนี้ การดำเนินคดีตามกฎหมายกลับไม่คืบหน้าเท่าที่ควรและทำให้ธุรกิจท่องเที่ยวของวังน้ำเขียวเกิดความชะงักงันมาจนถึงปัจจุบัน

ในแง่ของภูมิหลังและพัฒนาการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับชุมชนโดยรอบพื้นที่ศึกษานั้น พบว่า ชุมชนโดยรอบพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวงเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวทั้งในฐานะผู้ที่ได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวโดยตรงและได้รับผลกระทบจากกิจกรรมการท่องเที่ยว ชุมชนโดยรอบพื้นที่ศึกษาขึ้นอยู่กับตำบลอุดมทรัพย์ อำเภอวังน้ำเขียว มีทั้งหมด 5 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่บ้านวังน้ำเขียว หมู่บ้านหนองโสมง หมู่บ้านซำเต่า หมู่บ้านซำพลู และหมู่บ้านห้วยน้ำเค็ม มีประชากรรวมทั้งสิ้น 3,596 คน จาก 1,167 ครัวเรือน โดยมีองค์การบริหารส่วนตำบลอุดมทรัพย์ทำหน้าที่เป็นแกนกลางในการประสานงานและพัฒนาชุมชนร่วมกับผู้นำชุมชนทั้งในระดับตำบลและระดับหมู่บ้าน หมู่บ้านส่วนใหญ่ที่เป็นชุมชนดั้งเดิมที่ตั้งรกรากมาไม่น้อยกว่า 50 ปี มีเพียงหมู่บ้านห้วยน้ำเค็มแห่งเดียวที่โยกย้ายมาจากพื้นที่อื่นเนื่องจากพื้นที่หมู่บ้านเดิมทับซ้อนกับเขตอุทยานแห่งชาติทับลาน หมู่บ้านทุกแห่งไม่มีเอกสารสิทธิ์การครอบครองที่ดินทั้งในส่วนที่อยู่อาศัยและที่ดินทำกินเนื่องจากเป็นพื้นที่ทับซ้อนกับเขตอุทยานแห่งชาติและป่าสงวนแห่งชาติ ซึ่งเกิดจากการประกาศแนวเขตทับซ้อนชุมชนที่มีมาแต่เดิมก่อนหน้านี้ ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก โดยเฉพาะการทำพืชไร่ ได้แก่ มันสำปะหลัง อ้อย ข้าวโพด ยูคาลิปตัส ซึ่งเป็นพืชไร่ที่ใช้น้ำน้อยและไม่ต้องพิถีพิถันมากนัก แต่ราคาจะผันแปรตามกลไกตลาด การทำการเกษตรเช่นนี้ต้องใช้ที่ดินขนาดใหญ่และพึ่งพาปัจจัยการผลิตที่ใช้เงินลงทุนสูง หากครัวเรือนใดไม่มีเงินลงทุนในปัจจัยการผลิตก็มักจะประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไปและการค้าขายของป่า ซึ่งการหาของป่าส่งขายพ่อค้าคนกลางหรือการขายด้วยตัวเองสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนอย่างมากและถือเป็นรายได้เสริมการประกอบอาชีพเกษตรกรรมและการรับจ้างทั่วไป ส่วนอาชีพทางด้านการบริการท่องเที่ยวถือว่ายังน้อยมาก เนื่องจากการท่องเที่ยวในพื้นที่ยังอยู่ในระยะเริ่มต้น อีกทั้งคนในวัยหนุ่มสาวส่วนใหญ่มักออกไปประกอบอาชีพรับจ้างในต่างถิ่น เช่น นิคมอุตสาหกรรมในจังหวัดระยอง เป็นต้น เมื่อพิจารณาเจาะลึกถึงความเชี่ยวชาญในแต่ละหมู่บ้านจะพบว่า หมู่บ้านวังน้ำเขียวเชี่ยวชาญในด้านการค้าขายเนื่องจากมีที่ตั้งอยู่ติดกับถนนใหญ่ เข้าถึงง่าย ผู้คนที่สัญจรไปมาสามารถแวะซื้อของฝากตาม

ร้านค้าริมทางได้โดยสะดวก หมู่บ้านหนองโสมง หมู่บ้านซับพลู และหมู่บ้านซับเต่าเชี่ยวชาญด้านการเกษตร และการหาของป่าเพื่อส่งขายอีกทอดเนื่องจากอยู่ใกล้พื้นที่ป่ามากที่สุด ส่วนหมู่บ้านห้วยน้ำเค็มจะเชี่ยวชาญทั้ง การค้าขาย การทำผลิตภัณฑ์ชุมชน (OTOP) รวมถึงการหาของป่าเพื่อขายโดยตรงยังลูกค้าเนื่องจากมีที่ตั้งเป็น แนวยาวอยู่ติดกับถนนใหญ่เช่นเดียวกับหมู่บ้านวังน้ำเขียว

สถานการณ์การท่องเที่ยวในพื้นที่หมู่บ้านทั้งห้าแห่งจัดว่าอยู่ในระยะเริ่มต้น คนในชุมชนเริ่ม สังเกตเห็นว่า มีกลุ่มนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาภายในหมู่บ้านเป็นระยะๆ โดยปั่นจักรยาน หรือขี่มอเตอร์ไซด์ หรือขับรถยนต์ส่วนบุคคลเข้ามาเป็นกลุ่มเพื่อที่จะเดินทางไปท่องเที่ยวยังแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ในบริเวณ ใกล้เคียง และใช้เส้นทางสัญจรเส้นทางเดียวกับคนในชุมชน ซึ่งป้ายบอกทางไม่ชัดเจนเท่าที่ควร คนในชุมชนจึง มีบทบาทในการบอกทางและให้คำแนะนำเกี่ยวแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่เท่าที่จะทำได้ บางหมู่บ้านมีรายได้จาก การขายสินค้าประเภทของป่าและผลผลิตทางการเกษตรให้กับนักท่องเที่ยวและผู้สัญจรไปมาบนถนนใหญ่ ในแง่ของการลงทุนเพื่อรองรับกิจกรรมการท่องเที่ยวนั้นยังไม่สามารถทำได้อย่างจริงจังเนื่องจากมีข้อจำกัดใน ด้านเอกสารสิทธิ์การถือครองที่ดิน ขาดเงินลงทุน และทักษะความรู้ในด้านการบริการการท่องเที่ยว อย่างไรก็ตาม ทุกหมู่บ้านมีระบบและกลไกการมีส่วนร่วมที่พร้อมรองรับการพัฒนาการท่องเที่ยวดังจะเห็นได้จากการจัด ประชุมหารือสมาชิกชุมชนอย่างต่อเนื่อง การเชื่อมโยงกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานภายนอก อย่างใกล้ชิด รวมถึงการรวมกลุ่มพัฒนาวิสาหกิจชุมชนหรือกองทุนเพื่อพัฒนาชุมชน

● ศักยภาพและความโดดเด่นของป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวงในฐานะ แหล่งท่องเที่ยว

ศักยภาพและความโดดเด่นของป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวงในฐานะ แหล่งท่องเที่ยวมี 3 ด้านที่สำคัญ ดังนี้

1) ศักยภาพในด้านลักษณะทางภูมิศาสตร์

ลักษณะทางภูมิศาสตร์ประกอบด้วยภูมิประเทศและภูมิอากาศเป็นสำคัญ พื้นที่ ป่าวังน้ำเขียวมีสภาพภูมิประเทศล้อมรอบด้วยภูเขาสูงเกือบทุกด้าน มีลักษณะเป็นเนินเขาน้อยใหญ่ สลับกับ พื้นที่ลาดชัน หรือเป็นลอนลาด ทำให้มีทิวทัศน์ที่สวยงาม มีอากาศเย็นสบายเกือบทั้งปี มีฝนตกชุก หลังฝนตก ในตอนเช้าและเย็นจะมีหมอกปกคลุมกระจายไปทั่วพื้นที่ ทำให้เกิดความสวยงามและบรรยากาศที่น่า รื่นรมย์ แม้ว่าจะเป็นช่วงฤดูร้อน อากาศโดยรวมก็ยังจัดว่าเย็นสบาย ส่วนในช่วงฤดูฝน พบว่า ฝนตกชุก แต่ไม่ ต่อเนื่องยาวนานเหมือนในพื้นที่อื่นๆ ส่วนในฤดูหนาวจะมีลักษณะภูมิอากาศคล้ายกับภาคเหนือ โดยรวมแล้ว นักท่องเที่ยวสามารถท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าวังน้ำเขียวได้ตลอดทั้งปี แต่ช่วงเวลาที่เป็นนิยมในหมู่นักท่องเที่ยว อย่างแท้จริงจะอยู่ในช่วงเดือนกันยายนถึงเดือนกุมภาพันธ์ รวมระยะเวลาประมาณ 6 เดือน

2) ความโดดเด่นในด้านทำเลที่ตั้ง

ด้วยเหตุที่อำเภอวังน้ำเขียวอยู่ไม่ไกลจากกรุงเทพฯ มากนัก อีกทั้ง จังหวัดนครราชสีมา ยังเป็นประตูไปสู่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและเชื่อมโยงกับภูมิภาคอื่นๆ ที่สำคัญ ได้แก่ ภาคกลาง และ ภาคตะวันออก ส่งผลให้ป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวงเป็นจุดหมายปลายทางของนักท่องเที่ยวภายในประเทศ โดยเฉพาะคนจากในเขตเมืองซึ่งต้องการใช้เวลาในการเดินทางไม่นานนักเพื่อมาสัมผัสความหนาวเย็นและ

ใกล้ขีดธรรมชาติ โดยไม่ต้องเดินทางไปไกลถึงภาคเหนือ ทำให้ประหยัดเวลาและค่าใช้จ่ายในการเดินทางท่องเที่ยวอย่างมาก นอกจากนี้ยังสามารถเดินทางท่องเที่ยวต่อไปยังอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ในอำเภอเขาใหญ่ และอุทยานแห่งชาติทับลาน จังหวัดปราจีนบุรี ซึ่งเป็นสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวที่สำคัญและมีชื่อเสียงในฐานะพื้นที่มรดกโลกดงพญาเย็น-เขาใหญ่ที่ได้รับการประกาศขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกทางธรรมชาติเมื่อปี พ.ศ. 2548 อีกด้วย

3) ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ป่าไม้และรูปแบบการจัดการป่าไม้ พื้นที่ป่าวังน้ำเขียวมีทรัพยากรป่าไม้ที่มีความอุดมสมบูรณ์และหลากหลาย ประกอบกับเป็นที่ป่าสาธิตการจัดการป่าไม้ของหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องและมีชื่อเสียง เช่น สถานีวนวัฒนวิจัยสระเกษ กรมป่าไม้ สถานีวิจัยสิ่งแวดล้อมสระเกษ สถานีฝึกนิสิตวนศาสตร์วังน้ำเขียว มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ เป็นต้น รูปแบบการดำเนินงานเหล่านี้สามารถนำมาใช้เป็นวัตถุดิบหรือทุนในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ระบบนิเวศป่าไม้หรือจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเชื่อมโยงกับภาคการศึกษาเพื่อจัดให้เยาวชนมีโอกาสเรียนรู้ระบบนิเวศป่าไม้เพื่อเสริมการเรียนรู้นอกห้องเรียน รวมถึงการตลาดนักท่องเที่ยวคุณภาพที่ต้องการเรียนรู้ในแหล่งท่องเที่ยวนอกเหนือไปจากการท่องเที่ยวเพื่อความเพลิดเพลินและพักผ่อนหย่อนใจ

ในแง่ของสังคม ชุมชนโดยรอบพื้นที่ศึกษาจำแนกออกเป็น 2 ลักษณะ ได้แก่ (1) ชุมชนดั้งเดิม และ (2) ชุมชนที่เกิดขึ้นใหม่จากการอพยพโยกย้ายถิ่นฐานของคนจากหลายจังหวัดของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เช่น ศรีสะเกษ สุรินทร์ บุรีรัมย์ เป็นต้น จากภาคตะวันออก เช่น ปราจีนบุรี เป็นต้น และจากภาคกลาง เช่น สระบุรี เป็นต้น ส่งผลให้เกิดสังคมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม แต่ยังไม่ปรากฏเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ชัดเจน และเมื่อการท่องเที่ยวเริ่มขยายตัวชัดเจนขึ้น ผู้คนจำนวนไม่น้อยตัดสินใจย้ายสำมะโนครัวมาอยู่ที่อำเภอวังน้ำเขียว รวมถึงผู้ประกอบการและแรงงานจากต่างถิ่นที่ทยอยย้ายเข้ามาตั้งถิ่นฐานในพื้นที่มากขึ้นเรื่อยๆ จนเกิดปัญหาราคาที่ดินปรับตัวสูงขึ้นและมีปัญหาสิ่งแวดล้อมตามมา ในที่สุด ดังนั้น การท่องเที่ยววิถีชุมชนในพื้นที่ป่าวังน้ำเขียวจึงเป็นไปได้ยากเนื่องจากขาดเอกลักษณ์และความโดดเด่นทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชน แต่สามารถให้ชุมชนเป็นแนวร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าวังน้ำเขียว อาทิ การจัดตั้งป่าชุมชน การพัฒนานวนเกษตร การนำเที่ยว การบริการที่พักแบบโฮมสเตย์ การส่งเสริมการแปรรูปผลผลิตจากป่าไม้เป็นสินค้าพื้นเมืองอย่างถูกวิธีเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว เป็นต้น

ส่วนความเสี่ยงต่อการถูกทำลายนั้นหน่วยงานส่วนใหญ่มองว่ามี 2 ส่วนด้วยกัน ได้แก่ (1) ความเสี่ยงจากการถูกทำลายโดยกิจกรรมการท่องเที่ยว ซึ่งหากขาดระบบและกลไกการจัดการการท่องเที่ยวที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติแล้ว ธรรมชาติจะเสียหายอย่างหนักและส่งผลกระทบต่อคนในชุมชนเป็นลูกโซ่ เช่น ปัญหาขยะมูลฝอย การปนเปื้อนของสารเคมีในแหล่งน้ำ การละเมิดความเป็นส่วนตัวของคนในชุมชน การขาดน้ำในฤดูแล้ง เป็นต้น และ (2) ความเสี่ยงจากการถูกทำลายโดยคนในชุมชนเองและคนจากต่างพื้นที่ ไม่ว่าจะเป็นการบุกรุกพื้นที่ป่าไม้เพื่อทำไร่เลื่อนลอย ทำให้เกิดสภาพดินเสื่อมโทรมและการชะล้างหน้าดิน การเก็บของป่าอย่างผิดวิธีและการเผาป่าเพื่อเก็บของป่า รวมถึงการลักลอบตัดไม้

ทำลายป่าจากคนต่างถิ่น ซึ่งมักจะเกิดขึ้นเป็นประจำในช่วงฤดูแล้งและฤดูฝน ทั้งนี้ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีมาตรการจัดการไฟป่าด้วยการจัดทำแนวกันไฟล่วงหน้าและจัดหน่วยลาดตระเวนเพื่อตรวจตราการกระทำ ความผิดอย่างต่อเนื่อง จะเห็นได้ว่า ความเสี่ยงต่อการถูกทำลายของทรัพยากรธรรมชาติล้วนเกิดจากฝีมือมนุษย์ทั้งสิ้น ในอีกแง่หนึ่ง หากนำการท่องเที่ยวมาใช้เป็นเครื่องมือในการจัดการพื้นที่ป่าอย่างมีส่วนร่วมกับคน ในท้องถิ่นก็อาจจะช่วยให้ทรัพยากรธรรมชาติคงอยู่ต่อไปอย่างยั่งยืน

● บทบาทของหน่วยงานและลักษณะการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวในปัจจุบันตาม องค์ประกอบการท่องเที่ยว

จากการลงพื้นที่สำรวจ สังเกตการณ์ และสัมภาษณ์เชิงลึกผู้แทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยว สามารถจำแนกหน่วยงานออกเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ 1 หน่วยงานที่เป็นเจ้าของทรัพยากรและจัดการท่องเที่ยวเป็นส่วนเสริมพันธกิจหลัก ได้แก่ สถานีฝึกนิสิตวนศาสตร์วังน้ำเขียว คณะวนศาสตร์ อุทยานแห่งชาติทับลาน สำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ 8 นครราชสีมา องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้

กลุ่มที่ 2 หน่วยงานที่วางแผนและพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยวโดยตรง ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบลอุดมทรัพย์ องค์การบริหารส่วนตำบลวังน้ำเขียว องค์การบริหารส่วนตำบลวังหมี สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดนครราชสีมา

กลุ่มที่ 3 หน่วยงานที่ส่งเสริมและพัฒนาตลาดการท่องเที่ยว ได้แก่ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) สำนักงานนครราชสีมา และสมาคมธุรกิจการท่องเที่ยวจังหวัดนครราชสีมา

บทบาทของหน่วยงานส่วนใหญ่มีความเชื่อมโยงกับภาคประชาสังคมหรือชุมชนโดยรอบพื้นที่ศึกษาผ่านองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นหลัก ในบางกรณี องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นแกนนำในการสร้างกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวร่วมกับหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง จะเห็นได้ว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีบทบาทในการพัฒนาการท่องเที่ยวให้เห็นผลเป็นรูปธรรมอย่างมาก นอกจากนี้ หน่วยงานที่เป็นเจ้าของทรัพยากรจะมีบทบาทในการสร้างกิจกรรมมวลชนสัมพันธ์เพื่อกระตุ้นจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ นอกเหนือจากการปกป้องและดูแลทรัพยากรธรรมชาติให้คงอยู่ต่อไปอีกด้วย

บทบาทและลักษณะการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวในปัจจุบันของหน่วยงานต่างๆ ตามองค์ประกอบการท่องเที่ยวแต่ละด้านโดยสรุปมีดังนี้

1) สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว

ทรัพยากรธรรมชาติอันได้แก่ ป่าไม้ สัตว์ป่า และสภาพอากาศที่เย็นสบายตลอดทั้งปี ถือเป็นสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวหลักของป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง มีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเป็นผู้ดูแลโดยตรงและบริหารจัดการตามกฎหมายและนโยบายของรัฐบาล ได้แก่ กรมป่าไม้ กรมอุทยาน สัตว์ป่า และพันธุ์พืช มีการจัดการท่องเที่ยวและให้บริการนักท่องเที่ยวที่มาเยือนในแต่ละพื้นที่เป็นกิจจะลักษณะ โดยจัดเก็บค่าธรรมเนียมการเข้าชมตามความเหมาะสม แต่ด้วยเหตุที่พันธกิจหลักของหน่วยงานเกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติซึ่งครอบคลุมพื้นที่มหาศาลและมีรายละเอียดปลีกย่อยมาก การ

ท่องเที่ยวจึงเป็นส่วนเสริมในลักษณะของเครื่องมือในการสร้างจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติมากกว่าการจัดบริการการท่องเที่ยวอย่างเต็มรูปแบบเช่นเดียวกับแหล่งท่องเที่ยวลักษณะอื่นๆ หรือแหล่งท่องเที่ยว ของภาคเอกชน ดังนั้น การจัดบริการการท่องเที่ยวของหน่วยงานลักษณะนี้จึงมีข้อจำกัดในเรื่องงบประมาณ อัตราค่าจ้าง และคุณภาพการบริการ แต่ก็มีหน่วยงานลักษณะเดียวกันบางแห่งสามารถจัดการท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดีและมีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับ ได้แก่ สถานีวนวัฒนวิจัยสะแกราช กรมป่าไม้ ซึ่งครอบคลุมผืนป่าชีวมณฑลสะแกราชและกิจกรรมการเรียนรู้ต่างๆ ในพื้นที่อย่างเป็นระบบ รวมถึงมีบริการที่พักสำหรับเยาวชนและหน่วยงานต่างๆ ที่เดินทางมาศึกษาดูงานหรือจัดประชุมสัมมนานอกสถานที่ นอกจากนี้ หน่วยงานภาครัฐระดับจังหวัดและองค์ปกครองส่วนท้องถิ่นยังได้ร่วมกันริเริ่มจัดงานเทศกาลเพื่อส่งเสริมตลาดการท่องเที่ยวในอำเภอวังน้ำเขียว เช่น เทศกาลดอกไม้บานวังน้ำเขียว งานเบญจมาศบานในม่านหมอก กิจกรรมกีฬาประเภทต่างๆ กิจกรรมการปลูกป่า เป็นต้น ซึ่งพบว่างานเทศกาลนั้นเป็นกิจกรรมที่มีแรงดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาเยือนในพื้นที่เป็นจำนวนมาก ส่งผลให้การท่องเที่ยวขยายตัวและเป็นการกระจายรายได้สู่ชุมชนเป็นจำนวนมาก นอกจากนี้ กิจกรรมการปลูกป่าได้กลายเป็นกิจกรรมที่แสดงถึงความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กร (CSR) ที่ได้รับความนิยมมากขึ้น รวมถึงการจัดการแข่งขันกีฬาอย่างการวิ่งมาราธอนและการปั่นจักรยานก็เริ่มมีให้เห็นมากขึ้นในระยะหลังด้วยข้อได้เปรียบในเรื่องเส้นทางจักรยาน บรรยากาศ และโครงสร้างพื้นฐาน

2) ที่พักในแหล่งท่องเที่ยว

หากพิจารณาที่พักในแหล่งท่องเที่ยวของอำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมาในภาพรวมจัดว่ามีปริมาณมากพอสำหรับการรองรับนักท่องเที่ยวและมีความหลากหลายตามลักษณะความต้องการ เช่น โรงแรม รีสอร์ท เกสเฮ้าส์ โฮมสเตย์ บ้านพักหรือเรือนรับรองของหน่วยงานราชการ ลานกางเต็นท์ เป็นต้น พื้นที่ที่มีที่พักเพื่อการท่องเที่ยวกระจุกตัวมากที่สุด ได้แก่ ตำบลไทยสามัคคี รองลงมา คือ ตำบลวังน้ำเขียว ตำบลวังหมี ตำบลละเรียง และตำบลอุดมทรัพย์ ตามลำดับ โดยที่ตำบลอุดมทรัพย์เป็นพื้นที่ค่อนข้างราบ ที่ดินส่วนใหญ่เป็นที่อยู่อาศัยและพื้นที่เพาะปลูก ที่พักจึงมีจำนวนไม่มากนักเมื่อเปรียบเทียบกับตำบลอื่นๆ ในอำเภอวังน้ำเขียว แต่ที่พักบางส่วนสอดแทรกอยู่ในพื้นที่ทำการเกษตรในลักษณะของเกสเฮ้าส์หรือเรือนรับรองขนาดเล็ก เช่น ที่พักในตำบลไทยสามัคคี เป็นต้น ส่วนที่พักในแหล่งท่องเที่ยวของส่วนราชการยังมีข้อจำกัดในเรื่องขอบเขตการบริการและคุณภาพการบริการ ที่พักบางแห่งอยู่ในสภาพทรุดโทรมและชำรุดเนื่องจากขาดงบประมาณดูแลอย่างต่อเนื่อง รวมถึงขาดสิ่งอำนวยความสะดวกที่ตรงกับความต้องการของนักท่องเที่ยวบางอย่าง เช่น สัญญาณอินเทอร์เน็ต การบริการอาหารและเครื่องดื่ม เป็นต้น ทั้งนี้ ที่พักที่อยู่ในระหว่างการดำเนินคดีทางกฎหมายจะไม่ได้รับการส่งเสริมการตลาดจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เป็นต้น เนื่องจากถือเป็นการส่งเสริมการกระทำความผิด จึงทำได้อย่างมากเพียงการส่งเสริมตลาดทางอ้อม เช่น การแนะนำเส้นทางท่องเที่ยว การจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวในภาพรวม เป็นต้น

3) สิ่งอำนวยความสะดวก

สิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยวเกิดขึ้นพร้อมกับการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบสาธารณูปโภคต่างๆ อาทิ ศูนย์บริการข้อมูลการท่องเที่ยว ลานจอดรถ ห้องสุขา ร้านค้า ร้านสะดวกซื้อ ป้ายบอกทาง ถังขยะ สิ่งอำนวยความสะดวกทางการแพทย์และความปลอดภัย แต่สิ่งอำนวยความสะดวกส่วนใหญ่อยู่ในความดูแลของหน่วยงานราชการ ซึ่งประสบปัญหาในลักษณะเดียวกันกับที่พัก คือ ขาดงบประมาณและบุคลากรที่เพียงพอต่อการดูแลรักษาสิ่งอำนวยความสะดวกให้พร้อมบริการนักท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวกบางประเภทขาดการจัดระเบียบ เช่น ป้ายบอกทางและป้ายโฆษณาที่รุกรุกจกท่องเที่ยวต่างๆ จัดทำขึ้นและติดตั้งตามแนวถนนหนทางเป็นจำนวนมากและกระจัดกระจาย ส่งผลให้เกิดปัญหาด้านมลทัศนในแหล่งท่องเที่ยว เป็นต้น หรือแม้กระทั่งศูนย์บริการข้อมูลนักท่องเที่ยวก็ยังไม่ได้รับการจัดตั้งอย่างเป็นทางการจะลักษณะเพื่อให้บริการนักท่องเที่ยวแบบเบ็ดเสร็จ จะมีก็แต่เพียงศูนย์บริการข้อมูลนักท่องเที่ยวที่สำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยซึ่งตั้งอยู่ในตัวเมืองนครราชสีมาและห่างไกลจากพื้นที่ป่าวังน้ำเขียวอย่างมาก นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่จึงใช้วิธีการแะสอบถามข้อมูลจากที่ทำการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ตั้งเรียงรายอยู่ริมถนนเส้นหลัก หรือสืบค้นข้อมูลจากเครือข่ายอินเทอร์เน็ตเท่าที่จะทำได้

4) การคมนาคมเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว

การคมนาคมเข้าถึงป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวงใช้เส้นทางหลัก คือ ทางหลวงหมายเลข 304 ซึ่งเชื่อมกับถนนมิตรภาพจากจังหวัดสระบุรีและตัวเมืองนครราชสีมาสู่จังหวัดปราจีนบุรีและภาคตะวันออก และมีถนนสายเล็กที่แยกจากถนนใหญ่เข้าสู่แหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ในอดีตนั้น ใช้เพียงถนนหลวงหมายเลข 304 เป็นเส้นทางหลักในการเดินทางท่องเที่ยวเท่านั้น ต่อมาเมื่อมีการพัฒนาการท่องเที่ยวเกิดขึ้น จึงมีการสร้างถนนสายรองเข้าสู่ชุมชนและเชื่อมระหว่างแหล่งท่องเที่ยวขึ้น การเดินทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวจึงเกิดความสะดวกสบาย รวดเร็ว และปลอดภัยมากยิ่งขึ้น ส่งผลให้นักท่องเที่ยวสามารถกระจายตัวตามแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ได้มากขึ้นและเอื้อต่อการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชื่อมโยง เช่น เส้นทางท่องเที่ยว 5 เขา 5 เชื้อน ซึ่งครอบคลุมเขตหุบเขา 5 ลูก คือ เขาใหญ่ เขาแผงม้า เขาภูหลวง เขาสลัดได และเขามูลสามง่าม และเชื้อน 5 แห่ง ได้แก่ เชื้อนลำพระเพลิง เชื้อนลำเชียงสา เชื้อนลำมูลบน เชื้อนลำแชะ และเชื้อนลำปลายมาศ รวมถึงเขตพื้นที่ผืนป่าดงพญาเย็น เขาใหญ่-ทับลานซึ่งมีความหลากหลายทางชีวภาพ รวมเป็นระยะทางกว่า 200 กิโลเมตร เหมาะสมสำหรับนักท่องเที่ยวที่สนใจการอนุรักษ์ธรรมชาติ หน่วยงานที่มีบทบาทในการพัฒนาเส้นทางคมนาคมเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวขึ้น นอกเหนือจากกรมทางหลวงแล้ว องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นถือเป็นอีกหน่วยงานหนึ่งที่มีบทบาทในการเสนอของบประมาณเพื่อพัฒนาเส้นทางคมนาคมเป็นอย่างมาก เส้นทางคมนาคมที่พัฒนาขึ้นใช้สำหรับคนในท้องถิ่นควบคู่กับการสัญจรของนักท่องเที่ยว แม้ว่าจะมีเส้นทางเชื่อมโยงมากขึ้นกว่าในอดีต แต่สิ่งยังขาดและถือได้ว่ามีความสำคัญต่อการเดินทางมากอย่างมากที่สุด นั่นก็คือ ระบบป้ายบอกทางที่ชัดเจน เข้าใจง่าย และสะท้อนเอกลักษณ์ของพื้นที่ท่องเที่ยววังน้ำเขียว นอกจากนี้ยังขาดการปรับปรุงภูมิทัศน์บริเวณสองข้างทางให้มีความสวยงามและร่มรื่น และปราศจากมลทัศนจากการติดตั้งป้ายโฆษณาเป็นจำนวนมาก ส่วนระบบการขนส่งสาธารณะเพื่อการท่องเที่ยวนั้นถือได้ยังขาดแคลน แทบจะไม่มีผู้ประกอบการให้บริการขนส่งสาธารณะ ดังนั้น นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่

ใหญ่จึงนิยมใช้รถยนต์ส่วนบุคคลหรือรถโดยสารของบริษัทเช่าหรือบริษัทนำเที่ยวเป็นหลัก ส่วนการปั่นจักรยานท่องเที่ยวเพิ่งจะได้รับความนิยมเมื่อไม่นานมานี้เอง เนื่องจากทางจังหวัดเล็งเห็นว่าเป็นการเดินทางท่องเที่ยวที่ประหยัดพลังงานและลดมลภาวะ อีกทั้งยังส่งเสริมสุขภาพของประชาชนในพื้นที่ด้วย จึงเสนอของบประมาณเพื่อจัดสร้างเส้นทางจักรยานทั้งภายในจังหวัดและเชื่อมโยงกับจังหวัดอื่นๆ เป็นระยะทางหลายกิโลเมตร ส่งผลดีต่อการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวที่ชื่นชอบการปั่นจักรยานเชิงชมธรรมชาติ

5) กิจกรรมการท่องเที่ยว

สืบเนื่องจากการพัฒนาการท่องเที่ยวในอำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมาที่มีทิศทางไปสู่การท่องเที่ยวแบบมวลชน (mass tourism) เน้นการส่งเสริมตลาดเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวจำนวนมากไปเยือนแหล่งท่องเที่ยวจนกระทั่งเกิดเป็นกระแสนิยม นักท่องเที่ยวมุ่งแสวงหาความเพลิดเพลินและความสะดวกสบายจากการใช้บริการการท่องเที่ยวเป็นหลัก โดยไม่เน้นการเรียนรู้ในแหล่งท่องเที่ยวมากนัก ประกอบกับภาพลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวที่เน้นการพักผ่อนหย่อนใจ ส่งผลให้กิจกรรมการท่องเที่ยวในอำเภอวังน้ำเขียวมีไม่มากนัก นักท่องเที่ยวจึงพักค้างคืนอยู่ในพื้นที่เพียง 1 – 2 คืน ก่อนจะออกเดินทางไปท่องเที่ยวในพื้นที่อื่นๆ ต่อ จนอาจเรียกได้ว่าเป็นจุดแวะพักของการเดินทางไปยังภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือ และจังหวัดอื่นๆ ต่อมา ภาคเอกชนโดยเฉพาะเจ้าของสวนเกษตร ฟาร์ม และแหล่งนันทนาการต่างๆ ได้สร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงการเรียนรู้ขึ้นพร้อมกับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวจึงมีทางเลือกในการทำกิจกรรมการท่องเที่ยวมากขึ้น ในกรณีของกิจกรรมการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาตินั้น จะเน้นการเรียนรู้ระบบนิเวศตามเส้นทางศึกษาธรรมชาติที่พัฒนาขึ้น มีการสำรวจจุดเด่นทางธรรมชาติ จุดชมวิว ระบบสื่อความหมาย และการนำเที่ยว ซึ่งเป็นการจัดกิจกรรมเพื่อตอบสนองความต้องการในด้าน การทัศนศึกษาหรือการศึกษาดูงานของหน่วยงานต่างๆ มากกว่าการท่องเที่ยวโดยทั่วไป ดังนั้น หากมีการพัฒนากิจกรรมท่องเที่ยวและบริการสนับสนุนในพื้นที่ป่าวังน้ำเขียวให้มากขึ้นก็อาจจะช่วยเพิ่มความหลากหลายของกิจกรรมการท่องเที่ยวและยืดระยะเวลาการพำนักของนักท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าวังน้ำเขียวให้นานขึ้น อย่างไรก็ตาม การพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวจะต้องเกิดจากศึกษาความต้องการของนักท่องเที่ยว และสร้างจุดขายหรือความแตกต่างของรูปแบบกิจกรรมให้เห็นอย่างชัดเจน

6) การยอมรับ

คนในพื้นที่ส่วนใหญ่ยอมรับการพัฒนาการท่องเที่ยวซึ่งเริ่มขยายตัวอย่างเห็นได้ชัดตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา คนส่วนหนึ่งมองว่าการท่องเที่ยวช่วยให้เกิดความเจริญทางเศรษฐกิจและคุณภาพชีวิตดีขึ้นจากอานิสงค์ของการพัฒนาระบบสาธารณูปโภคเพื่อรองรับการท่องเที่ยว รวมถึงโอกาสการจ้างงานในธุรกิจท่องเที่ยวในช่วงนอกฤดูการเกษตร บางส่วนหันไปประกอบอาชีพบริการในธุรกิจท่องเที่ยวเต็มตัว ผู้ที่มีทุนทรัพย์มากพอสมควรก็เริ่มขยายสวนเกษตรของตนเองให้เชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวมากยิ่งขึ้นหรือเป็นส่วนหนึ่งของธุรกิจท่องเที่ยวอย่างเต็มรูปแบบ เช่น การลงทุนสร้างรีสอร์ท โฮมสเตย์ แหล่งท่องเที่ยว เป็นต้น ส่วนคนในท้องถิ่นที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยตรงก็ถือได้ว่ามีปฏิริยาหรือท่าทีเชิงบวกกับนักท่องเที่ยว แม้ว่าในบางช่วงอาจจะได้รับผลกระทบด้านคุณภาพชีวิตและการละเมิดความเป็นส่วนตัวจากปริมาณนักท่องเที่ยวบ้างก็ตาม หรือบางพื้นที่มองว่าชุมชนของตนเองไม่เหมาะที่จะจัดการท่องเที่ยวอย่าง

เต็มรูปแบบเนื่องจากมีอุปสรรคในด้านต่างๆ เช่น ปัญหาน้ำอุปโภคบริโภคไม่เพียงพอ ไม่มีความชำนาญในการจัดการต้อนรับนักท่องเที่ยว ไม่กล้าลงทุนเนื่องจากไม่มีเอกสารสิทธิ์ เป็นต้น แต่สนับสนุนการท่องเที่ยวและต้องการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเท่าที่จะทำได้ ตัวอย่างเช่น หมู่บ้านในตำบลอุดมทรัพย์ เป็นต้น หน่วยงานที่ถือได้ว่ามีบทบาทเป็นสะพานเชื่อมระหว่างภาครัฐกับภาคประชาสังคมหรือคนในท้องถิ่น คือ องค์การบริหารส่วนตำบลต่างๆ ในพื้นที่อำเภอวังน้ำเขียว รวมถึงหน่วยป้องกันรักษาป่าที่ นม.3 (วังน้ำเขียว) ซึ่งจัดกิจกรรมให้ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง ทำให้ชาวบ้านเป็นแนวร่วมที่สำคัญในการอนุรักษ์พื้นที่ป่าและลดการบุกรุกพื้นที่ป่าเพื่อทำไร่เลื่อนลอย นอกจากนี้ยังมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในช่วงฤดูท่องเที่ยวอีกด้วย

2. ความคิดเห็นของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต่อการพัฒนาต้นแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้แทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและผู้แทนครัวเรือนในชุมชนโดยรอบพื้นที่ศึกษา ส่วนใหญ่แสดงความเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง โดยให้เหตุผลสนับสนุนความคิดเห็น ดังนี้

- พื้นที่ป่าวังน้ำเขียวมีศักยภาพและความโดดเด่นในด้านอากาศที่บริสุทธิ์คล้ายคลึงกับภาคเหนือ อีกทั้งตั้งอยู่ไม่ไกลจากกรุงเทพฯ มากนัก ทำให้เกิดแรงดึงดูดการท่องเที่ยวแบบระยะสั้น โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวจากในเขตเมืองสามารถเดินทางมาท่องเที่ยวได้สะดวก ค่าใช้จ่ายไม่สูงมากนัก และสอดคล้องกับระยะเวลาที่มีอยู่จำกัด
- นอกเหนือจากการท่องเที่ยวแบบระยะสั้นแล้ว พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียวยังเหมาะสำหรับกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงผจญภัยและการเรียนรู้ ดังจะเห็นได้จากกลุ่มนักท่องเที่ยวที่เดินทางท่องเที่ยวในพื้นที่ด้วยการปั่นจักรยานหรือรถมอเตอร์ไซด์ รวมถึงองค์กรต่างๆ ที่นิยมจัดการท่องเที่ยวเป็นหมู่คณะในลักษณะของการศึกษาดูงาน การประชุมสัมมนานอกสถานที่ การเข้าค่ายเยาวชน ถึงกิจกรรมแสดงความรักรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กร (CSR)
- การพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ช่วยนำความเจริญมาสู่ท้องถิ่นอย่างเห็นได้ชัด โดยเฉพาะโครงสร้างพื้นฐาน สาธารณูปโภค และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ซึ่งคนในท้องถิ่นสามารถใช้ประโยชน์ร่วมกับนักท่องเที่ยวได้ ตัวอย่างเช่น เส้นทางสัญจรที่เชื่อมโยงระหว่างแหล่งท่องเที่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวเป็นเส้นทางเดียวกับที่คนในชุมชนใช้สัญจรในเวลาปกติ เป็นต้น
- การพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ก่อให้เกิดการกระจายรายได้เข้าสู่ชุมชน คนในชุมชนสามารถมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวและก่อให้เกิดรายได้เสริมนอกเหนือจากภาคการเกษตร เช่น การจัดจำหน่ายสินค้าพื้นเมือง ผลิตภัณฑ์ชุมชน การบริการขนส่งและจัดนำเที่ยว การบริการที่พักประเภทต่างๆ เป็นต้น
- หน่วยงานมีความนโยบายในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่เพื่อสร้างรายได้เข้าสู่หน่วยงานและใช้เป็นช่องทางในการเผยแพร่องค์ความรู้เกี่ยวกับการจัดการป่าไม้ซึ่งเป็นพันธกิจหลักของ

หน่วยงาน ตัวอย่างเช่น สถานีฝึคนิสิตวศาสตรวังน้ำเขียว (สังกัดคณะวศาสตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร) องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ (แปลงปกรงชัย) เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ผู้แทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกแห่ง รวมถึงผู้แทนครัวเรือนของชุมชนโดยรอบ ต่างมีความคิดเห็นในทิศทางเดียวกันว่า ปัญหาและอุปสรรคสำคัญส่งผลต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวงมี 2 ด้าน ได้แก่

- ความยึดถือในการดำเนินคดีตามกฎหมายกรณีพื้นที่ทับซ้อนและการบุกรุกที่ดินของรัฐในพื้นที่อำเภอวังน้ำเขียว ส่งผลให้การท่องเที่ยวโดยรวมเกิดการชะงักงัน มีผู้ประกอบการน้อยรายที่เข้าข่ายกระทำความผิด เหตุที่การดำเนินคดีมีความล่าช้ากว่าที่ควรจะเป็นเนื่องจากธุรกิจที่พักบางแห่งเป็นของนักการเมืองระดับประเทศ ทำให้ให้เจ้าหน้าที่ของรัฐทำงานได้ยาก ทั้งนี้ ไม่ปฏิเสธว่า การขับเคลื่อนการพัฒนาการท่องเที่ยวให้เป็นรูปธรรมนั้น ภาคเอกชนเป็นตัวจักรสำคัญในการขับเคลื่อนและสามารถดำเนินการได้อย่างรวดเร็ว ส่วนหน่วยงานภาครัฐมีข้อจำกัดในเรื่องกระบวนการและขั้นตอนของทางราชการที่ซับซ้อน บางประเด็นมีความอ่อนไหวต่อสังคม ส่งผลให้ดำเนินการได้ล่าช้า โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ข้อจำกัดในด้านงบประมาณที่ต้องขอรับการจัดสรรจากส่วนกลาง ในส่วนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้นก็มีงบประมาณไม่เพียงพอที่จะพัฒนาให้เห็นความเปลี่ยนแปลงได้ในทันทีทันใด ยิ่งในภาวะที่ธุรกิจท่องเที่ยวในพื้นที่ประสบจากปัญหาความยึดถือด้วยแล้ว ก็ยังทำให้การภาษีท้องถิ่นลดลงและไม่สามารถนำเงินงบประมาณกลับมาพัฒนาการท่องเที่ยวในท้องถิ่นได้มากเท่าที่ควร

- อัตราค่าจ้างด้านการจัดการท่องเที่ยว โดยหน่วยงานส่วนใหญ่ยังคงมองว่า การท่องเที่ยวเป็นเพียงภารกิจเสริม และใช้ใครก็ได้มาให้บริการหรือจัดการท่องเที่ยวในขณะที่การท่องเที่ยวเติบโตอย่างก้าวกระโดดและมุ่งผลลัพธ์จากการพัฒนาในทิศทางที่สร้างสรรค์มากขึ้น ดังนั้น หน่วยงานที่จัดการท่องเที่ยวควรมีอัตราค่าจ้างด้านการท่องเที่ยวโดยเฉพาะและเพียงพอกับปริมาณความต้องการ รวมถึงมีการฝึกอบรมเพิ่มพูนความรู้อย่างต่อเนื่องด้วย

นอกจากนี้ หากต้องการให้การพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวงเป็นรูปธรรมทั้งในปัจจุบันและอนาคต และสามารถเป็นต้นแบบการใช้พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติเพื่อการท่องเที่ยว ควรให้ความสำคัญกับปัจจัยเกื้อหนุน 3 ปัจจัยที่สำคัญ ได้แก่

- การบูรณาการความร่วมมือของภาคีการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยมีพื้นฐานของระบบและกลไกการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ ในอดีตที่ผ่านมา เป็นการพัฒนาโดยอาศัยความร่วมมืออย่างหลวมๆ เช่น ร่วมมือกันจัดงานกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวเป็นครั้งคราว เป็นต้น หน่วยงานบางแห่งแทบไม่เคยติดต่อประสานงานกันเลยทั้งที่มีวัตถุประสงค์ในการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่เดียวกันหรือมีกิจกรรมในลักษณะคล้ายคลึงกัน ดังนั้น การบูรณาการความร่วมมือที่ดีจึงควรเริ่มจากการมีกลไกเชิงสถาบันมารองรับ มีการร่วมประชุมหารือ วางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว และติดตามประเมินผลกระทบจากการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่องที่สำคัญ ควรนำงบประมาณที่กระจายอยู่ตามหน่วยงานต่างๆ มารวมกันเพื่อขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ให้เห็นผลเป็นรูปธรรมแบบไร้รอยต่อ

- การเจาะตลาดนักท่องเที่ยวที่มีพฤติกรรมสอดคล้องกับฐานทรัพยากรและกิจกรรมการท่องเที่ยว ที่ผ่านมา มักจะเน้นการปรับเปลี่ยนสิ่งต่างๆ ตามความต้องการของลูกค้านักท่องเที่ยวเป็นหลัก โดยที่ไม่ได้สร้างเอกลักษณ์ จุดขาย และความแตกต่างให้ชัดเจนเท่าที่ควร ส่งผลให้เกิดการลอกเลียนแบบ การตัดราคา หรือได้กลุ่มนักท่องเที่ยวที่เน้นการท่องเที่ยวแบบผินๆ ไม่สนใจกิจกรรมการเรียนรู้ในแหล่งท่องเที่ยวมากนัก หรืออยู่ในพื้นที่ป่าวังน้ำเขียวเพียงระยะเวลาสั้นๆ จึงทำให้ต้องมุ่งเน้นปริมาณนักท่องเที่ยวเป็นหลัก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในช่วงนอกฤดูการท่องเที่ยว (green season) สามารถสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสมสำหรับนักท่องเที่ยวบางกลุ่มได้ หรือการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวใหม่ เพื่อกระจายนักท่องเที่ยวไม่ให้กระจุกตัวอยู่ในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งจนเกิดความเหลื่อมล้ำและทำให้แหล่งท่องเที่ยวทรุดโทรม เรียกได้ว่า ควรสร้างความสมดุลของการพัฒนาการท่องเที่ยวทั้งในมิติของพื้นที่และเวลา
- การให้ความสำคัญกับชุมชนโดยรอบพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ โดยพัฒนาการท่องเที่ยวเชื่อมโยงกับชุมชนหรือให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว ซึ่งจะก่อให้เกิดผลลัพธ์ที่สำคัญอย่างน้อย 2 เรื่อง คือ สำนักแห่งความเป็นเจ้าของทรัพยากรธรรมชาติร่วมกัน และลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคม โดยเฉพาะปัญหาความยากจนของประชาชนในพื้นที่ซึ่งเป็นปัญหาใหญ่ของประเทศในขณะนี้

3. ปัญหาหรือสิ่งที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องรู้สึกกังวลหรือเป็นข้อควรพิจารณาในการพัฒนาการท่องเที่ยว

พัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวงในระบอบปัจจุบัน (พ.ศ. 2554 - ปัจจุบัน) มีผลต่อความรู้สึกกังวลของผู้แทนหน่วยงานและผู้แทนครัวเรือนของชุมชนโดยรอบมากที่สุด ส่วนใหญ่มีความเห็นในทิศทางเดียวกันว่า การดำเนินการตามกฎหมายของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องนั้นส่งผลกระทบอย่างรุนแรงต่อสภาพสังคมและเศรษฐกิจของท้องถิ่น และดูไม่เป็นธรรมสำหรับผู้ประกอบธุรกิจท่องเที่ยวเท่าใดนักเนื่องจากได้ดำเนินธุรกิจในพื้นที่มาอย่างยาวนาน มีการจดทะเบียนพาณิชย์และเสียภาษีให้รัฐตามกฎหมายอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งยังสร้างคุณูปการต่อสังคมและเศรษฐกิจในพื้นที่มาโดยตลอด ซึ่งความเห็นดังกล่าวนี้สอดคล้องกับความเห็นของผู้ตรวจการแผ่นดินที่ระบุไว้ชัดเจนว่า ปัญหานี้เริ่มก่อตัวมาตั้งแต่ 30 ปีที่แล้ว แต่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยตรงกลับปล่อยปละละเลยและไม่ได้แก้ไขปัญหาดังกล่าว การเริ่มต้นของปัญหา ปัญหาจึงลุกลามและขยายวงกว้างมากขึ้นจนยากจะแก้ไขเยียวยา อีกทั้งการประกาศเขตพื้นที่อุทยานแห่งชาติและป่าสงวนแห่งชาติได้เกิดขึ้นภายหลังจากการที่ราษฎรได้เข้าไปทำมาหากินอยู่แล้วรวมถึงแนวเขตพื้นที่และนโยบายการจัดการพื้นที่ที่ไม่ชัดเจนว่าเขตใดเป็นเขตอนุรักษ์หรือเขตใดเป็นเขตส่งเสริมการท่องเที่ยว หรือแนวเขตที่ทับซ้อนกันระหว่างที่ดิน สปก. กับแนวเขตของป่าไม้ในอำเภอมวกเหล็ก อันเนื่องมาจากการวางแผนที่ไม่ตรงกัน ส่งผลให้ความสับสนในการใช้พื้นที่และนำไปสู่การฟ้องร้องดำเนินคดีมากมายในปัจจุบัน ทั้งนี้ ไม่ปฏิเสธว่าผลลัพธ์จากการส่งเสริมการท่องเที่ยวในช่วงปี พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา โดยมุ่งสร้างประโยชน์ทางเศรษฐกิจเป็นหลักนั้นก่อให้เกิดการเติบโตของการท่องเที่ยวอย่างก้าวกระโดด และเกิดแรงดึงดูดการลงทุนในธุรกิจท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนมือของที่ดินจากเกษตรกรไปสู่ นัก

ลงทุนอย่างรวดเร็ว ในขณะเดียวกัน ความเจริญในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นสาธารณูปโภค โครงสร้างพื้นฐาน ตลอดจนสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อรองรับการท่องเที่ยวก็เข้ามาสู่ท้องถิ่นและมีส่วนช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในท้องถิ่นให้ดีขึ้นควบคู่กันด้วย

ความรู้สึกกังวลต่อความยืดหยุ่นในการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินป่าสงวนแห่งชาติ อุทยานแห่งชาติ และที่ดิน สปก. ข้างต้น ส่งผลกระทบที่สำคัญต่อการพัฒนาการท่องเที่ยว 2 เรื่องที่สำคัญ ได้แก่

- ผลกระทบในด้านการรับรู้ของนักท่องเที่ยว เกิดจากกระแสข่าวการจับกุมและไล่อื้อที่พักในบริเวณพื้นที่ศึกษา ทำให้นักท่องเที่ยวที่ยังไม่รู้จักรูปแบบที่เป็นอย่างดีเกิดการรับรู้แบบเหมารวม ไม่กล้าตัดสินใจเดินทางมาท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าวังน้ำเขียว โดยเฉพาะองค์กรต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนที่จัดการท่องเที่ยวแบบเป็นหมู่คณะต่างหันไปจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวในที่อื่นๆ เนื่องจากเกรงว่าจะเข้าข่ายการกระทำความผิดไปด้วย ส่งผลให้การท่องเที่ยวในพื้นที่เขาลงพอสสมควร และอาจเป็นอุปสรรคต่อการสร้างการรับรู้การท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษา ซึ่งการท่องเที่ยวยังอยู่ในระยะเริ่มต้น

- ผลกระทบในด้านการลงทุนพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการท่องเที่ยว โดยเฉพาะคนในชุมชนขาดความเชื่อมั่นและไม่กล้าลงทุนเนื่องจากเกรงว่าจะเกิดปัญหาสืบเนื่องจากเอกสารสิทธิ์การครอบครองที่ดินในภายหลัง

นอกจากนี้ ทุกฝ่ายยังเห็นตรงกันว่า หากจะพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียวให้เกิดความยั่งยืนจะต้องคำนึงถึงผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและคนในชุมชนเป็นสำคัญที่ผ่านมา คนในชุมชนได้รับผลกระทบจากคนต่างถิ่นที่เข้ามาหาของป่าและทิ้งขยะมูลฝอยตกค้างในพื้นที่ป่าเป็นจำนวนมาก เป็นภาระของชุมชนในการจัดการขยะและถูกมองว่าเป็นตัวปัญหาสำคัญที่ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติถูกทำลาย หากมีนักท่องเที่ยวเข้ามาในพื้นที่จำนวนมากจากการส่งเสริมการท่องเที่ยวก็อาจจะเกิดปัญหาในลักษณะเดียวกัน ดังนั้น จึงต้องกำหนดวิธีการจัดการผลกระทบให้ชัดเจน นอกจากนี้ยังต้องคำนึงถึงความปลอดภัยในการเดินทางท่องเที่ยวเนื่องจากเส้นทางท่องเที่ยวเป็นพื้นที่ป่าและห่างไกลจากชุมชนพอสสมควร และมีอุปสรรคในการติดต่อสื่อสารและการขนย้ายผู้บาดเจ็บในกรณีเกิดเหตุฉุกเฉิน ที่สำคัญการบริโภคของนักท่องเที่ยวจะก่อให้เกิดการเบียดใช้ทรัพยากรกายของชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ทรัพยากรน้ำที่อยู่อย่างจำกัดและมักเกิดปัญหาขาดแคลนน้ำในฤดูแล้งเป็นประจำ หากมีจำนวนนักท่องเที่ยวหรือที่พักเพิ่มมากขึ้น ความต้องการใช้น้ำจะมากขึ้นและอาจก่อให้เกิดปัญหาขาดแคลนน้ำได้

4. ความต้องการของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาต้นแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง

- ลักษณะองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวที่ควรจะเป็น

ความต้องการของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในพื้นที่ศึกษาสามารถสะท้อนผ่านลักษณะองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวที่ควรจะเป็นทั้ง 6 ด้าน ได้แก่ สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว ที่พักในแหล่งท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวก การคมนาคมเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว กิจกรรมการท่องเที่ยว และการยอมรับ ผู้แทน

หน่วยงานและผู้แทนครัวเรือนต่างๆ แสดงความต้องการองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวที่ควรจะเป็นว่าควรจะมีลักษณะสำคัญ ดังนี้

1) เน้นความเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมและกลมกลืนกับธรรมชาติ ทั้งรูปแบบ ลักษณะทางสถาปัตยกรรมและศิลปกรรม รวมถึงกิจกรรมการท่องเที่ยวที่จัดขึ้นจะต้องไม่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศและสิ่งมีชีวิตมากนัก ตลอดจนเปลี่ยนวิธีการท่องเที่ยวจากเดิมที่มุ่งเน้นความสะดวกสบายจากการบริโภคเป็นหลักมาเป็นการท่องเที่ยวที่เน้นตอบแทนกลับคืนสู่ธรรมชาติให้มากขึ้น หรือเรียนรู้จากธรรมชาติผ่านกิจกรรมต่างๆ ให้มากขึ้นกว่าเดิม

2) เน้นการจัดการผลกระทบจากการท่องเที่ยวให้รัดกุม โดยเฉพาะขยะมูลฝอย น้ำเสีย และปัญหามลพิษ รวมถึงการปนเปื้อนของสารพิษลงสู่แหล่งน้ำเพื่อการเกษตรและการบริโภค ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นทั้งสิ้น ควรณรงค์การปลูกไม้ยืนต้นเพื่อเพิ่มความร่มรื่น ไม้คลุมดินเพื่อป้องกันการชะล้างพังทลายของหน้าดิน และเพิ่มความสวยงามของภูมิทัศน์ในพื้นที่สาธารณะ และแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ

3) เน้นกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลายและตอบสนองความต้องการของตลาดนักท่องเที่ยวเชิงคุณภาพ (Quality Visitors) หรือตลาดเฉพาะกลุ่ม (niche market) มากขึ้นเพื่อให้หลุดพ้นจากการท่องเที่ยวแบบมวลชน เน้นการเพิ่มคุณค่าให้กับผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยว และการเชื่อมโยงของกิจกรรมการท่องเที่ยวตามเส้นทางท่องเที่ยวให้มากขึ้น ทั้งนี้ จะเชื่อมโยงไปถึงการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกให้มีความพร้อม รวมถึงระบบและกลไกการบริหารจัดการการท่องเที่ยวรองรับนักท่องเที่ยวทั่วไปด้วย

ในกรณีของหน่วยงานภาคเอกชน ควรเน้นการคืนกำไรให้กับสังคมและมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวร่วมกับชุมชนให้มากขึ้น ส่วนหน่วยงานภาครัฐที่มีเป้าหมายในการจัดการท่องเที่ยวนั้น หากมีงบประมาณและอัตรากำลังมากเพียงพอก็ควรจะพัฒนาคุณภาพของแต่ละองค์ประกอบให้สูงขึ้น ตัวอย่างเช่น กรณีสถาบันวิจัยสิ่งแวดล้อมสะแกราช กรมป่าไม้ หรือสถานีวิจัยนิเวศวิทยาอ่างเก็บน้ำเขื่อนจุฬาภรณ์ที่ใช้ที่ดินราชพัสดุ สามารถจัดสร้างที่พักและสิ่งอำนวยความสะดวกได้โดยไม่มีข้อจำกัดเหมือนกับที่ดินประเภทอื่นๆ ที่มีปัญหาอยู่ในขณะนี้ เป็นต้น

- **การเชื่อมโยงศักยภาพของชุมชนเข้ากับกับการท่องเที่ยวในพื้นที่**

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกและจัดประชุมกลุ่มเฉพาะตัวแทนครัวเรือนของชุมชนโดยรอบพื้นที่ เห็นได้อย่างชัดเจนว่า ชุมชนมีความต้องการให้เกิดการเชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับชุมชนเนื่องจากตระหนักในผลกระทบเชิงบวก โดยเฉพาะผลกระทบเชิงเศรษฐกิจ และเปิดใจยอมรับการท่องเที่ยวอย่างเต็มรูปแบบหากมีการกำหนดมาตรการป้องกันผลกระทบเชิงลบที่ดีเพียงพอ โดยส่วนใหญ่มีความต้องการให้เกิดการเชื่อมโยงศักยภาพของชุมชน 3 เรื่อง ดังนี้

1) ทักษะภาพและความสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะป่าไม้ที่เป็นทั้งแหล่งพึ่งพิงของชาวบ้านและแหล่งท่องเที่ยวที่มีความสวยงามตามธรรมชาติ อีกทั้งมีอากาศบริสุทธิ์และเย็นสบาย เหมาะสำหรับการพักผ่อนตลอดทั้งปี

2) เส้นทางท่องเที่ยวเชื่อมโยงภายในหมู่บ้าน เป็นเส้นทางสัญจรปกติภายในชุมชนที่สามารถเชื่อมโยงไปสู่แหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ได้ โดยองค์การบริหารส่วนตำบลมีบทบาทในการพัฒนาเส้นทางสัญจรให้มีความทั่วถึง แต่ยังมีข้อจำกัดในด้านระบบป้ายบอกทางและคุณภาพของพื้นผิวถนนอยู่พอสมควร

3) ผลิตภัณฑ์ชุมชน ถือได้ว่ามีความหลากหลายและแสดงเอกลักษณ์ของพื้นที่ ไม่ว่าจะเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชนที่ได้จากของป่า ซึ่งมีความสดใหม่และหาซื้อได้ยาก อีกทั้งยังผลิตผลิตภัณฑ์ชุมชนที่เกิดจากการแปรรูปวัตถุดิบต่างๆ ในชุมชนและท้องถิ่นใกล้เคียง เช่น ไม้กวาดดอกหญ้า เครื่องจักสาน อาหารแปรรูป เป็นต้น

ส่วนวิธีการเชื่อมโยงศักยภาพของชุมชนข้างต้นเข้ากับการท่องเที่ยวในพื้นที่ที่สามารถทำได้หลายลักษณะ ดังนี้

1) การจัดทำเที่ยวหรือบริการท่องเที่ยวโดยชุมชน เช่น การจัดทำเที่ยวโดยมัคคุเทศก์ท้องถิ่นตามเส้นทางศึกษาธรรมชาติ การบริการขนส่งเพื่อการท่องเที่ยวในเส้นทางท่องเที่ยวเชื่อมโยง เป็นต้น

2) การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกรองรับกิจกรรมการท่องเที่ยว เช่น การจัดทำแผนที่ท่องเที่ยวและระบบป้ายบอกทาง การจัดทำลานกางเต็นท์แทนการสร้างที่พักแบบถาวร การพัฒนาเส้นทางจักรยานท่องเที่ยว เป็นต้น

3) การสร้างศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ประกอบด้วยร้านจำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชน จุดจอดรถยนต์ จุดบริการข้อมูลการท่องเที่ยว จุดเช่าจักรยานและจองที่พัก โดยทั้งสถานีฝึกนิสิตวนศาสตร์วังน้ำเขียว (สวนรุกขชาติ) และที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลอุดมทรัพย์ต่างก็มีความเป็นไปได้ที่จะใช้เป็นพื้นที่จัดสร้างศูนย์บริการนักท่องเที่ยว เนื่องจากอยู่กึ่งกลางของพื้นที่และคนในชุมชนสามารถเข้าถึงได้ง่าย

4.3 การบูรณาการผลการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ

ผลการวิจัยเชิงปริมาณในข้างต้นชี้ให้เห็นภาพรวมของพฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยวที่มีต่อพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง ส่วนผลการวิจัยเชิงคุณภาพแสดงให้เห็นถึงทิศทางและมุมมองของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องของกลุ่มต่างๆ ที่มีต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ เมื่อนำข้อมูลทั้งสองส่วนมาบูรณาการกัน จึงสามารถเสนอแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวงที่เหมาะสมในประเด็นต่างๆ ที่สำคัญ ดังนี้

● **ความคิดเห็นของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวงเชิงเปรียบเทียบ**

แม้ว่านักท่องเที่ยวและผู้แทนหน่วยงาน/ชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษาจะแสดงความเห็นด้วยและมีท่าทีสนับสนุนการพัฒนาการท่องเที่ยวดังเหตุผลทั้งห้าประการที่กล่าวไปแล้วข้างต้นนั้น แต่เมื่อนำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบกันจะพบว่าผู้มีส่วนเกี่ยวข้องแต่ละกลุ่มมีจุดเน้นที่เหมือนและแตกต่างกัน ดังนี้

1) นักท่องเที่ยว มีวัตถุประสงค์ในด้านการพักผ่อนร่างกายและจิตใจในแหล่งธรรมชาติเป็นหลัก ดังจะเห็นได้จากความสนใจกิจกรรมการท่องเที่ยวในลักษณะการเที่ยวชมวิถีชีวิตและความสะดวกสบายของธรรมชาติหลากหลายรูปแบบ แต่เริ่มมองเห็นทิศทางการเรียนรู้ธรรมชาติชัดเจนยิ่งขึ้น โดยกิจกรรมที่นักท่องเที่ยวให้ความสนใจเกือบครึ่งหนึ่งเกี่ยวข้องกับการเรียนรู้หรือมีกิจกรรมการเรียนรู้สอดแทรกเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ ความต้องการในลักษณะนี้สอดคล้องกับความคิดเห็นของผู้แทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องส่วนใหญ่ที่ต้องการให้นักท่องเที่ยวสามารถพักผ่อนหย่อนใจจากการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติ ในขณะเดียวกันก็ได้รับความเพลิดเพลินจากการเรียนรู้ธรรมชาติผ่านกิจกรรมลักษณะต่างๆ ด้วย

2) ผู้แทนหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ส่วนใหญ่เล็งเห็นผลประโยชน์เชิงบวกจากการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ โดยเฉพาะการสร้างรายได้ให้กับชุมชนและความเจริญในท้องถิ่น อีกทั้งมีความเห็นสอดคล้องกับการพัฒนาองค์ประกอบของการท่องเที่ยวต่างๆ ให้มีความกลมกลืนกับธรรมชาติและควบคุมผลกระทบจากการท่องเที่ยวให้รัดกุมเช่นเดียวกับความคิดเห็นของนักท่องเที่ยว แต่หน่วยงานภาครัฐหลายแห่งมีข้อจำกัดในเรื่องกฎระเบียบทางราชการ งบประมาณ และกำลังคน ทำให้การพัฒนาการท่องเที่ยวเป็นไปด้วยความล่าช้าหรือไม่ต่อเนื่อง จึงมีหน่วยงานภาครัฐบางส่วนไม่เห็นด้วยกับการพัฒนาการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นปริมาณนักท่องเที่ยวเป็นหลักเนื่องจากมองว่าพื้นที่ยังไม่พร้อมรองรับการท่องเที่ยวเท่าใดนัก และหากวางแผนไม่รัดกุมก็อาจจะส่งผลกระทบเชิงลบต่อพื้นที่ เช่น ปัญหาขยะและมลพิษ เป็นต้น

3) ผู้แทนชุมชนโดยรอบพื้นที่ศึกษา ทุกชุมชนเห็นด้วยกับการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่และตระหนักถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อประโยชน์ทั้งในด้านการท่องเที่ยวและเศรษฐกิจภายในชุมชน แต่การจะพัฒนาการท่องเที่ยวนั้นต้องพิจารณาความสอดคล้องของศักยภาพและความถนัดของชุมชนเป็นสำคัญ และต้องไม่กระทบกับอาชีพของคนในชุมชนที่อาศัยป่าไม้เป็นแหล่งพึ่งพิงหลัก โดยมีการบริหารจัดการพื้นที่ร่วมกันอย่างเหมาะสม นอกจากนี้ การบริโภคที่เกิดจากการกิจกรรมการท่องเที่ยวจะต้องไม่กระทบหรือเป็นการเปิดใช้ทรัพยากรภายในชุมชนด้วย เช่น ทรัพยากรน้ำซึ่งยังมีปัญหาขาดแคลนน้ำในช่วงฤดูแล้งในบางพื้นที่ การจัดกิจกรรมที่ส่งเสียงดังรบกวนคนในชุมชน เป็นต้น

- **รูปแบบการท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวงที่เหมาะสม**

ผู้แทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องส่วนใหญ่มีทัศนคติต่อพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเยือนพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวงในปัจจุบันว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มุ่งเน้นการพักผ่อนหย่อนใจด้วยการเที่ยวชมแหล่งธรรมชาติเป็นหลัก โดยกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงการเรียนรู้ยังได้รับความสนใจค่อนข้างน้อย ทั้งๆ ที่มีทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่สมบูรณ์และพร้อมที่จะจัดการเรียนรู้ได้หลากหลายรูปแบบ กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงการเรียนรู้ส่วนใหญ่จำกัดเฉพาะกลุ่มนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาศึกษาดูงานหรือเข้าร่วมกิจกรรมสัมมนานอกสถานที่เท่านั้น ยังไม่เปิดกว้างและสามารถรองรับนักท่องเที่ยวทั่วไปได้ ในขณะเดียวกันก็มีเสียงสะท้อนในแง่ของกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ยังขาดความหลากหลาย ส่งผลให้นักท่องเที่ยวพำนักในพื้นที่ป่าวังน้ำเขียว/อำเภอน้ำเขียวเพียง 1 – 2 คืนเท่านั้น สอดคล้องกับข้อค้นพบจากการสำรวจพฤติกรรมนักท่องเที่ยวในด้านระยะเวลาที่ใช้ในการเดินทางท่องเที่ยวซึ่งพบว่านักท่องเที่ยวส่วนใหญ่

(ร้อยละ 75.80) ใช้เวลาไม่เกิน 2 วัน 1 คืนเท่านั้น และการท่องเที่ยวแบบเข้าไปเย็นกลับเป็นที่นิยมมากที่สุด แต่เมื่อพิจารณาค่าใช้จ่ายในการเดินทางท่องเที่ยวโดยเฉลี่ยจะพบว่าเท่ากับ 3,922.88 บาท/คน/ครั้ง หรือ วันละ 1,961.44 บาท/คน ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับผลสำรวจของกรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา เมื่อปี พ.ศ. 2557¹ พบว่า ค่าใช้จ่ายต่อวันที่ได้จากการวิจัยสูงกว่าพอสมควร แสดงให้เห็นถึงศักยภาพและกำลังซื้อของนักท่องเที่ยวที่ปรับตัวสูงขึ้น ดังนั้น การสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวให้หลากหลายขึ้นนั้น นอกจากจะช่วยยืดระยะเวลาพำนัก (period of stay) ของนักท่องเที่ยวให้นานขึ้นแล้ว ยังอาจช่วยให้เกิดการกระจายรายได้ จากการเข้าร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่สู่ภาคส่วนต่างๆ มากขึ้น และอาจไม่จำเป็นต้องมุ่งเน้นปริมาณนักท่องเที่ยวหรือการท่องเที่ยวแบบมวลชนเพียงอย่างเดียวก็ได้ ดังนั้น รูปแบบการท่องเที่ยวที่จะควรพัฒนาขึ้นในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวงควรมีลักษณะที่ตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวเชิงคุณภาพ (quality visitors) หรือตลาดเฉพาะกลุ่มนักท่องเที่ยวกลุ่มเฉพาะ (niche market) โดยมีรูปแบบและลักษณะของการท่องเที่ยว ดังนี้

1) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มุ่งเน้นการเรียนรู้ระบบนิเวศและทรัพยากรธรรมชาติผ่านกิจกรรมรูปแบบต่างๆ โดยชี้ให้เห็นความสัมพันธ์ของธรรมชาติกับชีวิตมนุษย์ การนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้อย่างรู้คุณค่า และการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ การท่องเที่ยวรูปแบบนี้เหมาะสมสำหรับครอบครัวและสถาบันการศึกษาที่ต้องการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร

2) การท่องเที่ยวเชิงผจญภัย มุ่งเน้นความตื่นเต้นหวือหวาจากกิจกรรมการผจญภัยในแหล่งธรรมชาติ นักท่องเที่ยวได้รับความสนุกสนาน เพลิดเพลิน และสามารถสัมผัสบรรยากาศความเป็นธรรมชาติได้ ในขณะเดียวกัน ผู้แทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมองว่า กิจกรรม Flight of the Gibbon ที่หมู่บ้านแม่กำปอง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นตัวอย่างที่ดีที่สามารถนำมาประยุกต์ให้เข้ากับจุดเด่นของทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวงได้

3) การท่องเที่ยวในฐานะเป็นเครื่องมือพัฒนาชุมชน มุ่งเน้นการใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือที่ช่วยสนับสนุนการพัฒนาท้องถิ่นในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาอาชีพ การพัฒนาสาธารณูปโภคที่สามารถใช้ร่วมกันได้ทั้งคนในชุมชนและนักท่องเที่ยว การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ด้วยการให้คนในชุมชนเป็นมัคคุเทศก์อาสาสมัคร การพัฒนาทักษะการบริการ ฯลฯ

โดยสรุป รูปแบบการท่องเที่ยวที่จะพัฒนาขึ้นในอนาคตควรเสริมหรือสอดคล้องกับกิจกรรมการเรียนรู้ให้มากขึ้น โดยเน้นการมีส่วนร่วมของนักท่องเที่ยวและชุมชนโดยรอบแหล่งท่องเที่ยวเพื่อประโยชน์ในด้านการพัฒนาชุมชนในท้องถิ่นเป็นสำคัญ

● การมีส่วนร่วมของท้องถิ่นในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

นอกเหนือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชนแล้ว ผู้นำชุมชน อันได้แก่ กำนัน และผู้ใหญ่บ้าน มีบทบาทในการริเริ่มและผลักดันให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวตามศักยภาพที่ชุมชนมีอยู่ โดยมีสมาชิกรองการปกครองส่วนตำบลของแต่ละหมู่บ้านตัวเชื่อมกับนโยบายของภาครัฐ โดยเฉพาะการขอรับ

¹ ค่าใช้จ่ายโดยเฉลี่ยของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่เดินทางไปเที่ยวในพื้นที่อำเภอเมืองและอำเภอด่านช้าง จังหวัดนครราชสีมา เท่ากับ 1,233.43 บาท/คน/วัน

การจัดสรรงบประมาณในการพัฒนาท้องถิ่นและร่วมมือกันจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวในรูปแบบต่างๆ อย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจะมีระบบและกลไกการมีส่วนร่วมที่พร้อมรองรับการพัฒนาการท่องเที่ยว อยู่แล้วก็ตาม แต่ยังไม่มีการรวมกลุ่มหรือหารือในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างเป็น รูปธรรม มีเพียงการแสดงความวิตกกังวลต่อการปิดป่าหรือห้ามหาของป่าซึ่งอาจจะส่งผลกระทบต่อรายได้ของ คราวเรือนและการเปิดใช้ทรัพยากรน้ำที่มีอยู่อย่างจำกัดในช่วงฤดูแล้ง อย่างไรก็ตาม ผู้แทนครัวเรือนต่างแสดง ความพร้อมที่จะมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวเนื่องจากตระหนักถึงผลประโยชน์ในด้านเศรษฐกิจและ การยกระดับคุณภาพชีวิต แต่ยังไม่มั่นใจว่าจะสามารถบริหารจัดการการท่องเที่ยวอย่างเต็มรูปแบบได้ใน ระยะเริ่มต้น และยังคงต้องการให้หน่วยงานภาครัฐเป็นพี่เลี้ยงหรือให้องค์การบริหารส่วนตำบลนำร่องการ พัฒนาการท่องเที่ยวโดยเชื่อมโยงกับชุมชนไปพลางก่อน

บทที่ 5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

โครงการวิจัย เรื่อง “ความคิดเห็นและความต้องการของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาต้นแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง” เป็นการศึกษาแบบผสมผสาน (mixed method) ระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปริมาณ โดยจะสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์วิจัยและประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ ดังนี้

วัตถุประสงค์การวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาพฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยวต่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง
- 2) เพื่อศึกษาความคิดเห็นและความต้องการของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องต่อการพัฒนาต้นแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง
- 3) เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1) ในเชิงวิชาการ ผลการวิจัยจะช่วยเพิ่มองค์ความรู้ในด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่ป่าสงวนอย่างมีส่วนร่วม โดยเฉพาะการพัฒนาการท่องเที่ยวในฐานะเครื่องมืออนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้โดยชุมชนและการท่องเที่ยวในท้องถิ่น
- 2) ในเชิงปฏิบัติ ผลการวิจัยจะช่วยสร้างความกระจ่างชัดในแง่ความคิดเห็นและความคิดเห็นของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานที่ทางตรงและทางอ้อม เช่น หน่วยงานที่รับผิดชอบในการจัดการพื้นที่ป่าสงวน พื้นที่คุ้มครอง ศูนย์ฝึกนิสิตวนศาสตร์ หน่วยงานส่งเสริมและพัฒนการท่องเที่ยว องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นต้น

5.1 สรุปผลการวิจัย

เมื่อพิจารณาจากผลการศึกษาที่ได้และผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ งานวิจัยนี้ได้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ทุกประการ สาระสำคัญของข้อค้นพบโดยสรุปมีดังนี้

วัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1 เพื่อพฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยวต่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง ผลการศึกษพบว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ยังคงนิยมเดินทางท่องเที่ยวยังแหล่งท่องเที่ยวที่อำเภอวังน้ำเขียว (ร้อยละ 22) เป็นรองก็แต่เฉพาะแหล่งท่องเที่ยวที่

อำเภอปากช่อง (ร้อยละ 52.70) ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวยอดนิยม โดยมีอุทยานแห่งชาติเขาเป็นจุดหมายปลายทางหลัก นักท่องเที่ยวนิยมเดินทางท่องเที่ยวพร้อมด้วยครอบครัว/ญาติ รวมถึงกลุ่มเพื่อน โดยมีจำนวนสมาชิกที่ร่วมเดินทางท่องเที่ยวในช่วง 2 – 5 คนในสัดส่วนมากที่สุด (ร้อยละ 63.20) ใช้รถยนต์ส่วนตัวเป็นพาหนะหลักเนื่องจากเส้นทางคมนาคมเข้าถึงที่สะดวกสบาย และเดินทางท่องเที่ยวแบบเข้าไปเย็นกลับในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกับระยะเวลา 2 วัน 1 คืน ส่วนระยะเวลาตั้งแต่ 3 วันขึ้นไปยังอยู่ในสัดส่วนไม่มากนัก และความถี่ในการเดินทางท่องเที่ยวอยู่ในช่วง 1 – 5 ครั้งต่อปีมากที่สุด (ร้อยละ 75)

ในด้านวัตถุประสงค์ในการเดินทางท่องเที่ยว พบว่า นักท่องเที่ยวมีวัตถุประสงค์ในการเดินทางท่องเที่ยวหลายอย่างผสมผสานกัน โดยให้ความสำคัญกับการพักผ่อนร่างกายและจิตใจมากที่สุดอย่างเห็นได้ชัด (ร้อยละ 20.28) รองลงมา คือ การใช้เวลาวางกับครอบครัว เพื่อน และคู่รัก (ร้อยละ 12.65) และการเรียนรู้ธรรมชาติ (ร้อยละ 10.64) ตามลำดับ ผลการศึกษาบ่งชี้ว่า แม้ว่านักท่องเที่ยวส่วนใหญ่จะยังให้ความสำคัญกับการพักผ่อนหย่อนใจเป็นหลักก็ตาม แต่เริ่มมองเห็นทิศทางการเรียนรู้ธรรมชาติชัดเจนมากขึ้น เมื่อพิจารณาแหล่งข้อมูลที่ใช้ในการค้นหาและวางแผนการท่องเที่ยวจะพบว่า นักท่องเที่ยวใช้สื่อออนไลน์ (เว็บไซต์ สื่อสังคมออนไลน์) เป็นช่องทางหลัก (ร้อยละ 61.63) รองลงมาเป็นการใช้ประสบการณ์ส่วนตัวและสื่อบุคคล (คนรู้จัก เพื่อน ครอบครัว) (ร้อยละ 49.14) ในขณะที่สื่อโฆษณาแบบดั้งเดิม ได้แก่ หนังสือพิมพ์ โทรทัศน์ วิทยุ นิตยสาร คู่มือแนะนำเที่ยว โปสเตอร์ ป้ายประกาศ ข้อมูลจากบริษัทนำเที่ยวหรือหน่วยงานด้านการท่องเที่ยว มีสัดส่วนเพียงร้อยละ 21.51 คำตอบเหล่านี้สะท้อนว่านักท่องเที่ยวในปัจจุบันนิยมใช้สื่อใหม่ (new media) และสื่อบุคคล (personal media) เป็นช่องทางหลักในการค้นหาข้อมูลเพื่อการตัดสินใจ และให้ความสำคัญกับสื่อมวลชน (mass media) น้อยลง ในด้านค่าใช้จ่ายในการเดินทางท่องเที่ยวโดยประมาณนั้น นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ใช้เงินอยู่ในช่วง 1,001 – 2,000 บาท รองลงมาทั้งหมดอยู่ในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน โดยมีค่าเฉลี่ยของค่าใช้จ่ายในการเดินทางท่องเที่ยวเท่ากับ 3,922.88 บาทต่อคนต่อครั้ง

เมื่อพิจารณาถึงความพึงพอใจโดยรวมจากการเดินทางท่องเที่ยว พบว่า นักท่องเที่ยวเกือบจะทั้งหมดมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากถึงมากที่สุด โดยสิ่งนี้นักท่องเที่ยวประทับใจมากที่สุด คือ สภาพธรรมชาติ และบรรยากาศ อากาศ ตามลำดับ ส่วนคำตอบเกี่ยวกับสิ่งที่ไม่ประทับใจมากที่สุดมีสัดส่วนน้อยมาก เพียงร้อยละ 39.20 เท่านั้น โดยสิ่งนี้นักท่องเที่ยวไม่ประทับใจเลย ได้แก่ การจราจรและเส้นทางการท่องเที่ยว และสิ่งอำนวยความสะดวก

ในด้านความต้องการกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง นักท่องเที่ยวแสดงความสนใจกิจกรรมทุกกิจกรรม แต่กิจกรรมที่นักท่องเที่ยวให้ความสนใจเป็นพิเศษมีทั้งหมด 16 กิจกรรมจากทั้งหมด 22 กิจกรรม ได้แก่ (1) เส้นทางจักรยานสีเขียว-ระเบียงสัตว์ป่า (2) ปีนหอคอยชมวิว 360 องศา (3) ลานกางเต็นท์แบบ unit camp (4) จุดชมวิวเขื่อนลำเชียงสา (5) เส้นทางจักรยานเรียนรู้ธรรมชาติสำหรับครอบครัว (6) กิจกรรมพักผ่อน (7) จุดชมวิวหน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติทับลาน (8) จุดชมวิวเขาหัวช้าง (9) กางเต็นท์พักผ่อนหน่วยพิทักษ์อุทยาน (10) เส้นทางศึกษาธรรมชาติในศูนย์รวมพันธุ์ไม้และศูนย์รวมไม้ (11) เรียนรู้การใช้ประโยชน์จากป่า การเก็บของป่าแบบพอเพียง (12) กิจกรรมสิ่งแวดล้อม

ศึกษา (13) พื้นที่ปิกนิก (14) เส้นทางจักรยานเรียนรู้การเกษตรป่าไม้ผ่านแปลงปลูกป่าแบบพอเพียง (15) จุดเรียนรู้ทางธรณี รอยเท้าโบราณบนลานหิน และ (16) Forest farming เยี่ยมชมการทำฟาร์มในพื้นที่ป่าไม้ เช่น การเพาะเห็ด การเลี้ยงมดแดง เป็นต้น จะเห็นได้ว่า เกือบครึ่งหนึ่งของกิจกรรมที่นักท่องเที่ยวให้ความสนใจเกี่ยวข้องกับการเรียนรู้หรือมีกิจกรรมการเรียนรู้สอดแทรกอยู่ในกิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ ซึ่งสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การเดินทางท่องเที่ยวในด้านการเรียนรู้ธรรมชาติที่มีแนวโน้มความต้องการคู่ขนานกับการพักผ่อนหย่อนใจในลักษณะต่างๆ

นอกจากนี้ ในการดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาเยือนป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง นักท่องเที่ยวให้ความสำคัญกับปัจจัยสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวหลายด้าน นอกเหนือจากด้านทรัพยากรธรรมชาติที่สมบูรณ์ สวยงาม และสะอาดตา รวมถึงความหลากหลายของระบบนิเวศในพื้นที่แล้วยังให้ความสำคัญกับการจัดการที่คำนึงถึงผลกระทบการท่องเที่ยวและแหล่งเรียนรู้ด้านธรรมชาติและระบบนิเวศด้วย ส่งผลให้กิจกรรมการท่องเที่ยวที่จะจัดขึ้นในพื้นที่ควรมีลักษณะเป็นกิจกรรมที่มีความปลอดภัยและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เป็นกิจกรรมที่เน้นการสร้างจิตสำนึกการรักษาทรัพยากรธรรมชาติ/ระบบนิเวศ ซึ่งการที่จะจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวลักษณะอย่างนี้ได้ต้องอาศัยผู้จัดกิจกรรมที่มีความรู้ ความชำนาญ และสามารถดูแลนักท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในส่วนของปัจจัยที่ตกในแหล่งท่องเที่ยวก็เช่นเดียวกัน นักท่องเที่ยวยังคงให้ความสำคัญกับที่พักที่อยู่ท่ามกลางบรรยากาศเหมาะสมและกลมกลืนกับธรรมชาติ นอกเหนือจากที่พักที่มีสภาพดี สะอาด และปลอดภัยซึ่งเป็นลักษณะพื้นฐานของที่พักโดยทั่วไป และควรมีสิ่งอำนวยความสะดวกและการบริการสำหรับผู้สูงอายุและผู้พิการภายในที่พักด้วย สำหรับปัจจัยด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวให้ความสำคัญกับปัจจัยเกือบจะทุกด้าน แต่ด้านที่ให้ความสำคัญในลำดับต้นๆ คือ ห้องสุขา โดยเน้นความสะอาด ถูกสุขลักษณะ เพียงพอ กลมกลืนกับพื้นที่ รวมถึงความสะอาดและการกำจัดขยะในแหล่งท่องเที่ยว ในด้านการคมนาคมเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว นอกจากเส้นทาง/ถนนเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยว ความสะดวกรวดเร็ว และป้ายบอกทางที่เป็นระบบ นักท่องเที่ยวยังเล็งเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดยานพาหนะที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมเพื่อบริการนักท่องเที่ยว ซึ่งจะเป็นโอกาสให้ชุมชนสามารถสร้างรายได้เชื่อมโยงกับกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ได้เป็นอย่างดี อย่างไรก็ตามหากคนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวแล้ว ทักษะ ทักษะ และอรรถประโยชน์ของนักท่องเที่ยวก็ถือเป็นเรื่องที่มีความสำคัญ และจะส่งผลดีต่อภาพลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวโดยรวมในสายตาของนักท่องเที่ยวด้วย

ข้อค้นพบทั้งหมดที่กล่าวมาข้างต้นช่วยสร้างความกระจ่างและความเข้าใจในพฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวงได้ดีในระดับหนึ่ง โดยเฉพาะความต้องการด้านกิจกรรมการเรียนรู้ควบคู่กับการพักผ่อนหย่อนใจในแหล่งธรรมชาติ ซึ่งเป็นคุณลักษณะของนักท่องเที่ยวยุคใหม่ที่หันมาใส่ใจสิ่งแวดล้อมและมีจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติมากขึ้น จะเห็นได้ว่า คำสำคัญอย่างเช่น “ความเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม” หรือ “ความกลมกลืนกับธรรมชาติ” ปรากฏชัดในความรู้สึกนึกคิดของนักท่องเที่ยวที่มีต่อองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง นอกจากนี้ยังให้ความสำคัญต่อการมีส่วนร่วม

ของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่ไม่ว่าจะในฐานะผู้ให้บริการการท่องเที่ยวรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งหรือในฐานะเจ้าของบ้าน (hosts) ที่ทำหน้าที่ต้อนรับขับสู้ด้วยอัธยาศัยไมตรีต่อผู้มาเยือน หากมองในมุมกลับ การท่องเที่ยวจะกลายเป็นเครื่องมือหรือทางออกในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน โดยที่คนในชุมชนจะต้องมีพลังอำนาจในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนเป็นเงื่อนไขสำคัญ

วัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 2 เพื่อศึกษาความคิดเห็นและความต้องการของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องต่อการพัฒนาต้นแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติปาวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง ผลการศึกษาพบว่า

1) สภาพและสถานการณ์ปัจจุบันของการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติปาวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง

ผลการศึกษาพบว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติปาวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง แบ่งออกเป็น 3 ระยะ ได้แก่ ระยะแรก ปี พ.ศ. 2530-2539 ระยะที่สอง ปี พ.ศ. 2540-2553 และระยะปัจจุบัน ปี พ.ศ. 2554-ปัจจุบัน ระยะที่ถือได้เป็นจุดเปลี่ยนของการพัฒนาการท่องเที่ยว กล่าวคือการท่องเที่ยวขยายตัวอย่างชัดเจนมากที่สุด คือ ระยะที่สอง ปี พ.ศ. 2540-2553 อันเกิดจากการประกาศนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวของรัฐบาล มีการขยายตัวของธุรกิจท่องเที่ยวหลากหลายประเภท ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกรรมสิทธิ์การถือครองกรรมสิทธิ์จากเกษตรกรไปสู่นายทุนเป็นจำนวนมาก รูปแบบการท่องเที่ยวในระยะนี้มีลักษณะเป็นการท่องเที่ยวแบบมวลชน (mass tourism) เน้นวัตถุประสงค์การท่องเที่ยวเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจในแหล่งธรรมชาติเป็นหลัก มีกิจกรรมการท่องเที่ยวบางส่วนที่มุ่งเน้นการเรียนรู้ แต่ก็ยังคงจำกัดเฉพาะกลุ่มเยาวชนและคณะศึกษาดูงานจากหน่วยงานต่างๆ เท่านั้น ส่วนชุมชนมีส่วนร่วมในแง่ของการจัดส่งปัจจัยการผลิตและจำหน่ายสินค้าให้กับนักท่องเที่ยวเท่านั้น สำหรับระยะปัจจุบัน ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2554 – ปัจจุบัน (พ.ศ. 2558) การท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติปาวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวงเกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญ คือ เกิดการจับกุมและกวาดล้างผู้บุกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ อุทยานแห่งชาติ และที่ดิน สปก. ส่งผลให้ธุรกิจที่พึ่งต้องปิดกิจการเป็นจำนวนมากจนเกิดเป็นกระแสข่าวที่ส่งผลต่อการรับรู้และการตัดสินใจของนักท่องเที่ยวทั้งกลุ่มนักท่องเที่ยวทั่วไปและกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มาเป็นคณะในนามหน่วยงานหรือองค์กร ส่วนในแง่การพัฒนาการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับชุมชนโดยรอบพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติปาวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวงนั้น คนในชุมชนเริ่มตระหนักรู้ถึงการพัฒนาการท่องเที่ยวในระยะเริ่มต้นเนื่องจากมีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาในชุมชนเพื่อไปยังแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ โดยใช้เส้นทางสัญจรของชุมชน คนในชุมชนมีโอกาสปฏิสัมพันธ์กับนักท่องเที่ยวในลักษณะต่างๆ เช่น การบอกทางหรือให้ข้อมูลการท่องเที่ยว การจัดจำหน่ายสินค้า เป็นต้น โดยแต่ละหมู่บ้านจะมีความถนัดและความเชี่ยวชาญที่แตกต่างกันออกไปขึ้นอยู่กับทำเลที่ตั้งและสภาพสังคมและเศรษฐกิจโดยรวม ตัวอย่างเช่น หมู่บ้านที่อยู่ติดถนนใหญ่หรือเส้นทางสัญจรหลักจะเป็นผู้จัดจำหน่ายสินค้าให้แก่นักท่องเที่ยวโดยตรง หมู่บ้านที่อยู่ใกล้เขตพื้นที่ป่าไม้จะเป็นผู้จัดหาและแปรรูปสินค้า เป็นต้น ทั้งนี้ ชุมชนต่างมีความเห็นในทิศทางเดียวกันว่ายังคงต้องการการพัฒนาอีกมาก

โดยเฉพาะโครงสร้างพื้นฐาน สาธารณูปโภค และสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อรองรับการท่องเที่ยว รวมถึงความต้องการของคนในชุมชนเองด้วย

ศักยภาพและความโดดเด่นของป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียวในฐานะแหล่งท่องเที่ยวมี 3 ด้านที่สำคัญ ได้แก่ ลักษณะทางภูมิศาสตร์ โดยเฉพาะความสมบูรณ์ของธรรมชาติที่ส่งผลให้มีอากาศบริสุทธิ์และเย็นสบายตลอดทั้งปี มีทำเลที่ตั้งไม่ไกลจากกรุงเทพฯ และเชื่อมโยงกับภูมิภาคอื่นๆ ได้สะดวก อีกทั้งมีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ป่าไม้และรูปแบบการจัดการป่าไม้ แต่ทว่ามีความเสี่ยงต่อการถูกทำลายจากสาเหตุสำคัญ 2 ด้าน คือ กิจกรรมการท่องเที่ยว คนในชุมชนและคนจากต่างถิ่นที่เข้ามาบุกรุกพื้นที่ป่า และใช้ประโยชน์จากป่าอย่างผิดวิธี เช่น การทำไร่เลื่อนลอย การเผาป่าเพื่อเก็บของป่า การลักลอบตัดไม้ เป็นต้น

ปัจจุบัน การพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวงได้รับการขับเคลื่อนโดยหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ หน่วยงานที่เป็นเจ้าของทรัพยากรและจัดการท่องเที่ยวเป็นส่วนเสริมพันธกิจหลัก หน่วยงานที่วางแผนและพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยวโดยตรง และหน่วยงานส่งเสริมและพัฒนาตลาดการท่องเที่ยว โดยมีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทำหน้าที่เชื่อมโยงระหว่างภาครัฐและภาคประชาชน ส่งผลให้การมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่มีมากขึ้น โดยลำดับ อย่างไรก็ตาม ผลสัมฤทธิ์จากการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่อาจจะพิจารณาได้จากองค์ประกอบของการท่องเที่ยวทั้ง 6 ด้าน (6As) ซึ่งยังคงมีข้อจำกัดทั้งปริมาณและคุณภาพเนื่องจากองค์ประกอบส่วนใหญ่อยู่ในความดูแลของส่วนราชการ ขาดแคลนงบประมาณในการบำรุงรักษาให้มีสภาพพร้อมใช้งานหรือให้บริการ และขาดแคลนบุคลากรสาขาการท่องเที่ยวโดยตรง แต่ก็ถือว่ามีความพยายามและความมุ่งมั่นในอันที่จะพัฒนาการท่องเที่ยว โดยเฉพาะอย่างยิ่ง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นถือเป็นแกนนำในการพัฒนาร่วมกับคนในชุมชนโดยรอบพื้นที่

2) ความคิดเห็นของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต่อการพัฒนาต้นแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง

ผลการศึกษาพบว่าผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งผู้แทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและผู้แทนครัวเรือนในชุมชนโดยรอบพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวงส่วนใหญ่แสดงความเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ โดยมีเหตุผลสนับสนุนความคิดเห็น ดังนี้

- พื้นที่ป่าวังน้ำเขียวมีศักยภาพและความโดดเด่นในด้านอากาศที่บริสุทธิ์คล้ายคลึงกับภาคเหนือ อีกทั้งตั้งอยู่ไม่ไกลจากกรุงเทพฯ มากนัก ทำให้เกิดแรงดึงดูดการท่องเที่ยวแบบระยะสั้น โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวจากในเขตเมืองสามารถเดินทางมาท่องเที่ยวได้สะดวก ค่าใช้จ่ายไม่สูงมากนัก และสอดคล้องกับระยะเวลาที่มีอยู่จำกัด
- นอกเหนือจากการท่องเที่ยวแบบระยะสั้นแล้ว พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวงยังเหมาะสำหรับกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงผจญภัยและการเรียนรู้ ดังจะเห็นได้จากกลุ่มนักท่องเที่ยวที่เดินทางท่องเที่ยวในพื้นที่ด้วยการปั่นจักรยานหรือรถมอเตอร์ไซด์ รวมถึงองค์กรต่างๆ ที่นิยม

จัดการท่องเที่ยวเป็นหมู่คณะในลักษณะของการศึกษาดูงาน การประชุมสัมมนานอกสถานที่ การเข้าค่าย เยาวชน รวมถึงกิจกรรมแสดงความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กร (CSR) หลากหลายรูปแบบ

- การพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ช่วยนำความเจริญมาสู่ท้องถิ่นอย่างเห็นได้ชัด โดยเฉพาะ โครงสร้างพื้นฐาน สาธารณูปโภค และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ซึ่งคนในท้องถิ่นสามารถใช้ประโยชน์ ร่วมกับนักท่องเที่ยวได้ ตัวอย่างเช่น เส้นทางสัญจรที่เชื่อมโยงระหว่างแหล่งท่องเที่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว เป็นเส้นทางเดียวกับที่คนในชุมชนใช้สัญจรในเวลาปกติ เป็นต้น

- การพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ก่อให้เกิดการกระจายรายได้เข้าสู่ชุมชน คนในชุมชน สามารถมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวและก่อให้เกิดรายได้เสริมนอกเหนือจากภาคการเกษตร เช่น การจัดจำหน่ายสินค้าพื้นเมือง ผลิตภัณฑ์ชุมชน การบริการขนส่งและจัดนำเที่ยว การบริการที่พักประเภทต่างๆ เป็นต้น

- หน่วยงานมีความนโยบายในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่เพื่อสร้างรายได้เข้าสู่ หน่วยงานและใช้เป็นช่องทางในการเผยแพร่องค์ความรู้เกี่ยวกับการจัดการป่าไม้ซึ่งเป็นพันธกิจหลักของ หน่วยงาน ตัวอย่างเช่น สถานีฝึกนิสิตวนศาสตร์วังน้ำเขียว (สังกัดคณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์) องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ (แปลงปักธงชัย) เป็นต้น

จะเห็นได้ว่า เหตุผลส่วนใหญ่แสดงถึงการตระหนักถึงผลประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจและการพัฒนา คุณภาพชีวิตเป็นหลัก โดยโครงสร้างพื้นฐาน สาธารณูปโภค และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ จำเป็นจะต้อง ได้รับการพัฒนาเพิ่มมากขึ้นเพื่อรองรับการท่องเที่ยว พร้อมทั้งตอบสนองความต้องการของคนในชุมชนใน คราวเดียวกัน

อย่างไร ปัญหาและอุปสรรคที่อาจจะส่งผลต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ ป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง มี 2 ด้าน ได้แก่

- ความยืดเยื้อในการดำเนินคดีตามกฎหมายกรณีพื้นที่ทับซ้อนและการบุกรุกที่ดินของรัฐ ในพื้นที่อำเภอวังน้ำเขียว ส่งผลให้การท่องเที่ยวโดยรวมเกิดการชะงักงัน และมีผลต่อการรับรู้ของนักท่องเที่ยว ที่จะเดินทางมาท่องเที่ยวในบริเวณนี้อยู่พอสมควร

- การขาดแคลนอัตรากำลังด้านการจัดการท่องเที่ยว โดยหน่วยงานส่วนใหญ่ยังคงมองว่า การท่องเที่ยวเป็นเพียงภารกิจเสริม และใช้ใครก็ได้มาให้บริการหรือจัดการท่องเที่ยว ในขณะที่การท่องเที่ยว เติบโตอย่างก้าวกระโดดและมุ่งผลลัพธ์จากการพัฒนาในทิศทางที่สร้างสรรค์มากขึ้น

ปัจจัยเกื้อหนุนที่จะช่วยให้การพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียวเกิด ผลสัมฤทธิ์และสามารถเป็นต้นแบบการใช้พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติเพื่อการท่องเที่ยวมี 3 ปัจจัย ได้แก่

- การบูรณาการความร่วมมือของภาคีการพัฒนาการท่องเที่ยวทั้งในด้านการระบบ กลไก แผน ยุทธศาสตร์ และงบประมาณเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยว

- การเจาะตลาดนักท่องเที่ยวที่มีพฤติกรรมสอดคล้องกับฐานทรัพยากรและกิจกรรม การท่องเที่ยวในพื้นที่โดยสร้างเอกลักษณ์ จุดขาย และความแตกต่างให้ชัดเจนเพื่อดึงดูดตลาดนักท่องเที่ยว

เฉพาะกลุ่ม (niche market) หรือนักท่องเที่ยวคุณภาพ (quality visitor) ลดการพึ่งพาการท่องเที่ยวแบบมวลชน รวมถึงพัฒนากิจกรรมนอกฤดูท่องเที่ยวเพื่อกระจายนักท่องเที่ยวตามช่วงเวลา

- การให้ความสำคัญกับชุมชนโดยรอบพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ โดยเชื่อมโยงกับชุมชนหรือให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวและกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวเข้าสู่ชุมชนมากขึ้น

3) ปัญหาหรือสิ่งที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องรู้สึกกังวลหรือเป็นข้อควรพิจารณาในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง

ผลการศึกษาพบว่าผลกระทบจากการดำเนินงานของภาครัฐในการจัดการการบุกรุกพื้นที่ป่าไม้ และปัญหาความขัดแย้งในการดำเนินคดีก่อให้เกิดความรู้สึกกังวลมากที่สุด แม้ว่าคนส่วนใหญ่จะยอมรับการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่เนื่องจากตระหนักถึงผลประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจและการพัฒนาคุณภาพชีวิตก็ตาม แต่ด้วยความรู้สึกกังวลจึงแสดงท่าทีไม่มั่นใจเท่าที่ควร ความรู้สึกกังวลยังก่อให้เกิดผลกระทบสืบเนื่องต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวใน 2 ประเด็นที่สำคัญ ได้แก่

- ผลกระทบในด้านการรับรู้ของนักท่องเที่ยว เกิดจากกระแสข่าวการจับกุมและไล่รื้อที่พักในบริเวณพื้นที่ศึกษา ทำให้นักท่องเที่ยวที่ยังไม่รู้จักพื้นที่เป็นอย่างดีเกิดการรับรู้แบบเหมารวม ไม่กล้าตัดสินใจเดินทางมาท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าวังน้ำเขียว ส่งผลให้การท่องเที่ยวในพื้นที่ประสบชะตากรรม และอาจเป็นอุปสรรคต่อการสร้างการรับรู้การท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษา ซึ่งการท่องเที่ยวยังอยู่ในระยะเริ่มต้น

- ผลกระทบในด้านการลงทุนพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการท่องเที่ยว โดยเฉพาะคนในชุมชนขาดความเชื่อมั่นและไม่กล้าลงทุนเนื่องจากเกรงว่าจะเกิดปัญหาสืบเนื่องจากเอกสารสิทธิ์การครอบครองที่ดินในภายหลัง

นอกจากนี้ การพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ยังต้องคำนึงถึงมาตรการจัดการผลกระทบจากการท่องเที่ยว โดยเฉพาะปัญหาขยะมูลฝอย ความปลอดภัยในการเดินทางท่องเที่ยว รวมถึงการเปิดเผยทรัพยากรของชุมชนจากการบริโภคทางการท่องเที่ยว

4) ความต้องการของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต่อการพัฒนาต้นแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง

ผลการศึกษาพบว่า นอกเหนือจากความต้องการด้านมาตรการป้องกันผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวแล้ว ความต้องการของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องยังสะท้อนผ่านคุณลักษณะองค์ประกอบการท่องเที่ยวที่พึงประสงค์ทั้ง 6 ด้าน (6As) ดังนี้

- เน้นความเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมและกลมกลืนกับธรรมชาติ
- เน้นการจัดการผลกระทบจากการท่องเที่ยวให้รัดกุม
- เน้นกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลายและตอบสนองความต้องการของตลาดนักท่องเที่ยวเชิงคุณภาพ (Quality Visitors) หรือตลาดเฉพาะกลุ่ม (niche market) มากขึ้น

นอกจากนี้ การเชื่อมโยงศักยภาพของชุมชนเข้ากับการท่องเที่ยวยังถือเป็นเงื่อนไขสำคัญของการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมและสามารถทำได้หลากหลายวิธี โดยมีจุดมุ่งหมายในการสร้าง

ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและพัฒนาคุณภาพชีวิตเป็นสำคัญ เช่น การจัดหาเที่ยวหรือบริการท่องเที่ยว โดยชุมชน การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกรองรับกิจกรรมการท่องเที่ยว การสร้างศูนย์บริการนักท่องเที่ยว เป็นต้น พื้นที่จุดศูนย์กลางของการพัฒนาการท่องเที่ยวที่มีความเป็นไปได้มี 2 แห่ง คือ สถานีฝึคนิสิตวศาสตร์วังน้ำเขียว (สวนรุกขชาติ) และที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลอุ่มทรัพย์ เนื่องจากพื้นที่ทั้งสองแห่งอยู่กึ่งกลางพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวงและคนในชุมชนสามารถเข้าถึงได้ง่าย

วัตถุประสงค์วิจัยข้อที่ 3 เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง ผลการศึกษาพบว่า รูปแบบการท่องเที่ยวที่พึงประสงค์ของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งผู้แทนหน่วยงานภาครัฐและเอกชน และชุมชนโดยรอบพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวงที่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวเชิงคุณภาพหรือนักท่องเที่ยวกลุ่มเฉพาะมี 3 รูปแบบ ดังนี้

- 1) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มุ่งเน้นการเรียนรู้ระบบนิเวศและทรัพยากรธรรมชาติผ่านกิจกรรมรูปแบบต่างๆ รวมถึงให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติด้วย
- 2) การท่องเที่ยวเชิงผจญภัย มุ่งเน้นกิจกรรมการผจญภัยในแหล่งธรรมชาติเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับความสนุกสนาน เพลิดเพลิน และสัมผัสธรรมชาติอย่างใกล้ชิด ในขณะเดียวกันก็ถือโอกาสเสริมสร้างจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติด้วย
- 3) การท่องเที่ยวในฐานะเครื่องมือพัฒนาชุมชน มุ่งเน้นการใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการสนับสนุนการพัฒนาท้องถิ่นในด้านต่างๆ ทั้งในด้านกายภาพและการพัฒนาอาชีพที่เชื่อมโยงกับกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่

ผู้นำชุมชนและสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลมีบทบาทในการริเริ่มและผลักดันให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ด้วยการเชื่อมโยงกับนโยบายของภาครัฐ ในส่วนของชุมชนเอง แม้ว่าจะมีระบบและกลไกการมีส่วนร่วมที่พร้อมรองรับการพัฒนาการท่องเที่ยว แต่ยังไม่มีการรวมกลุ่มหรือหารือในประเด็นการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างจริงจัง และไม่มั่นใจว่าจะบริหารจัดการการท่องเที่ยวอย่างเต็มรูปแบบได้ในอนาคต จึงต้องการให้ภาครัฐเป็นพี่เลี้ยงหรือองค์การบริหารส่วนตำบลนำร่องการพัฒนาไปก่อน

5.2 อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัย เรื่อง “ความคิดเห็นและความต้องการของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาต้นแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง” ในครั้งนี้ได้พบประเด็นความต้องการและความคิดเห็นของผู้แทนหน่วยงานภาครัฐและเอกชน รวมถึงผู้แทนครัวเรือนในชุมชนโดยรอบพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง จนนำมาสู่แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวงที่สำคัญหลายประการ ซึ่งสมควรนำมาอภิปรายโดยพิจารณาเปรียบเทียบแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

ดังรายละเอียดที่ได้กล่าวไว้ในบทที่ 2 และ 4 พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติวังน้ำเขียวตั้งอยู่ในอำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา มีขนาดพื้นที่รวมทั้งสิ้น 1,129.9 ตารางกิโลเมตร หรือ 706,243 ไร่ โดยร้อยละ 60 ของพื้นที่ทั้งหมดหรือประมาณ 430,000 ไร่เป็นพื้นที่ป่าไม้ ได้แก่ อุทยานแห่งชาติทับลาน อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว ป่าสงวนแห่งชาติป่าเขาภูหลวง และที่ดิน สปก. ส่วนพื้นที่ที่เหลืออีกประมาณ 270,000 ไร่ เป็นพื้นที่การเกษตรพื้นที่อยู่อาศัย และถนนหนทางต่างๆ จะเห็นได้ว่า ที่ดินส่วนใหญ่ในอำเภอวังน้ำเขียวเป็นของรัฐทั้งสิ้น ผู้ที่ใช้ประโยชน์ที่ดินนอกเหนือจากเกษตรกรที่ได้รับการจัดสรรจาก สปก.เพื่อทำการเกษตรจะถือว่าเป็นผู้บุกรุกที่ดินของรัฐและกระทำผิดกฎหมายทั้งหมด แต่ด้วยเหตุที่วังน้ำเขียวตั้งอยู่ไม่ไกลจากกรุงเทพมหานครมากนัก เป็นป่าไม้ที่มีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติและระบบนิเวศ มีความสวยงาม และอากาศบริสุทธิ์จนติด 1 ใน 7 ของที่มีโอโซนดีที่สุดในโลก อีกทั้งยังได้รับฉายาว่า “สวิตเซอร์แลนด์แดนอีสาน” ทำให้ดึงดูดผู้คนจากกรุงเทพฯ ให้เข้ามาสัมผัสธรรมชาติและอากาศบริสุทธิ์อย่างต่อเนื่อง จนกระทั่งมีการสร้างบ้านพักตากอากาศจากการขอซื้อที่ดินจากเกษตรกรหรือชาวบ้านในพื้นที่ ทำให้ที่ดินเกิดการเปลี่ยนกรรมสิทธิ์จากเกษตรกรหรือชาวบ้านไปสู่ทุนอย่างต่อเนื่องทั้งที่ไม่มีเอกสารสิทธิ์ ต่อมา เมื่อมีการส่งเสริมการท่องเที่ยวตามนโยบายของรัฐบาล จึงเกิดเป็นกระแสนิยมการท่องเที่ยวในอำเภอวังน้ำเขียว วังน้ำเขียวจึงกลายเป็นพื้นที่ท่องเที่ยวอย่างเต็มรูปแบบ เกิดการขยายตัวของธุรกิจท่องเที่ยวหลากหลายประเภท โดยเฉพาะธุรกิจที่พักประเภทรีสอร์ท ซึ่งกระจุกตัวอยู่ในตำบลไทยสามัคคีมากที่สุด รองลงมา คือ ตำบลวังน้ำเขียว วังหมี ระเริง อุดมทรัพย์ ตามลำดับ เป็นเหตุให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมในพื้นที่ และเป็นที่มาของการเข้าจับกุมผู้ประกอบการที่บุกรุกพื้นที่ของรัฐ จนเกิดเป็นคดีความยืดเยื้อและส่งผลเสียต่อการรับรู้ภาพลักษณ์การท่องเที่ยวของวังน้ำเขียวในเวลาต่อมา ทั้งนี้ จังหวัดนครราชสีมาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องก็มีแนวคิดในการจัดการดังกล่าวให้ลุล่วงและมุ่งหวังให้เป็นพื้นที่ต้นแบบหรือโมเดลให้กับพื้นที่อื่นที่ประสบปัญหาในลักษณะเดียวกัน ดังนั้น ผลการศึกษานี้จึงเป็นจุดเริ่มต้นของการทำความเข้าใจพื้นที่และความต้องการของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในพื้นที่เพื่อนำไปสู่การเสนอแนวทางการพัฒนาพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง โดยใช้แนวคิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเป็นเครื่องมือที่สำคัญ

พฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยวต่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว

วัตถุประสงค์ข้อที่หนึ่งให้มีความสำคัญกับการศึกษาพฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า นักท่องเที่ยว ส่วนใหญ่เป็นวัยรุ่นและวัยผู้ใหญ่ตอนต้น (อายุ 20 – 40 ปี) ซึ่งเป็นวัยทำงานและสำเร็จการศึกษา ระดับปริญญาตรีเป็นอย่างน้อย นิยมเดินทางท่องเที่ยวพร้อมกับครอบครัว ญาติ รวมถึงกลุ่มเพื่อนเป็นกลุ่มเล็กๆ เพียง 2 – 5 คน ใช้รถยนต์ส่วนบุคคลในการเดินทางท่องเที่ยวและพำนักในพื้นที่เป็นระยะเวลาสั้นๆ ประมาณ 2 วัน 1 คืนแต่ท่องเที่ยวบ่อยครั้งในแต่ละปี ข้อค้นพบที่ว่านักท่องเที่ยวเดินทางมาเที่ยวบ่อยครั้งหรือมาเที่ยวซ้ำในแต่ละปีนั้น สอดคล้องกับผลวิจัยของเกลิงคักต์ (2555) ที่ระบุว่าความพึงพอใจต่อองค์ประกอบ

โลจิสติกส์การท่องเที่ยวในอำเภอวังน้ำเขียวมีความสัมพันธ์กับการกลับมาเที่ยวซ้ำอย่างมีนัยสำคัญ หลักฐานบ่งชี้สำคัญ คือ การใช้รถยนต์ส่วนบุคคลในการเดินทางท่องเที่ยวเป็นหลัก ซึ่งจังหวัดนครราชสีมาที่มีความพร้อมในด้านโครงสร้างพื้นฐานระดับสูงและเป็นชุมทางที่เชื่อมไปยังเมืองรองในภูมิภาคอื่นๆ ได้ (ททท, ม.ป.ป; มิ่งสรรพ, 2558) การเดินทางท่องเที่ยวโดยใช้รถยนต์จึงมีความสะดวกสบายและเอื้อให้เกิดการเที่ยวซ้ำ โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวที่เดินทางจากกรุงเทพฯ และพื้นที่ภาคกลางจุดหมายปลายทางยอดนิยมยังคงเป็นแหล่งท่องเที่ยวในอำเภอปากช่องและอำเภอวังน้ำเขียวมากที่สุดเนื่องจากนักท่องเที่ยวประทับใจในสภาพธรรมชาติ บรรยากาศ และอากาศ จึงให้ความสำคัญกับการพักผ่อนร่างกายและจิตใจมากที่สุด ควบคู่กับการใช้เวลาว่างกับครอบครัว เพื่อน และคู่รัก และการเรียนรู้ธรรมชาติ การเดินทางท่องเที่ยวพร้อมกับครอบครัวญาติและกลุ่มเพื่อนมากที่สุด ส่งผลให้นักท่องเที่ยววางแผนการท่องเที่ยวโดยใช้สื่อใหม่ (new media) และสื่อบุคคล (personal media) เป็นช่องหลักในการค้นหาข้อมูลเพื่อการตัดสินใจมากที่สุดเช่นเดียวกัน ทั้งนี้ หากนำผลวิจัยที่ได้มาเปรียบเทียบกับผลวิจัยของดุขฎีและคณะ (2557) จะพบว่า ลักษณะและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวเป็นไปในทิศทางเดียวกัน กล่าวคือ นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่อยู่ในวัยผู้ใหญ่ตอนต้นหรือวัยทำงาน อายุอยู่ในช่วง 21-30 ปี มีการศึกษาระดับปริญญาตรี มีภูมิลำเนาอยู่ในภาคกลาง นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ศึกษาข้อมูลจากอินเทอร์เน็ตเป็นหลัก มาท่องเที่ยวจากการชักชวนของเพื่อนและญาติ โดยครอบครัวมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเดินทางท่องเที่ยว ซึ่งมักจะใช้เวลาในช่วงวันหยุดสุดสัปดาห์ 2 วันในการท่องเที่ยวเนื่องจากว่างเว้นจากการทำงาน กิจกรรมที่ทำในระหว่างการท่องเที่ยว คือ การเที่ยวชมธรรมชาติเป็นส่วนใหญ่ เช่น เดียวผลการสำรวจของกรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (2557) ที่ระบุว่านักท่องเที่ยวชาวไทยเดินทางมาเที่ยวจังหวัดนครราชสีมา (อำเภอเมืองและอำเภอวังน้ำเขียว) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อท่องเที่ยวและพักผ่อนในสัดส่วนมากที่สุด

ในด้านความต้องการกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวงเป็นอีกข้อค้นพบที่มีความน่าสนใจ ผลการสำรวจพบว่า นักท่องเที่ยวแสดงความสนใจมากเป็นพิเศษในกิจกรรมการท่องเที่ยวถึง 16 กิจกรรม จากทั้งหมด 22 กิจกรรม และเกือบครึ่งหนึ่งเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้หรือมีกิจกรรมการเรียนรู้สอดแทรกอยู่ในกิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจรูปแบบต่างๆ อาทิ เส้นทางจักรยานสีเขียว-ระเบียงสัตว์ป่า เส้นทางจักรยานเรียนรู้ธรรมชาติสำหรับครอบครัว เส้นทางศึกษาธรรมชาติในศูนย์รวมพันธุ์ไม้และศูนย์รวมไฟ การเรียนรู้การใช้ประโยชน์จากป่าและการเก็บของป่าอย่างพอเพียง ฯลฯ จะเห็นได้ว่า ความต้องการกิจกรรมการท่องเที่ยวในลักษณะเช่นนี้เกิดจากการจูงใจหลายอย่างผสมผสานกัน (multiple motivations) ดังที่วลัยพร (2551) ได้พบทวนองค์ความรู้เกี่ยวกับการจูงใจในการท่องเที่ยวไว้ และยังสอดคล้องกับข้อเสนอแนะจากการวิจัยเพื่อจัดทำแผนปฏิบัติการการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบครบวงจรในพื้นที่นาร่อง 5 แห่ง (1 ใน 5 แห่ง คือ อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา) ที่ว่าควรจัดการท่องเที่ยวแบบผสมผสาน ได้แก่ การท่องเที่ยวเชิงเกษตร การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการท่องเที่ยวโดยชุมชน กิจกรรมที่เหมาะสมอาจจะเป็นกิจกรรมทางวัฒนธรรม การศึกษาวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชน ควบคู่กับกิจกรรมอนุรักษ์ป่าของชุมชนประเภทต่างๆ

เมื่อวิเคราะห์ในเชิงลึกกว่ามีปัจจัยใดบ้างที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาเยือนป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง หรือนักท่องเที่ยวให้ความสำคัญกับปัจจัยในบ้างตามองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวทั้ง 6 ด้าน (6As)² พบประเด็นที่น่าสนใจว่า นักท่องเที่ยวให้ความสำคัญกับการจัดการการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงผลกระทบการท่องเที่ยวและแหล่งเรียนรู้ด้านธรรมชาติและระบบนิเวศเป็นสำคัญ ส่งผลให้กิจกรรมการท่องเที่ยวต้องมีลักษณะเป็นกิจกรรมที่ปลอดภัย เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และใช้ผู้จัดกิจกรรมที่มีความรู้ ความชำนาญ และสามารถดูแลนักท่องเที่ยวได้อย่างดี หากนำมาเปรียบเทียบกับผลสำรวจของสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาแห่งประเทศไทย (2544) จะพบสิ่งที่น่าสังเกตในทำนองเดียวกันว่า นักท่องเที่ยวกลุ่มตัวอย่างที่มีความเห็นว่าผลกระทบของการท่องเที่ยวไทยเป็นลบ ส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับปริญญาตรีหรือสูงกว่า (ร้อยละ 44.80) และประกอบอาชีพพนักงานบริษัทเอกชน (วัยทำงาน) รองลงมา คือ นักเรียนนักศึกษา ดังนั้น การจัดการผลกระทบจึงเป็นกรอบแนวคิดสำคัญในการพัฒนาสิ่งดึงดูดใจและกิจกรรมการท่องเที่ยว ส่วนที่ตกในแหล่งท่องเที่ยวและสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ จะเน้นความกลมกลืนกับธรรมชาติควบคู่กับความสะอาด สุขอนามัย และปริมาณเพียงพอต่อการให้บริการ โดยเฉพาะห้องสุขาและป้ายบอกทางที่ชัดเจนและเอื้อต่อการเดินทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวด้วยความสะดวกและปลอดภัย ผลการศึกษาของสุทธิศา (2555) ยืนยันความคิดเห็นดังกล่าวของนักท่องเที่ยวอย่างชัดเจน โดยระบุไว้ว่าการท่องเที่ยวอำเภอวังน้ำเขียวได้ดำเนินการมาระยะหนึ่งแล้ว แต่ยังไม่สัมฤทธิ์ผลดีพอหรือยังมีปัญหาด้านต่างๆ อยู่ เช่น การบริการ การตลาด ภูมิทัศน์ทางธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ระบบกำจัดขยะ เป็นต้น เช่นเดียวกับผลการศึกษาของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2556) ที่กล่าวถึงความพร้อมในการให้บริการพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับนักท่องเที่ยวซึ่งเป็นบทเรียนความสำเร็จของการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว โดยความพร้อมในการให้บริการเป็นปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดความต้องเนื่องของการจัดการการท่องเที่ยวอันจะส่งผลให้การท่องเที่ยวในพื้นที่นั้นเกิดความยั่งยืน นอกจากนี้ นักท่องเที่ยวยังเล็งเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดบริการยานพาหนะของท้องถิ่นที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเพื่อเป็นโอกาสให้ชุมชนสามารถสร้างรายได้เชื่อมโยงกับกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ ซึ่งเท่ากับเป็นนำแนวทางการยั่งยืนในแง่ของการใช้สิทธิด้านทรัพยากรธรรมชาติ การรักษาทรัพยากรธรรมชาติ รวมถึงการกระจายผลตอบแทนทางเศรษฐกิจอย่างเป็นธรรม (McKercher, 1993; Hassan, 2000) โดยเฉพาะคนในชุมชนโดยรอบพื้นที่มากกว่าคนนอกพื้นที่หรือนายทุนจากภายนอก นอกจากนี้ ทิศนคติ ท่าที และอัธยาศัยไมตรีของคนในชุมชนในชุมชนโดยรอบพื้นที่ท่องเที่ยวก็ถือเป็นส่วนสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างเสน่ห์ของการท่องเที่ยว ส่งผลให้นักท่องเที่ยวได้รับประสบการณ์การท่องเที่ยวอันน่าประทับใจ ในขณะเดียวกัน การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในบทบาทต่างๆ จะช่วยเสริมพลังทางจิตวิทยา (Psychology Empowerment) ที่นำไปสู่ความภาคภูมิใจจากการได้รับความสนใจผ่านกิจกรรมการท่องเที่ยวในลักษณะการเรียนรู้ เคารพวัฒนธรรมวิถีชีวิต รวมถึงได้มีโอกาสเล่าเรื่องราวของตนเองให้นักท่องเที่ยวได้ทราบ คนในชุมชนจึงเกิดจิตสำนึกและหันมาอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชน (Timothy, 2007)

² องค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวทั้ง 6 ด้าน (6As) ได้แก่ สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว ที่พักในแหล่งท่องเที่ยว กิจกรรมการท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว การคมนาคมเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว และการยอมรับ

ความคิดเห็นและความต้องการของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องต่อการพัฒนาต้นแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง

วัตถุประสงค์ข้อที่สองเป็นการศึกษาความคิดเห็นและความต้องการของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ซึ่งประกอบด้วยผู้แทนหน่วยงานภาครัฐและเอกชน และผู้แทนครัวเรือนในชุมชนโดยรอบพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า การท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวงในภาพรวมแบ่งออกเป็น 3 ระยะ ได้แก่ ระยะแรก ปี พ.ศ. 2530-2539 ระยะที่สอง ปี พ.ศ. 2540-2553 และระยะปัจจุบัน ปี พ.ศ. 2554-ปัจจุบัน ระยะที่ถือได้ว่าเป็นจุดเปลี่ยนของการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวงมี 2 ระยะด้วยกัน คือ ระยะที่สอง ปี พ.ศ. 2540-2553 มีเหตุการณ์บ่งชี้ว่าการท่องเที่ยวในระยะนี้ขยายตัวอย่างชัดเจนมากที่สุด คือ การเกิดขึ้นของธุรกิจที่พักและบริการท่องเที่ยวอื่นเป็นจำนวนมากเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวแบบมวลชนอันเกิดจากการส่งเสริมการท่องเที่ยวของรัฐบาลในเวลานั้น ส่งผลให้โครงสร้างเศรษฐกิจ สภาพสังคม และสิ่งแวดล้อมภายในชุมชนเกิดความเปลี่ยนแปลงอย่างเห็นได้ชัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งการขายที่ดินให้กับนายทุนจากนอกพื้นที่เพื่อประกอบธุรกิจท่องเที่ยวประเภทต่างๆ จะเห็นได้ว่า พัฒนาการในช่วงนี้ใช้การท่องเที่ยวในการกระตุ้นเศรษฐกิจให้เติบโต (tourism-led growth: TLG) เกิดประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อม และผลกระทบต่อภาคเศรษฐกิจอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง (induced effect) ซึ่งเป็นช่วงเวลาเดียวกับที่ประเทศไทยประกาศใช้แคมเปญ “Amazing Thailand” (ปี พ.ศ. 2541) และ “Unseen Thailand” เป็นนโยบายหลักในการส่งเสริมการท่องเที่ยวช่วงหลังวิกฤตเศรษฐกิจ (อัศวพงศ์, 2557) จนกระทั่งเข้าสู่ช่วงการเปลี่ยนแปลงในระยะปัจจุบัน คือ ปี พ.ศ. 2554-ปัจจุบัน (2558)³ สถานการณ์การท่องเที่ยวในพื้นที่เกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่จากการจับกุมและกวาดล้างผู้ประกอบการที่บุกรุกที่ดินของรัฐ ส่งผลให้ธุรกิจที่พักต้องปิดกิจการเป็นจำนวนมากจนเกิดเป็นกระแสข่าวที่กระทบต่อการรับรู้และการตัดสินใจของนักท่องเที่ยวในวงกว้าง และกลายเป็นปัญหายืดเยื้อจนกระทั่งทุกวันนี้ ธุรกิจที่พักที่ได้รับผลกระทบส่วนใหญ่ตั้งอยู่ในตำบลไทยสามัคคีและตำบลวังหมี บริเวณดังกล่าวจึงมีนักท่องเที่ยวกระจุกตัวมากที่สุดและเป็นที่รู้จักมากที่สุด ปรากฏการณ์นี้สอดคล้องกับข้อสังเกตของ Naronha และ Cheverdon (อ้างถึงใน Conhen, 2002) ที่ชี้ว่า การขยายตัวของธุรกิจท่องเที่ยวมักนำไปสู่การแทรกแซงหรือการเข้ามามีอิทธิพลของคนต่างถิ่นทั้งจากในประเทศและต่างประเทศ จนทำให้คนในท้องถิ่นมีบทบาทน้อยลงในการกำหนดทิศทางการพัฒนา ดูแล ตลอดจนจัดการธุรกิจท่องเที่ยวของตน ในขณะที่พื้นที่ตำบลอุดมทรัพย์นั้นยังไม่ค่อยเป็นที่รู้จักเท่าที่ควร แต่คนในชุมชนก็เริ่มสังเกตเห็นว่ามีกลุ่มนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาในชุมชนเพื่อไปยังแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ในบริเวณใกล้เคียงมากขึ้นและได้ปฏิสัมพันธ์กับนักท่องเที่ยวในบางโอกาส โดยชุมชนแต่ละหมู่บ้านสามารถมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวตามความถนัดและความเชี่ยวชาญที่แตกต่างกันขึ้นอยู่กับทำเลที่ตั้งและสภาพสังคมและเศรษฐกิจโดยรวม ทั้งนี้ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นถือเป็นหน่วยงานที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมมากที่สุด และยังเป็นตัวกลางในการเชื่อมโยงนโยบาย

³อยู่ในช่วงเดียวกับยุคความไม่เสถียรภาพ (instability) ระหว่างปี พ.ศ. 2546 – ปัจจุบัน (พ.ศ. 2555) ของพัฒนาการการท่องเที่ยวไทย (Untong, 2012a)

ของภาครัฐกับการพัฒนาชุมชนอีกด้วย แม้ว่าอำเภอวังน้ำเขียวจะเป็นจุดหมายปลายทางการท่องเที่ยวที่มีพัฒนาการการท่องเที่ยวในระดับสูงอันเป็นผลลัพธ์จากการขยายตัวของเศรษฐกิจการท่องเที่ยว (TLG) และส่งผลให้เกิดการกระจุกตัวของนักท่องเที่ยวในพื้นที่และบางกิจกรรม แต่หากพิจารณาข้อเท็จจริงและสภาพความเป็นไปของการท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษาเป็นการเฉพาะ จะพบว่า มีความสอดคล้องกับแนวคิดของ Butler (1981) ที่ว่า เมื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเริ่มต้นขึ้น ผลกระทบจากการท่องเที่ยวก็จะตามมาเช่นเดียวกัน โดยเริ่มจาก (1) ขั้นการสำรวจ (exploration stage) (2) ขั้นเริ่มต้น (involvement stage) (3) ขั้นพัฒนา (development stage) (4) ขั้นอิ่มตัว (consolidation stage) (5) ขั้นชะลอตัว (stagnation stage) และ (6) ขั้นตกต่ำหรือขึ้นฟื้นตัว (decline or rejuvenating stage) หากพิจารณาตามขั้นของการพัฒนาดังกล่าวจะพบว่า พัฒนาการการท่องเที่ยวของพื้นที่ศึกษาอยู่ในขั้นที่ 2 ขั้นเริ่มต้น ซึ่งในระยะแรก คนในท้องถิ่นจะมีบทบาทในการจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับการท่องเที่ยว เริ่มมีการส่งเสริมการตลาดการท่องเที่ยวและเริ่มมีผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของผู้คนที่เกี่ยวข้อง และภาครัฐเริ่มถูกกดดันให้จัดสร้างโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับการท่องเที่ยว ทั้งนี้ จะแตกต่างจากพื้นที่บริเวณตำบลไทยสามัคคีและตำบลวังหมี่ซึ่งอยู่ในขั้นชะลอตัว (stagnation stage) โดยมีเหตุการณ์บ่งชี้สำคัญ คือ ที่ดินและสินทรัพย์แต่เดิมมีการเปลี่ยนมือบ่อยๆ จนนำไปสู่ปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐเป็นจำนวนมาก เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมที่ส่งผลต่อความยั่งยืน และมีแนวโน้มเข้าสู่ขั้นตกต่ำ (decline stage)

จากการศึกษาความต้องการของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง พบว่า ทุกภาคส่วนเห็นด้วยกับการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติวังน้ำเขียว โดยแสดงเหตุผลสนับสนุนความคิดเห็นที่เกิดจากแรงจูงใจและการตระหนักรู้ถึงผลกระทบทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญ อาทิ การกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวเข้าสู่ชุมชน การสร้างรายได้เข้าสู่หน่วยงานควบคู่กับการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการจัดการป่าไม้ เป็นต้น ดังเช่นข้อสรุปของ Lee, Kim and Kang (2003) ; McGehee and Andereck (2004) ; Choi and Sirikaya(2005) และ Haley et al. (2005) ที่ชี้ว่า การเข้ามาของธุรกิจท่องเที่ยวช่วยเปิดโอกาสในการทำธุรกิจของชุมชนในท้องถิ่นและสร้างโอกาสในการจ้างงานให้แก่คนในชุมชน ทั้งนี้ สิ่งที่จะต้องเร่งพัฒนาเพื่อรองรับกิจกรรมการท่องเที่ยวและความต้องการคนในชุมชนสามารถใช้ประโยชน์ได้ในคราวเดียวกันก็คือโครงสร้างพื้นฐาน สาธารณูปโภค และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆบนพื้นฐานของการบูรณาการความร่วมมือของภาคีการพัฒนาการท่องเที่ยว ซึ่งถือเป็นการมุ่งพัฒนาผลิตภัณฑ์ (product development) หรือการลงทุนเพื่อเตรียมพร้อมรองรับการขยายตัวของการท่องเที่ยวในอนาคต (growth-led tourism : GLT) ด้วยการเตรียมโครงสร้างพื้นฐานสำหรับการลงทุนด้านการท่องเที่ยวและพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกรองรับนักท่องเที่ยว รวมถึงการปรับปรุงภาพลักษณ์การท่องเที่ยวให้มีความน่าสนใจและสอดคล้องกับขั้นการพัฒนาการท่องเที่ยว (อักรพงศ์, 2557) ที่สำคัญ ควรเน้นการเจาะตลาดนักท่องเที่ยวเฉพาะกลุ่มหรือนักท่องเที่ยวคุณภาพด้วยการสร้างเอกลักษณ์จุดขาย และความแตกต่างให้ดึงดูดความสนใจและคำนึงถึงศักยภาพ ความโดดเด่นของทรัพยากรการท่องเที่ยว และกำหนดมาตรการการจัดการผลกระทบจากการท่องเที่ยวให้รัดกุม

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจะทุกภาพส่วนจะแสดงความคิดเห็นในลักษณะการยอมรับการท่องเที่ยว แต่ยังมีท่าทีที่แสดงให้เห็นถึงความกังวลหรือไม่มั่นใจว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวจะประสบความสำเร็จมากนักน้อยเพียงใด เนื่องจากได้รับผลกระทบในด้านการรับรู้ของนักท่องเที่ยวอันเกิดจากกระแสข่าวการจับกุมและไล่อื้อที่พิกเมื่อปี พ.ศ. 2554 รวมถึงไม่กล้าลงทุนพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกที่ใช้เงินลงทุนจำนวนมากเพราะเกรงว่าจะเกิดปัญหาเรื่องสิทธิการครอบครองที่ดินในภายหลัง สภาพปัญหาดังกล่าวเป็นปัญหาในเชิงโครงสร้างอำนาจของรัฐและเกิดจากความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจที่สะสมอย่างยาวนาน โดยเฉพาะปัญหาเรื่องที่ดินทำกิน⁴แต่ถือเป็นโอกาสของหน่วยงานภาครัฐหรือรัฐวิสาหกิจในพื้นที่บางแห่ง เช่น สถานีฝักินิสิตวนศาสตร์วังน้ำเขียว คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ (อ.อ.ป.) เป็นต้น เป็นแกนนำในการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนและมุ่งสร้างผลกระทบเชิงบวกต่อชุมชนให้มากที่สุด ซึ่งชุมชนมีความพร้อมที่จะสนับสนุนการพัฒนาการท่องเที่ยวอยู่แล้ว สอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีการแลกเปลี่ยนทางสังคม (Getz, 1994) ที่กล่าวว่า “คนในท้องถิ่นจะมีการแลกเปลี่ยนกับนักท่องเที่ยว หากคนในท้องถิ่นคิดว่าตนเองได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวมากกว่าผลเสียที่เกิดขึ้น ดังนั้น หากคนในท้องถิ่นมองว่าการท่องเที่ยวก่อให้เกิดผลประโยชน์มากกว่าผลเสียจะให้แนวโน้มการสนับสนุน/การเข้ามามีส่วนในการท่องเที่ยวมีมากขึ้นเพื่อหวังให้มีการพัฒนาการท่องเที่ยวในท้องถิ่นของตนเองในอนาคต” ทั้งนี้ ข้อค้นพบของมิงส์สร์พ และคณะ (2549) ได้ขยายแนวคิดดังกล่าวนี้ให้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น กล่าวคือ หากคนในชุมชนตระหนักถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม คนในท้องถิ่นก็จะไม่สนับสนุนการท่องเที่ยวอย่างเห็นได้ชัด ในขณะที่คนในท้องถิ่นคิดว่าการท่องเที่ยวก่อให้เกิดผลกระทบที่ต่อเศรษฐกิจและชุมชน จึงสนับสนุนการพัฒนาการท่องเที่ยว ดังนั้น การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในบริบทนี้จึงต้องมุ่งสร้างผลประโยชน์เชิงเศรษฐกิจและชุมชนให้ชัดเจนก่อน โดยมีมาตรการป้องกันผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมที่ดีด้วย

ในแง่ของความต้องการที่สะท้อนผ่านคุณลักษณะขององค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวที่พึงประสงค์ทั้งหกด้าน (6As) นั้นเกี่ยวข้องกับแนวคิดความเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ความกลมกลืนกับธรรมชาติ การจัดการผลกระทบจากการท่องเที่ยว รวมถึงกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลายและตอบสนองความต้องการของตลาดนักท่องเที่ยวคุณภาพหรือตลาดเฉพาะกลุ่มให้มากขึ้นเพื่อลดการพึ่งพาการท่องเที่ยวแบบมวลชนและเป็นการรักษาคุณภาพของสิ่งแวดล้อมที่ตอบสนองความพึงพอใจสูงสุดของนักท่องเที่ยว คุณลักษณะที่พึงประสงค์ดังกล่าวสอดคล้องกับการรับรู้ถึงผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นกับจุดหมายปลายทาง/แหล่งท่องเที่ยวในบริเวณใกล้เคียงอย่างเช่น เขาใหญ่ ซึ่งปล่อยให้นักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นจนเกินขีดความสามารถในการรองรับก่อให้เกิดปัญหาในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติเพื่อรองรับการใช้ประโยชน์ของนักท่องเที่ยว เช่น ปัญหาแออัด สิ่งอำนวยความสะดวกไม่เพียงพอ เป็นต้น และนำไปสู่ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรและสูญเสียสภาพธรรมชาติและควมอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ (ททท., ม.ป.ป.) นอกจากนี้ การเชื่อมโยงศักยภาพของชุมชนโดยรอบพื้นที่ท่องเที่ยวยังถือเป็นเงื่อนไขสำคัญของการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วม ซึ่งสามารถทำได้

⁴ ศึกษาเพิ่มเติมได้จากอภิวัฒน์ รัตนวราหะ. 2558. *ปริทัศน์ความรู้ เศรษฐกิจที่ดินของประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.

หลากหลายวิธี โดยมีจุดมุ่งหมายสำคัญในการการสร้างผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนเป็นหลัก เป็นไปในทิศทางเดียวกับข้อเสนอแนวทางการวางแผนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวแบบบูรณาการเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนที่เกาะพะงัน จังหวัดสุราษฎร์ธานีของปิยวรรณ (2551) ที่เสนอให้มีการพัฒนาเป็นศูนย์การการท่องเที่ยวทางทะเลที่มีมาตรฐานระดับโลกเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจฐานรากให้เข้มแข็งและสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชนเพื่อให้ชุมชนสามารถพัฒนาตนเองได้อย่างยั่งยืน

แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขา

ภูหลวง

วัตถุประสงค์ข้อที่สามเป็นการนำเสนอแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง ซึ่งเกิดจากการบูรณาการผลการศึกษาจากวัตถุประสงค์ข้อที่หนึ่งและวัตถุประสงค์ข้อที่สอง ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า รูปแบบการท่องเที่ยวที่พึงประสงค์และเหมาะสมสำหรับพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวงมี 3 รูปแบบ ได้แก่ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวเชิงผจญภัย และการท่องเที่ยวในฐานะเครื่องมือพัฒนาชุมชน การท่องเที่ยวทั้งสามรูปแบบมุ่งตอบสนองแรงจูงใจการท่องเที่ยวหลายอย่างผสมผสานกัน (multiple motivations) โดยการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะเน้นกิจกรรมในลักษณะการเดินป่าในเส้นทางศึกษาธรรมชาติ มีการให้ความรู้และสื่อความหมายธรรมชาติควบคู่กับการท่องเที่ยวเชิงผจญภัยรูปแบบต่างๆ ซึ่งสอดคล้องกับศักยภาพและจุดเด่นของทรัพยากรการท่องเที่ยวในพื้นที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการจัดการป่าไม้หรือการใช้ประโยชน์จากป่าไม้ในลักษณะต่างๆ ที่ถือว่าเป็นจุดเด่นและมีความแตกต่างจากพื้นที่อื่นๆ อย่างเห็นได้ชัด แต่จะต้องคำนึงถึงความพร้อมในด้านการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวและองค์ประกอบอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ม.ป.ป.) ได้ศึกษาความพร้อมด้านการท่องเที่ยวของกลุ่มการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและผจญภัย โดยเปรียบเทียบกับหลายประเทศทั้งในภูมิภาคเอเชียและนอกภูมิภาคเอเชีย ผลสรุปยืนยันว่า ประเทศไทยยังขาดความพร้อมหลายๆ ด้านเช่น มาตรฐานของกิจกรรม การอนุรักษ์ธรรมชาติ ความพร้อมของผู้ประกอบการ เป็นต้น ชุมชนในท้องถิ่นยังไม่ให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์มากเท่าที่ควร ส่วนผู้ประกอบการขนาดเล็กก็ยังไม่ให้ความสำคัญกับการสอดแทรกองค์ความรู้เป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมมากนัก ทั้งนี้ องค์ประกอบสำคัญสำคัญที่ช่วยให้นักท่องเที่ยวตัดสินใจมาท่องเที่ยวเชิงนิเวศและผจญภัยก็คือการแสวงหาข้อมูล การสื่อสารการตลาด และการบริการ (ชัตติยาและสุตาพร, 2558) โดยเฉพาะกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวไทยที่นิยมเดินทางท่องเที่ยวด้วยตนเอง โดยคนใกล้ชิดและอินเทอร์เน็ตมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเดินทางท่องเที่ยว (กรมการท่องเที่ยว, 2557) ส่วนการท่องเที่ยวในฐานะเครื่องมือพัฒนาชุมชนนั้นเป็นการนำกิจกรรมการท่องเที่ยวและผลประโยชน์เชิงเศรษฐกิจมาใช้เป็นแรงขับ (force) ให้เกิดการพัฒนาชุมชนโดยคนในชุมชนเอง โดยมีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นตัวกลางที่เชื่อมระหว่างการท่องเที่ยวกับชุมชนในลักษณะเดียวกับโมเดลที่นำเสนอโดย Shikida et al. (2010) สำหรับใช้ในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของประเทศญี่ปุ่น ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ (1) การเพิ่มคุณค่า (2) การขายและส่งเสริมการขาย (3) การยอมรับของนักท่องเที่ยว และ (4) การพัฒนาชุมชนและการบริหารจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว

ระบบและกลไกการพัฒนาการท่องเที่ยวถือเป็นส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนจากแนวคิดสู่การลงมือปฏิบัติ โดยผู้นำชุมชนและสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลจะมีบทบาทในการริเริ่มและผลักดันให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่อย่างเป็นรูปธรรมด้วยการจัดตั้งองค์การบริหารการท่องเที่ยว (Destination Management Organization: DMO) ที่มีโครงสร้างชัดเจน ในระยะนี้ วิสัยทัศน์และภาวะผู้นำถือได้ว่าเป็นความสำคัญต่อความสำเร็จในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมาก โดยผู้นำจะเป็นผู้ริเริ่ม โน้มน้าว ชักจูง และประสานให้ผู้ที่เกี่ยวข้องอื่นๆ ทำกิจกรรมร่วมกัน กระตุ้นให้คิดนอกกรอบ มีความคิดสร้างสรรค์ และมุ่งมั่นที่จะทำให้นั้นประสบความสำเร็จดังเช่นผู้นำชุมชนของศูนย์อนุรักษ์ป่าชายเลนคลองโคน บ้านถวาย ชุมชนบ้านหาดผาชน และชุมชนเก่ายาวนาน้อย เป็นต้น ซึ่งต่างก็มีผู้นำชุมชนที่ดีมีวิสัยทัศน์และได้รับการยอมรับจากคนในพื้นที่ (ททท, ม.ป.ป.; ภัทรพงษ์ อินทรกำเนตและคณะ, 2553) อย่างไรก็ตาม ประเด็นสำคัญที่เป็นข้อควรระวังก็คือ ผู้นำชุมชน (รวมถึงผู้มีรายได้ดี) ในชุมชนอาจจะอาศัยโอกาสจากการพัฒนาการท่องเที่ยวในการสร้างรายได้ให้ตนเองและเครือญาติ ส่งผลให้เกิดการกระจุกตัวของรายได้จากการท่องเที่ยว (มิ่งสรรพ, 2555) และถือเป็นการทำลายกลไกการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนอย่างไม่รู้ตัว ยิ่งไปกว่านั้น การพัฒนาการท่องเที่ยวในระยะเริ่มต้นยังจะต้องพึ่งพาหน่วยงานภาครัฐเป็นพี่เลี้ยงหรือองค์การบริหารส่วนตำบลนำร่องการพัฒนาไปก่อน โดยจัดให้มีการฝึกอบรมเพิ่มพูนความรู้ในด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างต่อเนื่องและสามารถพึ่งพาตนเองได้ในอนาคต ข้อค้นพบของดวงพร (2556) ยืนยันถึงความจำเป็นในการให้ความรู้แก่คนในชุมชนเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การเป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่น และอื่นๆ ที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวจากการศึกษาแนวทางการพัฒนาความเข้มแข็งให้กับชุมชนในพื้นที่สูงอำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ โดยใช้การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเครื่องมือ โดยระบุว่าชาวบ้านรู้ว่าการท่องเที่ยวจะเข้ามาในพื้นที่ แต่ด้วยเหตุที่ชุมชนยังขาดความรู้ จึงขาดความมั่นใจและไม่รู้ว่าจะเริ่มต้นจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้อย่างไร อีกทั้งยังไม่สามารถสร้างกลุ่มขึ้นมาเองได้ ดังนั้น การให้ความรู้แก่คนในชุมชนบนพื้นฐานของการประเมินความต้องการและความต่อเนื่อง จะช่วยติดอาวุธทางปัญญาให้แก่คนในชุมชนจนกระทั่งมีความพร้อมและพึ่งพาตนเองได้ อย่างไรก็ดี หน่วยงานที่เกี่ยวข้องยังคงมีบทบาทสำคัญในการปลูกฝังและสนับสนุนให้คนในชุมชนจัดตั้งกลุ่มขึ้นมาบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

5.3 ประโยชน์ที่ได้รับและข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ดังที่กล่าวไว้ในบทที่ 1 ข้อค้นพบที่ได้จากการวิจัยในครั้งนี้มีประโยชน์ต่อการเพิ่มพูนองค์ความรู้ในด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติอย่างมีส่วนร่วม โดยเฉพาะการพัฒนาการท่องเที่ยวในฐานะเครื่องมืออนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้โดยชุมชนและการท่องเที่ยวในท้องถิ่น อีกทั้งยังสร้างความกระจ่างชัดในแง่ของความต้องการและความคิดเห็นของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง และจะเป็นประโยชน์ในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวของหน่วยงานต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานภาครัฐที่รับผิดชอบในการจัดการพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติโดยตรง สถานีฝึกนิสิตวนศาสตร์วังน้ำเขียว คณะวนศาสตร์ ซึ่งเป็นศูนย์กลางของ

การพัฒนาในพื้นที่ รวมถึงหน่วยงานพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยตรง เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) เป็นต้น

ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง อันประกอบด้วยหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคมทั้ง 3 กลุ่ม⁵ อาจурณาการความร่วมมือกัน ในลักษณะ “ภาคีการพัฒนา” และร่วมกันพิจารณาข้อเสนอแนะของคณะผู้วิจัยดังต่อไปนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

นโยบายสาธารณะถือเป็นต้นธารแห่งความสำเร็จของการพัฒนาต้นแบบการท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง ดังที่ได้กล่าวไว้ข้างต้นว่า การท่องเที่ยวของอำเภอวังน้ำเขียวในภาพรวมจะมีลักษณะเป็นการใช้การท่องเที่ยวในการสร้างการเติบโตให้เศรษฐกิจ (TLG) แต่หากพิจารณาพื้นที่ศึกษา ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของอำเภอวังน้ำเขียวเป็นการเฉพาะจะเห็นได้ว่า ยังคงต้องการการลงทุนอีกมากเพื่อเตรียมพร้อมสำหรับการขยายตัวในอนาคต (GLT) หากมีการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่อย่างจริงจัง ดังนั้น ทิศทางของนโยบายการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวงจึงควรมีลักษณะที่ทั้ง TLG และ GLT สามารถเสริมพลังกัน กล่าวคือ มุ่งพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน สาธารณูปโภค และสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน ในขณะเดียวกันก็ตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวด้วย ที่สำคัญ ควรพัฒนาให้มีระบบนิเวศเมืองท่องเที่ยวที่ตอบสนองวิถีการดำเนินชีวิตหลากหลายรูปแบบ (multiple lifestyle city) และมีเอกลักษณ์ชัดเจน ซึ่งจะช่วยให้ระยะเวลาพำนักและดึงดูดนักท่องเที่ยวให้กลับมาเที่ยวซ้ำมากยิ่งขึ้น ส่งผลให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ประเด็นข้อเสนอแนะเชิงนโยบายที่สำคัญมีดังนี้

- การจัดตั้งคณะกรรมการกำกับนโยบายการท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง โดยมีองค์ประกอบของคณะกรรมการเป็นผู้แทนจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องทั้งจากภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาสังคม มุ่งเน้นการใช้นโยบายและยุทธศาสตร์แบบบูรณาการ (Cross-sectoral Approach Strategies) และถ่ายทอดนโยบายสู่การปฏิบัติผ่านองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
- การพัฒนาบุคลากรเพื่อเพิ่มพูนความรู้ด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง โดยคำนึงถึงบริบทของพื้นที่ ทิศทางของนโยบาย และมาตรฐานการท่องเที่ยวเป็นสำคัญ การพัฒนาบุคลากรแบ่งออกเป็น 3 ระดับ ได้แก่
 - (1) ระดับผู้บริหารการพัฒนาเน้นแนวคิดการวางแผนและพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนการบริหารจัดการการท่องเที่ยว รวมถึงการจัดการผลกระทบจากการท่องเที่ยว
 - (2) ระดับผู้ปฏิบัติการ เน้นแนวทางการขับเคลื่อนแผนงานสู่การปฏิบัติ การพัฒนาระบบและกลไกการมีส่วนร่วมของชุมชน การออกแบบและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและสิ่งอำนวยความสะดวกที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม รวมถึงการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยว

⁵ ดูหัวข้อบทบาทของหน่วยงานและลักษณะการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวในปัจจุบันตามองค์ประกอบการท่องเที่ยว ในบทที่ 4 หน้า 96-97

(3) ระดับชาวบ้านในฐานะเจ้าบ้าน เน้นการเพิ่มคุณภาพการบริการ การสร้างสรรค์กิจกรรมการท่องเที่ยวตามมาตรฐานการท่องเที่ยว และการต้อนรับนักท่องเที่ยวในฐานะเจ้าของบ้าน (host)

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

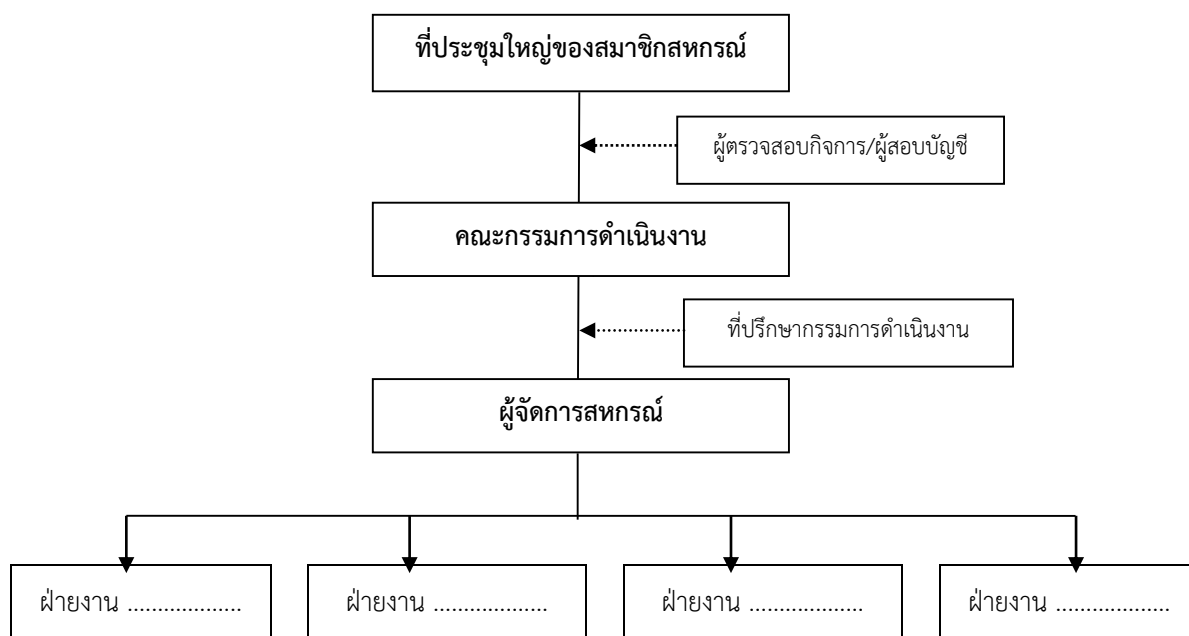
การขับเคลื่อนนโยบายและยุทธศาสตร์สู่การลงมือปฏิบัติเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้นโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบบูรณาการข้างต้นเกิดผลเป็นรูปธรรม โดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งหมดและชุมชนในพื้นที่จะต้องร่วมกันวางแผนการใช้ทรัพยากร ศึกษาขีดความสามารถในการรองรับ ตลอดจนเสนอแนวทางการบริหารจัดการการท่องเที่ยว ซึ่งไม่เพียงแต่พิจารณาศักยภาพของพื้นที่เพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่ต้องพิจารณาความพร้อมหลายๆ ด้านประกอบกันประเด็นข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติที่สำคัญมีดังนี้

- การจัดตั้งองค์กรบริหารการท่องเที่ยว (DMO) เพื่อทำหน้าที่ขับเคลื่อนนโยบายสู่การปฏิบัติและเป็นแกนนำในการระดมทรัพยากรในการพัฒนาการท่องเที่ยว ที่สำคัญ การมีองค์กรบริหารการท่องเที่ยวเป็นรูปธรรมจะช่วยสร้างความมุ่งมั่นตั้งใจ (commitment) ของทั้งผู้บริหารและผู้ปฏิบัติงานระดับต่างๆ ไปสู่ความสำเร็จและเกิดผลงานเป็นที่ประจักษ์ โดยการจัดตั้งองค์กรบริหารการท่องเที่ยวอาจแบ่งออกเป็น 2 ระยะ ขึ้นอยู่กับความพร้อมของชุมชน ดังนี้

(1) ระยะแรก: การจัดตั้ง “**วิสาหกิจชุมชน**” ด้วยเหตุผลที่ว่า แต่ละชุมชนมีจุดแข็ง ความถนัดและความเชี่ยวชาญในการผลิตสินค้าและบริการการท่องเที่ยวแตกต่างกัน ดังนั้น การจัดตั้งวิสาหกิจชุมชนจึงเป็นบ่มเพาะธุรกิจชุมชนและเตรียมความพร้อมในเรื่องการบริหารจัดการสู่การเชื่อมโยงกับกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ เมื่อวิสาหกิจชุมชนมีความพร้อมในระดับหนึ่งแล้ว ควรพัฒนาต่อยอดไปสู่การสร้าง “เครือข่ายวิสาหกิจชุมชน” เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันระหว่างชุมชน และร่วมมือกันผลิตสินค้าหรือให้บริการการท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพในลักษณะห่วงโซ่อุปทาน (supply chain) ทั้งนี้ การจัดตั้งวิสาหกิจชุมชนควรเลือกแบบที่เป็นนิติบุคคลเพื่อให้องค์กรได้รับการรับรองตามกฎหมายและมีสิทธิได้รับการส่งเสริมด้านต่างๆ ตามนโยบายของภาครัฐ โดยเฉพาะงบประมาณที่ได้รับการจัดสรรผ่านองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เมื่อวิสาหกิจชุมชนมีความเข้มแข็งพอสมควรแล้วและชุมชนมีความพร้อมมากยิ่งขึ้น ก็ควรจะพัฒนาไปสู่องค์กรบริหารการท่องเที่ยวที่มีลักษณะโครงสร้างซับซ้อนมากยิ่งขึ้นเพื่อให้สอดคล้องกับขอบเขตการดำเนินงานและเพิ่มระดับการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน

(2) ระยะที่สอง : การจัดตั้ง “**สหกรณ์บริการการท่องเที่ยว**” โดยพัฒนารูปแบบและจัดตั้งจากพื้นฐานเดิมที่เป็นวิสาหกิจชุมชน/เครือข่ายวิสาหกิจชุมชน โดยเปิดโอกาสให้คนในชุมชนสามารถถือหุ้นเพื่อเพิ่มทุนและนำมาจัดสรรสำหรับการพัฒนาคุณภาพการบริการภายหลังจากการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางการท่องเที่ยว รวมถึงแตกแขนงกิจการให้ครอบคลุมความต้องการของนักท่องเที่ยวอย่างครบวงจร เช่น ร้านค้าจัดจำหน่ายผลผลิตและสินค้าสะดวกซื้อ การบริการที่พักแบบโฮมสเตย์ เป็นต้น ทั้งนี้ การจัดตั้งสหกรณ์บริการการท่องเที่ยวจะต้องจดทะเบียนตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2511 โดยมีประชาชนจำนวนไม่น้อยกว่า 10 คนขึ้นไปมารวมตัวกัน มีการกำหนดโครงสร้างแบบฝ่ายงานที่ชัดเจนดังภาพที่ 2-7 มีการตรวจสอบ

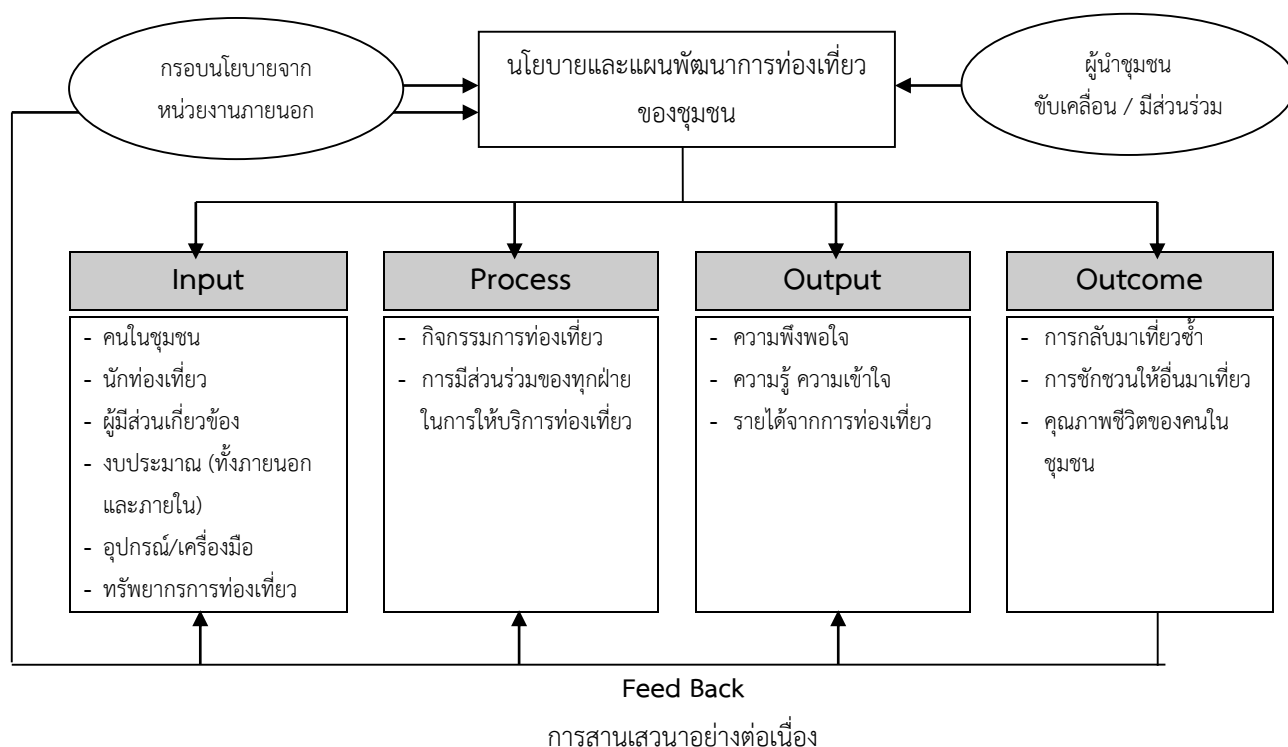
กิจการอย่างถูกต้องตามหลักวิชาชีพบัญชี และเป็นผลกลับคืนสู่สมาชิกอย่างเป็นธรรม ตัวอย่างที่ดีขององค์กรบริหารการท่องเที่ยวแบบสหกรณ์ เช่น สหกรณ์การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ภายใต้ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพาน อันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดสกลนคร เป็นต้น ทั้งนี้ การจัดตั้งสหกรณ์การท่องเที่ยวจะต้องวางระบบ และกลไกการดำเนินงานให้สอดคล้องกับบริบทการดำเนินกิจการ ได้แก่ โครงสร้างองค์กร (organizational structure) และระเบียบข้อบังคับต่างๆ เพื่อกำกับดูแลกิจการตามหลักธรรมาภิบาล

ภาพที่ 2-7 ตัวอย่างโครงสร้างองค์กรบริหารการท่องเที่ยวในรูปแบบสหกรณ์การท่องเที่ยว

นอกจากนี้ องค์กรยังสามารถเปิดโอกาสให้มีตัวแทนหน่วยงานผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอื่นๆ สามารถเข้ามามีส่วนร่วมด้วยในฐานะ “ที่ปรึกษากรรมการดำเนินงาน” ได้ เช่น ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ ตัวแทนหน่วยงานภาคเอกชน ตัวแทนภาคประชาชน ตัวแทนองค์กรพัฒนาภาคเอกชน (NGOs) เป็นต้น (ปัจจุบันอาจเรียกว่า ประชารัฐ) ตัวแทนหน่วยงานเหล่านี้จะเป็นภาคีเครือข่ายการพัฒนาหรือ “หุ้นส่วนแห่งความสำเร็จ” ในการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวงในอนาคต หากมีกระบวนการสื่อสารสองทางหรือการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันจะยิ่งช่วยเสริมสร้างสัมพันธภาพของเครือข่ายให้เกิดความเข้มแข็งและมีความต่อเนื่องยิ่งขึ้น ทั้งนี้ องค์กรจะต้องมีแกนนำที่พร้อมทำหน้าที่เป็นตัวแทนในการแจ้งข่าวสารให้ทุกภาคส่วนรับทราบอย่างสม่ำเสมอจัดกิจกรรมพบปะสังสรรค์เพื่อติดตาม ประเมินผลความก้าวหน้า และ กระชับสัมพันธภาพเป็นระยะๆ โดยคำนึงถึงผลประโยชน์ของส่วนร่วมเป็นหลัก

- ระบบและกลไกการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยว การวางระบบและกลไกการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนการดำเนินงานที่ชัดเจนจะช่วยให้การพัฒนาการท่องเที่ยวตามนโยบายและยุทธศาสตร์ที่กำหนดไว้สัมฤทธิ์ผลมากยิ่งขึ้นดังภาพที่ 2-8

ภาพที่ 2-8 ระบบการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานพัฒนาการท่องเที่ยว

- รูปแบบการท่องเที่ยวและการจัดการผลกระทบจากการท่องเที่ยว โดยใช้แนวคิด “การท่องเที่ยวสีเขียว” (green tourism) เนื่องจากการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวงยังอยู่ในขั้นที่ 2 ขั้นเริ่มต้น (involvement stage) ซึ่งยังอยู่ในวิสัยที่หน่วยงานและชุมชนโดยรอบสามารถควบคุมและบริหารจัดการได้ โดยการกำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวที่ลดผลกระทบต่องานธรรมชาติและสังคมท้องถิ่น ยอมรับศักยภาพของธรรมชาติ และเคารพอัตลักษณ์และศักยภาพของท้องถิ่น นอกจากนี้ การท่องเที่ยวสีเขียวยังช่วยลดผลกระทบและเพิ่มคุณภาพของสิ่งแวดล้อมซึ่งถือว่าเป็นจุดอ่อนของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและผจญภัย ที่สำคัญ สามารถใช้เป็นจุดขายทางการตลาดเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวคุณภาพเข้ามาเยือนพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวงอีกด้วย
- การกระจายนักท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับความสามารถในการรองรับของพื้นที่ โดยอ้างอิงจากข้อมูลในโครงการย่อยที่ 3 ที่กำหนดให้มีนักท่องเที่ยวที่ต้องการเข้าร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยวภายในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง มีจำนวนเท่ากับ 39,362 คน ในปีที่ 1 และเพิ่มขึ้นจนกระทั่งถึงจำนวน 78,723 คน ในปีที่ 6 ซึ่งเป็นอุปสงค์ของนักท่องเที่ยว ณ ระดับค่าธรรมเนียม 650 บาท เมื่อนำจำนวนนักท่องเที่ยวมาจัดแบ่งสัดส่วนตามลักษณะพักค้างจะปรากฏสัดส่วนนักท่องเที่ยวดังตารางที่ 2 – 34

ตารางที่ 2 – 34 แสดงสัดส่วนนักท่องเที่ยวตามลักษณะพักค้างในปีที่ 1 – 6

ลักษณะ การพักค้าง	ปีที่ดำเนินงาน					
	ปีที่ 1	ปีที่ 2	ปีที่ 3	ปีที่ 4	ปีที่ 5	ปีที่ 6
ไม่พักค้างคืน	13,226	15,871	18,516	21,161	23,806	26,451
พักค้างคืน	26,136	31,363	36,590	41,817	47,044	52,272
รวม	39,362	47,234	55,106	62,978	70,850	78,723

จากตารางที่ 2 – 34 เมื่อเปรียบเทียบกับสภาพปัจจุบันของสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการท่องเที่ยว โดยเฉพาะที่พัก ร้านอาหาร ร้านค้าจัดจำหน่ายสินค้าต่างๆ ที่มีอยู่อย่างจำกัด ทำให้ไม่สามารถรองรับความต้องการของนักท่องเที่ยวได้อย่างเพียงพอ และส่งผลให้สูญเสียรายได้จากการท่องเที่ยว ดังนั้น หากจะพัฒนาการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยวก็ควรลงทุนหรือส่งเสริมการลงทุนในสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการท่องเที่ยวที่จำเป็นให้มากขึ้น โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดบริการสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อกระจายรายได้สู่ชุมชน อาทิ ลานกางเต็นท์ โฮมสเตย์ ร้านค้า ร้านอาหาร รวมถึงการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวให้หลากหลายเพื่อกระจายปริมาณนักท่องเที่ยวและรายได้จากการท่องเที่ยวให้ครอบคลุมทั้งพื้นที่และไม่กระจุกตัวอยู่ในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งเท่านั้น

ข้อเสนอแนะเชิงภาพลักษณ์

การลงทุนเพื่อเตรียมความพร้อมรองรับการขยายตัวของการท่องเที่ยว (GLT) ตั้งแต่ขั้นเริ่มต้นของการพัฒนาการท่องเที่ยวจะช่วยส่งเสริมภาพลักษณ์ที่ดีของจุดหมายปลายทาง การมีภาพลักษณ์ที่ดีจะเป็นการส่งเสริมให้ผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวมีคุณภาพสูงขึ้นซึ่งจะก่อให้เกิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในที่สุด ภาพลักษณ์ที่นักท่องเที่ยวมีต่อแหล่งท่องเที่ยวสามารถใช้ในการกำหนดจุดแข็งและจุดอ่อนของแหล่งท่องเที่ยวและสามารถใช้ในการส่งเสริมการตลาด นอกจากนี้ ภาพลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวที่ดียังส่งผลให้นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจมากขึ้นและมีแนวโน้มที่จะกลับมาท่องเที่ยวที่เดิมอีกครั้งหรือแนะนำให้บุคคลที่รู้จักมาท่องเที่ยวยังแหล่งท่องเที่ยวในในอนาคต อย่างไรก็ตาม ภาพลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวสามารถเปลี่ยนแปลงได้ขึ้นอยู่กับข้อมูลข่าวสารที่นักท่องเที่ยวได้รับ ประเด็นข้อเสนอแนะเชิงภาพลักษณ์มีดังนี้

- การสร้างการรับรู้ภาพลักษณ์การท่องเที่ยวของพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง เพื่อคัศตรนักท่องเที่ยวคุณภาพให้เข้ามาเยือนในพื้นที่และลดการกระจุกตัวของนักท่องเที่ยวในพื้นที่ตำบลไทยสามัคคีและตำบลวังหมี และอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่เพื่อกระจายรายได้ ลดความเหลื่อมล้ำ และลดความกดดันต่อธรรมชาติ รวมถึงการสร้างการรับรู้ภาพลักษณ์ในลักษณะของแหล่งท่องเที่ยวที่สามารถมาเยี่ยมชมเยือนได้ ตลอดทั้งปีเพื่อลดกระจุกตัวในช่วงฤดูท่องเที่ยว โดยเฉพาะในช่วงฤดูฝน (ปัจจุบันเรียกว่า Green Season) ที่มีบรรยากาศเย็นชุ่มฉ่ำ ป่าไม้มีความเขียวขจี และฝนไม่ตกหนักจนเกินไป ที่สำคัญ ควรสร้างการรับรู้ภาพลักษณ์ในลักษณะเมืองท่องเที่ยวที่ตอบสนองวิถีการดำเนินชีวิตหลากหลายรูปแบบ (multiple

lifestyle city) เพื่อปรับเปลี่ยนภาพลักษณ์เดิมหรือเปลี่ยนการรับรู้ของนักท่องเที่ยวที่มีต่อเหตุการณ์บุกรุกพื้นที่ป่าไม้เมื่อปี พ.ศ. 2554 ที่ผ่านมา

- การใช้ภาพลักษณ์เป็นเครื่องมือในการพัฒนาคุณภาพของผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยว โดยการศึกษาภาพลักษณ์ในมุมมองของนักท่องเที่ยวชาวไทยและ/หรือชาวต่างประเทศเพื่อนำมาประกอบในการพัฒนาผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวที่สามารถตอบสนองความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว ในขณะที่เดียวกันก็สามารถพัฒนาสังคมของชุมชนโดยรอบพื้นที่ด้วย การศึกษาของ Beerli และ Martin (2004) พบว่า ขอบเขตที่ใช้กำหนดภาพลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวขึ้นอยู่กับปัจจัยต่างๆ เช่น ทรัพยากรธรรมชาติ โครงสร้างพื้นฐาน สถานที่และกิจกรรมการท่องเที่ยว สภาพแวดล้อมทางสังคม บรรยากาศโดยรวมของพื้นที่ เป็นต้น สิ่งต่างๆ เหล่านี้ล้วนส่งผลต่อคุณภาพของผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวทั้งสิ้น

- ในด้านการสื่อสารภาพลักษณ์การท่องเที่ยว ผลการสำรวจพฤติกรรมและรูปแบบการท่องเที่ยวชี้ให้เห็นว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นบุคคลที่มีภูมิลำเนาอยู่ในพื้นที่ภาคกลาง โดยเฉพาะกรุงเทพฯ ซึ่งอาจจัดว่านักท่องเที่ยวกลุ่มนี้เป็นคนเมืองหรือคนชั้นกลางที่มีความต้องการการท่องเที่ยวเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจเป็นวัตถุประสงค์หลัก นิยมเดินทางเที่ยวเป็นกลุ่มเล็กๆ กับครอบครัวหรือกลุ่มเพื่อน โดยใช้รถยนต์ส่วนตัวเนื่องจากมีความสะดวกและสามารถจัดการท่องเที่ยวได้ด้วยตนเอง นักท่องเที่ยวกลุ่มนี้ยังใช้สื่อออนไลน์ ประสิทธิภาพส่วนตัว และสื่อบุคคลเป็นช่องทางหลักในการค้นหาและวางแผนการท่องเที่ยว ดังนั้น หากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะเจาะตลาดนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้ก็ควรใช้การสื่อสารภาพลักษณ์ผ่านระบบออนไลน์ โดยเฉพาะสื่อสังคมออนไลน์ประเภทต่างๆ เนื่องจากสามารถเข้าถึงตลาดนักท่องเที่ยวเป้าหมายแต่ได้ง่าย รวดเร็ว และใช้งบประมาณไม่สูงมากนัก แต่ถ้าต้องการขยายตลาดไปสู่กลุ่มเป้าหมายอื่นๆ ก็ควรพัฒนาระบบสาธารณูปโภค (อินเทอร์เน็ต) ให้ครอบคลุมพื้นที่และมีประสิทธิภาพเพียงพอเพื่อใช้ในการส่งเสริมภาพลักษณ์ของจุดหมายปลายทางผ่านการบอกต่อ (Word of Mouth) และการเผยแพร่ข้อมูลการท่องเที่ยวโดยตัวนักท่องเที่ยวเอง ทั้งนี้ นอกจากสื่อสังคมออนไลน์จะเป็นเครื่องมือที่ช่วยเผยแพร่ข้อมูลที่ย่าง รวดเร็ว และประหยัดแล้ว ยังช่วยดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวกลุ่มอื่นๆ ได้ในวงกว้าง เช่น กลุ่มนักท่องเที่ยวครอบครัวหรือครอบครัวแบบไร้บุตร กลุ่มนักท่องเที่ยววัยทำงานที่รักการผจญภัย กลุ่มผู้หญิง กลุ่มศึกษาดูงาน กลุ่มคนโสด เป็นต้น

5.4 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

งานวิจัยในครั้งนี้ทำให้ทราบถึงความคิดเห็นและความต้องการของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง รวมถึงพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว ซึ่งนำไปสู่การเสนอแนวทางการพัฒนาต้นแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง โดยมีจุดเน้นที่การมีส่วนร่วมของชุมชนโดยรอบในพื้นที่และหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง อย่างไรก็ตาม อุตสาหกรรมท่องเที่ยวประกอบด้วยผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลายส่วน แต่ละส่วนต่างก็มุ่งแสวงหาเพื่อให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวด้วยวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่แตกต่างกัน ทำให้ความคิดเห็นและความต้องการมีความแตกต่างกันไปตามกลุ่มและลักษณะผลประโยชน์

ที่ได้รับ งานวิจัยในครั้งต่อไปจึงควรศึกษาต่อยอดโดยเจาะลึกถึงบทบาทและระดับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวของแต่ละภาคส่วนเพื่อให้การศึกษามีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น รวมถึงข้อมูลเชิงลึกทั้งในด้านอุปทานและอุปสงค์ทางการท่องเที่ยว เช่น โครงสร้างของค่าใช้จ่าย ปริมาณที่พักและผู้ให้บริการ การท่องเที่ยวอื่นๆ ในพื้นที่ นอกจากนี้ การพัฒนาการท่องเที่ยวของพื้นที่ป่าวังน้ำเขียวยังอยู่ในขั้นเริ่มต้นและยังมีผลกระทบจากการท่องเที่ยวไม่มากเท่าที่ควรเมื่อเปรียบเทียบกับพื้นที่ท่องเที่ยวบริเวณใกล้เคียง จึงควรประเมินผลกระทบจากการท่องเที่ยวและนำเสนอมาตรการป้องกันผลกระทบจากการท่องเที่ยวเพื่อการวางแผนและพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ที่สำคัญ ควรศึกษาภาพลักษณ์การท่องเที่ยวของพื้นที่ในมุมมองของนักท่องเที่ยวเพื่อทราบมุมมองต่อภาพลักษณ์ ปัจจัยสำคัญที่พิจารณาการเดินทาง และความพึงพอใจที่ได้รับว่าเป็นอย่างไร จะทำให้เห็นแนวโน้มความต้องการหรือความคาดหวังของนักท่องเที่ยวแต่ละกลุ่มแบบเจาะลึกมากยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตาม การท่องเที่ยวจัดเป็นปรากฏการณ์ที่มีพัฒนาการและความเปลี่ยนแปลงตามช่วงระยะเวลาและบริบทของพื้นที่ ดังนั้น การวิจัยแบบระยะยาว (longitudinal study) เพื่อเก็บข้อมูลทัศนคติ ความต้องการ ความคิดเห็น ตลอดจนมุมมองต่อพื้นที่ท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่องจึงเป็นสิ่งจำเป็นในอนาคตเพราะทำให้ได้ข้อมูลเชิงเปรียบเทียบและสามารถเสนอแนวทางการพัฒนาในมิติที่สอดคล้องกับทิศทางความเปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสม

ภาษาไทย

กรมการท่องเที่ยว. 2557. สถิตินักท่องเที่ยวชาวไทย (จังหวัดนครราชสีมา) ปี พ.ศ. 2557.

กรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, กรุงเทพฯ,

_____. 2558. แนวทางการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ทางประวัติศาสตร์ ทางวัฒนธรรม.

สำนักพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว กรมการท่องเที่ยว, กรุงเทพฯ.

กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช. 2557. รายงานสถิตินักท่องเที่ยวที่เข้าไปในเขตอุทยานแห่งชาติ
ต่างๆ ปีงบประมาณ 2547-2556. สำนักอุทยานแห่งชาติ, กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช,
กรุงเทพฯ.

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ม.ป.ป. รายงานขั้นสุดท้ายโครงการศึกษาสถานการณ์และโอกาสการส่งเสริม
ตลาดการท่องเที่ยวกลุ่มนิเวศและผจญภัย. อินโนเวทีฟ เนตเวิร์ก, กรุงเทพฯ.

_____. 2556. "Domestic Tourism Statistic" (ออนไลน์) แหล่งที่มา:

http://www2.tat.or.th/stat/web/static_index.php, 16 ธันวาคม 2557.

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2556. รายงานการศึกษาระดับสมบูรณ์โครงการส่งเสริมการลงทุนธุรกิจ
ท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์. อินฟอร์เมชั่น โพรไวเดอร์ คอนซัลแตนท์, กรุงเทพฯ,

กุลดา เพ็ชรวรรณ. 2556. การท่องเที่ยวเชิงเทศกาล. ล็อกอินดีไซน์เวิร์ค, เชียงใหม่.

จิตตินันท์ เดชะคุปต์. (2543). ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับจิตวิทยาบริการ ในมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
สาขาวิชาคหกรรมศาสตร์ เอกสารการสอนชุดวิชาจิตวิทยาบริการ หน่วยที่ 1-7. พิมพ์ครั้งที่ 4.
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, นนทบุรี.

ฉลองศรี พิมพ์สมพงศ์. 2546. การวางแผนและพัฒนากการท่องเที่ยว. พิมพ์ครั้งที่ 4. สำนักพิมพ์
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ.

เทิดชาย ช่วยบำรุง. 2552. บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับการพัฒนากการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนบน
ฐานแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง. คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา, กรุงเทพฯ.

บุญยสฤษฎ์ อเนกสุข. 2557. ยล เยี่ยม เยือน หย้า : แนวคิดและทฤษฎีว่าด้วยการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม.
มหาวิทยาลัยนเรศวร, พิษณุโลก.

ประดิษฐ์ ศรีประสิทธิ์. 2536. ความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานตำบลที่มีต่อหน้าที่ปลัดอำเภอผู้
ประสานงานประจำตำบลในจังหวัดเลย. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต.
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ

พันธ์ทิพย์ รามสูต. 2540. การวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม. สถาบันพัฒนาการสาธารณสุขอาเซียน
มหาวิทยาลัยมหิดล, กรุงเทพฯ.

ภราเดช พยัฒวิเชียร. 2543. การวางแผนตลาดการท่องเที่ยว. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.

- ภัทรพงษ์ อินทร์กำเนิด และคณะ. 2553. ระบบนวัตกรรมรายสาขาเพื่อพัฒนาระบบเศรษฐกิจฐานความรู้ และเชิงสร้างสรรค์: กรณีศึกษาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์. สำนักงานด้านนโยบาย การศึกษามหาภาค สำนักเลขาธิการสภาการศึกษา, กรุงเทพฯ
- มิ่งสรรพ ขาวสะอาด. 2558. โฉมหน้าใหม่ของการท่องเที่ยวไทย. เอกสารประกอบการบรรยาย 18 มิถุนายน 2558 ณ ห้องประชุมประกายเพชร โรงแรมเอเชีย บีทีเอสราชเทวี. สถาบันศึกษานโยบายสาธารณะ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.
- _____. 2558. นโยบายสาธารณะสำหรับ Green Tourism กรอบแนวคิดและแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวสีเขียวในบริบทของประเทศไทย. เอกสารประกอบการบรรยาย 6 กันยายน 2558 ณ ศูนย์ แสดงสินค้า อิมแพ็ค เมืองทองธานี. สถาบันศึกษานโยบายสาธารณะ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.
- มิ่งสรรพ ขาวสะอาด และคณะ. 2549. ทักษะของคนในท้องถิ่นที่มีต่อผลกระทบที่เกิดจากการท่องเที่ยว : กรณีศึกษาจังหวัดเชียงใหม่และเชียงราย. รายงานฉบับสมบูรณ์แผนวิจัยการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิง บูรณาการที่ยั่งยืนในกลุ่มแม่น้ำโขง 2. สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.
- _____. 2555. การท่องเที่ยวไทย จากนโยบายสู่รากหญ้า. พิมพ์ครั้งที่ 2. : สถาบันศึกษานโยบาย สาธารณะ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.
- _____. 2556. เศรษฐศาสตร์ว่าด้วยการท่องเที่ยว. ล็อกอินดิไซน์เวิร์ค, เชียงใหม่.
- มิ่งสรรพ ขาวสะอาด และอัครพงศ์ อ้นทอง. 2558. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์โครงการสร้างระบบจัดลำดับ ความสามารถของ อปท. ในการส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวคุณภาพสูง. สถาบันศึกษานโยบาย สาธารณะ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.
- รักษพงศ์ วงศาโรจน์ และคณะ. 2552. กลยุทธ์การพัฒนาธุรกิจจัดบริการการท่องเที่ยวเพื่อสนับสนุนการ พัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของประเทศ : กรณีศึกษาจังหวัดภูเก็ต. รายงานฉบับสมบูรณ์. สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, กรุงเทพฯ
- วิรัช นิภาวรรณ. 2547. การบริหารและจัดการเทศบาลในยุคปฏิรูปการเมือง. โฟร์เฟซ, กรุงเทพฯ
- สายทิพย์ สุคติพันธ์. 2534. อุดมการณ์พัฒนากับการสาธารณสุขมูลฐานในประเทศไทยในปัญหาผู้นำกับ การกำหนดนโยบายแห่งชาติ. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ
- สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. 2557. ป่าสงวนแห่งชาติ. สำนักความ หลากหลายทางชีวภาพ สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, กรุงเทพฯ.
- สำนักจัดการที่ดินป่าไม้. 2557. สถิติป่าไม้ (ป่าสงวนแห่งชาติ จำแนกตามกฎกระทรวง). กรมป่าไม้, กรุงเทพฯ
- สุพาดา สิริกุดตา และคณะ. 2555. กลยุทธ์สร้างความยั่งยืนเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในความร่วมมือ ของกลุ่มประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน : กรณีศึกษาตามแนวพื้นที่ชายฝั่งตอนใต้จากประเทศไทยไป ราชอาณาจักรกัมพูชาและสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม. รายงานฉบับสมบูรณ์. สำนักงาน คณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, กรุงเทพฯ

แสงสรรค์ ภูมิสถาน นันทชัย พงศ์พัฒนานุรักษ์ ยุทธพงษ์ ศิริมังคละ อีสริยา วุฒิสินธุ์ และสุจิตต์ เรืองเรือ. 2557.

ผลกระทบจากการท่องเที่ยวต่อพื้นที่มรดกโลกทางธรรมชาติ: กรณีศึกษา อุทยานแห่งชาติทับลาน.
รายงานฉบับสมบูรณ์. สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย,
กรุงเทพฯ.

อัศวพงษ์ อ้นทอง. 2557. การตรวจสอบสมมติฐาน Tourism-led Growth : กรณีศึกษาประเทศไทย.

เศรษฐศาสตร์ประยุกต์ 21(2) : 30-51.

อัศวเวช ปิ่นน้อย. 2547. **ความคิดเห็นของข้าราชการสำนักงานประกันสังคมต่อการเปลี่ยนแปลงสถานะ**
จากส่วนราชการไปเป็นองค์การมหาชน. การศึกษาค้นคว้าอิสระ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต.

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ.

อาภาพันธ์ จันทร์สว่าง. 2522. **คำบรรยายลักษณะวิชาทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน 2.**

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.

อุบลรัตน์ จันทพงษ์ และคณะ. 2558. **เอกสารผลการศึกษาโครงการ Thailand 's future growth**
ทำอย่างไรให้ภาคการท่องเที่ยวขับเคลื่อนเศรษฐกิจไทยได้อย่างยั่งยืน. ธนาคารแห่งประเทศไทย.

กรุงเทพฯ

ภาษาอังกฤษ

Buhalis, D. 2000. Marketing the competitive destination in the future. **Tourism**

Management. 21(1): 97-116.

Butler, R.W. 1980. The concept of a tourist area cycle of evolution. **Canadian Geographer,**
24.

Choi, H.S.C. & Sirakaya, E. 2005. Measuring Residents' Attitude toward Sustainable Tourism :
Development of Sustainable Tourism Attitude Scale. **Journal of Travel Research**
43(4) : 380-394.

Cohen, E. 1972. Towards sociology of International Tourism. **Social Research** 39(1) : 164-182

Erwin, William. 1976. **Participation Management: Concept Theory and**

Implementation. Georgia State University, Atlanta.

Fodness, D. (1994). Measuring Tourist Motivation. **Annals of Tourism Research,** 21(3), 555-
581.

Getz, D. 1986. Models in tourism planning toward integration of theory and practices.

Tourism Management 7: 21-32.

Hassan, S. 2000. Determinant of Market Competitiveness in an Environmentally Sustainable
Tourism Industry. **Travel Research,** Vol. 38, No. 3, pp. 239-245

- Hayley, A.J., Snaith, T., & Miler, G. 2010. The social impacts of tourism a case study of Bath, UK. **Annals of Tourism Research** 32(3) : 647-668
- Lee, C.K. & Back, K.J. 2003. Pre-and post-casino impacts of residents' perception. *Annals of Tourism Research* 30(4) : 868-885.
- Lee, C.K., Kim, S.S., & Kang, S. 2003. Perception of casino impacts : a Korean longitudinal study. *Annals of Tourism Research* 24(1) : 45-55.
- MaGehee, N.G. & Andereck, K.L. 2004. Factors predicting rural residents' support of tourism. **Journal of Travel Research** 43(2) : 163-185.
- McIntosh, Robert W. and Goeldner, Charles R. 1995. **Tourism: Principles, Practices, Philosophies**. 9th ed. John Wiley & Sons, Chichester.
- McKercher B. 1993. The Unrecognised Threat to Tourism: Can Tourism Survive Sustainability. **Tourism Management**, Vol. 14, No. 2, pp. 131-136.
- Morrison, A and Mill, R.C.. 1992. **The Tourism System: An Introductory Text**. 2nd ed. Englewood Cliffs, Prentise-Hall.
- Naronha, F. 2012. Ten years later, Goa still uneasy over the impact of tourism. **International Journal of Contemporary Hospitality Management** 11(2/3) : 100-106.
- Pelasol, J. 2012. **Igcabugao: A Potential Tourist Destination in the Southern Part of Iloilo, Philippines**. International Peer Reviewed Journal JPAIR Multidisciplinary Research is being certified for QMS ISO 9001:2008 by the Anglo Japanese American Registrars of the United Kingdom.
- Shirley Eber. 1992. Beyond the Green Horizon: Principles for Sustainable Tourism. WWF, UK.
- Timothy, D.J. 2007. Empowerment and Stakeholder Participation in Tourism Destination Communities. In **Tourism, Power and Space**. UK: Routledge.
- UNEP. 2005. **Integrating Sustainability into Business**. A Management Guide for Responsible Tour Operations.
- Unthong, A. 2012. **The Destination Management in Tourism and Tourism Competitiveness in Thailand**. Doctor of Philosophy Thesis in Tourism and Environmental Economics, University of Balearic Island, Spain.
- UNWTO. 2007. **A Practical Guide to Tourism Destination Management**. World Tourism Organization, Madrid.
- Williams. E. 1976. **Participation Management: Concept Theory and Implementation**. Atlanta: Georgia State University.

ภาคผนวก 2 - 1

เครื่องมือวิจัย

1. แบบสอบถามพฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยว

โครงการวิจัยความถนัดและความต้องการของ
ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาต้นแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าดงน้ำเขียว

เครือข่ายองค์กรบริหารงานวิจัยแห่งชาติ
Thailand Research Organizations Network (TRON)

ภายใต้แผนงานวิจัย การพัฒนาต้นแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าดงน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา

คำชี้แจง

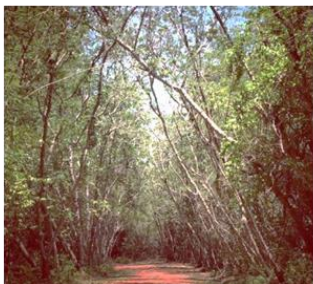
แบบสอบถามนี้ เป็นส่วนหนึ่งของ “แผนงานวิจัย การพัฒนาต้นแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ ป่าดงน้ำเขียว” ดำเนินการโดยมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ภายใต้การสนับสนุนของเครือข่ายองค์การบริหารงานวิจัยแห่งชาติ (คอบข.) แบบสอบถามนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาศึกษาพฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าดงน้ำเขียว ซึ่งผลการศึกษาที่ได้จะเป็นข้อมูลที่สำคัญในการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ บนพื้นฐานของศักยภาพทรัพยากร ความต้องการของผู้ใช้ประโยชน์ ชุมชนท้องถิ่น ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกภาคส่วน โดยมุ่งหวังว่ารูปแบบการท่องเที่ยวนี้จะสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการจัดการการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้ พัฒนาชุมชนท้องถิ่น และสร้างการท่องเที่ยวทางเลือกรูปแบบใหม่เพื่อการเรียนรู้ทรัพยากรป่าไม้และระบบนิเวศ อันจะนำไปสู่การจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในอนาคต

แบบสอบถามฉบับนี้แบ่งออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

- ส่วนที่ 1 พฤติกรรมและรูปแบบการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว
- ส่วนที่ 2 ความต้องการของนักท่องเที่ยวในการท่องเที่ยวในป่าสงวนแห่งชาติป่าดงน้ำเขียว
- ส่วนที่ 3 ข้อมูลทั่วไปของนักท่องเที่ยว

ในการตอบแบบสอบถาม โปรดทำเครื่องหมาย ☒ ลงใน ☐ ให้ตรงกับคำถามแต่ละข้อตามความเป็นจริงเพียงข้อเดียว หรือ กรอกข้อมูลลงในช่องว่างที่เว้นไว้หลังคำถามแต่ละข้อ

คณะผู้วิจัยขอขอบคุณทุกท่านเป็นอย่างสูงที่สละเวลาตอบแบบสอบถาม

ส่วนที่ 1 พฤติกรรมและรูปแบบการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว

1. ในการเดินทางครั้งนี้ ท่านเดินทางไปเยือนแหล่งท่องเที่ยวใดบ้าง.....
.....
แหล่งท่องเที่ยวนี้เป็นจุดหมายปลายทางหลักของท่าน คือ
2. ท่านเดินทางมาเที่ยวในครั้งนี้กับใครบ้าง
☐ เดินทางคนเดียว	☐ กลุ่มเพื่อน	☐ ครอบครัวและ/หรือญาติ
☐ กลุ่มเพื่อนและครอบครัว	☐ บริษัททัวร์	☐ อื่นๆ โปรดระบุ
3. จำนวนสมาชิกที่ร่วมเดินทางในครั้งนี้ (รวมตัวท่าน) คน
4. รูปแบบการเดินทางและยานพาหนะที่ท่านใช้ในการเดินทางท่องเที่ยวในครั้งนี้ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
☐ เดินเท้า	☐ ปั่นจักรยาน	☐ รถเช่า
☐ รถส่วนตัว	☐ รถบัส/รถตู้ของบริษัททัวร์	☐ รถมอเตอร์ไซด์
☐ รถทัวร์/รถประจำทาง	☐ รถตู้โดยสาร	☐ อื่นๆ โปรดระบุ
5. ระยะเวลาในการเดินทางท่องเที่ยวครั้งนี้
☐ ไปเช้าเย็นกลับ	☐ 1 วัน 1 คืน	☐ 2 วัน 1 คืน
☐ 3 วัน 2 คืน	☐ มากกว่า 3 วัน	
6. ท่านมาท่องเที่ยวในพื้นที่จังหวัดนครราชสีมาบ่อยมากน้อยเพียงใด ครั้ง/ปี
7. วัตถุประสงค์หลักในการเดินทางท่องเที่ยวครั้งนี้ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
☐ พักผ่อนร่างกาย/จิตใจ	☐ หลีกหนีความวุ่นวายในชีวิตประจำวัน
☐ พบปะผู้คนหรือพบเพื่อนใหม่	☐ ไปเยือนสถานที่ท่องเที่ยวใหม่ๆ
☐ พัฒนาความสามารถ/ทักษะของตนเอง	☐ เรียนรู้ธรรมชาติ
☐ ใช้เวลาว่างกับครอบครัว/เพื่อน/คู่รัก	☐ ไปเยือนสถานที่ที่ใฝ่ฝัน
☐ เรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมและประเพณีต่างถิ่น	☐ สัมผัสความโดดเด่นของทรัพยากรธรรมชาติ
☐ ได้เห็นลักษณะภูมิประเทศที่สวยงาม	☐ เข้าร่วมงานเทศกาลท่องเที่ยวที่จัดขึ้น
☐ สักการะ นมัสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์	☐ เที่ยวชมโบราณสถานในแหล่งท่องเที่ยว/เส้นทางท่องเที่ยว
☐ แข่งขันกีฬา	☐ เยี่ยมเยือนเพื่อนและญาติมิตร
☐ แคว้นมาแฉะพัก แล้วจะไปที่อื่นต่อ	☐ เพื่อมาทำงาน เช่น ประชุม สัมมนา ทัศนศึกษาของหน่วยงาน
☐ อื่นๆ โปรดระบุ	

8. ท่านใช้แหล่งข้อมูลใดในการค้นหาข้อมูลและวางแผนการท่องเที่ยวในครั้งนี้ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
☐ ประสบการณ์ส่วนตัว	☐ หนังสือพิมพ์	☐ โทรศัพท์/วิทยุ
☐ นิตยสารท่องเที่ยว	☐ คู่มือแนะนำเที่ยว	☐ पोสเตอร์/ป้ายประกาศ
☐ เว็บไซต์	☐ สื่อสังคมออนไลน์	☐ บริษัทนำเที่ยว
☐ หน่วยงานด้านการท่องเที่ยว	☐ คนรู้จัก/เพื่อน/ครอบครัว	☐ อื่นๆ โปรดระบุ
9. ในการเดินทางมาเที่ยวครั้งนี้ ท่านมีค่าใช้จ่ายโดยประมาณเท่าใด (รวมค่าเดินทาง ที่พัก อาหารและเครื่องดื่ม กิจกรรมท่องเที่ยว สินค้าที่ระลึก ฯลฯ) บาท
10. การเดินทางครั้งนี้ สิ่งที่ท่านประทับใจที่สุด คือ.....
 สิ่งที่ท่านไม่ประทับใจที่สุด คือ.....
11. ในการเดินทางมาเที่ยวที่ครั้งนี้ ท่านมีความพึงพอใจโดยรวมมากน้อยเพียงใด

ไม่พอใจมาก	เฉยๆ			พอใจมาก
1	2	3	4	5

ส่วนที่ 2 ความต้องการของนักท่องเที่ยวในการท่องเที่ยวในป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ร่วมกับหน่วยงาน ได้แก่ กรมป่าไม้ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ องค์การบริหารส่วนตำบลอุดมทรัพย์ อำเภอวังน้ำเขียว และหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้ทำการศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนาต้นแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา โดยเป็นสร้างภาพลักษณ์การท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ ซึ่งเป็นการท่องเที่ยวทางเลือกให้กับนักท่องเที่ยวที่ต้องการเรียนรู้เกี่ยวกับระบบนิเวศและทรัพยากรป่าไม้ อีกทั้งเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่สามารถสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนในขณะเดียวกันก็สามารถเป็นเครื่องมือในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่ป่าสงวนได้อย่างแท้จริง

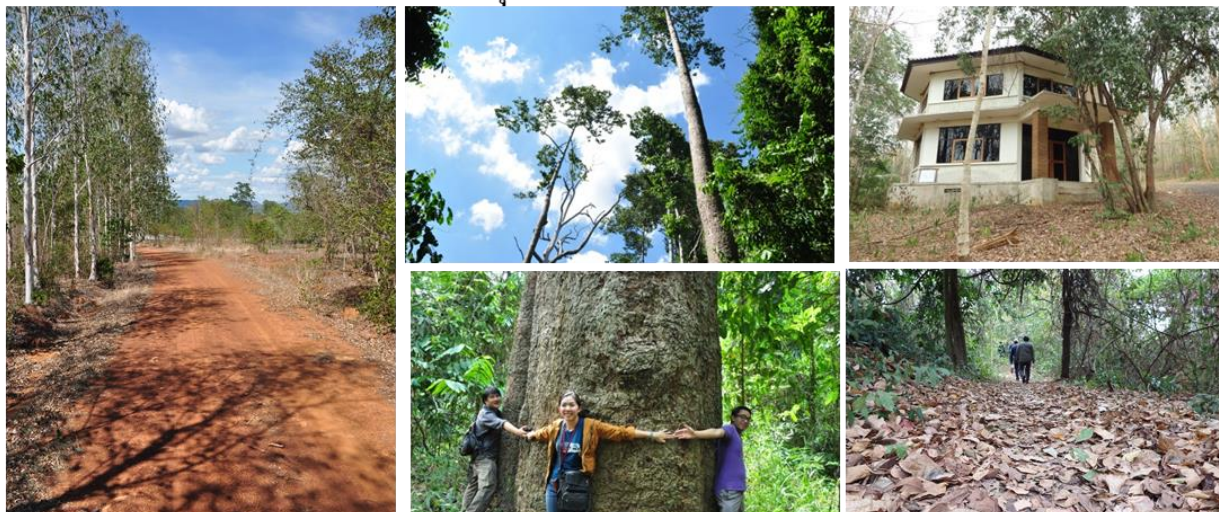
1. จากแนวคิดการพัฒนาดังกล่าวท่านมีความสนใจที่จะเข้าร่วมกิจกรรมที่จะพัฒนาขึ้นในพื้นที่ในแต่ละกิจกรรมมากน้อยเพียงใด (กรุณาทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องว่างที่ตรงกับความคิดเห็นของท่านมากที่สุด)

อุทยานแห่งชาติห้วยสอย

กิจกรรม/จุดที่น่าสนใจ	สนใจมาก 😊😊	สนใจ 😊	เฉยๆ 😐	ไม่สนใจ 😞
1. ทางเดินที่พักร่มหน่วยพิทักษ์อุทยาน				
2. จุดชมวิวน้ำพุร้อนอุทยานแห่งชาติห้วยสอย ทล.4 (เขามะค่า)				
3. จุดชมวิวเขาหัวช้าง (วิวเส้นทางสาย 304)				

สถานีฝึกนิสิตวนศาสตร์และสวนรวมพันธุ์กรรมไม้ป่าเฉลิมพระเกียรติ ร.9

กิจกรรม/จุดที่น่าสนใจ	สนใจมาก 😊😊	สนใจ 😊	เฉยๆ 😐	ไม่สนใจ 😞
1. เส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติในศูนย์รวมพันธุ์ไม้ และศูนย์รวมไม้				
2. สวนสมุนไพร/กิจกรรมเพื่อสุขภาพ				
3. พื้นที่ปิกนิก				
4. ร้านจำหน่ายของที่ระลึก ผลิตภัณฑ์ชุมชน				
5. Forest-gallery ศิลปะจากพงไพร				

กิจกรรม/จุดที่น่าสนใจ	สนใจมาก 😊😊	สนใจ 😊	เฉยๆ 😐	ไม่สนใจ 😞
6. Forest farming เยี่ยมชมการทำฟาร์มในพื้นที่ป่าไม้ เช่น การเพาะเห็ด การเลี้ยงมดแดง				
7. Nursery เยี่ยมชมเรือนเพาะชำ เลือกซื้อกล้าไม้				
8. เยี่ยมชมป่าสาธิตและแปลงทดลองป่าไม้ (Experimental forest)				
9. เลือกซื้อผลิตภัณฑ์ออร์แกนิกส์ เช่น เห็ดออร์แกนิกส์				
10. กิจกรรมพักแรม				
11. กิจกรรมสิ่งแวดล้อมศึกษา				
12. เส้นทางจักรยานเรียนรู้ธรรมชาติสำหรับครอบครัว				
13. จุดเรียนรู้ทางธรณี รอยเท้าโบราณบนลานหิน				

เส้นทางวิ่ง และเส้นทางจักรยาน สถานีฝึกนิสิตสวนศาสตร์ - อุทยานแห่งชาติทับลาน - ศูนย์วนวัฒนวิจัย

กิจกรรม/จุดที่น่าสนใจ	สนใจมาก 😊😊	สนใจ 😊	เฉยๆ 😐	ไม่สนใจ 😞
1. เส้นทางจักรยานสีเขียว-ระเบียงสัตว์ป่า				
2. การวิ่งผจญภัย (Trail running)				

แปลงปลูกป่า องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้

กิจกรรม/จุดที่น่าสนใจ	สนใจมาก 😊😊	สนใจ 😊	เฉยๆ 😐	ไม่สนใจ 😞
1. เยี่ยมชมแปลงปลูกป่าองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้				
2. จุดชมวิวเขื่อนลำเชียงสา				
3. ลานกางเต็นท์แบบ unit camp สำหรับนักท่องเที่ยวที่ต้องการความเป็นส่วนตัว				

ศูนย์เรียนรู้วิจัยสะแกราช

กิจกรรม/จุดที่น่าสนใจ	สนใจมาก 😊😊	สนใจ 😊	เฉยๆ 😐	ไม่สนใจ 😞
1. เส้นทางจักรยานเรียนรู้การเกษตรป่าไม้ ผ่านแปลงปลูกป่าต่างๆ				
2. ปีนหอคอยชมวิว 360 องศา				
3. เรียนรู้การใช้ประโยชน์จากของป่า การเก็บของป่าแบบพอเพียง				

กิจกรรม/จุดที่น่าสนใจ	สนใจมาก 😊😊	สนใจ 😊	เฉยๆ 😐	ไม่สนใจ 😞
4. เยี่ยมชมการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากไม้สวนป่าเป็นของใช้ในครัวเรือน				
5. เยี่ยมชมงานเพาะชำกล้าไม้ และรับแจกกล้าไม้กลับบ้าน				

2. ท่านคิดว่าในแต่ละปัจจัยต่อไปนี้มีความสำคัญในการดึงดูดให้ท่านมาเยือนป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว มากน้อยเพียงใด

องค์ประกอบของการท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว	ความสำคัญ				
	สำคัญมากที่สุด	สำคัญมาก	ปานกลาง	ไม่สำคัญ	ไม่จำเป็น
	5	4	3	2	1
ด้านสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว					
1. ทรัพยากรธรรมชาติที่สมบูรณ์ สวยงาม และสะอาดตา					
2. ความหลากหลายของระบบนิเวศในพื้นที่					
3. ความเชื่อมโยงกับท้องถิ่นในแง่วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตของชุมชนโดยรอบ					
4. แหล่งเรียนรู้ด้านธรรมชาติ และระบบนิเวศในพื้นที่มีหลากหลายรูปแบบ					
5. การเก็บค่าธรรมเนียมที่เป็นธรรม					
6. มีการจัดการที่แสดงให้เห็นถึงการกระจายประโยชน์และรายได้ที่เป็นธรรม					
7. มีการจัดการที่คำนึงถึงผลกระทบการท่องเที่ยว					
ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว					
8. กิจกรรมมีความน่าสนใจ					
9. กิจกรรมมีความหลากหลาย					
10. ผู้จัดกิจกรรมมีความรู้ ความชำนาญ และดูแลนักท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพ					
11. กิจกรรมมีความปลอดภัยและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม					
12. กิจกรรมที่สร้างจิตสำนึกด้านการรักษาทรัพยากรธรรมชาติ/ระบบนิเวศ					
13. การมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่น/ชุมชนในการจัดกิจกรรมท่องเที่ยว					

องค์ประกอบของการท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ ป่าวังน้ำเขียว	ความสำคัญ				
	สำคัญมาก ที่สุด	สำคัญ มาก	ปาน กลาง	ไม่สำคัญ	ไม่ จำเป็น
	5	4	3	2	1
ด้านที่พักในแหล่งท่องเที่ยว					
14. ที่ตั้งของที่พักอยู่ท่ามกลางบรรยากาศเหมาะสมและ กลมกลืนกับธรรมชาติ					
15. ความหลากหลายของที่พัก					
16. ที่พักมีสภาพดี สะอาด ปลอดภัย					
17. สิ่งอำนวยความสะดวกและการบริการสำหรับผู้สูงอายุ และ ผู้พิการ					
18. ค่าบริการที่พักที่เป็นธรรมและสอดคล้องกับระดับ คุณภาพและรูปแบบการบริการ					
ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว					
19. มีศูนย์บริการข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว					
20. ลานจอดรถที่เป็นระเบียบ สะดวก ปลอดภัย และ เพียงพอ					
21. ห้องสุขาที่สะอาดถูกสุขลักษณะ เพียงพอ และกลมกลืน กับพื้นที่					
22. สาธารณูปโภคพื้นฐาน เช่น ไฟฟ้า แสงสว่าง น้ำสะอาด เป็น ต้น					
23. ระบบสื่อสารโทรคมนาคม เช่น สัญญาณโทรศัพท์ อินเทอร์เน็ต โทรสาร เป็นต้น					
24. ร้านจำหน่ายอาหารและเครื่องดื่มที่สะอาด ถูกสุขลักษณะ และราคาเป็นธรรม					
25. ร้านสะดวกซื้อ ของฝาก/ของที่ระลึก หรือผลิตภัณฑ์ ชุมชน					
26. สิ่งอำนวยความสะดวกในเส้นทางท่องเที่ยว เช่น จุดนั่ง พัก ถังขยะ ป้ายบอกทาง ป้ายสื่อความหมาย เป็นต้น					
27. สิ่งอำนวยความสะดวกทางการแพทย์และความปลอดภัย เช่น จุดปฐมพยาบาล โรงพยาบาล สถานีตำรวจ สัญญา เตือนภัย เป็นต้น					
28. ความสะอาด การกำจัดขยะ					
ด้านการคมนาคมเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว					
29. เส้นทาง/ถนนเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยวมีสภาพดีและปลอดภัย					

องค์ประกอบของการท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ ป่าวังน้ำเขียว	ความสำคัญ				
	สำคัญมาก ที่สุด 5	สำคัญ มาก 4	ปาน กลาง 3	ไม่สำคัญ	ไม่ จำเป็น 1
30. ความสะดวกและรวดเร็วในการเดินทางเข้าถึงแหล่ง ท่องเที่ยว					
31. ป้ายบอกเส้นทางนำเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยวตามแยกสำคัญ/ เส้นทางหลัก					
32. การเดินทางเชื่อมโยงไปยังแหล่งท่องเที่ยวต่างๆในบริเวณ เดียวกันมีความสะดวก					
33. การบริการขนส่งสาธารณะที่สะดวกสบาย เพียงพอ ปลอดภัย และค่าบริการเป็นธรรม					
34. พาหนะที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมและชุมชนมีส่วนร่วมใน การให้บริการ					
การยอมรับของคนในท้องถิ่น					
35. คนในชุมชนมีทัศนคติ ท่าที และอัธยาศัยไมตรีต่อ นักท่องเที่ยว					
36. ผู้ให้บริการนักท่องเที่ยวมีทัศนคติ ท่าที และอัธยาศัยไมตรี ต่อนักท่องเที่ยว					
37. ภาพลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวโดยรวมในสายตาของ นักท่องเที่ยวเอง					

ส่วนที่ 3 ภูมิหลังของนักท่องเที่ยว

คำชี้แจง : กรุณาทำเครื่องหมาย ✓ หรือกรอกข้อมูลลงในช่องว่างให้ตรงกับความเป็นจริงมากที่สุด

- เพศ ☐ ชาย ☐ หญิง
- อายุ ปี
- สถานภาพ ☐ โสด ☐ สมรส ☐ หย่าร้าง/แยกกันอยู่/ม่าย (คู่สมรสเสียชีวิต)
- ระดับการศึกษาสูงสุด

☐ ไม่ได้ศึกษา	☐ ประถมศึกษา	☐ มัธยมศึกษาตอนต้น
☐ มัธยมศึกษาตอนปลาย	☐ ปวช.	☐ ปวส.
☐ อนุปริญญา	☐ ปริญญาตรี	☐ สูงกว่าปริญญาตรี

5. อาชีพปัจจุบัน

☐ รับราชการ

☐ พนักงานรัฐวิสาหกิจ

☐ พนักงานบริษัทเอกชน

☐ รับจ้างทั่วไป/อิสระ

☐ เกษตรกร

☐ เจ้าของธุรกิจ/นักธุรกิจ

☐ แม่บ้าน/พอบ้าน

☐ ว่างาน

☐ เกษียณอายุ

☐ อื่นๆ โปรดระบุ

6. รายได้ต่อเดือนของท่านโดยประมาณ

☐ น้อยกว่า 10,000 บาท

☐ 10,001 – 20,000 บาท

☐ 20,001 – 30,000 บาท

☐ 30,001 – 40,000 บาท

☐ 40,001 – 50,000 บาท

☐ มากกว่า 50,000 บาท

7. ภูมิลำเนา/ที่อยู่ปัจจุบันจังหวัด.....

2. แบบสังเกตเพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ
ป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง จังหวัดนครราชสีมา

แบบสังเกต

โครงการวิจัย

เรื่อง ความคิดเห็นและความต้องการของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาต้นแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง

คำชี้แจง

แบบสังเกตนี้ใช้สำหรับการลงพื้นที่สังเกตการณ์เพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยว ในพื้นที่
ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา จากนั้นจึงนำข้อมูลที่ได้ไปใช้ในการสร้างเครื่องมือวิจัย
รวมถึงการสรุปผลการวิจัยให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ประเด็นสำหรับการสังเกตการณ์มีดังนี้

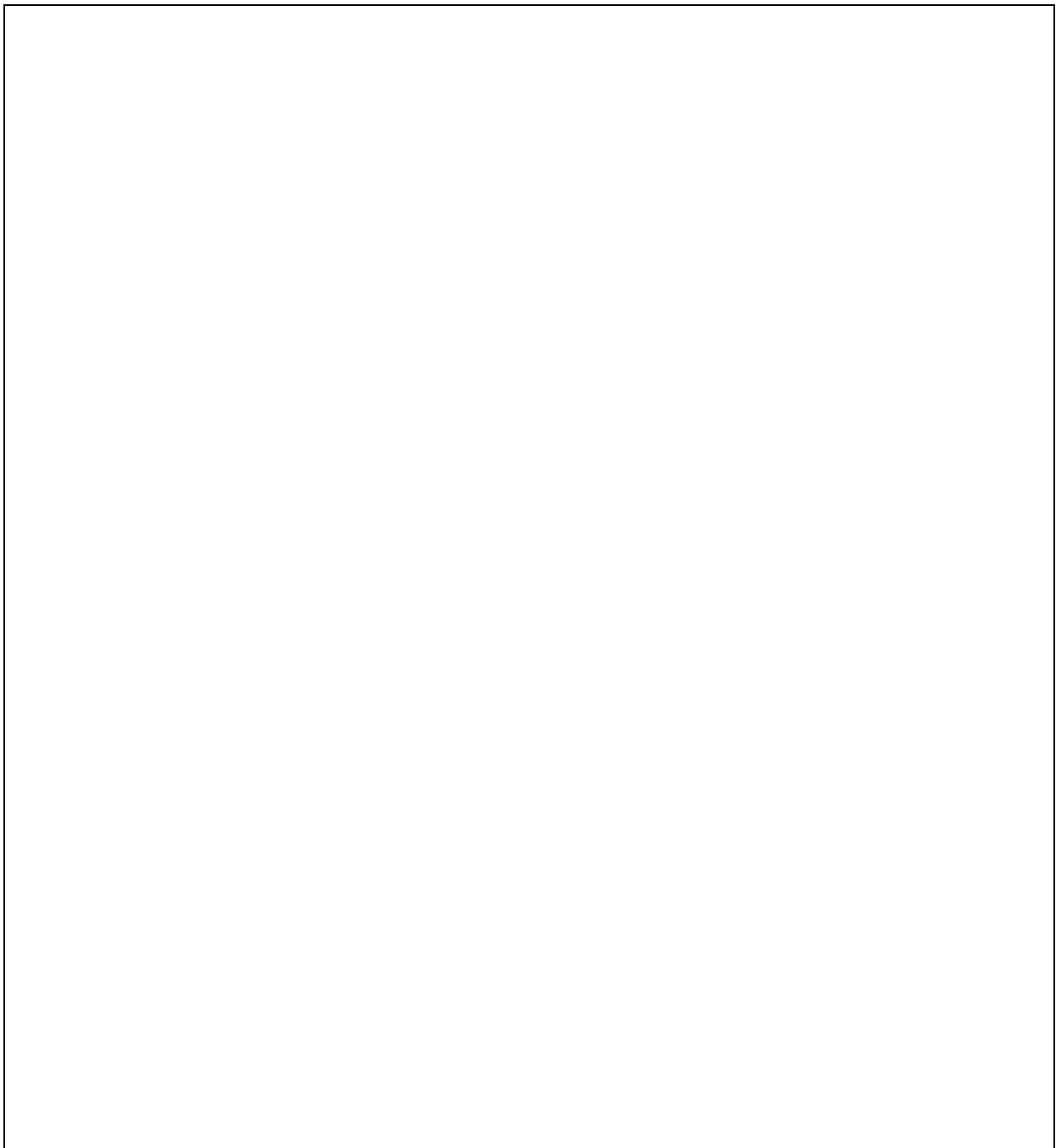
1. ลักษณะของพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียวในภาพรวม

2. ฐานทรัพยากรการท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียวซึ่งครอบคลุมพื้นที่ 3 ตำบลของอำเภอ
วังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา ได้แก่ ตำบลวังน้ำเขียว ตำบลลุดมทรัพย์ และตำบลวังหมี

- 1) ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ
- 2) ความเชื่อมโยงกับชุมชนในพื้นที่ในแง่ของวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิต

3. การพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียวที่ปรากฏในปัจจุบันตามองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยว 6 ด้าน (6As) ได้แก่

- 1) สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว (Attraction)
- 2) ที่พักในแหล่งท่องเที่ยว (Accommodation)
- 3) สิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว (Amenities)
- 4) การคมนาคมเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (Accessibility)
- 5) กิจกรรมการท่องเที่ยว (Activities)
- 6) การยอมรับ (Acceptance)

4. ลักษณะการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว (Ancillary Services) ที่ปรากฏในปัจจุบันตามองค์ประกอบ การท่องเที่ยวทั้ง 6 ด้าน (6As) ในข้อ 3 โดยพิจารณาภายใต้แนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable Tourism Development) เป็นสำคัญ

5. บทบาทของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่และผลสัมฤทธิ์จากการพัฒนาที่เกิดขึ้นใน ปัจจุบัน

3. แบบสังเกตเพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ
ป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง จังหวัดนครราชสีมา

แบบสัมภาษณ์

โครงการวิจัย

เรื่อง ความคิดเห็นและความต้องการของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาต้นแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง

คำชี้แจง

แบบสัมภาษณ์นี้ใช้สำหรับการสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อรวบรวมข้อมูลความคิดเห็นและความต้องการของผู้มีส่วน
เกี่ยวข้องทั้งหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนในด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำ
เขียว จังหวัดนครราชสีมา

ประเด็นการสัมภาษณ์

1. พัฒนาการการท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียวตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันเป็นอย่างไร

2. ศักยภาพและความโดดเด่นพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียวในฐานะแหล่งท่องเที่ยวมีอะไรบ้าง

- 1) คุณค่าของแหล่งธรรมชาติ ได้แก่ คุณค่าทางชีวภาพ คุณค่าทางกายภาพ คุณค่าทางสังคม
- 2) ความเสี่ยงต่อการถูกทำลาย
- 3) ศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยว

3. บทบาทของหน่วยงานและลักษณะการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวในปัจจุบันตามองค์ประกอบการท่องเที่ยวทั้ง 6 ด้าน (6As) เป็นอย่างไร

1. สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว (Attraction)
2. ที่พักในแหล่งท่องเที่ยว (Accommodation)
3. สิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว (Amenities)
4. การคมนาคมเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (Accessibility)
5. กิจกรรมการท่องเที่ยว (Activities)
6. การยอมรับ (Acceptance)

4. หากจะพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียวให้เกิดความยั่งยืน ท่านมีความคิดเห็นอย่างไร

- 1) รูปแบบการท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียวควรเป็นอย่างไร
- 2) “สิ่งที่ควรจะเป็น” ในแต่ละองค์ประกอบการท่องเที่ยวในข้อ 3 ควร มีลักษณะอย่างไร
- 3) ปัญหาและอุปสรรคที่มีผลต่อการพัฒนามีอะไรบ้าง
- 4) ปัจจัยเกื้อหนุนที่ทำให้การพัฒนาบรรลุตามเป้าหมายมีอะไรบ้าง

5. ข้อเสนอแนะอื่นๆ ในการพัฒนาพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียวอย่างยั่งยืน

2)

ผลการรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ

2. ผลการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้แทนหน่วยงานผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ ป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาหลวง จังหวัดนครราชสีมา

การลงพื้นที่สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) เป็นการรวบรวมข้อมูลความคิดเห็นและความต้องการจากผู้แทนหน่วยงานผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาหลวง จังหวัดนครราชสีมา โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างแบบมีโครงสร้าง คณะผู้วิจัยได้เข้าสัมภาษณ์เชิงลึก กลุ่มตัวอย่างจำนวน 21 ตัวอย่าง แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ (1) กลุ่มผู้บริหาร เป็นผู้กำหนดนโยบายหรือผู้ขับเคลื่อนนโยบายการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งครอบคลุมป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาหลวง และ (2) กลุ่มผู้ปฏิบัติงาน เป็นผู้ดำเนินงานพัฒนาการท่องเที่ยวตามแผนนโยบายของผู้บริหารทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ผลการสัมภาษณ์เชิงลึกมีดังนี้

ผลการสัมภาษณ์เชิงลึกจากบุคลากรระดับผู้บริหาร

- ผู้แทนสถานีฝึกนิสิตวนศาสตร์วังน้ำเขียว คณะวนศาสตร์

พัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาหลวง

การท่องเที่ยวเริ่มได้รับความนิยมเมื่อประมาณ 8-9 ปีที่ผ่านมา เนื่องจากเป็นแหล่งโอโซนที่มีชื่อเสียง ก่อนหน้านั้น การท่องเที่ยวเริ่มจากพื้นที่อุทยานแห่งชาติ เมื่อมีกระแสความนิยมพื้นที่โอโซนซึ่งมีอากาศที่บริสุทธิ์ จึงเริ่มมีภาคเอกชนเข้ามาลงทุนด้านการท่องเที่ยว โดยเฉพาะที่พักประเภทรีสอร์ต บ้านพักตากอากาศ ร้านอาหาร

จุดเด่นของพื้นที่ป่าวังน้ำเขียว คืออากาศบริสุทธิ์และเย็นสบายคล้ายกับภาคเหนือพื้นที่ตั้งอยู่ที่ไม่ไกลจากกรุงเทพฯ มากนัก นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางมาได้ในวันหยุดสุดสัปดาห์ และมีค่าใช้จ่ายในการท่องเที่ยวไม่มากนัก นักท่องเที่ยวแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มหลัก ได้แก่ กลุ่มนักเรียนและนักศึกษาที่มาศึกษาธรรมชาติ ดูนก และเข้าค่ายพักแรม และกลุ่มครอบครัวที่เน้นการพักผ่อนหย่อนใจหรือตากอากาศในช่วงฤดูหนาวเป็นหลัก

บทบาทของหน่วยงานและลักษณะการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวในปัจจุบันตามองค์ประกอบการท่องเที่ยว

4) สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว

พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาหลวงเป็นพื้นที่ติดต่อกับอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมอยู่แล้ว นักท่องเที่ยวสามารถเข้าไปเดินป่าเพื่อศึกษาธรรมชาติตามเส้นทางศึกษาธรรมชาติได้ นอกจากนี้ ยังมีแหล่งท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับการชมทิวทัศน์ที่น่าสนใจหลายแห่ง เช่น ผาเก็บตะวัน จุดชมกระทิงป่า เป็นต้น

5) ที่พักสิ่งอำนวยความสะดวก และการคมนาคมเข้าถึง

พื้นที่ป่าวังน้ำเขียวจัดเป็นเขตที่พักสำรองของแหล่งท่องเที่ยวบริเวณใกล้เคียงหากจะพัฒนาสถานี่ฝึกนีสิตเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวจะต้องคำนึงถึงความพร้อมในด้านต่างๆ ต้นแบบการพัฒนาที่พักที่ถือว่ามีความพร้อม ได้แก่ ศูนย์พัฒนวิจัยสละแกราช ในปัจจุบันอัตราค่าบริการที่พักของสถานี่ฝึกนีสิตวนศาสตร์สำหรับบุคคลธรรมดา คือ 100/บาท/คน/คืนสำหรับนักเรียน 50/บาท/คน/คืน

6) กิจกรรมท่องเที่ยว

สถานี่ฝึกนีสิตวนศาสตร์วังน้ำเขียวเน้นภารกิจการเรียนการสอนและการค้นคว้าวิจัย หากจะพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวในอนาคต ควรเน้นกิจกรรมความรู้เกี่ยวกับวนศาสตร์ โดยให้ความรู้ววนศาสตร์ศึกษาเกี่ยวกับอะไร สามารถนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างไร และสร้างจิตสำนึกในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ รวมถึงการใช้ประโยชน์จากป่าไม้อย่างถูกวิธี

4) การยอมรับ

ปัจจุบัน การมีส่วนร่วมของชุมชนถือว่าค่อนข้างน้อย ส่วนมากเป็นการจ้างงานในสถานี่ฝึกนีสิตแบบชั่วคราว หากพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างเต็มรูปแบบควรให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการขายสินค้า ให้แก่นักท่องเที่ยว หรือมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว เช่น การปลูกผัก การเพาะกล้าไม้ เป็นต้น หรือมีการเสริมความรู้ให้กับชาวบ้านในด้านการประกอบอาชีพต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง และหากมีที่พักรับรองนักท่องเที่ยวชัดเจนแล้วก็อาจว่าจ้างชาวบ้านมาเป็นผู้ให้บริการหรือทำงานในสถานี่ฝึกนีสิต แต่ต้องกำหนดมาตรฐานการทำงานให้ชัดเจน

แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวงอย่างยั่งยืน

หากจะพัฒนาการท่องเที่ยวให้เกิดความยั่งยืนจะต้องบริหารจัดการแบบบูรณาการ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การขอสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและแก้ไขปัญหาคือพิพาททางกฎหมายเกี่ยวกับที่ดินเพื่อให้จัดเก็บภาษีท้องถิ่นได้อย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วย นอกจากนี้ การพัฒนาการท่องเที่ยวควรมุ่งเน้นกลุ่มเป้าหมายที่เป็นเยาวชน นักเรียน และนักศึกษามากกว่ากลุ่มครอบครัว เน้นการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับป่าไม้และการใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน

ข้อเสนอแนะอื่นๆ

ภาครัฐควรจัดทำแนวเขตที่ดินให้ชัดเจน คำนึงถึงผลกระทบจากการท่องเที่ยว เนื่องจากปริมาณคนที่เข้ามาในพื้นที่เพิ่มขึ้น อาจกระทบต่อระบบนิเวศป่าไม้ โดยเฉพาะปัญหาขยะและสิ่งปฏิกูลอย่างสถานี่ฝึกนีสิตวนศาสตร์เองจะมีระบบถังพักน้ำเพื่อบำบัดน้ำเสียก่อนปล่อยลงสู่แหล่งธรรมชาติ

● **ผู้แทนสำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ 8 (นครราชสีมา)**

พัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง

หากจะให้มองการท่องเที่ยวในมุมมองของคนที่อยู่แลป่าไม้ พบว่า การท่องเที่ยวแบบปกติ ส่งผลเสียมากกว่าผลดี ทั้งต่อชุมชน และต่อสิ่งแวดล้อม ทั้งจากนักท่องเที่ยว หรือธุรกิจการท่องเที่ยว เช่น ที่พัก เป็นต้น หากมองเผินๆ จะเห็นว่าธุรกิจเหล่านี้ส่งเสริมธรรมชาติโดยการสร้างความสวยงามเชิงภูมิทัศน์โดย

การปลูกต้นไม้ แต่ในความเป็นจริงแล้วมีการใช้สารเคมีเกิดขึ้นในการดูแลรักษา การใช้สารเคมีส่งผลให้สารเคมีไหลลงดินและแหล่งน้ำ ส่งผลต่อระบบนิเวศโดยตรงต่อทั้งพืช และสัตว์ หรือ การเข้ามาของนักท่องเที่ยวที่ส่งผลให้รายได้ของชาวบ้านเพิ่มขึ้นจากการขายผลผลิต แต่หากมองอีกมุมจะเห็นได้อย่างชัดเจนว่า ขยะเพิ่มขึ้น หรือการเข้าไปเก็บผลไม้ในป่า นักท่องเที่ยวมักจะผล่อทำลายอย่างผิดวิธี เพราะไม่มีความรู้ ทำให้ธรรมชาติได้รับความเสียหาย จึงจำเป็นต้องมีมาตรการที่เข้มงวดเพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติ เช่น การจัดระเบียบพื้นที่ท่องเที่ยว การรื้อถอน เป็นต้น พื้นที่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติถูกบุกรุกโดยกลุ่มนายทุน เช่น การปลูกยางพารา การทำไร่ข้าวโพด มันสำปะหลัง อ้อย เป็นต้น ปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบันยังมีข้อจำกัดในการเยียวยาหลายด้าน เช่น กำลังคนไม่พอ งบประมาณที่น้อย การดูแลยังไม่สามารถทำได้อย่างทั่วถึง เป็นต้น ส่งผลให้นายทุนหรือชาวบ้านลักลอบบุกรุกพื้นที่ป่าอยู่บ่อยครั้ง

บทบาทของหน่วยงาน ลักษณะการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว และแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวในปัจจุบันตามองค์ประกอบการท่องเที่ยว

หากพูดถึงการสนับสนุนการท่องเที่ยวของหน่วยงานก็ยังคงเห็นว่าควรสนับสนุนอย่างยิ่ง แต่ควรเน้นให้ความสำคัญต่อธรรมชาติมากกว่า เน้นนักท่องเที่ยวที่มีความต้องการเฉพาะ โดยการเข้าไปกำหนดพื้นที่ป่าสำหรับชุมชนให้มีความสำคัญกับชุมชนเป็นหลักและไม่สนับสนุนนักท่องเที่ยวแบบปกติ ซึ่งจุดนี้มีความยากลำบากพอสมควร และส่งผลถึงรูปแบบการท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวที่จัดขึ้นนักท่องเที่ยวจะมีคุณภาพมากขึ้น (รักษาธรรมชาติ มีความรู้ และมีมารยาท) ในพื้นที่ป่าวังน้ำเขียวเป็นพื้นที่ธรรมชาติที่มีความอุดมสมบูรณ์ ส่วนใหญ่เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ เช่น การดูกระทิงบนเขาแผงม้า เป็นต้น

- **ผู้แทนการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) สำนักงานจังหวัดนครราชสีมา**

พัฒนาการของการท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง

ในปัจจุบันการทำการตลาดการท่องเที่ยวเกิดปัญหาในด้านการรุกล้ำที่ดิน ส่งผลให้ไม่สามารถประชาสัมพันธ์กิจกรรม หรือที่พักที่อยู่ระหว่างการดำเนินงานตามขั้นตอนทางกฎหมายได้ การประชาสัมพันธ์จึงเน้นการนำเสนอในภาพรวม เช่น ด้านกิจกรรมด้านการเกษตร (เทศกาลดอกเบญจมาศ ฟาร์มเห็ด เกษตรชุมชน ฯลฯ) ส่วนนี้ยังสามารถดำเนินการได้ตามปกติ ซึ่งทำให้เกิดผลกระทบต่อการรับรู้ของนักท่องเที่ยวในวงกว้าง ผลกระทบต่อชุมชน (รายได้) และผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในทิศทางบวก ซึ่งในความเป็นจริงแล้ว การเกิดขึ้นของโรงแรมและรีสอร์ทจำนวนมากจะช่วยให้เกิดการดูแลรักษาสภาพแวดล้อมในพื้นที่ให้สวยงาม ทั้งการปลูกต้นไม้ ปลูกหญ้าคลุมดิน แต่ก็มีผลเสียเช่นกัน คือ ขยะ และการส่งเสียงดังของกิจกรรมการท่องเที่ยวบางประเภท

ในช่วงภาวะเศรษฐกิจชะลอตัว ผู้ประกอบการจำเป็นต้องเป็นฝ่ายรุก ทำการโฆษณา ขายสินค้าด้วยตัวเอง โดยการออกบูทที่ศูนย์การประชุมแห่งชาติสิริกิติ์ เนื่องจากปีนี้ค่อนข้างจะมีปัญหามาก

ตลาดนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นคนไทยถึง 90% เพราะสถานที่ท่องเที่ยวในจังหวัดโคราชยังไม่เป็นที่รู้จักในวงกว้าง และในความคิดของผู้ให้สัมภาษณ์เห็นว่า “หากจะพัฒนาให้เกิดตลาดนักท่องเที่ยวต่างประเทศ ควรจะเน้นพัฒนาตลาดเอเชีย เพราะกิจกรรมส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรและเป้าหมายการท่องเที่ยวเชิงเกษตรมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวให้เกิดประสบการณ์แก่นักท่องเที่ยวด้วย

ถ้าหากเป็นไปได้ควรมีการแบ่งโซนการท่องเที่ยว เช่น โซนกิจกรรม โซนพักผ่อน และต้องไม่รบกวนธรรมชาติมากนัก ไม่เกิดความหนาแน่นของนักท่องเที่ยวในช่วง High Season”

ในด้านศักยภาพของพื้นที่จังหวัดโคราชมีความพร้อมต่อการรองรับการท่องเที่ยว และมีความพร้อมต่อการรองรับนักท่องเที่ยวทุกรูปแบบ ทั้งในด้านที่พัก และกิจกรรม ซึ่งจุดเด่นของจังหวัดโคราชประกอบได้ด้วย 3 ด้าน ได้แก่ ด้านธรรมชาติ เช่น เขาแผงม้า ผาเก็บตะวันด้านการเกษตร เช่น สวนลุงไกรด้านทัศนียภาพ และบรรยากาศ

บทบาทของหน่วยงานและลักษณะการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวในปัจจุบันตามองค์ประกอบการท่องเที่ยว

ปัญหาที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาการท่องเที่ยว พบว่า ภาครัฐไม่ให้ความสนใจต่อการพัฒนาการท่องเที่ยว การติดปัญหาเรื่องเอกสารสิทธิที่ดิน ความล่าช้าของการประสานงาน ความขัดแย้งระหว่างหน่วยงาน การขาดการวางแผนในการพัฒนา เป็นต้น

- **ผู้แทนองค์การบริหารส่วนตำบลวังน้ำเขียว อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา**

พัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง

ป่าวังน้ำเขียวมีความเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมในทิศทางที่ดีขึ้นในระยะเวลา 20 ปี ทั้งในด้านสภาพดิน สภาพอากาศที่เป็นผลจากการเผาป่าความร่วมมือจากภาครัฐ และภาคประชาชน ส่งผลให้สภาพแวดล้อมมีสภาพที่ใกล้เคียงกับของเดิม โดยมีมูลนิธิไจก้า (JICA) เป็นหน่วยงานหลักในการดำเนินการ ทำให้พื้นที่เดิมที่ถูกทำลายจากตัดไม้หรือเผาป่า กลายเป็นไร่ข้าวโพด และไร่มันสำปะหลังในปี 2536 เป็นต้นมาได้รับการฟื้นฟู

จากสภาพแวดล้อมที่ดีขึ้นโดยลำดับส่งผลให้เริ่มเกิดการท่องเที่ยวในเชิงนิเวศการเข้ามาสำรวจของนักวิชาการของสถาบันการศึกษาต่างๆ ทำให้พบว่ามีสัตว์ป่าและทรัพยากรป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์ขึ้นได้พบฝูงกระทิง (เขาแผงม้า) จึงเป็นที่มาของหอดูกระทิง และสถานที่อื่นๆ ที่น่าสนใจอีก เช่น น้ำตกสวนฮ่อม อุทยานแห่งชาติทับลาน เป็นต้นรวมถึงการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่มีผลไม้ชื่อดัง เช่น พุทราณมสด ลิ้นจี่ (ออกผลเดือนเมษายน) เป็นต้น

หลังจากการท่องเที่ยวเข้ามามีบทบาทมากขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 มีนายทุนได้พัฒนาโครงการกสิกรรมไร้สารขึ้น (ฟาร์มเห็ดหอม สวนดอกเบญจมาศ สวนลุงไกร สวนลุงโชค) และกลายเป็นแหล่งการท่องเที่ยวเชิงเกษตร และถือเป็นสถานที่ตัวอย่างการปลูกผักและผลิตอาหารปลอดภัยหน่วยงานต่างๆ เริ่มหันมาให้ความสนใจเพิ่มมากขึ้นทั้งในด้านการบำรุง พัฒนาและดูแลรักษา เช่นธุรกิจที่พักและรีสอร์ทจะมีการบำรุงรักษาสภาพแวดล้อมด้วยการปลูกหญ้าคลุมดินและปลูกต้นไม้ให้สวยงาม ซึ่งชุมชน และอบต. มองเห็นถึงผลดีมากกว่าผลเสีย โดยปัญหาที่พบจากด้านที่พักมีเพียงขยะมูลฝอยที่ยังไม่สามารถจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพเท่าที่ควร

บทบาทของหน่วยงานและลักษณะการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวในปัจจุบันตาม
องค์ประกอบการท่องเที่ยว

1) สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวและกิจกรรมท่องเที่ยว

ในภาพรวม จังหวัดนครราชสีมาเป็นจังหวัดที่มีคุณภาพในเรื่องสภาพแวดล้อม อากาศ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีโอโซนบริสุทธิ์เป็นอันดับ 7 ของโลกพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นป่าและพื้นที่การเกษตรหากนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาในพื้นที่ป่าวังน้ำเขียวจะเหมาะแก่การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและการท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อน ยังไม่มีสถานที่สำหรับการท่องเที่ยวแบบผจญภัยหรือการท่องเที่ยวเพื่อความสุขของกลุ่มวัยรุ่น(การท่องเที่ยวแบบบันเทิง) เพราะเป็นพื้นที่ที่ถูกจำกัดการสร้างสถานบันเทิง รวมถึงสนามกอล์ฟสถานที่ท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่สำคัญได้แก่ สวนลุงไกร ฟลอร่าพาร์ค เป็นต้น ตามความคิดเห็น ควรจัดกิจกรรมที่เน้นในการรักษาสุขภาพ (รวมทั้งกายและใจ) เช่น ธรรมะกับสุขภาพ โดยหลวงปู่ชา หรือกิจกรรมของศูนย์ปฏิบัติธรรมซึ่งเป็นสาขาของวัดป่าในภาคอีสาน หรือกิจกรรมที่สอดคล้องกับธรรมชาติ เช่น วิ่งมาราธอน ปั่นจักรยานในพื้นที่เพื่อชมและสัมผัสธรรมชาติเป็นต้นในปัจจุบันมีมูลนิธิ JICA เป็นหน่วยงานที่ผลักดันการจัดกิจกรรมในด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพให้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม

2) ที่พัก

ที่พักในพื้นที่ป่าวังน้ำเขียวมีเพียงพอต่อการรองรับนักท่องเที่ยว แต่กิจกรรมการท่องเที่ยวมีไม่เพียงพอ ปัจจุบัน จังหวัดนครราชสีมาเป็นเพียงเมื่อทางผ่าน เป็นจุดแวะพักสำหรับการเดินทางไปยังภาคอีสาน ภาคเหนือ หรือภาคอื่นๆ จึงควรพัฒนาให้เป็นการท่องเที่ยวเพื่อการพักผ่อนที่สามารถทำให้นักท่องเที่ยวใช้เวลาอยู่ได้นานขึ้น (ปัจจุบันพักค้างเพียง 1-2 คืนเท่านั้น) แต่ติดปัญหาพื้นที่อุทยานแห่งชาติการบุกรุกพื้นที่ป่าไม้ เอกสารสิทธิ์ที่ดิน จึงส่งผลให้ไม่สามารถพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวได้เท่าที่ควร

แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวงอย่างยั่งยืน

การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ควรเกิดขึ้นในอนาคต คือ การท่องเที่ยวเชื่อมโยงพื้นที่ 5 เขา 5 เชื้อน โดยเพิ่มกิจกรรมท่องเที่ยวให้หลากหลายมากยิ่งขึ้น รวมถึงแก้ไขเรื่องข้อขัดแย้งต่างๆ จากข้อกฎหมายที่เกิดขึ้นก่อนหน้านี้และมีผลต่อการท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าวังน้ำเขียวในภาพรวม (เกิดเหตุการณ์ไร่ร้อยไร่สอทมากกว่า 300 แห่ง ส่งผลให้การท่องเที่ยวชะงักงันชั่วคราว) การพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่จะช่วยให้นักในชุมชนสามารถขายสินค้าให้แก่นักท่องเที่ยว ในขณะที่เดียวกันก็สามารถส่งผลผลิตป้อนเข้าสู่ธุรกิจบริการท่องเที่ยวได้ ปัจจุบัน พื้นที่วังน้ำเขียวได้งบประมาณทำเส้นทางจักรยานที่บ้านสนก้าแพง สะแกราช และไทยสามัคคี ประมาณ 10-12 ล้านบาท ดังนั้น ภาพลักษณ์การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในอนาคตน่าจะค่อยๆ ชัดเจนขึ้นโดยลำดับ

- ผู้แทนองค์การบริหารส่วนตำบลอุดมทรัพย์ อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา
พัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง

ปี พ.ศ. 2550 เป็นปีที่การท่องเที่ยววังน้ำเขียวได้รับความนิยมอย่างเห็นได้ชัดเนื่องจากได้รับการจัดอันดับให้เป็นพื้นที่ที่อากาศบริสุทธิ์เป็นอันดับที่ 7 ของโลกมีนักท่องเที่ยวเข้ามาในพื้นที่จำนวนมาก

โดยเฉพาะแถบตำบลไทยสามัคคี ช่วงเวลาที่เหมาะสมกับการท่องเที่ยวจะเริ่มตั้งแต่เดือนพฤศจิกายนถึงเดือนกุมภาพันธ์ ซึ่งเป็นช่วงฤดูหนาว นักท่องเที่ยวประมาณร้อยละ 80 เป็นชาวไทยส่วนนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติยังมีน้อย นอกจากนี้ยังมีเทศกาลชมดอกไม้ที่จัดขึ้นเป็นประจำทุกปี โดยความร่วมมือของตำบล 5 ตำบลในอำเภอลำลูกเกดเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว ในระยะเวลาไม่กี่ปีที่ผ่านมา มีแหล่งท่องเที่ยวเกิดใหม่ในพื้นที่ป่าวังน้ำเขียว เช่น ผาเก็บตะวัน ผาอีโรตัง วัดเขาตะกรุดรัง เขื่อนลำเชียงสา เป็นต้น แหล่งท่องเที่ยวบางแห่งอยู่ใกล้เคียงกับแหล่งที่อยู่อาศัยของคนในชุมชน ซึ่งใช้ประโยชน์พื้นที่ป่าเพื่อการยังชีพ และเป็นที่ทราบกันดีว่าป่าไม้ในแถบนี้เป็นพื้นที่วิจัยทั้งในเรื่องทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่า เช่น ศูนย์วนวัฒนวิจัยสระเกล้า เป็นต้น อย่างไรก็ตาม การท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าวังน้ำเขียวเข้าสู่ช่วงชะงักงันไประยะหนึ่งเนื่องจากข้อพิพาททางกฎหมายเกี่ยวกับการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ จนกระทั่งปัจจุบันก็ยังไม่มีการแก้ไขปัญหาที่ชัดเจนเท่าใดนัก โดยความคิดเห็นส่วนตัวแล้ว ควรจะใช้วิธีการเข้าพื้นที่เพื่อลดผลกระทบกับผู้ประกอบการ ชุมชน และเป็นการกู้ภาพลักษณ์การท่องเที่ยวของวังน้ำเขียวให้กลับคืนมา

บทบาทของหน่วยงานและลักษณะการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวในปัจจุบันตามองค์ประกอบการท่องเที่ยว

1) สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว

สิ่งดึงดูดใจหลัก คือ ป่าไม้ ป่าไม้ที่สมบูรณ์และหลากหลายสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวกลุ่มอนุรักษ์ให้เข้ามาในพื้นที่ อีกทั้งยังเป็นแหล่งอาหารและแหล่งอาศัยของชาวบ้านในพื้นที่ การพัฒนาสิ่งดึงดูดใจควรมุ่งการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวให้เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางมากขึ้นเนื่องจากการรับรู้ของหน่วยงานต่อพื้นที่ยังมีน้อย ส่วนใหญ่มุ่งเน้นการค้นคว้าวิจัยมากกว่า

2) ที่พัก

ปัจจุบัน ที่พักของศูนย์วนวัฒนวิจัยสระเกล้าสามารถรองรับผู้มาเยือนได้ 400-500 คน สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้เพียงพออยู่แล้ว โดยการจองมาล่วงหน้า ส่วนที่พักของเอกชนจะกระจุกตัวรวมกันอยู่บริเวณตำบลไทยสามัคคีในด้านของราคาถือว่ามีความเหมาะสม แต่หากจะพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเต็มรูปแบบ ต้องแสดงอัตราค่าบริการให้ชัดเจน

3) สิ่งอำนวยความสะดวก

ในช่วงฤดูการท่องเที่ยว ร้านอาหารจะไม่เพียงพอต่อปริมาณความต้องการของนักท่องเที่ยว ควรเพิ่มจำนวนร้านอาหารหรือจุดบริการอาหารให้มากขึ้น

4) การคมนาคมเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว

ในส่วนของ อบต. เอง ยังไม่มีส่วนงานที่ดูแลด้านการท่องเที่ยวโดยเฉพาะ ส่วนใหญ่เน้นเผยแพร่ข้อมูลการท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าวังน้ำเขียวผ่านทางเว็บไซต์เท่านั้นเพื่อให้นักท่องเที่ยวสามารถเข้าถึงข้อมูลและศึกษารายละเอียดล่วงหน้าได้ นอกจากนี้ ควรมีการตั้งจุดบริการนักท่องเที่ยวเพื่อลดปริมาณรถยนต์ที่จะเข้าไปในพื้นที่เป็นจำนวนมากเพื่อลดมลพิษในอากาศ

5) กิจกรรมท่องเที่ยว

ในภาพกว้าง ปัจจุบันมีเส้นทางจักรยานเชื่อมโยงระหว่างจังหวัด ได้แก่ สระบุรี บุรีรัมย์ ขอนแก่น ชัยภูมิเนื่องจากเป็นเขตพื้นที่ป่าไม้ ยานพาหนะที่ใช้ในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวควรเป็นจักรยาน เพื่อไม่ให้รบกวนสัตว์ป่าและกระทบกระเทือนต่อระบบนิเวศป่าไม้มากนัก เส้นทางจักรยานในพื้นที่ที่พัฒนาขึ้นแล้วอยู่ในเขตตำบลไทยสามัคคี ซึ่งจัดทำโดยองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครราชสีมา

6) การยอมรับ

คนในชุมชนให้การยอมรับการท่องเที่ยวและพร้อมในการให้บริการนักท่องเที่ยวอยู่แล้ว เนื่องจากการท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าวังน้ำเขียวมีพัฒนาการมายาวนานพอสมควร

แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวงอย่างยั่งยืน

รูปแบบการเน้นพัฒนาเป็นการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วม เช่น การจัดให้ชาวบ้านมาเป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่นเพื่อให้บริการนำเที่ยวในพื้นที่ เป็นต้น ปัญหาและอุปสรรคสำคัญที่สุดคือ ข้อพิพาททางกฎหมาย สิทธิในการใช้ที่ดิน ปัญหาพื้นที่ทับซ้อน รวมถึงงบประมาณในท้องถิ่นไม่เพียงพอ ต้องอาศัยงบประมาณจากจังหวัดหรือส่วนกลาง (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา) ทั้งนี้ พื้นที่ที่ควรเปิดให้บริการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเป็นแห่งแรก คือ ศูนย์วนวัฒนวิจัยสะแกราชเนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีสิทธิในการใช้พื้นที่ป่าไม่ชัดเจนและสิ่งสมประสงค์มายาวนาน และในอนาคต ควรตั้งหน่วยงานเพื่อบริหารจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่ด้วย

ผลการสัมภาษณ์เชิงลึกจากบุคลากรระดับผู้บริหาร พร้อมด้วยผู้ปฏิบัติงาน

● ผู้แทนองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้เขตนครราชสีมา กรมป่าไม้

พัฒนาการของการท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง

พื้นที่ป่าวังน้ำเขียวแต่เดิมเป็นพื้นที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ต่อมาเริ่มมีนายทุนเข้ามาก่อสร้างที่พักในลักษณะบ้านพักตากอากาศและรีสอร์ท และกลายเป็นการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในปัจจุบัน กระแสความนิยมการท่องเที่ยวป่าวังน้ำเขียวเกิดขึ้นอย่างจริงจังเมื่อ 5 ปีที่ผ่านมา ในส่วนขององค์การอุตสาหกรรมป่าไม้เป็นรัฐวิสาหกิจในสังกัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีหน้าที่ดูแลและใช้ประโยชน์ผืนป่าเศรษฐกิจ นอกจากนี้ยังมีภารกิจด้านการจัดการท่องเที่ยวด้วย โดยพื้นที่ป่าไม้ในความดูแลของ อ.อ.ป. ในเขตภาคเหนือได้พัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างสมบูรณ์แบบแล้ว

บทบาทของหน่วยงานและลักษณะการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวในปัจจุบันตามองค์ประกอบการท่องเที่ยว

1) สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว

สิ่งดึงดูดใจในพื้นที่ป่าวังน้ำเขียวที่อยู่ในความดูแลของ อ.อ.ป. ได้แก่ สวนป่าแปลงปักธงชัย ตั้งอยู่ติดกับบริเวณเขื่อนลำเชียงสา พื้นที่สวนป่าแบ่งเป็น 2 แปลง ได้แก่ แปลงปลูกกระถินยักษ์และไม้โตเร็ว เช่น ยูคาลิปตัส เป็นต้น การปลูกไม้โตเร็วทำให้เกิดพื้นที่ป่าและเห็นผลการฟื้นฟูป่าอย่างรวดเร็ว และ

แปลงปลูกยางพาราและไม้ธรรมชาติ เช่น มะค่าโมงนนทรี เป็นต้น นักท่องเที่ยวสามารถศึกษาวิธีการจัดการสวนป่าประเภทต่างๆ รวมถึงแนวทางการใช้ประโยชน์พื้นที่ป่าเศรษฐกิจเป็นอย่างดี จึงเหมาะสำหรับการท่องเที่ยวเพื่อศึกษาดูงาน และการพักผ่อน

2) ที่พัก

ที่พักควรมีลักษณะใกล้เคียงธรรมชาติหรือกลมกลืนกับธรรมชาติเช่นเดียวกับที่พักในสวนป่าอื่นๆ ของ อ.อ.ป. แต่ในพื้นที่ป่าวังน้ำเขียวยังไม่มีที่พัก แต่สามารถพัฒนาขึ้นได้ในอนาคต หากมีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ชัดเจน

3) สิ่งอำนวยความสะดวก

สิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ตามเส้นทางจักรยานยังไม่พร้อมเลย เป็นเพียงเส้นทางสัญจรตามปกติเท่านั้น ต้องมีการพัฒนาเพิ่มเติมไม่ว่าจะเป็นศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ศูนย์การเรียนรู้ เช่นเดียวกับฟาร์มโชคชัย รวมถึงที่พัก

4) กิจกรรมท่องเที่ยว

กิจกรรมท่องเที่ยวยังไม่ชัดเจนเท่าที่ควร มีเพียงเส้นทางเชื่อมโยงภายในสวนป่าแต่ละแปลงเท่านั้น ซึ่งสามารถพัฒนาเป็นเส้นทางปั่นจักรยานหรือเดินเที่ยวได้เป็นอย่างดี หรือจัดกิจกรรมล่องแพในเขื่อนซึ่งกำลังเป็นที่นิยม จุดเด่นของกิจกรรมท่องเที่ยวในสวนป่าก็คือ สวนป่าที่มีเรื่องเล่า เช่น การแก้ไขปัญหาพื้นที่ป่าไม้ การปลูกป่าทดแทนการทำไม้ การมีส่วนร่วมของชุมชน เป็นต้น เรื่องเล่าเหล่านี้สามารถสอดแทรกในกิจกรรมท่องเที่ยวได้

5) การคมนาคมเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว

พื้นที่สวนป่าเป็นของกรมป่าไม้แต่ให้ อ.ป.ป. เป็นผู้ดูแล มีเส้นทางสัญจรระยะทางประมาณ 10 กิโลเมตร ซึ่งมีสภาพดีพอสมควร และสามารถพัฒนาเป็นเส้นทางท่องเที่ยวหลักได้

6) การยอมรับ

อ.อ.ป. จัดพื้นที่ป่าร่วมกันกับชุมชน มีการปลูกป่าและให้ชาวบ้านร่วมใช้พื้นที่ด้วยเฉลี่ยครอบครัวละ 10 ไร่ นอกจากนี้ คนในชุมชนยังเข้ามารับจ้างในพื้นที่สวนป่าด้วย

แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวงอย่างยั่งยืน

ปัจจัยสำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ คือ งบประมาณ ปัจจุบันยังไม่มีหน่วยงานหลักที่ดูแลโดยตรง จึงมีข้อจำกัดในด้านงบประมาณ และอาจต้องขอรับการจัดสรรงบประมาณจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เป็นต้น

● ผู้แทนอุทยานแห่งชาติทับลาน กรมอุทยาน สัตว์ป่า และพันธุ์พืช

พัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง

สถานการณ์ปัจจุบันของการท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าวังน้ำเขียวค่อนข้างซบเซาลง เกิดจากสภาพภูมิอากาศที่เปลี่ยนแปลงไปซึ่งมีผลต่อฤดูท่องเที่ยว หากอากาศไม่หนาวมาก นักท่องเที่ยวก็จะไม่ค่อย

นิยมมาท่องเที่ยว โดยปกติ นักท่องเที่ยวส่วนมากมักเดินทางมาท่องเที่ยวในช่วงเดือนตุลาคมถึงเดือน กุมภาพันธ์ โดยช่วงต้นปีจะมีเทศกาลดอกไม้ที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก ช่วงวันที่นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่นิยมมาท่องเที่ยวเป็นช่วงวันหยุดยาวมากกว่าวันหยุดสุดสัปดาห์ เนื่องจากไม่ไกลจากกรุงเทพมหานครนัก อากาศเย็นสบายตลอดทั้งปีเป็นแหล่งผลผลิตทางการเกษตร ทำให้มีความสมบูรณ์ของอาหารเป็นเขตติดต่อกับแหล่งท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่มีแหล่งท่องเที่ยวที่สวยงาม และกิจกรรมท่องเที่ยวที่หลากหลาย อย่างไรก็ตาม ในช่วงที่มีปัญหาเรื่องเกี่ยวกับการรุกรานที่ดินป่าสงวนแห่งชาติ พื้นที่ท่องเที่ยวก็ได้รับผลกระทบโดยตรง ทำให้การท่องเที่ยวหยุดชะงักไประยะหนึ่ง

บทบาทของหน่วยงานและลักษณะการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวในปัจจุบันตามองค์ประกอบการท่องเที่ยว

1) สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวและกิจกรรมท่องเที่ยว

ความสมบูรณ์ทางธรรมชาติเป็นสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวที่สำคัญ ส่งผลให้มีกิจกรรมท่องเที่ยวหลากหลายรูปแบบ เช่น กิจกรรมยิงธนูล่าสัตว์ที่ผาเก็บตะวันเพื่อปลูกต้นมะค่าและสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ป่าการเดินป่าศึกษาธรรมชาติสำหรับกลุ่มทัศนศึกษา เป็นต้น ปัจจุบัน อุทยานกำลังพัฒนาพื้นที่ทุ่งหญ้าเพื่อสร้างพืชอาหารและเป็นแหล่งอาหารให้สัตว์ป่าออกมาหากิน

2) ที่พัก

ที่พักที่อุทยานแห่งชาติให้บริการอยู่ปัจจุบันส่วนใหญ่จะเป็นลานกางเต็นท์ ส่วนที่พักรูปแบบอื่นๆ ถ้าเป็นของภาคเอกชนจะมีความพร้อมด้านสิ่งอำนวยความสะดวกพร้อม แต่ของอุทยานจะยังไม่พร้อมเท่าที่ควร เรือนรับรองมีประมาณ 10 หลัง แต่ที่ไม่สามารถให้บริการได้ทั้งหมดเนื่องจากชำรุดทรุดโทรมและกำลังเร่งปรับปรุงซ่อมแซม หากมองในภาพรวมของพื้นที่จะพบว่าที่พักในบริเวณป่าวังน้ำเขียวมีมากมายและคุณภาพหลากหลาย ที่พักจะเต็มเฉพาะในฤดูท่องเที่ยวเท่านั้น ที่พักจะมีปริมาณไม่เพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวเนื่องจากมีที่พักที่ปิดกิจการเนื่องจากข้อพิพาททางกฎหมายประมาณ 30% ส่วนนักลงทุนรายใหม่ที่ไม่เกรงกลัวต่อกฎหมายก็ยังมีเข้ามาลงทุนในพื้นที่ ซึ่งกฎหมายที่ดินแถบนี้ห้ามมีการซื้อขายโดยเด็ดขาด และห้ามเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์พื้นที่ ให้ใช้เพื่อการเกษตรเท่านั้นปัจจุบันมีการดำเนินการแก้ไขแต่เป็นปัญหาที่เรื้อรังมานาน อาจจะแก้ไขได้ยากและไม่อาจทำได้ได้ในระยะเวลาอันสั้น

3) สิ่งอำนวยความสะดวก

สิ่งอำนวยความสะดวกในพื้นที่ถือว่ายังขาดความพร้อมให้การให้บริการนักท่องเที่ยว ที่เห็นได้ชัด คือ ปัญหาการขาดแคลนน้ำในหน้าแล้ง เนื่องจากเป็นพื้นที่สูง ยังไม่มีระบบประปาสัญญาณอินเตอร์เน็ตยังไม่ทั่วถึง บุคลากรไม่เพียงพอ เป็นต้น สัญญาณโทรศัพท์เริ่มใช้การได้ดีขึ้นและมีศูนย์บริการนักท่องเที่ยว

4) การคมนาคมเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว

การเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยวครอบคลุมพื้นที่หลักๆ อย่างทั่วถึง นักท่องเที่ยวสามารถเลือกเส้นทางท่องเที่ยวได้ตามความสนใจ

5) การยอมรับ

คนในชุมชนมีทัศนคติที่ดีต่อการท่องเที่ยวเนื่องจากการท่องเที่ยวช่วยกระจายรายได้เข้าสู่ชุมชนอย่างต่อเนื่องกฎหมายเรื่องการเก็บของป่าจะสามารถเอาผิดได้ก็ต่อเมื่อพบเห็นขณะทำความผิด แต่อุทยานก็ไม่ได้นิ่งนอนใจ โดยมีกิจกรรมสร้างความสัมพันธ์กับชาวบ้านโดยรอบเขตอุทยานแห่งชาติและชาวบ้านให้ความร่วมมืออย่างดี ยกเว้นแต่กลุ่มผู้เสียประโยชน์ เช่น กลุ่มนายทุนที่กระทำผิดกฎหมาย เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีฝ่ายมวลชนสัมพันธ์ที่ทำหน้าที่จัดกิจกรรมเชิงอนุรักษ์ประเภทค่ายเยาวชนด้วย

แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวงอย่างยั่งยืน

การพัฒนาการท่องเที่ยวให้เกิดความยั่งยืนควรเน้นพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ปูทางจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์ และพัฒนาเฉพาะสิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็นและกลมกลืนกับธรรมชาติ เช่น ลานกางเต็นท์ ห้องน้ำ เป็นต้น นอกจากนี้ เส้นทางจักรยานควรจะทำเป็นอันดับแรกเนื่องจากมีเส้นทางขององค์การบริหารส่วนตำบลอยู่แล้ว โดยเชื่อมโยงเส้นทางเข้ามายังเขตอุทยานระยะทางประมาณ 15 กิโลเมตรเท่านั้น ส่วนงบประมาณในการพัฒนานั้นควรใช้งบจากจังหวัดหรือกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาเนื่องจากค่าธรรมเนียมอุทยานไม่เพียงพอ ค่าธรรมเนียมที่จัดเก็บได้ต้องส่งคืนเข้าสู่ส่วนกลางทั้งหมด แล้วขอจัดสรรในภายหลัง ทำให้การพัฒนาทำได้ล่าช้าและไม่ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์

- **ผู้แทนสำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดนครราชสีมา**

พัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง

พัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าวังน้ำเขียวเริ่มเปลี่ยนแปลงในช่วงปี พ.ศ. 2530 เริ่มมีการท่องเที่ยวเข้ามา โดยเฉพาะการท่องเที่ยวในเชิงการพักผ่อนเพราะจังหวัดโคราชมีอากาศที่บริสุทธิ์ ภายหลังจากตลาดการท่องเที่ยวเริ่มเติบโต ชาวบ้านเริ่มขายที่ดินของตนเอง มีทั้งสมัครใจ และไม่สมัครใจ (ถูกกดดันจากนายหน้า หรือผู้มีอิทธิพล) การซื้อขายเป็นแบบไม่มีเอกสารสิทธิ หรือเป็นการขายแบบกำหนดพื้นที่ลอย และการซื้อขายของนายทุนเพื่อการสร้างที่พัก ที่อยู่อาศัย หรือสร้างธุรกิจโรงแรม จนในปัจจุบันทำให้เกิดปัญหาในด้านการรุกป่าเขตพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ และถูกควบคุมโดยกรมป่าไม้ ซึ่งส่งผลกระทบต่อการท่องเที่ยวทั้งในด้านที่พักมีจำนวนน้อยลง และส่งผลกระทบต่อรายได้ของชุมชนที่ลดลงตามนักท่องเที่ยวไปด้วย

หากมองศักยภาพของป่าวังน้ำเขียว ความเป็นธรรมชาติและอากาศดีถือเป็นจุดเด่นหลักของวังน้ำเขียว เพราะในปีที่ผ่านมามีนักท่องเที่ยวต่างประเทศ (ญี่ปุ่น) จำนวนหนึ่งเข้ามาพักผ่อนแบบ Long Stay หรือในช่วงที่ประเทศไทยเกิดวิกฤตน้ำท่วมจังหวัดโคราชกลายเป็นจังหวัดที่ประชาชนเดินทางเข้ามามากที่สุด แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ทั้งด้านสถานที่พักถูกกฎหมาย (มีจำนวนน้อย) เอกสารสิทธิที่ดิน การไม่ได้รับการสนับสนุน และการพัฒนาจากภาคส่วนต่างๆ ส่งผลให้ความสนใจจากนักท่องเที่ยวเริ่มลดน้อยลง ทั้งๆ ที่เป็นพื้นที่ที่เหมาะสมแก่การพักผ่อน ที่ผ่านมาเป็นพื้นที่ที่ได้รับความสนใจจากต่างประเทศโดยมี

การเข้ามาทำโฆษณา หรือถ่ายทำภาพยนตร์จากต่างประเทศ เช่น อินเดียถ่ายทำโฆษณาสบู่ แต่ส่วนใหญ่เป็นสถานที่ในอำเภอปากช่อง อำเภอคง และอำเภอด่านช้าง

ในอนาคต การส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวในป่าวังน้ำเขียว ควรส่งเสริมการท่องเที่ยวพักผ่อนให้แก่ผู้สูงอายุ เพราะกำลังมีโครงการสร้างสถานที่ปฏิบัติธรรม (ไร่เชิงตะวัน 2) และสถานที่ปฏิบัติธรรม (วัดคลองกालอง) ที่ได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ และประชาชนในจังหวัดโคราชให้ความสนใจ หรือส่งเสริมในด้านกิจกรรมอื่น ๆ ที่สอดคล้องกับธรรมชาติ เช่น ผักปลอดสารพิษ ปันจักรยานชมวิวด่านช้าง (ในปัจจุบันเกิดโครงการทางจักรยานวังน้ำเขียว-ปากช่อง-เข้าใหญ่ ระยะทาง 50-60 กิโลเมตร 8 เส้นทาง) เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีการปลูกสตอเบอรี่ ทำให้นักท่องเที่ยวที่ต้องการสตอเบอรี่ไม่ต้องไปไกลถึงภาคเหนือ ในด้านอื่นๆ พบว่ายังมีคุณภาพไม่เพียงพอต่อการรองรับนักท่องเที่ยว เช่น การพัฒนาที่ดิน (ติดเอกสารสิทธิ) ถนนลาดยางที่เข้าไม่ถึงบางพื้นที่ ขาดน้ำ ในฤดูแล้ง ซึ่งแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวของวังน้ำเขียว มีเป้าหมายเพื่อให้นักท่องเที่ยวเข้ามาอยู่ได้นานขึ้น เพราะส่วนใหญ่นักท่องเที่ยวเป็นรูปแบบ เข้า-เย็น หรือ ค้างคืนระยะสั้น โดยการสร้างกิจกรรมเพิ่มขึ้น เช่น การสร้างกีฬาประจำจังหวัด งานปีใหม่ ไตรกีฬา เป็นต้น

ปัญหาเรื่องที่ดินเกิดจากการออกกฎหมายทับซ้อนกันของหน่วยงานราชการ คือ สปก. กับพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ ทำให้ผู้ประกอบการหรือชาวบ้านได้รับผลกระทบในเวลาต่อมา

- **ผู้แทนองค์การบริหารส่วนตำบลวังหมี อำเภอด่านช้าง จังหวัดนครราชสีมา**

พัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง

เมื่อเกิดการท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าวังน้ำเขียว พบว่า สภาพแวดล้อมบางส่วนเปลี่ยนไปในทางที่ดีขึ้น จากสภาพภูเขาหัวโล้นที่เกิดจากการเผาไร่ย่อย เปลี่ยนแปลงเป็นพื้นที่สีเขียวมากขึ้น โดยได้รับการสนับสนุน การใส่ใจ และการพัฒนาจากภาครัฐและภาคประชาชนมากขึ้น เช่น กระบวนการควบคุมการเผา เป็นต้น การเผาต้องมีการขออนุญาตจากหน่วยงาน เช่น ผู้ใหญ่บ้าน หรือ อบต.ส่งผลให้ปัญหาไฟไหม้/หมอกควันลดลง ระยะต่อมา การท่องเที่ยวเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย เริ่มมีนักท่องเที่ยวเข้ามาในพื้นที่มากขึ้นจากการบอกปากต่อปาก

ในช่วง 10 ปี ที่ผ่านมาเริ่มมีการท่องเที่ยวเข้ามาในพื้นที่ป่าวังน้ำเขียว เข้าใจว่า เกิดจากความสงสัยว่ามีกระทิงหรือไม่ พอมีคนมาดูแล้วเจอ ก็กลับไปบอกต่อในหมู่เพื่อน หรือแม้กระทั่งกวาง และช้าง ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสมบูรณ์ของธรรมชาติในพื้นที่ โดยช่วงที่นักท่องเที่ยวสามารถมาดูกระทิงและเห็นได้อย่างแน่นอน คือ ช่วงฤดูฝน แล้วแดดกำลังออก ส่วนสัตว์ประเภทอื่น เช่น ช้าง สามารถดูได้ในช่วงเวลากลางคืน แต่เป็นสัตว์ที่ไม่ค่อยพบเห็น เพราะมีจำนวนน้อยมาก

บทบาทของหน่วยงานและลักษณะการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวในปัจจุบันตามองค์ประกอบการท่องเที่ยว

1) สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว กิจกรรมการท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวก และการคมนาคมเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว

นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มีความชื่นชอบอากาศ นักท่องเที่ยวมองว่าป่าวังน้ำเขียวมีอากาศคล้ายคลึงกับจังหวัดในภาคเหนือ เช่น เชียงราย เชียงใหม่ เป็นต้น ทำให้นักท่องเที่ยวที่ต้องการพักผ่อน

เลือกจังหวัดโคราชเนื่องจากไม่ไกลจากกรุงเทพฯมากนัก แต่ยังมีปัญหาในด้านสิ่งแวดล้อมที่ไม่พร้อมเท่าที่ควร โดยเฉพาะด้านขนส่งสาธารณะ ทำให้การท่องเที่ยวเหมาะสมกับการมาเป็นครอบครัว หรือบริษัททัวร์ โดยใช้รถส่วนตัวเป็นหลัก กิจกรรมการท่องเที่ยวมักเป็นกิจกรรมของรีสอร์ทที่จัดให้นักท่องเที่ยวตามโปรแกรม เช่น กิจกรรมขับรถ ATV ส่องป่าไม้ กิจกรรมเดินชมสวนเกษตร เป็นต้น แต่มีนักท่องเที่ยวบางกลุ่มที่เดินทางมาเป็นหมู่คณะ เช่น คณะศึกษาดูงาน เป็นต้น กลุ่มนี้มีความต้องการรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเฉพาะตัว โดยใช้วิธีเลือกกิจกรรม แล้วแจ้งเจ้าหน้าที่ เช่น กิจกรรมเดินป่า เป็นต้น ซึ่งจำเป็นต้องทำข้อตกลงกับเจ้าหน้าที่กรมป่าไม้ก่อน หรือกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ เช่น กิจกรรมสร้างแนวกันไฟ การปลูกป่า เป็นต้น

2) ที่พักและการยอมรับ

ในด้านที่พัก พบว่า มีที่พักเพียงพอต่อนักท่องเที่ยวเนื่องจากที่พักส่วนใหญ่เป็นของภาคเอกชนและตั้งอยู่ในบริเวณป่าวังน้ำเขียว นักท่องเที่ยวมีหลายรูปแบบทั้งการเข้ามาพักผ่อนทั่วไปและการเข้ามาตามเทศกาลส่งเสริมการท่องเที่ยว เช่น เทศกาลดนตรี เทศกาลปีใหม่ ซึ่งเป็นช่วงฤดูท่องเที่ยว (High Season) ของพื้นที่ แต่ในช่วงนอกฤดูท่องเที่ยว (low season) ชาวบ้านจะใช้ชีวิตตามปกติ คือ การทำเกษตรกรรมเป็นหลัก ทำให้ไม่ส่งผลกระทบต่อชุมชนมากนัก ซึ่งการท่องเที่ยวเป็นเพียงผลพลอยได้ ทำให้มีรายได้เพิ่มมากขึ้น โดยการนำสินค้าที่ผลิตไว้ในช่วงนอกฤดูท่องเที่ยวมาจำหน่ายในช่วงฤดูท่องเที่ยว เช่น พุทราณมสดี เห็ด เห็ดสามรส (แปรรูป) แหนมเห็ด เป็นต้น ในช่วงเทศกาล (เทศกาลปีใหม่) ทาง อบต. จะส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยว โดยการเปิดพื้นที่ให้กางเต็นท์สำหรับผู้ที่ไม่สามารถหาที่พักได้ พร้อมอำนวยความสะดวกในเรื่องสุขอนามัยและความปลอดภัยในด้วยการติดตั้งกล่องวงจรปิด เป็นต้น

แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวงอย่างยั่งยืน

หากจะพัฒนาการท่องเที่ยวให้เกิดความยั่งยืน ควรคำนึงถึงการจัดการผลกระทบเป็นหลัก ในปัจจุบัน การจัดการผลกระทบและมาตรการป้องกันรักษาสสิ่งแวดล้อมมีพัฒนาการที่ดีขึ้นเพราะหน่วยงานต่างๆ ภาครัฐกิจ และประชาชนให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี เช่น การลดเสียงในช่วงเทศกาลหลังเที่ยงคืน การจัดการสภาพแวดล้อมให้สวยงาม การจัดการขยะมูลฝอย เป็นต้น โดยมีระบบการจัดการร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอย่างเป็นรูปธรรม แนวทางการพัฒนาที่สำคัญควรมุ่งเน้นการนำเสนอจุดแข็งของป่าวังน้ำเขียวในด้านอากาศที่บริสุทธิ์ เย็นสบาย สอดคล้องกับทิศทางการรักษาสุขภาพแบบองค์รวมทั้งจากอากาศที่บริสุทธิ์และอาหารสุขภาพ ปลอดภัย และสมุนไพรต่างๆ ที่ช่วยเสริมสร้างสุขภาพของประชาชนให้ดีขึ้น

ปัญหาและอุปสรรคที่อาจส่งต่อการพัฒนาการท่องเที่ยว คือ การเข้ามายึดที่ดินคืนของกรมป่าไม้ โดยใช้ข้อกำหนดที่ไม่ชัดเจน (อนุญาตใช้พื้นที่เฉพาะเกษตร) ส่งผลให้รายได้ของชุมชน การท่องเที่ยว และจำนวนนักท่องเที่ยวลดลง โดยเฉพาะนอกฤดูกาลเกษตร ชาวบ้านไม่สามารถหารายได้จากการใช้พื้นที่ให้เกิดประโยชน์ได้ เช่น การทำที่พักแบบโฮมสเตย์ เป็นต้น

ผลการสัมภาษณ์เชิงลึกจากบุคลากรระดับผู้ปฏิบัติงาน

- ผู้แทนสถานีฝักนิสิตวนศาสตร์วังน้ำเขียว คณะวนศาสตร์ (คนที่ 1)

พัฒนาการของการท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง

สถานีฝักนิสิตวนศาสตร์ป่าวังน้ำเขียวนั้นแรกเริ่มเดิมทีใช้เพื่อการฝักนิสิตในรายวิชา

ปฏิบัติการต่างๆ และรองรับการค้นคว้าวิจัยของคณาจารย์/นักวิจัย ซึ่งก็ยังมีข้อจำกัดในด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและกำลังคนที่ดูแล รวมถึงประสบการณ์ยังน้อยสิ่งใหม่ที่กำลังจะเกิดขึ้นในส่วนของคณะวนศาสตร์ มก. ก็คือ การปรับโครงสร้างให้มีศูนย์ประสานงานสถานีวิจัยและป่าสาธิต ศูนย์นี้เป็นหน่วยงานเทียบเท่าภาควิชา เพื่อพัฒนาให้เกิดปามหาวิทยาลัย โดยจะเริ่มดำเนินการจริงตั้งแต่เดือนตุลาคม 2558 นี้ ประกอบด้วยสถานีฝักนิสิต/วิจัย 6 แห่งอย่างสถานีวังน้ำเขียวถือเป็นสถานีที่มีขนาดใหญ่ที่สุด แต่กำลังคนกลับน้อยที่สุด มีพนักงานเงินรายได้เพียงคนเดียว นอกนั้นเป็นลูกจ้างชั่วคราวหมดเลย แต่สถานีพังงามีขนาดเล็กที่สุดกลับมีพนักงานมหาวิทยาลัยถึง 2 คน พนักงานเงินรายได้ 2 – 3 คน ส่วนตราดและประจวบคีรีขันธ์ก็คล้ายคลึงกัน

ตามที่สถานีฝักนิสิตวนศาสตร์วังน้ำเขียวมีพื้นที่ใหญ่ที่สุดและมีอัตราความต้องการการพัฒนามากที่สุด แต่มีกำลังคนน้อยที่สุด ต้องกลับมาดูโครงสร้างและอัตรากำลังโดยดูข้อมูลที่ได้จากงานวิจัยนี้เป็นหลักแผนงานที่ออกมาจะสะท้อนว่าต้องการการพัฒนาในส่วนใด ใช้กำลังคนอีกมากน้อยเพียงใด ปัจจุบันนี้คณะมีรองคณบดีฝ่ายสถานีวิจัยและป่าสาธิตที่ดูแลเชิงนโยบาย พอรับสถานีวิจัยตราดเข้ามาก็เริ่มมีการคิดอย่างชัดเจนแล้วว่า จะต้องมีการจัดตั้งศูนย์ขึ้นมาเพื่อดูแลโดยเฉพาะ

ทางคณะฯ ยินดีที่จะให้ประชาชนหรือชาวบ้านเข้ามาใช้อยู่แล้ว ไม่ว่าจะเป็นส่วนของส่วนรุกขชาติหรือพื้นที่อื่นใด ซึ่งสอดคล้องกับปรัชญาการศึกษาของคณะวนศาสตร์ในด้านการมีส่วนร่วม เพียงแต่ว่าในระยะ 60 กว่าปีที่ผ่านมา บทบาทของพื้นที่ดังกล่าวนี้เป็นสถานีฝักนิสิตหรือเป็นที่พักสำหรับนักวิจัยเท่านั้น ทำให้บทบาทที่มีต่อชุมชนน้อยมาก จะมีก็เพียงแคกิจกรรมเล็กๆ น้อยๆ ตามโอกาส เช่น โครงการปลูกป่า แจกกล้าไม้ เป็นต้น ถ้ากล่าวอย่างง่ายๆ คือ ยังไม่เป็นรูปธรรม มีเพียงเจ้าหน้าที่เฝ้าสถานที่ไว้เท่านั้น ไม่มีกิจกรรมอะไรเลย ยกเว้นช่วงการฝักนิสิต

สำหรับป่าวังน้ำเขียว เป็นที่รู้กันว่า คนในชุมชนตั้งใจจะอยู่ใกล้พื้นที่ป่าเพื่อที่จะหักล้างถางพงในการปลูกมันสำปะหลังตั้งแต่ในอดีตแล้ว พอทำนาเสร็จก็จะรวมตัวกันไปทำไร่มันในพื้นที่ที่เรียกว่า ดง 75 ตรงกับแถว ๆ ตำบลไทยสามัคคี ส่วนใหญ่ปลูกมันสำปะหลัง ข้าวโพด (ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 ที่ส่งเสริมเลี้ยงสัตว์) และส่วนใหญ่เป็นคนต่างถิ่นเข้ามาทั้งนั้น ซึ่งเป็นพื้นที่ป่าทั้งหมด ไม่มีคนอยู่ การเก็บเห็ดก็มีมานานแล้ว หลังจากนั้น ก็มีการตั้งสถานีเพื่อฟื้นฟูป่าเสื่อมโทรมในภายหลัง

การท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าวังน้ำเขียวเริ่มต้นจริงๆ คือ พ.ศ. 2540 ก่อนหน้านั้น มีการประกาศพื้นที่ สปก. ขึ้นมา สามารถทำการเกษตร ไร่ข้าวโพด จึงมีสิ่งปลูกสร้างเกิดขึ้นมา แต่ทำให้ทางป่าไม้ไม่ค่อยเข้ามาสนใจมากนัก สิ่งที่ทำให้เกิดการดึงดูดการท่องเที่ยวก็คือ อากาศ เป็นที่น่าแปลกใจว่า วังน้ำเขียวไม่ได้เป็นพื้นที่สูงมากนัก เพียง 500 เมตรจากระดับน้ำทะเล แต่อากาศเย็นสบาย โดยเฉพาะฝั่งสระแกรซ ฝั่งนั้นจะสูงหน่อย ทำให้อากาศเย็น ส่วนฝั่งสถานที่ฝักนิสิตจะลาดต่ำ อากาศจะแล้งๆอบอ้าว ไม่เย็น แต่ชื้น ถือว่าเป็นพื้นที่ส่วนดินเขาใหญ่ เข้าถึงง่าย โดยสรุป การท่องเที่ยววังน้ำเขียวเกิดจากอากาศ ภูมิทัศน์ และการเข้ามาของ

สปก. และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง คนร่ำรวยที่ต้องการความสุขจากการพักผ่อนในแหล่งธรรมชาติ มีบ้านพักตากอากาศ ทำให้เกิดการพัฒนากองท่องเที่ยวขนาดใหญ่ตามมาในที่สุด ซึ่งบ้านพักตากอากาศนี้เองทำหน้าที่เป็นรีสอร์ทที่ให้บริการนักท่องเที่ยวด้วย

บทบาทของหน่วยงานและลักษณะการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวในปัจจุบันตามองค์ประกอบการท่องเที่ยว

1) สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวและการยอมรับ

เราเหมือนกับรัฐกิจเอกชน มีความแตกต่างในเชิงพื้นที่ คือ มีทั้งริมน้ำ ภูเขาสูง ลักษณะแบบนี้เอกชนไม่สามารถมีได้ ถือเป็นความได้เปรียบ โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวจะได้พบกับความหลากหลายทางภูมิศาสตร์ สามารถแข่งกับเอกชนได้ แต่ต้องพัฒนาอัตลักษณ์ของการท่องเที่ยวให้เกิดขึ้นชัดเจนก่อน ส่วนมหาวิทยาลัยมีแนวคิดให้สถานีนิสิต/สถานีวิจัยสามารถพึ่งพาตนเองได้ ช่วยสนับสนุนคนรายรอบพื้นที่ให้ได้ประโยชน์ เน้นการถ่ายทอดองค์ความรู้สู่คนในชุมชน แต่มหาวิทยาลัยยังไม่มีแผนในเรื่องการลงทุนที่ชัดเจนเท่าที่ควร ซึ่งคณะสามารถเสนอเรื่องในลักษณะการยืมเงินมหาวิทยาลัยมาลงทุนในโครงการที่ก่อให้เกิดรายได้แล้วคืนเงินให้มหาวิทยาลัยจริงๆ แล้ว เมื่อมหาวิทยาลัยออกนอกกรอบสามารถยืดหยุ่นในเรื่องการลงทุนได้มาก ไม่ว่าจะเป็นการตั้งบริษัท การร่วมทุน ฯลฯ อย่างการร่วมลงทุนกับหน่วยงานในท้องถิ่นก็สามารถทำได้ ทั้งนี้ มหาวิทยาลัยมีเป้าหมายในการหารายได้จากสินทรัพย์เพื่อนำเงินมาสนับสนุนการศึกษา

2) ที่พัก

สภาพปัจจุบัน ตอบโจทย์เพียงแค่การฝึกงานของนิสิต/นักวิจัยเท่านั้น บริเวณที่มีที่พักกระจุกตัวมากที่สุดจะอยู่ห่างจากบริเวณนี้ไปอีกประมาณ 20 กม. เราเองก็คงต้องมีบ้าง แต่ต้องเน้นความกลมกลืนกับธรรมชาติ สามารถรองรับได้ทั้งการเรียนการสอนและการบริการนักท่องเที่ยวถ้าจะลงทุนก็เป็นห่วงเพียงเรื่องการบริหารจัดการ เพราะคณะวนศาสตร์ไม่ได้เชี่ยวชาญด้านการบริการนักท่องเที่ยว หรือถ้าชุมชนจะเข้ามามีบทบาทในส่วนนี้ก็สามารถทำได้เพราะถ้าทำการท่องเที่ยวแล้ว ชุมชนก็ควรจะได้ประโยชน์ด้วยก็คือนำมาเชื่อมโยงกันได้ หรือให้สหกิจชุมชนมาบริหารแล้วแบ่งผลกำไร

3) สิ่งอำนวยความสะดวก

สิ่งอำนวยความสะดวกจัดว่าไม่พร้อมเลยเนื่องจากใช้ในการเรียนการสอนเท่านั้นก็ต้องมาคิดต่อว่าจะทำอะไรให้เหมาะสมในการรองรับนักท่องเที่ยวได้บ้าง ถ้าเป็นการทำค่ายหรือฝึกอบรมของเยาวชนก็พอรองรับได้ เพราะมีที่พักแบบนอนรวมอยู่แล้ว แต่ถ้าเป็นพนักงานบริษัทก็ต้องปรับปรุงคุณภาพให้ดีขึ้นพอสมควรส่วนของมหาวิทยาลัยเองส่วนใหญ่จะคุ้นเคยกับสถานีนิสิตวนศาสตร์หาदनกรมากกว่าเนื่องจากติดชายทะเล แต่ศักยภาพในการให้ความรู้ด้านธรรมชาติสู่ปวงชนน้ำเขียวไม่ได้เนื่องจากไม่ได้รับการส่งเสริมการตลาดเท่าที่ควร ดังนั้น การเพิ่มกำลังคนเพื่อดูแลสิ่งอำนวยความสะดวกที่หาदनกร เลยทำได้ชัดเจนกว่า ถ้าให้เปรียบเทียบ ศูนย์วิจัยวนวัฒนสะแกราชเป็นคู่แข่งสำคัญและมีความพร้อมมากกว่า โดยเฉพาะกำลังคน ของเราจะได้เปรียบเรื่องพื้นที่ที่มีความหลากหลายของภูมิทัศน์ ศูนย์วิจัยวนวัฒนสะแกราชจะเน้นไปในการอนุรักษ์ ก็เลยมีชื่อเสียงมากกว่า โดยเฉพาะการเข้าค่ายของเยาวชน

4) กิจกรรมท่องเที่ยว

ควรจะเน้นกิจกรรมการให้ความรู้เป็นหลัก แต่ต้องมีกิจกรรมเกี่ยวกับการผจญภัยหรือความบันเทิงบ้าง โดยสอดแทรกความรู้ต่างๆ เข้าไปในกิจกรรมเพราะคนไทยยังไม่ตอบรับการถ่ายทอดความรู้แบบตรงๆ

5) การคมนาคมเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว

ถนนหนทางที่เห็น โดยเฉพาะ ถนนหลวงหมายเลข 304 เกิดขึ้นราวปี พ.ศ. 2512 ในช่วงสงครามเวียดนามก่อนหน้านั้น ชาวบ้านเข้าไปในพื้นที่ด้วยความยากลำบาก มีเพียงทางเกวียนเท่านั้น ปัจจุบันถือว่าพัฒนาไปมากแล้ว จากการที่มีการพัฒนาการท่องเที่ยวนี้เอง

แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวงอย่างยั่งยืน

การบริหารจัดการสถานีวิจัยนิสิตทุกแห่งในปัจจุบันยังไม่สามารถสร้างรายได้ได้เท่าที่ควร โดยเฉพาะวังน้ำเขียวถือว่าแทบไม่มีรายได้เลยโดยรวมแล้ว ค่าใช้จ่ายยังสูงอยู่มาก มองว่า ควรเร่งพัฒนาให้เกิดรายได้ต้องมีการการลงทุนเพื่อพัฒนาคุณภาพให้มากขึ้นและสามารถให้บริการได้จริงๆ ทั้งนี้ พื้นที่ที่จะมุ่งพัฒนาอย่างจริงจังมี 2 แห่ง คือ สถานีวิจัยนิสิตวนศาสตร์วังน้ำเขียว และสถานีวิจัยนิสิตวนศาสตร์หาดวนกร แต่สิ่งที่จะเป็นปัญหาและอุปสรรคสำคัญที่มีผลต่อการพัฒนานั้น เกี่ยวข้องการเรื่องเงินงบประมาณ ถ้ากรณีเงินลงทุนไม่สูงมากนัก ก็สามารถทำได้เลย แต่ถ้าลงทุนสูงมากถึง 200 – 300 ล้านบาท ก็ต้องผ่านกรรมการประจำคณะและสภามหาวิทยาลัยทั้งนี้ มหาวิทยาลัยมีนโยบายสนับสนุนเรื่องนี้อยู่แล้ว หากเป็นโครงการที่ก่อให้เกิดรายได้ในระยะยาว

- **ผู้แทนสถานีวิจัยนิสิตวนศาสตร์วังน้ำเขียว คณะวนศาสตร์ (คนที่ 2)**

พัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง

พื้นที่ในบริเวณนี้ แต่ก่อนเป็นพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ ต่อมา คณะวนศาสตร์ก็เข้ามาขอใช้พื้นที่เพื่อจัดการเรียนการสอน การฝึกงานของนิสิต รวมถึงการวิจัย จากเดิมใช้พื้นที่เพียง 800 ไร่ (ราชพัสดุ) ขยายเป็น 4,000 ไร่ โดยได้รับอนุญาตจากกรมป่าไม้วัตถุประสงค์ของป่าสงวนแห่งชาติเน้นการใช้ประโยชน์เชิงอนุรักษ์เท่านั้น ดังนั้น การจะพัฒนาพื้นที่ให้หิวหาเกินไป ก็อาจจะทำไม่ได้เท่าที่ควร

ก่อนหน้าการเข้ามาใช้พื้นที่ มีชุมชนมาตั้งอยู่โดยรอบเพื่อใช้ประโยชน์จากพื้นที่ป่าอยู่แล้ว หากจะพัฒนาโมเดลต้นแบบการท่องเที่ยวขึ้นมา ก็จะต้องเชื่อมโยงกับชุมชนเหล่านี้ด้วยการท่องเที่ยวนั้น ต้องการความหลากหลายอยู่แล้ว ไม่เพียงแค่ว่าชมธรรมชาติอย่างเดียว แต่อาจมาชมวิถีชีวิตของคนในชุมชนด้วยก็ได้ เช่น การทำวนเกษตร เป็นต้น ชุมชนรอบข้างก็ได้ประโยชน์จากการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในรูปแบบต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นขายสินค้าที่เป็นผลิตจากป่าชุมชน นอกจากนี้ ชุมชนสามารถจดทะเบียนจัดตั้งป่าชุมชนขึ้นมาได้ ถ้าเปรียบเทียบกับอุทยานแห่งชาติแล้ว ถือว่าป่าสงวนแห่งชาตินั้นเอื้อประโยชน์ต่อการใช้พื้นที่มากกว่า

ในแง่ของศักยภาพทางการท่องเที่ยว ป่าวังน้ำเขียวสามารถทำได้แน่นอน รองลงมา คือ หาดวนกร เนื่องจากมีป่าไม้ติดกับชายหาด และสถานีวิจัยตราดสามารถทำวนเกษตรได้ ส่วนที่ดอยปู่ยง จังหวัดเชียงใหม่ พื้นที่เล็กมากเพียง 2 ไร่ แต่เชื่อมกับสถานีวิจัยของคณะเกษตร ถ้าจะจัดการท่องเที่ยวก็น่าจะ

เชื่อมโยงกับการจัดการป่าไม้ได้ส่วนหนึ่งเนื่องจากการท่องเที่ยวเป็นการตอบสนองด้านการพักผ่อนหย่อนใจ และนันทนาการ นอกจากนี้ยังมีศักยภาพในเรื่องความหลากหลายของทรัพยากรป่าไม้ การท่องเที่ยวคงต้องมองเชื่อมกับชุมชนและหน่วยงานรอบๆ มีการสร้างความแตกต่าง อย่างศูนย์วิจัยวนวัฒนสะแกราชถือเป็นคู่แข่งสำคัญ ใครๆ ก็พูดถึง แล้ววังน้ำเขียวจะสร้างจุดขายอย่างไรให้เกิดความแตกต่างจุดขายที่คิดว่าไม่เหมือนใครก็คือ ชุมชน รวมถึงการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ป่า การแปรรูปผลิตภัณฑ์ มีการจัดการ การนำองค์ความรู้ทางวิชาการกับภูมิปัญญาชาวบ้านมาบูรณาการกัน จะได้ผลผลิตที่น่าสนใจ ซึ่งที่อื่นไม่มีแน่นอน มีการใช้ของป่าอย่างยั่งยืน พันธุ์ไม้ ของที่ระลึก อย่างชาวบ้านที่ขายสินค้าอยู่ริมถนนหลวง น่าจะจัดตั้งกลุ่มหรือสหกรณ์ขึ้นมา จะช่วยสร้างสีสันให้กับการท่องเที่ยวได้อย่างมากและเป็นจุดขายที่แตกต่างจากสะแกราช

กลุ่มนักท่องเที่ยวเป้าหมายของการพัฒนาการท่องเที่ยว ถ้าหากจะดึงดูดนักท่องเที่ยวทั่วไป คงเป็นไปได้ยากเนื่องจากแข่งขันสูง แต่หากเป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวตลาดเฉพาะเช่น กลุ่มเยาวชน (ค่าย) เป็นต้น ถือว่ามีความเป็นไปได้และความพร้อมพอสมควร

บทบาทของหน่วยงานและลักษณะการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวในปัจจุบันตามองค์ประกอบการท่องเที่ยว

1) สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว

ด้วยความที่เป็นสถานี่ฝึกนิสิตวนศาสตร์ที่มีพื้นที่ป่าจำนวนมาก ควรจะเน้นจุดขายเรื่องของป่ามหาวิทยาลัยเพื่อเป็นช่องทางในการเผยแพร่ศาสตร์แห่งแผ่นดินที่เกี่ยวข้องกับป่าไม้ นักท่องเที่ยวจะต้องมาดูป่ามหาวิทยาลัยเหมือนของต่างประเทศ เช่น การจัดการป่า การพัฒนาผลิตภัณฑ์จากป่าไม้ เป็นต้น หากทำเพียงแค่อำเภอดูที่ไหนก็มี กรมป่าไม้ก็มี แต่ถ้าเป็นป่ามหาวิทยาลัยจะดูล้ำสมัยมากกว่า ถือว่าเป็นป่าไม้ที่มีข้อมูล/องค์ความรู้เผยแพร่สู่สังคมมากมาย

2) ที่พักและสิ่งอำนวยความสะดวก

ปัจจุบันเหมาะสำหรับนิสิตและเยาวชนมากกว่า แต่ถ้าจะดึงดูดนักท่องเที่ยวจริง ก็ต้องพัฒนาคุณภาพให้มีความสะดวกสบาย กลุ่มนี้รวมไปถึงผู้สูงอายุด้วย โดยจะต้องสร้างรูปแบบที่ไม่เหมือนที่พักของที่อื่นๆ อย่างน้อยต้องมีที่พักที่มีความสุขกับการพัก มีสิ่งอำนวยความสะดวกในระดับหนึ่ง แต่อาจจะไม่หรูหราเกินไปนัก ดู Lifestyle ของนักท่องเที่ยว มีเอกลักษณ์ ตอบสนองลูกค้าหลากหลายกลุ่ม กลมกลืนกับแหล่งธรรมชาติ อีกทั้งรองรับทั้งนักท่องเที่ยวและการเรียนการสอน ต้องมีการบริหารจัดการของเสียให้เป็นต้นแบบ หากเปรียบเทียบกับหาดวนกร ลูกค้าส่วนใหญ่เป็นครอบครัวก็จะพักในที่พักแบบบ้านพักเป็นหลักๆ ไม่ใช่ที่พักแบบโรงแรม นอกนั้น ถ้าเข้าค่ายก็เป็นเรือนนอน

3) กิจกรรมท่องเที่ยว

กิจกรรมการท่องเที่ยว เช่น การปั่นจักรยาน การเดินป่า การศึกษาธรรมชาติ เป็นต้น ขึ้นอยู่กับกลุ่มเป้าหมาย หรือจะเป็นกิจกรรมที่มีส่วนร่วมกับชุมชน แต่ต้องพิจารณากลุ่มเป้าหมายให้ชัดเจนจึงจะจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวได้เช่น กลุ่มเด็ก อาจต้องเน้นความสนุกสนานเป็นหลัก โตขึ้นมาหน่อยค่อยสอดแทรกความรู้ที่ผ่านมา ก็มีกลุ่มเยาวชนก็เข้ามาอย่างต่อเนื่อง แต่ติดขัดเรื่องความพร้อม โดยเฉพาะเรื่องคนสถานที่ สิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อรองรับกิจกรรมการท่องเที่ยว ถ้าสามารถพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก

พื้นฐานให้ดี ๆ จะรองรับนักท่องเที่ยวได้อีกมาก โดยเฉพาะบุคลากรของมหาวิทยาลัยเองก็ยังไม่รู้จักสถานี่เท่าที่ควร กลุ่มนี้สามารถดึงดูดให้เป็นลูกค้าได้หมด ถ้าสร้างการรับรู้ภายในองค์กรได้ เช่น นิสิต บุคลากร นิสิตเก่า เป็นต้น หรือแม้แต่คณะต่างๆ จะจัดกิจกรรมประชุมสัมมนานอกสถานที่ที่สามารถมาใช้บริการได้ หากกิจกรรมในสถานี่ไม่เพียงพอ ก็เชื่อมโยงสู่ภายนอก/ชุมชนได้

4) การยอมรับ

ในแง่ความสัมพันธ์ระหว่างสถานี่ฝึกนิสิตวนศาสตร์กับชุมชนโดยรอบ พบว่า ร้อยละ 80 ไม่รู้จักสถานี่และไม่ทราบว่าสถานี่จะให้ประโยชน์อะไรกับชุมชน จุดนี้เอง ทำให้ผู้บริหารหันมาทบทวนว่า ควรจะเพิ่มกิจกรรมอะไรลงไปในพื้นที่ นอกเหนือจากการจัดโปรแกรมการฝึกงานของนิสิตในห้วงเวลาเพียง 3-4 เดือนเท่านั้น อาจจะต้องมีการบูรณาการการเรียนการสอน การวิจัย และเครือข่ายชุมชนเข้าด้วยกัน หรือจัดกิจกรรมมวลชนเพิ่มมากขึ้น และทำให้คนในชุมชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้หลากหลายรูปแบบ

แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวงอย่างยั่งยืน

การร่วมลงทุนสามารถทำได้เนื่องจากเป็นที่ดินราชพัสดุ นโยบายของคณะวนศาสตร์มีอยู่แล้ว สิ่งที่จะต้องทำ คือ คนต้องพร้อม สิ่งอำนวยความสะดวกต้องพร้อมและแตกต่าง กิจกรรมต้องแตกต่าง การลงทุนต้องทำอย่างเต็มที่ หากต้องการลูกค้า หรือจะให้เอกชนมาลงทุน อย่างไรก็ตาม การท่องเที่ยวถือเป็นส่วนเสริมเท่านั้น ไม่ใช่ทุกอย่างจะเป็นการท่องเที่ยวหมด แต่ขายความปามหาวิทยาลัยผ่านการท่องเที่ยวเท่านั้น ใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือ โดยผนวกเรื่องการฝึกอบรมและมุ่งเน้นการพึ่งพาตนเองเป็นสำคัญ

กรณีศูนย์วนวิจัยสระแกรซนั้น ทำมานานแล้ว จึงสั่งสมประสบการณ์และความพร้อมมาก มีกิจกรรมให้ทำเยอะ ส่วนวังน้ำเขียวก็ไม่แพ้กัน ลูกค้าจริงๆ น่าจะเป็นการฝึกอบรมนอกสถานที่หรือการดูงานมากกว่า โดยใช้ปามหาวิทยาลัยเป็นจุดขาย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในระดับอาเซียนก็สามารถแสดงได้ว่า ปามหาวิทยาลัยมีระบบการจัดการเป็นอย่างไร มีความหลากหลายของทรัพยากรป่าไม้การจัดการการใช้ประโยชน์จากป่า รวมถึงป่าชุมชน โดยใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการเข้าถึงองค์ความรู้ต่างๆ เราถือว่าการท่องเที่ยว/นันทนาการเป็นส่วนหนึ่งของวนศาสตร์อยู่แล้ว ทั้งนี้ อาจจะต้องสร้างหลักสูตรการฝึกอบรมสำเร็จรูปพร้อมขายให้ชัดเจนไปเลย

นอกเหนือจากวิชาการและวิจัย ต้องพึ่งพาตนเองได้ด้วย โดยมีกิจกรรมสร้างรายได้ร่วมกับชุมชน เช่น การเพาะกล้าไม้ การขายเมล็ด การทำไม้ล้อม เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ต้องได้จากการคัดเมล็ดพันธุ์จากแม่ไม้ที่มีคุณภาพ การทำร้านค้าผลิตภัณฑ์วนศาสตร์ เน้นว่าเป็นของที่มาพัฒนาต่อยอดจากวิชาการ ชุมชน และนิสิตสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการผลิตสินค้าต่างๆ ได้

โดยสรุป คือ แกนหลักของการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนควรเป็นเรื่องวิชาการ/องค์ความรู้มากกว่า แล้วนำการท่องเที่ยวมาเชื่อมโยง ค่อยๆ ลงทุนพัฒนาอย่างเป็นขั้นเป็นตอน ที่สำคัญ ต้องสร้างเครือข่ายกับชุมชนหรือหาเพื่อนก่อนเพื่อให้ชุมชนรู้จัก คั่นเคย และเกิดแนวร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยว อีกทั้งยังสามารถดึงโครงการและงบประมาณจากหน่วยงานในพื้นที่เข้าสู่สถานี่ได้ และมีกิจกรรมสานสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง

- **ผู้แทนการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) สำนักงานจังหวัดนครราชสีมา**
พัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง

พื้นที่ป่าวังน้ำเขียวเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชื่อมโยงอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ มีจุดเด่น คือ เป็นแหล่งโอโซนอันดับ 7 ของโลก ในห้วงเวลาที่ผ่านมามีจำนวนนักท่องเที่ยวไม่ได้ลดลงจากกรณีปัญหาบุกรุกที่ดินป่าสงวนเนื่องจากเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นที่รู้จักอยู่แล้ว ปัจจุบัน ททท. มีนโยบายกระตุ้นให้นักท่องเที่ยวเดินทางท่องเที่ยวในช่วง Low season หรือวันธรรมดา อีกทั้งมุ่งเน้นกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มาประชุมสัมมนาจำนวน 35 คนขึ้นไป โดยเลี้ยงอาหาร 1 มื้อ

บทบาทของหน่วยงานและลักษณะการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวในปัจจุบันตามองค์ประกอบการท่องเที่ยว

- 1) **สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว**

พื้นที่ป่าวังน้ำเขียวจะเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรเป็นหลัก เช่น สวนดอกไม้ ไร่ร่องุ่น สวนผักปลอดสารพิษ เป็นต้น หากเป็นการท่องเที่ยวเชิงผจญภัย จะค่อนข้างไปทางพื้นที่อำเภอปากช่อง

- 2) **ที่พักและสิ่งอำนวยความสะดวก**

การลงทุนที่พักในพื้นที่วังน้ำเขียวเกิดความชะงักงันเนื่องจากปัญหาที่ดินและยังส่งผลกระทบต่อการท่องเที่ยวในพื้นที่ ในกรณีพื้นที่ของสถานีนีนิสตรอนศาสตร์วังน้ำเขียว สามารถพัฒนาเป็นที่พักรอรับนักท่องเที่ยว โดยร่วมทุนกับเอกชนได้ ถือเป็นการใช้พื้นที่ได้อย่างถูกกฎหมาย ส่วนที่ที่พักปัญหาการบุกรุกที่ดินป่าสงวนแห่งชาตินั้น ททท. ไม่สามารถช่วยประชาสัมพันธ์ได้ แต่สามารถช่วยประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวและร้านอาหารในเส้นทางท่องเที่ยวแทน

- 3) **กิจกรรมการท่องเที่ยว**

กิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าวังน้ำเขียวมีลักษณะเป็นการท่องเที่ยวเชิงผจญภัย เช่น แรลลี่ การปั่นจักรยาน เป็นต้น ปัจจุบัน มีการพัฒนาเส้นทางจักรยานในพื้นที่จังหวัด ทุกภาคส่วนของจังหวัดให้ความร่วมมือกับ ททท. ในการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเป็นอย่างดี

- 4) **การคมนาคมเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว**

การคมนาคมมีความสะดวกสบาย ระยะทางไม่ไกลจากกรุงเทพ เส้นทางหลักในการเข้าถึงป่าวังน้ำเขียว คือ ถนน นอกจากนี้ จังหวัดนครราชสีมามีสนามบินพาณิชย์แล้ว น่าจะพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชื่อมโยงภูมิภาคได้ ในอนาคต มีรถไฟรางคู่ น่าจะช่วยเพิ่มปริมาณนักท่องเที่ยวได้มากขึ้น

แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวงอย่างยั่งยืน

การพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าวังน้ำเขียวยังติดปัญหาเรื่องข้อกฎหมาย ดังนั้น รูปแบบการพัฒนาอาจมุ่งไปในทิศทางท่องเที่ยวเชิงเกษตร มีลานกางเต็นท์ที่มีสิ่งอำนวยความสะดวกพอสมควร เนื่องจากไม่สามารถทำเป็นที่พักถาวรได้ ส่วนงบประมาณในการพัฒนาดาดนั้นมาจาก ททท. ส่วนกลางเป็นหลัก ส่วนงบประมาณในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวจะมาจากการจัดสรรของสำนักงานท่องเที่ยวและกีฬา จังหวัดนครราชสีมา

- **ผู้แทนสำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ 8 (นครราชสีมา)**

พัฒนาการของการท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง

แรกเริ่ม การเดินทางท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าวังน้ำเขียวไม่สะดวกเนื่องจากเป็นถนนลูกรัง จึงยังไม่เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ชัดเจนเท่าใดนัก ต่อมา มีการตัดถนนหลวงหมายเลข 304 และพัฒนาถนนลาดยาง เข้าไปยังแหล่งท่องเที่ยว ผ่านตามหมู่บ้าน จึงเริ่มมีการท่องเที่ยวเข้ามาและแพร่กระจายไปยังจุดต่างๆ มากยิ่งขึ้น

บทบาทของหน่วยงานและลักษณะการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวในปัจจุบันตาม
องค์ประกอบการท่องเที่ยว

1) **สิ่งดึงดูดใจ**

เทศกาลดอกเบญจมาศช่วงเดือนธันวาคม มี Flora Park และของฝากของที่ระลึก ประเภทอาหาร เช่น อนุรักษ์ พุทรา ผัก เป็นต้น

2) **ที่พัก**

ที่พักในป่าวังน้ำเขียวที่มีอยู่ส่วนใหญ่เป็นที่พักของหน่วยงานราชการ ในหน่วย นม.3 ก็มีเช่นกัน แต่มีลักษณะเป็นที่พักของเจ้าหน้าที่และลานกางเต็นท์ มีห้องน้ำบริการ มีบริการรถยนต์ พื้นที่รับประทานอาหาร นอกจากนี้ ยังมีลานกางเต็นท์เขาแผงม้า จุดส่องสัตว์ ชมกระทิง แม้ว่าที่พักในเขตป่าสงวนแห่งชาติจะหยุดให้บริการบางช่วงเวลา แต่ก็มีบางส่วนสามารถให้บริการได้อยู่

3) **กิจกรรมท่องเที่ยว**

มีเส้นทางศึกษาธรรมชาติสำหรับการเดินป่า มีแปลงป่าปลูก FPT49 มีฐานต่างๆ สามารถทำกิจกรรมท่องเที่ยวในลักษณะการประชุมสัมมนาออกสถานที่และค่ายเยาวชนภายในรีสอร์ท

4) **สิ่งอำนวยความสะดวก**

การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เพิ่มเติม เช่น การซ่อมแซมที่อยู่อาศัยที่ชำรุด เป็นต้น จะต้องทำเรื่องขอรับการจัดสรรงบประมาณจากกรมป่าไม้เป็นหลัก

5) **การยอมรับ**

ชาวบ้านมีความรู้เรื่องป่าไม้พอสมควรเนื่องจากได้รับความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่า สามารถเป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่นในการนำเที่ยวในพื้นที่ หน่วยฯ มีการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่ากับชุมชนอย่างต่อเนื่อง และทำกิจกรรมร่วมกันในวันสำคัญต่างๆ เสมอ เช่น กิจกรรมปลูกป่า เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ควรอนุรักษ์ให้ชาวบ้านเข้าไปเก็บของป่าได้ในบางพื้นที่

แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวงอย่าง
ยั่งยืน

แหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่มีเพียงพอและหลากหลายอยู่แล้ว เพียงแต่ต้องพัฒนาคุณภาพให้ดีขึ้น การท่องเที่ยวจะช่วยให้เกิดกระแสการอนุรักษ์ป่าไม้และลดการบุกรุกทำลายป่าไม้ได้ กิจกรรมท่องเที่ยวควรเน้นการให้ความรู้ด้านการอนุรักษ์ป่าไม้กับเยาวชน ในปัจจุบัน ยังมีปัญหาการลักลอบตัดไม้พยูงในพื้นที่โดยคนต่างถิ่น การบุกรุกทำลายป่ามักเกิดขึ้นในฤดูแล้งและเป็นต้นตอของไฟป่า แต่ได้มีการสร้างแนวกันไฟ

และมีหน่วยไฟฟ้าคอยป้องกันและจัดการไฟฟ้า อย่างไรก็ตาม บุคลากรในการดูแลป่าไม้ในพื้นที่จัดว่ายังไม่เพียงพอ ต่อการตรวจตราการบุกรุกทำลายป่าไม้

- **ผู้แทนองค์การบริหารส่วนตำบลวังน้ำเขียว อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา**

พัฒนาการของการท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง

จุดเริ่มต้นของการท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าวังน้ำเขียวมาจากการที่มีผู้คนจากต่างถิ่นเข้ามาท่องเที่ยว แล้วเกิดความชื่นชอบเนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีอากาศบริสุทธิ์ และถือเป็นจุดขายที่สำคัญ การท่องเที่ยวเริ่มชัดเจนขึ้นในรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ เริ่มมีกลุ่มคนจากกรุงเทพฯ เข้ามาขว้างซื้อที่ดินเพื่อสร้างเป็นบ้านพักตากอากาศ จึงเกิดเป็นที่พักเพื่อการตากอากาศและบริการนักท่องเที่ยวในพื้นที่ ซึ่งเป็นที่มาของปัญหาการบุกรุกที่ดินป่าสงวนแห่งชาติและอยู่ระหว่างการดำเนินคดีในชั้นศาล ทำให้ส่งผลกระทบโดยตรงต่อการท่องเที่ยวในภาพรวม นักลงทุนก็ไม่กล้าลงทุนเนื่องจากความไม่แน่นอนของพื้นที่ทับซ้อน ส่วนนักท่องเที่ยวก็เกิดความไม่มั่นใจ

ในแง่ของศักยภาพและความโดดเด่นของพื้นที่นั้น ได้มีการทำการศึกษาวิจัยพบว่าพื้นที่ป่าวังน้ำเขียวเป็นป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์และมีความหลากหลายทางธรรมชาติ สามารถท่องเที่ยวได้เกือบทั้งปี แต่ช่วงเวลาที่เป็นที่นิยมในหมู่นักท่องเที่ยวจริงๆ มีระยะเวลาประมาณ 6 เดือน ตั้งแต่เดือนกันยายนถึงเดือนกุมภาพันธ์ ในปัจจุบัน จังหวัดและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้หยิบยกจุดเด่นของพื้นที่มาพัฒนาจุดท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าวังน้ำเขียวในลักษณะการท่องเที่ยวเชื่อมโยง คือ นโยบาย 5 เขา 5 เชื้อน แต่ก็ต้องหยุดชะงักลงเนื่องจากปัญหาการใช้ที่ดินดังที่กล่าวมาข้างต้น

บทบาทของหน่วยงานและลักษณะการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวในปัจจุบันตามองค์ประกอบการท่องเที่ยว

1) สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว

สิ่งดึงดูดใจสำคัญ คือ ลักษณะภูมิประเทศที่มีความเป็นพื้นที่ภูเขาสลับซับซ้อน มีธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ และอากาศบริสุทธิ์

2) ที่พัก

ที่พักส่วนใหญ่ในพื้นที่เป็นของภาคเอกชนซึ่งบางส่วนก็หยุดให้บริการหรือทยอยปิดกิจการ แต่ในภาพรวมแล้ว ยังมีที่พักเพียงพอต่อการรองรับนักท่องเที่ยวในช่วงฤดูท่องเที่ยว โดยนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มั่นใจในคุณภาพและการให้บริการของที่พักในพื้นที่ ในกรณีของตำบลวังน้ำเขียวนั้น มีการทำที่พักประเภทโฮมสเตย์อยู่แล้ว เคยมีประสบการณ์ในการรับนักท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก ดังนั้น หากจะจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่จริงๆ คนในชุมชนสามารถมีส่วนร่วมในด้านการให้บริการที่พักได้เป็นอย่างดี

3) สิ่งอำนวยความสะดวก

สิ่งอำนวยความสะดวกส่วนใหญ่ องค์การบริหารส่วนตำบลเป็นผู้พัฒนาขึ้นเท่าที่จะทำได้ตามกรอบงบประมาณและกำลังคนที่มีอยู่ในปัจจุบัน บางส่วนก็ชำรุดทรุดโทรมตามกาลเวลา แต่ได้ตั้งงบประมาณเพื่อซ่อมบำรุงอย่างต่อเนื่องเพื่อให้สิ่งอำนวยความสะดวกยังคงใช้การได้ สิ่งที่ยังขาดอยู่มาก คือ ร้านอาหารในแหล่งท่องเที่ยว โดยเฉพาะของภาคเอกชนซึ่งมีแนวโน้มชะงักงันอย่างต่อเนื่อง เหลือเพียง

ร้านอาหารของชาวบ้านตามเส้นทางหลัก ซึ่งอาจจะไม่ได้มีมาตรฐานอะไรมากนัก อบต. มีแนวคิดว่าจะสำรวจข้อมูลที่พักและแหล่งท่องเที่ยวของเอกชนในพื้นที่ และช่วยโฆษณาประชาสัมพันธ์เพื่อให้นักท่องเที่ยวมีทางเลือกและกระจายรายได้เข้าสู่ชุมชนมากขึ้น

4) กิจกรรมท่องเที่ยวและการคมนาคมเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว

ด้วยลักษณะของพื้นที่ป่าวังน้ำเขียวที่มีความหลากหลายเชิงภูมิศาสตร์ กิจกรรมการท่องเที่ยวอาจมีลักษณะผจญภัย เช่น การขับรถยนต์ 4WD ท่องเที่ยว เป็นต้น นอกจากเส้นทางหลักและเส้นทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ที่มีความสมบูรณ์แล้ว ยังมีการพัฒนาเส้นทางเชื่อมระหว่างแหล่งท่องเที่ยวในลักษณะโครงข่ายบ้างแล้ว

5) การยอมรับ

คนในชุมชนให้การยอมรับและยินดีให้บริการกับนักท่องเที่ยวอยู่แล้วเนื่องจากตระหนักถึงผลประโยชน์เชิงเศรษฐกิจและการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตอยู่แล้ว ชุมชนสามารถสร้างรายได้จากการท่องเที่ยวอย่างง่ายๆ เช่น การขายสินค้าให้กับนักท่องเที่ยว เป็นต้น หากซับซ้อนกว่านั้นก็เช่น การให้บริการที่พัก การนำเที่ยวในพื้นที่ เป็นต้น แต่ด้วยปัญหาที่เกิดขึ้นเมื่อไม่นานมานี้ได้ส่งผลกระทบในภาพรวมชาวบ้านที่คิดจะลงทุนทำที่พักแบบโฮมสเตย์ก็ไม่กล้าลงทุน นักลงทุนก็ไม่เข้ามาลงทุนในพื้นที่ เนื่องจากส่วนใหญ่ไม่มีเอกสารสิทธิ์ครอบครองที่ดินทั้งนั้น การท่องเที่ยวที่หยุดชะงักทำให้กระทบต่อรายได้ที่ชาวบ้านควรได้จากการท่องเที่ยว เช่น การรับจ้างในรีสอร์ท การขายสินค้าให้นักท่องเที่ยว เป็นต้น

แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวงอย่างยั่งยืน

ในการพัฒนาการท่องเที่ยวนั้น ได้มีการตั้งงบประมาณในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่วัง น้ำเขียว โดยการบูรณาการความร่วมมือระหว่างหน่วยงานตั้งแต่ปีงบประมาณ 2556 เพื่อการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานให้มีความชัดเจน สามารถใช้ประโยชน์ได้ทั้งในเวลาปกติและการท่องเที่ยวในพื้นที่ ข้อจำกัดสำคัญ คือ ไม่สามารถจัดเก็บภาษีท้องถิ่นได้ เนื่องจากปัญหาการครอบครองที่ดิน ทำให้งบประมาณที่จะนำมาพัฒมาน้อยและทำได้ล่าช้า ต้องอาศัยงบประมาณจากหน่วยงานอื่นๆ หรือหน่วยงานกลางจัดสรรมาเท่านั้น อย่างไรก็ตาม อบต. ยังไม่มีส่วนงานด้านท่องเที่ยวที่ชัดเจน มีแต่เจ้าหน้าที่บริหารงานทั่วไปที่คอยดูแลด้านการท่องเที่ยว มีการสำรวจพื้นที่เพื่อรับทราบข้อมูลในพื้นที่อย่างคร่าวๆ เท่านั้น ทำให้การดำเนินงานไม่ต่อเนื่องเท่าที่ควร

แนวการพัฒนาท่องเที่ยวให้เกิดความยั่งยืนควรเน้นการท่องเที่ยวเชิงเกษตร เพราะมีจุดขายเรื่องสภาพภูมิอากาศ ไม้ร้อนและไม่หนาวเกินไปตลอดทั้งปี กลุ่มนักท่องเที่ยวจะเป็นคนเมืองที่มีความสนใจในวิถีชีวิตการเกษตร ธรรมชาติ ข้อสำคัญ คือ ต้องมีการปรับปรุงกฎหมายให้ทันสมัยเพื่อไม่ให้กระทบต่อชาวบ้านในพื้นที่ เช่น การจัดแบ่งแนวเขตที่ดินระหว่างป่าสงวนแห่งชาติ อุทยานแห่งชาติ และที่อยู่อาศัยให้ชัดเจน เพื่อลดปัญหาการใช้พื้นที่ เป็นต้น หรืออย่างการพัฒนาการท่องเที่ยวก็จำเป็นต้องขออนุญาตหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องหลายหน่วยงานที่มีพื้นที่ทับซ้อนกัน ทำให้เกิดความล่าช้า นอกจากนี้ ควรอนุมัติให้ทำการเกษตร

เชื่อมโยงภาคบริการบางประเภท เช่น การทำฟาร์มสเตย์ เพราะชาวบ้านทำเกษตรกรรมเพียงอย่างเดียวมีรายได้ไม่แน่นอน ขึ้นอยู่กับสภาพภูมิอากาศและราคาผลผลิต

- **ผู้แทนองค์การบริหารส่วนตำบลอุ้มทราย อำเภอน้ำเหือง จังหวัดนครราชสีมา**
พัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าเหืองน้ำเหือง-ป่าเขาภูหลวง

การท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าเหืองน้ำเหือง หากแบ่งตามเขตการปกครอง โดยใช้ดัชนีชี้วัดจากจำนวนแหล่งท่องเที่ยว จำนวนที่พัก และจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวในพื้นที่ เมื่อเรียงลำดับจากตำบลมีศักยภาพจากมากที่สุดไปจนถึงน้อยที่สุด ได้แก่ ตำบลไทยสามัคคี ตำบลวังน้ำเหือง ตำบลวังหมี ตำบลระเริง และตำบลอุ้มทราย

ตำบลไทยสามัคคีและตำบลวังน้ำเหืองเป็นแกนนำด้านการท่องเที่ยว ส่วนตำบลอุ้มทรายเป็นตำบลที่มีนักท่องเที่ยวน้อยที่สุดในบรรดา 5 ตำบลของอำเภอน้ำเหือง เนื่องจากเป็นที่ราบและเป็นพื้นที่เกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่โดดเด่นที่สุดของพื้นที่ตำบลอุ้มทราย แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่สำคัญ คือ สถานีวิจัยสิ่งแวดล้อมสะแกราช มีแหล่งท่องเที่ยวสำคัญคือ วัดเขาตะกูตั้งเป็นศาสนสถานและสถานที่ปฏิบัติธรรมที่มีชื่อเสียง

บทบาทของ อบต. อุ้มทรายในด้านการท่องเที่ยว ได้แก่ การจัดทำทะเบียนแหล่งท่องเที่ยวในเขตพื้นที่ทั้งส่วนของข้อมูลและรูปภาพ พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ โดยการจัดสรรงบประมาณและจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวต่างๆ เช่น กิจกรรมเดิน-วิ่งขึ้นเขาอีโรตึง เขตติดต่อกับเขื่อนลำเชียงสา ซึ่งจัดขึ้นครั้งแรก กลุ่มนักท่องเที่ยวจะเป็นกลุ่มผู้ปั่นจักรยานท่องเที่ยวเป็นส่วนใหญ่ พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานสาธารณูปโภค และการปรับปรุงภูมิทัศน์ในแหล่งท่องเที่ยว แต่ทว่างบประมาณในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวยังไม่เพียงพอ เนื่องจากยังอยู่ในช่วงเริ่มต้นของการพัฒนาและยังคงต้องพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกในพื้นที่อีกเป็นจำนวนมาก ส่วนการเก็บข้อมูลจำนวนนักท่องเที่ยวจะอาศัยการรวบรวมข้อมูลคร่าวๆ จากการที่นักท่องเที่ยวโทรศัพท์เข้ามาสอบถามข้อมูล และจากที่พบเห็นในแหล่งท่องเที่ยว ประกอบกับยอดการจองห้อง

ในด้านความเสี่ยงต่อการถูกทำลายมีเพียงเรื่องเดียว คือ ภัยธรรมชาติ ได้แก่ ไฟป่าบริเวณเขาตะกูตั้ง ในฤดูแล้ง แต่ก็มีกำบังโดยสร้างแนวกันไฟ ซึ่งไฟป่ามีทั้งเกิดจากธรรมชาติและมนุษย์ที่เข้าไปเก็บของป่าในพื้นที่และจุดไฟเผาที่มี

บทบาทของหน่วยงานและลักษณะการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวในปัจจุบันตามองค์ประกอบการท่องเที่ยว

1) **สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว**

สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวในพื้นที่ถือว่ามีความหลากหลายมากขึ้นกว่าในอดีต ขณะนี้มีแหล่งท่องเที่ยวที่กำลังพัฒนาอยู่ถึง 11 แห่ง จุดที่น่าสนใจ เช่น เขื่อนลำเชียงสา เป็นเขื่อนดิน มีจุดชมวิวดำเนินของพื้นที่ป่าเหืองน้ำเหือง สามารถจัดการท่องเที่ยวระยะสั้นแบบ One Day Trip ได้

2) **ที่พัก**

ด้านที่พัก ถือว่ามีที่พักมาตรฐาน สามารถรองรับการท่องเที่ยวเพื่อการศึกษาและการวิจัยได้ เช่น สถานีวิจัยสิ่งแวดล้อมสะแกราช เป็นต้น มีรีสอร์ทของเอกชนในแหล่งพื้นที่ 3 แห่ง ซึ่งยังมี

จำนวนน้อยและไม่เพียงพอต่อการรองรับนักท่องเที่ยวในช่วงฤดูท่องเที่ยว ดังนั้น ตำบลอุ้มผางจึงเป็นเขตบริการที่พักสำรองสำหรับแหล่งท่องเที่ยวหลักในเขตตำบลอื่นๆ เช่น ไทยสามัคคี วังน้ำเขียว เป็นต้น ที่พักจะมีราคาถูกกว่าพอสมควร แต่มีแนวโน้มค่าบริการที่พักสูงขึ้นเนื่องจากมี Over-demand ในช่วงฤดูท่องเที่ยว นอกจากนี้ ยังมีการจัดการอบรมการจัดการที่พักตามมาตรฐานที่พักแบบโฮมสเตย์ โดยมีชาวบ้านเข้าร่วมโครงการทั้งหมดประมาณ 100 หลังคาเรือน มีการทำความร่วมมือกับ สสส. เพื่อนำนักวิจัยชุมชนจำนวน 300 คน มาทดลองเข้าพักในชุมชน จำนวน 5 วัน โดยให้การรองรับแบบโฮมสเตย์ มีบริการอาหาร เครื่องดื่ม ที่พัก และบริการรถรับ-ส่ง ส่วน อบต. ดูแลเรื่องการจัดการค่าใช้จ่าย การจัดสรรผู้เข้าพัก และส่วนของบริการรถรับ-ส่ง และมีการประเมินผล

3) สิ่งอำนวยความสะดวก

สิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยวกำลังอยู่ในช่วงการพัฒนา โดยเริ่มพัฒนาจากสิ่งอำนวยความสะดวกที่สำคัญๆ ก่อน เช่น ห้องน้ำ เป็นต้น แต่ก็ยังประสบปัญหาความไม่เพียงพอและขาดผู้ดูแล ด้วยเหตุที่นักท่องเที่ยวยังมีจำนวนน้อย การลงทุนพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกจึงยังไม่คุ้มค่าเท่าใดนัก นอกจากนี้ สิ่งอำนวยความสะดวกประเภทอื่นๆ เช่น ร้านอาหาร ก็มีร้านอาหารแพเขาชะลู เป็นทั้งจุดบริการอาหาร-เครื่องดื่มและแหล่งท่องเที่ยวของภาคเอกชนที่นักท่องเที่ยวสามารถแวะดื่มกาแฟ พร้อมชมภูมิทัศน์ที่สวยงามของป่าวังน้ำเขียวได้

4) การคมนาคมเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว

แหล่งท่องเที่ยวป่าวังน้ำเขียวมีจุดแข็งในด้านการคมนาคมเข้าถึง คือ ความสะดวกและเข้าถึงได้ง่าย เพราะเชื่อมโยงกับทางหลวงหมายเลข 304 มีเส้นทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวและโครงข่ายเส้นทางระหว่างแหล่งท่องเที่ยวแล้ว แต่ยังคงต้องพัฒนาคุณภาพของผิวถนนและความปลอดภัยตามเส้นทางการท่องเที่ยวอีกมาก

5) กิจกรรมท่องเที่ยว

มีกิจกรรมการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง รวมถึงการสนับสนุนการจัดกิจกรรมต่างๆ ในพื้นที่เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว เช่น การจัดงานแข่งขันกีฬาแห่งชาติ กีฬาซีเกมส์ เป็นต้น โดยพื้นที่ป่าวังน้ำเขียวเป็นมีเส้นทางจักรยานเสือภูเขาที่ใช้ในการจัดการแข่งขันกีฬา รวมถึงการจัดการแข่งขันของชมรมจักรยานเสือภูเขา ควรส่งเสริมให้เป็นพื้นที่จักรยานเสือภูเขาในระดับประเทศ นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมการเดินป่าศึกษาธรรมชาติและเส้นทางจักรยาน (จักรยานเสือภูเขา เส้นทางวิบาก)

6) การยอมรับ

คนในชุมชนโดยรอบส่วนใหญ่พึงพอใจที่ได้รับรายได้จากการท่องเที่ยวและเกิดความภูมิใจที่มีคนให้ความสนใจและหันมาศึกษาเรื่องราวของชุมชนผ่านการวิจัยต่างๆ แต่ก็ไม่มีที่นิยมทำงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเพราะความไม่มั่นคงในรายได้ ฤดูท่องเที่ยวที่ไม่แน่นอน และยังขาดองค์ความรู้ในด้านการบริการนักท่องเที่ยว แต่นิยมทำการเกษตรและการทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมมากกว่า อย่างไรก็ตาม ชุมชนก็มีการปรับตัวพอสมควรเมื่อทราบว่ามีการท่องเที่ยวเกิดขึ้นในพื้นที่ เช่น การรักษาความสะอาด การคัดแยกขยะครัวเรือน การพัฒนาถนนภายในหมู่บ้าน การปรับปรุงภูมิทัศน์ เป็นต้น

แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวงอย่าง

ยั่งยืน

การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนนั้น ควรคำนึงถึงศักยภาพของพื้นที่และกำหนดทิศทางของการท่องเที่ยวในพื้นที่ให้ชัดเจนว่าต้องการให้เป็นไปในทิศทางไหน มองว่าต้นแบบของการพัฒนา คือ อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ที่การท่องเที่ยวและชุมชนสามารถอยู่ร่วมกันได้ พื้นที่ป่าวังน้ำเขียวเป็นป่าสงวนแห่งชาติ จึงมีข้อจำกัดน้อยกว่ามาก ควรลดผลกระทบต่อคนในชุมชน โดยเฉพาะการแบ่งเขตพื้นที่ให้ชัดเจนที่ไม่กระทบต่อการประกอบอาชีพดั้งเดิมของคนในชุมชน คือ การเก็บของป่า ส่วนปัญหาพื้นที่ทับซ้อนทำให้มีอุปสรรคด้านการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น การระงับการก่อสร้างถนนเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยว เส้นทางจักรยานในตำบลไทยสามัคคี เป็นต้น นอกจากนี้ยังทำให้รายได้จากภาษีท้องถิ่นน้อยเพราะห้ามเก็บภาษีในพื้นที่ที่ไม่มีเอกสารสิทธิ์ จึงต้องพึ่งพางบประมาณแผ่นดินเป็นหลัก

ข้อเสนอแนะอื่นๆ ในการพัฒนาการท่องเที่ยวในอนาคต เช่น ควรส่งเสริมให้เป็น “วังน้ำเขียวเที่ยวได้ตลอดปี” เพราะวังน้ำเขียวมีภูมิอากาศแบบร้อนชื้น ในฤดูฝน มีการเก็บสถิติว่ามีฝนตกแค่เพียง 1-2 ชั่วโมงในช่วงบ่าย ไม่เป็นอุปสรรคในการท่องเที่ยว การพัฒนาจะมีความยั่งยืน ลดช่องว่างเรื่องฤดูกาล และทำให้คนในชุมชนหันมาสนใจการท่องเที่ยวมากขึ้นเพื่อเสริมรายได้นอกภาคเกษตร อีกทั้งยังคุ้มค่าต่อการลงทุนพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เช่น ห้องน้ำ จุดบริการนักท่องเที่ยว (เสนอว่าควรใช้ที่ตั้งของ อบต.อุดมทรัพย์ เพราะมีการตั้งศูนย์บริการอยู่แล้วช่วงปีใหม่ นักท่องเที่ยวมีความคุ้นเคย และอยู่ด้านหน้าเขตพื้นที่วังน้ำเขียว เป็นด่านหน้าในการรองรับนักท่องเที่ยว) ส่วนที่พัก อาจพิจารณาเพิ่มที่พักแนวเที่ยวชมทัศนียภาพเที่ยวชมเขื่อน กินปลาเขื่อน (มีการทำประมงน้ำจืดและปลาพื้นบ้าน) โดยมีร้านอาหารใกล้เคียงที่รองรับนักท่องเที่ยวตามความเหมาะสม นอกจากนี้ ความพัฒนาเส้นทางเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวเพิ่มเติม เช่น โครงการ 5 เขา 5 เขื่อนนั้น องค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) ได้สร้างเส้นทางเชื่อมโยงให้สามารถเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวและเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียงได้โดยไม่ต้องย้อนกลับไปกลับมา แต่มีข้อจำกัดคือเป็นเส้นทางที่ไม่ค่อยราบรื่น เหมาะสำหรับยานพาหนะบางประเภทเท่านั้น

ในด้านระบบและกลไกการพัฒนาการท่องเที่ยวนั้น ควรมุ่งเน้นมีความร่วมมืออย่างเข้มแข็งระหว่างภาครัฐและเอกชนในการทำกิจกรรมต่างๆ ภาคเอกชนสามารถสนับสนุนโดยเป็นสปอนเซอร์ทั้งที่เป็นเงินงบประมาณและ Voucher สำหรับการเข้าพักต่างๆ เนื่องจากภาคเอกชนไม่มีเอกสารสิทธิ์ในที่ดิน จึงให้ความร่วมมือกับภาครัฐอย่างเต็มที่ในการแก้ไขปัญหาการท่องเที่ยวในแหล่งพื้นที่

3. ผลการรับฟังความคิดเห็นและความต้องการของผู้แทนครัวเรือนที่ตั้งอยู่โดยรอบพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง

การจัดประชุมรับฟังความคิดเห็นจากผู้แทนครัวเรือนเพื่อศึกษาความคิดเห็นและความต้องการในการพัฒนาต้นแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง จังหวัดนครราชสีมาทั้งหมด 2 ครั้ง แต่ละครั้งมีผู้เข้าร่วมประชุม จำนวน 20 คน รวมทั้งสิ้น 40 คน ตัวแทนครัวเรือนที่เข้าร่วมการประชุมมาจากหมู่บ้าน 5 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านหนองโสมง บ้านวังน้ำเขียว บ้านซับเต่า บ้านห้วยน้ำเค็ม และบ้านซับพลู แบ่งเป็นหมู่บ้านละ 4 คน ผลการรับฟังความคิดเห็นและความต้องการของผู้แทนครัวเรือน แบ่งออกเป็น 2 ส่วนดังนี้

ผลการรับฟังความคิดเห็นและความต้องการของผู้แทนครัวเรือน ครั้งที่ 1

การรับฟังความคิดเห็นและความต้องการของผู้แทนครัวเรือน ครั้งที่ 1 จัดขึ้นเมื่อวันที่ 10 ตุลาคม พ.ศ. 2558 ณ ห้องประชุมองค์การบริหารส่วนตำบลอุดมทรัพย์ ผู้เข้าร่วมการประชุมรับฟังความคิดเห็นมาจาก 5 หมู่บ้าน หมู่บ้านละ 4 คน รวมทั้งสิ้น 20 คน มีคุณสมบัติเป็น (1) ผู้ใหญ่บ้านหรือผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน จำนวน 1 คน (2) สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล จำนวน 1 คน (3) ประชาชนชาวบ้าน หรือบุคคลที่ชาวชุมชนให้การยอมรับในวงกว้าง จำนวน 1 คน และ (4) ตัวแทนชาวบ้านที่มีอาชีพเก็บของป่า จำนวน 1 คน ผลการศึกษามีดังนี้

● ความคิดเห็นทั่วไปเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว

1) การพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวงมีผลกระทบจากกิจกรรมการท่องเที่ยวอย่างแน่นอน โดยเฉพาะผลกระทบต่อกายภาพและสิ่งแวดล้อม เช่น ขยะตกค้าง สิ่งปฏิกูล เป็นต้น ใครหรือหน่วยงานใดจะเป็นผู้ดูแล/จัดการผลกระทบต่างๆ เหล่านี้ หากควบคุมหรือจัดการไม่ทันต่อสถานการณ์ก็อาจจะกลายเป็นปัญหาสิ่งแวดล้อมตามมาภายหลังได้ เค้กลางของปัญหาที่สำคัญในปัจจุบัน คือ มีนักท่องเที่ยวเดินทางไปท่องเที่ยวในเขตอุทยานเป็นจำนวนมาก จึงเกิดปัญหาขยะตกค้างมหาศาล หรือแม้กระทั่งการที่ชาวบ้านจากต่างถิ่นเข้ามาหาของป่า ก็ได้ทิ้งขยะไว้ในพื้นที่ป่าจำนวนมากเช่นกัน เช่น ถุงพลาสติก ขวดแก้ว เป็นต้น ปัญหาต่างๆ เหล่านี้อยู่นอกเหนืออำนาจควบคุมของชุมชน

2) การพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวงมีข้อดีทางเศรษฐกิจและความเจริญทางสังคมก็จริงอยู่ แต่ต้องหาหนทางให้คนในชุมชนสามารถใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับป่าไม้ได้หรือพึ่งพากันได้อย่างสมดุล เนื่องจากในปัจจุบัน เศรษฐกิจของชุมชนยังคงพึ่งพาการใช้ประโยชน์จากป่าไม้อยู่มาก (แม้ว่าจะทราบดีว่าเป็นการกระทำที่ผิดกฎหมายก็ตาม) แนวปฏิบัติที่ดี คือ พื้นที่สาธารณะที่มีการกันพื้นที่การใช้ประโยชน์จากป่าไม้ให้กับชาวบ้านโดยเฉพาะ มีการลงทะเบียนและกำหนดเวลาเปิดปิดที่แน่นอน ที่สำคัญ ควรมีการตกลงกันระหว่างหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องในการกำหนดเขตพื้นที่ป่าให้ชัดเจนเพื่อลดปัญหาการทับซ้อนของการจัดการพื้นที่และการใช้ที่ดิน

3) นอกจากผลกระทบด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อมที่พึงระวังแล้ว การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชื่อมโยงหลายพื้นที่อาจก่อให้เกิดปัญหาสังคมตามมา เช่น เส้นทางและจุดท่องเที่ยวอาจ

กลายเป็นแหล่งมั่วสุมของวัยรุ่นหรือคนต่างถิ่น หากเป็นพื้นที่ลับตาคน อาจกลายเป็นแหล่งอาชญากรรมและยาเสพติด เส้นทางทางท่องเที่ยวอาจกลายเป็นเส้นทางลักลอบตัดไม้ทำลายป่า ซึ่งเกิดขึ้นเป็นประจำจากการดูแลไม่ทั่วถึงของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

4) ในแง่ของผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจนั้นเชื่อว่าส่งผลดีต่อการเพิ่มรายได้ของคนในชุมชนจากกิจกรรมการท่องเที่ยวแน่นอน แต่ไม่ต้องการให้เกิดการผูกขาดรายได้ การพัฒนาการท่องเที่ยวจะต้องวิธีการกระจายรายได้สู่ชุมชนอย่างเป็นธรรมและทั่วถึง มิฉะนั้น จะกลายเป็นปัญหาสังคมตามมา ตัวอย่างที่เห็นได้ชัด คือ คนในชุมชนให้ความร่วมมือกับอุทยานอย่างมาก แต่รายได้ของอุทยานกลับเป็นรายได้เข้าสู่หน่วยงานอุทยานทั้งหมด แทบไม่มีส่วนแบ่งที่นำกลับมาพัฒนาชุมชนร่วมกันเลย

- **ความต้องการด้านการพัฒนาการท่องเที่ยว**

1) เส้นทางท่องเที่ยว 5 เขา 5 เชื่อนเป็นเส้นทางท่องเที่ยวที่มีศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยวแบบเชื่อมโยงได้ สามารถนำมาเป็นฐานในการต่อยอดการพัฒนาการท่องเที่ยวรูปแบบต่างๆ ได้เป็นอย่างดี เช่น การท่องเที่ยวด้วยการปั่นจักรยาน การเที่ยวชมทิวทัศน์และความงามตามธรรมชาติ เป็นต้น

2) การจัดการความปลอดภัยในแหล่งท่องเที่ยว เนื่องจากเส้นทางท่องเที่ยวส่วนใหญ่อยู่ในพื้นที่ป่าและมีระยะทางไกล หากนักท่องเที่ยวมีปัญหาสุขภาพหรือได้รับบาดเจ็บในระหว่างการท่องเที่ยว การเข้าไปช่วยเหลือและปฐมพยาบาลจะมีวิธีการอย่างไร

3) การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการท่องเที่ยวให้มากขึ้นและมีระบบการดูแลรักษาให้มีสภาพสมบูรณ์และพร้อมใช้งานตลอดเวลา เช่น ห้องสุขา ศูนย์บริการข้อมูล จุดชมวิวยอดนิยม จุดแวะพักสำหรับนักท่องเที่ยว เป็นต้น

4) ต้องการแนวทางและยุทธวิธีการพัฒนาเป็นรูปธรรมและยั่งยืน รวมถึงมีกลไกป้องกันผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้น เชื่อว่าคนในชุมชนพร้อมให้ความร่วมมืออยู่แล้ว เนื่องจากคนในชุมชนมองว่าการท่องเที่ยวสามารถช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตและสร้างความเจริญให้ชุมชนได้

- **ความคิดเห็นเกี่ยวกับกลไกการบริหารการพัฒนาการท่องเที่ยว**

1) ผู้แทนครัวเรือนมีความคิดเห็นในทิศทางเดียวกันว่ายังไม่พร้อมที่จะบริหารจัดการการท่องเที่ยวด้วยตนเองอย่างเต็มรูปแบบและยังคงต้องการให้หน่วยงานภาครัฐเป็นพี่เลี้ยง หรือนำร่องการพัฒนาไปก่อน หากมีการพัฒนาต้นแบบการท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวงเป็นรูปธรรมจริง ขอให้เชื่อมโยงกับชุมชนโดยรอบด้วย

2) ในปัจจุบัน การบริหารจัดการการท่องเที่ยวอยู่ในความรับผิดชอบขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งดำเนินการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะด้านกายภาพ สิ่งอำนวยความสะดวก และการส่งเสริมตลาดการท่องเที่ยวผ่านการจัดเทศกาล แต่จะอย่างไรให้สอดคล้องกับทิศทางความต้องการของชุมชนควบคู่กัน

ผลการรับฟังความคิดเห็นและความต้องการของผู้แทนครัวเรือน ครั้งที่ 2

การรับฟังความคิดเห็นและความต้องการของผู้แทนครัวเรือน ครั้งที่ 2 จัดขึ้นระหว่างวันที่ 16-17 มกราคม พ.ศ. 2559 คณะผู้วิจัยได้ปรับแผนการรวบรวมข้อมูลใหม่โดยเปลี่ยนวิธีการรวบรวมข้อมูล จากเดิมที่จัดการประชุมรับฟังความคิดเห็นในลักษณะการประชุมสาธารณะ เป็นการประชุมกลุ่มเฉพาะ (focus group) เพื่อให้ผู้แทนครัวเรือนสามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างลุ่มลึกและเติมเต็มความคิดเห็นจากการประชุมรับฟังความคิดเห็นในครั้งแรก การประชุมกลุ่มเฉพาะดังกล่าวแบ่งออกเป็น 5 ครั้ง แต่แต่ละครั้งมีผู้เข้าร่วมประชุมประมาณ 4 – 5 คน และจัดขึ้นที่ศาลาประชาคมหรือที่ทำการผู้ใหญ่บ้านแต่ละหมู่บ้าน ผลการศึกษามีดังนี้

● ความคิดเห็นและความต้องการของผู้แทนครัวเรือนจากบ้านวังน้ำเขียว

พัฒนาการของพื้นที่และสถานการณ์การท่องเที่ยวในปัจจุบัน

หมู่บ้านวังน้ำเขียวเป็นชุมชนดั้งเดิมที่มาตั้งแต่วังน้ำเขียว ไม่ค่อยมีคนจากต่างถิ่นที่ย้ายเข้ามาเท่าใดนัก ที่ตั้งของหมู่บ้านอยู่ติดกับทางหลวงหมายเลข 304 จึงเดินทางเข้าถึงได้โดยสะดวก คนในชุมชนส่วนใหญ่ไม่มีที่ดินทำกิน การทำเกษตรกรรมต้องใช้เครื่องทุ่นแรงมาก บางครัวเรือนถึงจะมีพื้นที่ทำกิน แต่ก็ไม่มีเงินลงทุนเครื่องทุ่นแรงและซื้อปัจจัยการผลิต ส่วนที่ไม่ได้ทำเกษตรกรรมจะประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป หาของป่า และค้าขายเป็นหลัก กลุ่มคนวัยทำงานมักจะออกไปรับจ้างทำงานในต่างถิ่น เช่น นิคมอุตสาหกรรมในจังหวัดระยอง เป็นต้น มีการเพาะเห็ดนางฟ้าเพื่อการจำหน่ายประมาณ 2-3 ครัวเรือน และแทบจะไม่มีคนในชุมชนที่ทำงานเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเลย

ศักยภาพของพื้นที่ในฐานะแหล่งท่องเที่ยว

หมู่บ้านวังน้ำเขียวถือว่ามีความสมบูรณ์พอสมควรดังจะสังเกตได้จากมีสัตว์ป่า เช่น ช้าง กระทิง เป็นต้น แต่ยังไม่ค่อยมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวในพื้นที่มากนัก ส่วนใหญ่จะเป็นนักท่องเที่ยวที่ผ่านทางเพื่อจะไปยังแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ เช่น กลุ่มนักปั่นจักรยาน มักจะเข้ามาสอบถามเส้นทางในพื้นที่ ส่วนมากจะเป็นเส้นทางไปยังเขาอีโต้ และสอบถามที่พักเนื่องจากป้ายบอกทางยังไม่มีชัดเจน เป็นต้น ส่วนสาธารณูปโภคพื้นฐาน เช่น ถนน ประปา อินเทอร์เน็ต เป็นต้น ถืออยู่ในระดับที่พอใช้การได้ กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นการนำสินค้าออกไปขายให้แก่นักท่องเที่ยวบริเวณริมถนนหลวงหมายเลข 304 และสวนรุกขชาติ สินค้าเป็นของป่าที่คนในชุมชนหาเองและรับซื้อจากหมู่บ้านอื่นๆ ที่อยู่ลึกเข้าไป เช่น บ้านซับเต่า บ้านซับพลู เป็นต้น และยังรับสินค้าทดแทนจากนอกพื้นที่ด้วย เช่น พุทราจากจังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นต้น จุดขายสำคัญก็คือของป่าที่มีความสดใหม่ เช่น หน่อไม้ ผักหวาน อัง่าง เห็ด เป็นต้น สินค้าต่างๆ จะมีการคัดเกรดเพื่อตั้งราคาตามระดับคุณภาพ นอกจากนี้ยังมีการทำสินค้า OTOP ได้แก่ ไม้กวาด มีประมาณ 12 ครัวเรือน แต่ประสบปัญหาวัตถุดิบไม่เพียงพอ ต้องมีการซื้อจากแหล่งอื่น และขายได้ไม่ไ้ราคา ทำให้คนทำน้อยลง มีการแปรรูปอาหาร เช่น ข้าวหลาม ขนมนางเล็ด เป็นต้น ส่วนการบริการท่องเที่ยวอย่างธุรกิจที่พักประเภทโฮมสเตย์นั้น เป็นไปได้ยากเนื่องจากแต่ละครัวเรือนมีพื้นที่น้อย

ลักษณะการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว

ขณะนี้ยังไม่มีกรเข้าพูดคุยหรือหารือเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่หมู่บ้าน แต่มีการจัดประชุมครัวเรือนในหมู่บ้านอย่างสม่ำเสมอ

ความต้องการการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่

เป็นที่ทราบกันว่าการท่องเที่ยวช่วยให้เศรษฐกิจชุมชนดีขึ้น แต่จะต้องไม่เบียดบังทรัพยากรของคนในพื้นที่ ไม่ควรมีการแบ่งเขตหรือกั้นเขตป่าไม้เพราะจะกระทบต่ออาชีพของคนในชุมชน และหากจะจัดการท่องเที่ยวภายในชุมชนอย่างจริงจังก็ควรจะเน้นการเชื่อมโยงกับวิสาหกิจของชุมชน มีการรณรงค์ให้ชาวบ้านร่วมกันดูแลนักท่องเที่ยว เช่น หากเป็นการท่องเที่ยวโดยจักรยานก็ควรจะให้เช่าจักรยานหรือมีจักรยานให้เช่ามากขึ้น เป็นต้น นอกจากนี้ ควรปรับปรุงและขยายถนนในหมู่บ้านเพื่อให้เดินทางท่องเที่ยวได้อย่างสะดวกสบาย และมีศูนย์รวมร้านค้า หรือตลาดกลาง หรือจุดขายสินค้า เนื่องจากร้านค้าที่ตั้งริมถนนหลวงประสบปัญหาโดนรื้อถอนโดยกรมทางหลวงเป็นประจำ แต่ก็ห่วงเรื่องการแย่งลูกค้ากันเอง

ข้อเสนอแนะอื่นๆ ในการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่

คนในชุมชนมีวิถีกังวลเรื่องการปิดป่า เกรงว่าจะกระทบต่อการประกอบอาชีพ แท้จริงแล้วคนในชุมชนอยู่ร่วมกับป่ามานาน ไม่ใช่ผู้ทำลายป่าอย่างที่เข้าใจกัน และเป็นผู้ชำนาญพื้นที่ที่คอยสอดส่องดูแลป่าอยู่ตลอด ปัญหาจริง ๆ คือ มีคนภายนอกที่เข้ามาหาของป่าในพื้นที่และมักจะเก็บของป่าผิดวิธีหรือทิ้งขยะมูลฝอยไว้ในพื้นป่า สร้างความสกปรกอย่างมาก

● **ความคิดเห็นและความต้องการของผู้แทนครัวเรือนจากบ้านหนองโสมง**

พัฒนาการท่องเที่ยวและสถานการณ์การท่องเที่ยวในปัจจุบัน

หมู่บ้านหนองโสมงเป็นตั้งอยู่ปากทางเข้า ตั้งอยู่รอบนอก จึงไม่มีแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ ลักษณะเป็นเขตที่ราบ ใช้สำหรับที่อยู่อาศัยเป็นหลัก ทัศนียภาพไม่ค่อยสวยงามเท่าพื้นที่อื่น แต่สามารถเป็นพื้นที่รองรับนักท่องเที่ยวส่วนเกินได้ ชาวบ้านในชุมชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม รับจ้าง และหาของป่า ประมาณร้อยละ 70 ทำเกษตรกรรมจำพวกอ้อย มันสำปะหลัง ข้าวโพด ซึ่งผลผลิตขึ้นอยู่กับสภาพภูมิอากาศ และราคาตลาด ส่วนที่เหลือจะเป็นกลุ่มที่ไม่มีที่ดินทำกิน จึงประกอบอาชีพหาของป่าขาย แต่ไม่ได้นำไปขายโดยตรงเนื่องจากมีกลุ่มพ่อค้าแม่ค้าคนกลางที่มารับซื้อเพื่อนำไปขายต่อ เป็นที่รู้ว่าของป่าส่วนใหญ่จะมาจากบ้านวังน้ำเขียว

ศักยภาพของพื้นที่ในฐานะแหล่งท่องเที่ยว

ศักยภาพการท่องเที่ยวของการหมู่บ้านผันแปรตามฤดูกาล เช่น ช่วงสงกรานต์จะมีนักท่องเที่ยว ที่มาเยี่ยมครอบครัวและกลุ่มเพื่อนเป็นผู้ติดตาม เป็นต้น ศักยภาพในเรื่องของสินค้าและผลผลิตทางการเกษตรที่สามารถจัดจำหน่ายให้กับนักท่องเที่ยวได้ แต่ขาดงบประมาณในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ตัวอย่างเช่น การทำเครื่องจักสาน เคยมีกองทุนจักสาน ท่อเสื่อจากต้นกกและต้นลังกา ส่วนมากจะทำใช้ในครัวเรือน เป็นต้น การให้บริการที่พักแบบโฮมสเตย์ยังไม่สามารถดำเนินการได้เพราะติดปัญหาเรื่องข้อกฎหมาย สิทธิในการใช้ที่ดิน

ลักษณะการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว

ผู้นำท้องถิ่นหรือสมาชิก อบต. เป็นผู้ริเริ่มและวางแผนบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ แต่มีข้อจำกัดในด้านงบประมาณอยู่พอสมควร

ความต้องการในการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่

ควรมีจัดโซนนิ่งการท่องเที่ยว โดยให้มีต้นแบบจากตำบลไทยสามัคคี ชาวบ้านสามารถขายของในพื้นที่ท่องเที่ยวได้เพราะจะทำให้ชุมชนมีรายได้จากการท่องเที่ยว นอกจากนี้ การสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวจะต้องมีการศึกษาความเป็นไปได้ให้ชัดเจนและสอดคล้องกับรูปแบบการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่

ข้อเสนอแนะอื่นๆ ในการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่

การพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ควรคำนึงถึงเรื่องการใช้ทรัพยากร โดยเฉพาะปัญหาแหล่งน้ำเนื่องจากมีน้ำน้อยในฤดูแล้ง หากมีธุรกิจท่องเที่ยวที่จำเป็นต้องใช้น้ำเยอะ จะส่งผลกระทบต่อคนในชุมชน

● **ความคิดเห็นและความต้องการของผู้แทนครัวเรือนจากบ้านซับเต่า**

พัฒนาการของพื้นที่และสถานการณ์การท่องเที่ยวในปัจจุบัน

ชาวบ้านในหมู่บ้านซับเต่าตั้งรกรากในพื้นที่มาไม่น้อยกว่า 50 ปี ลักษณะพื้นที่เป็นเนินเขา ตั้งอยู่ใกล้ชิดกับเขตป่าวังน้ำเขียว จึงมีอากาศบริสุทธิ์ พื้นที่บางส่วนเป็นป่าสลับกับที่อยู่อาศัยตามแนวเขา มีร่องรอยของค่ายและลานฝึกตำรวจตระเวนชายแดนเก่า และฝายกั้นน้ำ คนส่วนใหญ่ในพื้นที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม เช่น ไร่มันสำปะหลัง ไร่ข้าวโพด ไร่อ้อย ปลูกไม้ยูคาลิปตัส เป็นต้น และมีรายได้ครัวเรือนเสริมอาชีพเกษตรกรรมจากการหาของป่าและขายของป่า มีการทำประปาหมู่บ้านและนารายได้มาใช้ในการพัฒนาหมู่บ้าน เริ่มมีการพัฒนาการท่องเที่ยวชัดเจนในช่วงปี พ.ศ. 2552-2553 แต่ติดปัญหาการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ การพัฒนาจึงหยุดชะงัก ฤดูท่องเที่ยวจะอยู่ในช่วงเดือนตุลาคมถึงเดือนกุมภาพันธ์

ศักยภาพของพื้นที่ในฐานะแหล่งท่องเที่ยว

หมู่บ้านซับเต่าตั้งอยู่ในบริเวณที่สามารถเดินทางเชื่อมโยงไปยังพื้นที่ท่องเที่ยวอื่นๆ ได้ เช่น อำเภอครบุรี อำเภอปักธงชัย เขาจอมทอง หาดจอมทอง อำเภอเสิงสาง และมีเส้นทางเชื่อมโยงกับอุทยานแห่งชาติทับลาน ตำบลไทยสามัคคี เป็นเส้นทางลัดเส้นทางหนึ่งที่มีความนิยม แหล่งท่องเที่ยวในหมู่บ้านจัดว่ายังใหม่และไม่ค่อยเป็นที่รู้จัก อาทิ รอยเท้ามนุษย์โบราณ น้ำตกน้ำพุ เส้นทางล่องแก่งหิน มีจุดชมวิวและเส้นทางเส้นทางศึกษาธรรมชาติ ซึ่งนักท่องเที่ยวอาจได้พบเห็นสัตว์ป่า ในปัจจุบัน เริ่มมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวในพื้นที่บ้างแล้ว เช่น กลุ่มนักท่องเที่ยวผจญภัยที่นิยมเดินทางท่องเที่ยวด้วยการปั่นจักรยานและขี่มอเตอร์ไซด์ (มาจากตำบลไทยสามัคคี) กลุ่มนักท่องเที่ยวทั่วไป กลุ่มบำเพ็ญประโยชน์ เป็นต้น มีลานกางเต็นท์และห้องน้ำรองรับนักท่องเที่ยวพอสมควร และมีมัคคุเทศก์ท้องถิ่นในหมู่บ้านคอยให้บริการจัดนำเที่ยวในพื้นที่ ทั้งนี้ มัคคุเทศก์ท้องถิ่นทุกคนเคยผ่านการอบรมในด้านการท่องเที่ยวมาแล้ว จึงมีความคุ้นเคยและความมิตรกับนักท่องเที่ยว

ลักษณะการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว

มีการของบประมาณในการพัฒนาการท่องเที่ยวจากภายนอก โดยเฉพาะโครงสร้างพื้นฐานและระบบสาธารณูปโภค และให้ความร่วมมือในด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวผ่านการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ เช่น การฝึกอบรมเกี่ยวกับการทำโฮมสเตย์ (งบประมาณจาก สสส.) เป็นต้น

ความต้องการในการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่

หมู่บ้านมีแนวคิดการทำสหกรณ์ท่องเที่ยวเพื่อให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว โดยจัดตั้งกองทุนการท่องเที่ยวเพื่อระดมทุนและปันผลให้กับทุกคนที่เป็นเจ้าของ มีแผนจะพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกเพิ่มเติมเพื่อรองรับการท่องเที่ยว เช่น ห้องน้ำ ร้านอาหาร ร้านค้า เป็นต้น ระบบขนส่งเพื่อท่องเที่ยวภายในพื้นที่ตั้งแต่ที่จอดรถและรถท้องถิ่นบริการท่องเที่ยวในพื้นที่เพื่อให้ชาวบ้านมีรายได้จากการให้บริการท่องเที่ยว รวมถึงการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเพิ่มเติม อาทิ รอยเท้าโบราณ ฝายกั้นน้ำซึ่งอาจจะเพิ่มจำนวนชั้นของฝายกั้นน้ำเพื่อให้สวยงามมากขึ้น เงินรายได้ที่เกิดจากการท่องเที่ยว นอกจากจะนำไปปันผลแล้ว ผลกำไรส่วนหนึ่งจะทำไปพัฒนาหมู่บ้าน โดยเฉพาะสาธารณูปโภคพื้นฐาน เหตุที่คิดเช่นนี้เนื่องจากได้เห็นแบบอย่างจากการดูงานที่ดอยสุเทพ และเห็นว่าหมู่บ้านซับเต่า วังน้ำเขียวมีข้อได้เปรียบในด้านทำเลที่ตั้งมากกว่าเนื่องจากอยู่ใกล้กรุงเทพฯ กทม. ทั้งนี้ สามารถประสานความร่วมมือกับอุทยานแห่งชาติเพื่อจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้

ข้อเสนอแนะอื่นๆ ในการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่

ต้องการให้ภาครัฐเร่งแก้ไขปัญหบางเรื่องที่ยังค้างคาอยู่ให้แล้วเสร็จ เช่น การบุกรุกพื้นที่ป่าไม้ เอกสารสิทธิการใช้ที่ดิน ปัญหาคนต่างถิ่นเข้ามาเก็บของป่าและทำลายทรัพยากรป่าไม้ เป็นต้น รวมถึงใช้การท่องเที่ยวเป็นกลไกในการป้องกันการบุกรุกทำลายป่าและไฟป่า

● **ความคิดเห็นและความต้องการของผู้แทนครัวเรือนจากบ้านซับพลู**

พัฒนาการของพื้นที่และสถานการณ์การท่องเที่ยวในปัจจุบัน

หมู่บ้านซับพลูมีลักษณะพื้นที่เป็นภูเขา มีทั้งบริเวณที่เป็นหุบและเขาปนกัน สภาพภูมิอากาศดี มีสัตว์ป่าอุดมสมบูรณ์ และทัศนียภาพสวยงาม จึงมีกลุ่มบ้านพักตากอากาศของข้าราชการมาตั้งอยู่ส่วนหนึ่ง คนส่วนใหญ่ในหมู่บ้านประกอบอาชีพเกษตรกรรม โดยเฉพาะการทำไร่มีประมาณร้อยละ 90 มีทั้งที่มีที่ดินเป็นของตัวเองและเช่าที่ดินจากนายทุน (ค่าเช่า 1,000 บาทต่อไร่) และมีอาชีพเสริม คือ การหาของป่าเพื่อนำไปขาย โดยจะมีคนในหมู่บ้านอื่นที่อยู่ทางตอนล่างมารับซื้อโดยตรงเพื่อนำไปขายต่อ ไม่นับการนำไปขายเองเนื่องจากเสียเวลาทำการเกษตรซึ่งเป็นอาชีพหลัก ส่วนการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ถือว่ายังอยู่ในระยะเริ่มต้นเท่านั้น

ศักยภาพของพื้นที่ในฐานะแหล่งท่องเที่ยว

หมู่บ้านซับเป็นส่วนหนึ่งของเส้นทางท่องเที่ยวเชื่อมโยงกับตำบลไทยสามัคคีและโครงการ 5 เขา 5 เชื้อน มีป้ายบอกทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ชัดเจนดี จุดชมวิว เส้นทางศึกษาธรรมชาติ แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติที่น่าสนใจหลายแห่ง ที่สำคัญ มีผลิตภัณฑ์ชุมชนที่มีชื่อเสียง ได้แก่ พุทธานมสด มะขามแช่อิ่ม สมุนไพร เป็นต้น ในปัจจุบัน เริ่มมีกลุ่มนักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวในพื้นที่บ้างแล้ว เช่น กลุ่มนักท่องเที่ยวผจญภัย (ปั่นจักรยาน ปั่นจักรยานวิบาก ซิมูเตอร์ไซด์ ขับรถ ATV) โดยส่วนมากจะเข้ามาทำกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ในช่วงฤดูหนาวเท่านั้น ยังไม่มีกิจกรรมการท่องเที่ยวประเภทอื่นเท่าที่ควร หมู่บ้านพยายามรณรงค์ให้เจ้าของพื้นที่สร้างสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว เช่น ห้องน้ำ ที่พักแบบชั่วคราวโดยดัดแปลงตู้คอนเทนเนอร์มาซึ่งจะไม่ขัดต่อกฎหมายเพราะไม่ใช่สิ่งปลูกสร้างถาวร เป็นต้น ภายใน

หมู่บ้านมีร้านสะดวกซื้อและร้านอาหาร และมีปราชญ์ชุมชนที่มีความรู้เรื่องการเดินป่า ตัดไม้ สมุนไพร พร้อมทั้งจะจัดนำเที่ยวได้เป็นอย่างดี

ลักษณะการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว

สมาชิก อบต. ซึ่งเป็นตัวแทนจากหมู่บ้านมีแผนจะการลงทุนด้านสาธารณูปโภค หรือพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว โดยจะต้องหารือกับสำนักงานอุทยานแห่งชาติในเรื่องงบประมาณที่ใช้ในการพัฒนา แม้ว่าอุทยานแห่งชาติจะเก็บค่าเข้าชม แต่ค่าเข้าชมเป็นรายได้ที่ต้องส่งเข้าสู่ส่วนกลางและขอรับการจัดสรรในภายหลังซึ่งไม่เพียงพอ จึงจำเป็นต้องพึ่งพางบประมาณจากภายนอก นอกจากนี้ยังมีแนวคิดจะประกาศรับรองพุทราหมสดของวังน้ำเขียวให้เป็นของฝากขึ้นชื่อและเป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่ และได้มีการรณรงค์ชวนป่าชุมชนแล้ว แต่ยังไม่ได้ขึ้นทะเบียนป่าชุมชนให้แล้วเสร็จ ในปัจจุบัน ชุมชนมีกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง เช่น กิจกรรมทางศาสนา กิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ กิจกรรมเกี่ยวกับสถาบันหลักของชาติ เป็นต้น โดยมีผู้นำหมู่บ้านหรือสมาชิก อบต. เป็นผู้กำหนดทิศทางการทำกิจกรรม มีการประชาสัมพันธ์ภายในหมู่บ้านด้วยระบบเสียงตามสาย การแจ้งข่าวตามบ้าน และการใช้ไลน์ รวมถึงการจัดการ และบอกตามบ้านประชุมครัวเรือนเพื่อสอบถามความต้องการในด้านต่างๆ ทุกปี และทำประชาคมกับอบต.ทุกปี

ความต้องการในการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่

เนื่องจากการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่อยู่ในระยะเริ่มต้น จึงยังไม่มีบรรยากาศการท่องเที่ยวเท่าที่ควร อยากให้มีภาพของแหล่งท่องเที่ยวที่ชัดเจน พัฒนาสิ่งดึงดูดใจ สร้างตราการท่องเที่ยวเพื่อนำไปสู่ การรับรู้ของนักท่องเที่ยว พัฒนาจุดขายและรูปแบบทางการท่องเที่ยวให้เด่นชัด เช่น การท่องเที่ยวเชิงผจญภัย (ซิปไลน์ไอร์แลนด์) การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพแบบ Oxygen Therapy การท่องเที่ยวแบบเยี่ยมญาติและการประชุมสัมมนานอกสถานที่ของกลุ่มองค์กรต่างๆ เป็นต้น โดยพัฒนาพื้นที่ท่องเที่ยวและสิ่งอำนวยความสะดวกรองรับ เช่น ลานกางเต็นท์เนื่องจากเป็นพื้นที่ภูเขา มีภูมิทัศน์และบรรยากาศดี และไม่เปื้อนเปื้อนทรัพยากรของคนในชุมชนเช่นเดียวกับการทำที่พักแบบโฮมสเตย์หรือรีสอร์ท ห้องน้ำ ศูนย์จำหน่ายผลิตภัณฑ์จากป่าไม้ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ควรจัดสรรแนวเขตระหว่างชุมชนกับอุทยานแห่งชาติให้ชัดเจนเป็นอันดับแรกเพื่อลดความเสี่ยงจากการลงทุน

ข้อเสนอแนะอื่นๆ ในการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่

ปัจจุบัน มีแรงงานชาวกัมพูชาเข้ามาทำงานในพื้นที่เป็นจำนวนมาก ทำให้มีปัญหาหาเสฟติดตามมา กลายเป็นปัญหาสังคมและอาชญากรรม รวมถึงประสบปัญหาสัตว์ป่ามาบุกรุกและทำลายพื้นที่ทางการเกษตร จึงต้องการให้ภาครัฐเข้ามาช่วยแก้ไขปัญหาคือให้คำแนะนำในการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ

- **ความคิดเห็นและความต้องการของผู้แทนครัวเรือนจากบ้านห้วยน้ำเค็ม**

พัฒนาการของพื้นที่และสถานการณ์การท่องเที่ยวในปัจจุบัน

แต่เดิม หมู่บ้านห้วยน้ำเค็มตั้งอยู่บนภูเขา ต่อมา ได้ย้ายลงมาอยู่บริเวณริมทางหลวงหมายเลข 304เนื่องจากพื้นที่อยู่อาศัยเดิมเป็นพื้นที่ของอุทยานแห่งชาติทับลานพื้นที่หมู่บ้านเกือบทั้งหมดเป็นพื้นที่อยู่อาศัย ไม่มีพื้นที่ทำการเกษตรกรรมและพื้นที่สาธารณะ ดังนั้น อาชีพหลักของคนในหมู่บ้านจึงเกี่ยวข้องกับ

การหาของป่า ค้าขาย และรับจ้าง โดยคนหนุ่มสาวจะเป็นผู้ออกไปหาของป่าและมี กลุ่มผู้สูงอายุรับซื้อเพื่อนำมาแปรรูปและจำหน่าย ส่วนกลุ่มเด็กจะเป็นแรงงานที่คอยช่วยเหลือในขั้นตอนการแปรรูป ด้วยเหตุที่หมู่บ้านห้วยน้ำเค็มเป็นแนวยาวตามแนวถนนหลวงหมายเลข 304 ดังนั้น คนในหมู่บ้านตั้งร้านค้าขายของโดยตรงให้แก่นักท่องเที่ยวโดยไม่ผ่านคนกลาง

ศักยภาพของพื้นที่ในฐานะแหล่งท่องเที่ยว

หมู่บ้านห้วยน้ำเค็มเป็นพื้นที่เชื่อมโยงกับหมู่บ้านซำเต่าและหมู่บ้านซำพลู มีที่ตั้งของหมู่บ้านขนานกับถนนหลวงหมายเลข 304 มีกลุ่มนักท่องเที่ยวที่ท่องเที่ยวโดยจักรยานเข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่บ้างเป็นครั้งคราว โดยเดินทางมาตามถนนหลวงหมายเลข 304 และเชื่อมโยงเข้าสู่เส้นทางจักรยานซึ่งเป็นเส้นทางสัญจรของชุมชน และเคยมีการจัดการแข่งขันจักรยานวิบากในเส้นทางจักรยานด้วย นอกจากนี้เส้นทางจักรยานในหมู่บ้านแล้ว หมู่บ้านยังมีผลิตภัณฑ์ที่มีชื่อเสียง คือ ไม้กวาดจากดอกพง ถือเป็นสินค้าโอท็อปของหมู่บ้าน มีปราชญ์ชาวบ้านที่มีความรู้เกี่ยวกับการผลิตไม้กวาดจากดอกพงและสามารถถ่ายทอดความรู้ได้ประมาณ 70 คนปัจจุบัน ปัจจุบัน การผลิตไม้กวาดดอกพงประสบปัญหาวัตถุดิบไม่เพียงพอ เนื่องจากการปลูกป่าทดแทนทำให้ต้นพงตายจึงมีการแก้ไขปัญหาโดยการนำเข้าวัตถุดิบจากแหล่งอื่นๆ ทำให้ต้นทุนสูงขึ้น นอกจากนี้ ยังมีการแปรรูปอาหารและจัดจำหน่าย เช่น มันแครอทฉาบ กล้วยฉาบ ซึ่งใช้วัตถุดิบจากแหล่งอื่นๆ แต่ในปัจจุบันคนหันมาใส่ใจเรื่องสุขภาพมากขึ้น อาหารแปรรูปที่มีรสหวานและไขมันสูงจึงไม่ค่อยได้รับความนิยมเท่าที่ควร ส่วนการแปรรูปของป่าตามฤดูกาลก็มีจำหน่ายด้วยเช่นกัน เช่น หน่อไม้ดอง สะตอดอง ปลอดสารพิษ เป็นต้น แต่ยังไม่มีการจัดการเพียงพอ เช่น มาตรฐานความสะอาด ฉลากบรรจุภัณฑ์เป็นต้น ก่อนหน้านี้ เคยมีการจัดตั้งร้านค้าชุมชนของหมู่บ้าน แต่มีปัญหาเรื่องพื้นที่เนื่องจากในหมู่บ้านไม่มีพื้นที่สาธารณะ ส่วนที่พักแบบโฮมสเตย์นั้นเริ่มทำบ้างแล้วภายในหมู่บ้าน แต่ยังรอดูท่าทีเรื่องกฎหมายและสิทธิใช้ที่ดินให้แน่นอน แต่ยังมีพื้นที่ที่สามารถใช้เป็นลานกางเต็นท์สำหรับนักท่องเที่ยวได้ คือบริเวณโรงเรียนและวัด

ลักษณะการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว

ในระดับหมู่บ้าน ได้เคยมีการพูดคุยเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวร่วมกันกับผู้ใหญ่บ้านซำเต่าและสมาชิก อบต. ที่เกี่ยวข้อง และมีการจัดประชุมครัวเรือนเป็นประจำทุกเดือนชุมชนทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกันกับอุทยานแห่งชาติอย่างต่อเนื่อง เช่น การปลูกป่า เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีการบริหารจัดการกองทุนที่ดีมีการจัดสรรเงินทุนและเงินปันผลแก่สมาชิกอย่างเป็นระบบเนื่องจากภายในหมู่บ้านไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตัวเอง จึงใช้การออมทรัพย์ทดแทน หากมีการกู้ยืมเงินจากกองทุนต่างๆ จะต้องทำสัญญาเป็นลายลักษณ์อักษร

ความต้องการในการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่

แนวคิดคนกับป่าอยู่ร่วมกันจะช่วยให้เกิดจิตสำนึกความเป็นเจ้าของทรัพยากรธรรมชาติเอื้อต่อการพัฒนาต่อยอดไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยนักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมายที่ควรให้ความสำคัญในลำดับต้นๆ คือ กลุ่มนักปั่นจักรยาน ควรมีจุดแวะพักสำหรับนักปั่นจักรยานให้ชัดเจน มีที่พักร้านอาหาร และร้านค้าตามความเหมาะสม นอกจากนี้ ด้วยความโดดเด่นและหลากหลายของผลิตชุมชนประเภทอาหาร ควรจัดหาพื้นที่สำหรับค้าขายที่รวมเป็นจุดเดียว โดยให้ทั้งบ้านห้วยน้ำเค็มและบ้านวังน้ำเขียว

สามารถขายสินค้ารวมกันได้ โดยเห็นว่าพื้นที่สถานีฝักกนิสตรวนศาสตร์วังน้ำเขียวมีความเป็นไปได้สูงเนื่องจากเป็นจุดกึ่งกลางระหว่างหมู่บ้านสองแห่ง สามารถพัฒนาให้เป็นศูนย์จัดจำหน่ายสินค้าที่ระลึกของป่าวังน้ำเขียวได้ที่สำคัญ หากจะพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ให้เกิดความยั่งยืน ก็จำเป็นจะต้องพัฒนาสาธารณูปโภคพื้นฐานให้ดีขึ้นเพราะนอกจากจะรองรับกิจกรรมการท่องเที่ยวได้แล้ว ยังช่วยส่งเสริมคุณภาพชีวิตของครัวเรือนด้วย เช่น ระบบประปา สัญญาณอินเทอร์เน็ต เป็นต้น รวมถึงพัฒนาผลิตภัณฑ์ต่างๆ ของชุมชนให้มีความโดดเด่นและมีคุณภาพเพื่อสร้างแรงดึงดูดนักท่องเที่ยว ในแง่การบริหารจัดการ หมู่บ้านมีแนวคิดการรวมกลุ่มของคนในชุมชนเพื่อร่วมกันจัดการการท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพอยู่แล้ว

ข้อเสนอแนะอื่นๆ ในการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่

การจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่ของหมู่บ้านสามารถเกิดขึ้นได้ แต่ต้องมีการเชื่อมโยงหรือประสานงานกับผู้นำหมู่บ้านอย่างใกล้ชิด จากประสบการณ์ที่ผ่านมา เคยมีกลุ่มนักท่องเที่ยวเข้ามาจัดกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ในพื้นที่โดยไม่แจ้งให้ผู้นำชุมชนทราบหรือมีการประสานงานล่วงหน้า ส่งผลให้เกิดปัญหาตามมาหลายเรื่อง ส่วนการสร้างการรับรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวอาจใช้การจัดเทศกาลส่งเสริมการท่องเที่ยว ดังเช่นหมู่บ้านเคยเสนอให้จัดเทศกาลกินเห็ด ก่อนหน้านี้ นอกจากนี้ ควรกำหนดเขตหาของป่าเพื่อลดปัญหาพื้นที่เสื่อมโทรม โดยอาจจะใช้วิธีการตั้งด่านตรวจเพื่อแก้ไขปัญหาคนนอกพื้นที่เข้ามาทำลายพื้นที่ป่า

4. ผลการประชุมนำเสนอแนวทางการพัฒนาต้นแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง จังหวัดนครราชสีมา

การประชุมนำเสนอแนวทางการพัฒนาต้นแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวงจัดขึ้นเมื่อวันที่ 15 มกราคม พ.ศ. 2559 ณ ห้องประชุมสำนักงานท่องเที่ยวจังหวัดนครราชสีมา คณะผู้วิจัยได้เชิญผู้แทนหน่วยงานซึ่งเป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวงทั้งโดยตรงและโดยอ้อมจำนวน 17 คน โดยนำเสนอผลการศึกษาคิดเห็นและความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการพัฒนาต้นแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวงและแนวทางการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษา ผู้เข้าร่วมประชุมมีความคิดเห็นเพิ่มเติมโดยสรุป ดังนี้

- การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว รวมถึงการจัดสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการท่องเที่ยว จะต้องได้รับอนุญาตจากกรมอุทยาน สัตว์ป่า และพันธุ์พืช โดยเฉพาะระเบียบกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืชว่าด้วยการปฏิบัติการของพนักงานเจ้าหน้าที่ในเขตอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2549 ที่อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 19 แห่งพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 และพระราชกฤษฎีกาแก้ไขบทบัญญัติให้สอดคล้องกับการโอนอำนาจหน้าที่ของส่วนราชการให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. 2545
- การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวรองรับความต้องการของนักท่องเที่ยวในช่วงเวลาปกติหรือช่วงนอกเทศกาลควรมีศูนย์กลางในการติดต่อประสานงานหรือไม่ เพื่อให้เกิดความยั่งยืนในการจัดกิจกรรม นอกจากนี้ ต้องคำนึงถึงความปลอดภัยในการเข้าร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยวด้วย โดยเฉพาะเส้นทางวิ่งและปั่นจักรยานซึ่งมีระยะทางค่อนข้างไกลและอยู่ในพื้นที่ป่า หากเกิดอุบัติเหตุระหว่างการทำกิจกรรม นักท่องเที่ยวจะขอรับความช่วยเหลือได้อย่างไร
- การจัดเก็บเงินรายได้จากการเข้าร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อนำมาพัฒนาการท่องเที่ยว หากเป็นส่วนราชการจะมีระเบียบการรับเงินกำกับอยู่ เมื่อมีการจัดเก็บเงินรายได้แล้ว จะต้องนำเงินส่งเข้าสู่ส่วนกลางและการเบิกมาใช้จ่ายจะมีระบบงบประมาณรองรับ ซึ่งเป็นเรื่องที่ยากลำบากและมีขั้นตอนของทางราชการที่ล่าช้ามาก อาจส่งผลให้การพัฒนาไม่ทันต่อความเปลี่ยนแปลงหรือความต้องการของนักท่องเที่ยวเท่าที่ควร
- ควรเพิ่มสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดนครราชสีมาเป็นส่วนหนึ่งของหน่วยงานบริหารจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวงเนื่องจากเกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพของคน ในท้องถิ่นที่ตั้งอยู่ในโดยรอบพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ รวมถึงสำนักจัดการป่าชุมชน กรมป่าไม้ และสำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดนครราชสีมาด้วย
- ควรจัดสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับแก่นักท่องเที่ยว แต่บางพื้นที่ประสบปัญหาขาดแคลนน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค โดยเฉพาะช่วงฤดูแล้ง จะทำให้เกิดข้อจำกัดในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว

- พื้นที่ขององค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ไม่มีภารกิจด้านการจัดการท่องเที่ยวอยู่แล้วและมี การดำเนินการอย่างเป็นรูปธรรมมาระยะหนึ่งแล้ว แต่ยังขาดงบประมาณในการพัฒนาพื้นที่อีกมาก หากจะ เชื่อมโยงเป็นเครือข่ายการพัฒนาการท่องเที่ยวร่วมกับจังหวัดนครราชสีมาได้หรือไม่
- การของบประมาณเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภู หลวงสามารถทำได้ โดยการยื่นแบบของบประมาณพร้อมเอกสารให้ครบถ้วน และต้องแสดงให้เห็นว่าการ พัฒนาการท่องเที่ยวไม่ขัดต่อกฎหมายที่เกี่ยวข้อง และต้องคำนึงถึงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและผลกระทบที่เกิด จากกิจกรรมการท่องเที่ยวด้วย
- การจัดเส้นทางท่องเที่ยวควรใช้แบบวงรอบทางเดียว (One-Way Loop) กล่าวคือ เริ่มต้น และสิ้นสุดที่บริเวณเดียวกันเพื่อลดภาระในการขนส่งสัมภาระของนักท่องเที่ยว และช่วยลดปัญหาความ ปลอดภัยในระหว่างการเดินทางร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยว
- เมื่อพื้นที่ท่องเที่ยวมีความพร้อม ควรใช้การส่งเสริมการตลาดเป็นเครื่องมือในการคัดสรร นักท่องเที่ยวที่มีคุณภาพเข้ามาในพื้นที่ โดยเฉพาะการสื่อสารให้นักท่องเที่ยวเห็นว่ากระบวนการฟื้นฟู ป่าเสื่อมโทรมในประเทศไทยสัมฤทธิ์ผลอย่างเป็นรูปธรรม รวมถึงการจัดการป่าไม้ด้วยระบบวนวัฒนูปแบบ ต่างๆ
- การพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวงควรเชื่อมโยง กับชุมชนในท้องถิ่นโดยรอบ โดยให้คนในชุมชนได้รับประโยชน์จากการพัฒนาการท่องเที่ยวและมีส่วนร่วมใน การรักษาทรัพยากรการท่องเที่ยว ตัวอย่างเช่น อุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์ให้ชาวบ้านทำหน้าที่เป็น มัคคุเทศก์อาสา นำนักท่องเที่ยวเที่ยวชมธรรมชาติ และมีรายได้จากการให้บริการท่องเที่ยว
- ควรพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานให้มีความพร้อมรองรับนักท่องเที่ยวอย่างเป็นรูปธรรม โดยในช่วงเริ่มต้น ผู้ว่าราชการจังหวัดควรเป็นผู้นำในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การพัฒนาเพื่อให้เห็นผลลัพธ์ ที่ชัดเจน ส่วนเนื้อหาสาระของการท่องเที่ยวควรมุ่งเน้นการเรียนรู้ระบบนิเวศป่าไม้หรือห้องเรียนธรรมชาติ โดยเฉพาะกลุ่มนักท่องเที่ยวเยาวชนจากโรงเรียนต่างๆ โดยคำนึงถึงผลกระทบและความปลอดภัยใน การท่องเที่ยวด้วย
- เป็นห่วงเรื่องอัตรากำลังของบุคลากรที่จะปฏิบัติหน้าที่ให้บริการนักท่องเที่ยวจำนวนมาก เนื่องจากหน่วยงานราชการมีข้อจำกัดในการขออัตรากำลัง นอกจากนี้ กิจกรรมการท่องเที่ยวควรเชื่อมโยงกับ กิจกรรมความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กร (CSR) โดยให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในการสร้างระบบนิเวศ เพื่อกระตุ้นความตระหนักในด้านการรักษาสิ่งแวดล้อม และควรเพิ่มพูนความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรป่าไม้ให้กับ เยาวชนและชาวบ้านในหมู่บ้านโดยรอบด้วย
- การที่นักท่องเที่ยวแสดงความสนใจกิจกรรมการเยี่ยมชมงานเพาะชำกล้าไม้และรับแจกกล้า ไม้กลับบ้านสะท้อนให้เห็นว่านักท่องเที่ยวต้องการมีส่วนร่วมในการจัดการและพัฒนาทรัพยากรป่าไม้ อาจถือ ว่าเป็นนักท่องเที่ยวคุณภาพ ความท้าทายที่สำคัญ คือ จะคัดสรรนักท่องเที่ยวเหล่านี้เข้ามาในพื้นที่ท่องเที่ยว ได้อย่างไร

ความคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับโครงสร้างการบริหารจัดการการท่องเที่ยว

- ควรหาต้นแบบการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่ที่ประสบความสำเร็จเพื่อใช้เป็นแนวทางการออกแบบโครงสร้างการบริหารจัดการและกำหนดทิศทางการบริหารจัดการการท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพ
- ควรมุ่งเน้นแผนงานด้านการจัดการผลกระทบจากการท่องเที่ยวและการจัดสรรทรัพยากรในท้องถิ่นให้สมดุลระหว่างนักท่องเที่ยวกับคนในชุมชน เนื่องจากทรัพยากรน้ำมีไม่เพียงพอสำหรับใช้อุปโภคบริโภคอยู่ในเวลาปกติ หากมีนักท่องเที่ยวเป็นจำนวนมากเข้ามาในพื้นที่จะเกิดการเบียดใช้ทรัพยากรและทำให้ปัญหาทวีความรุนแรงมากขึ้นไปอีก
- องค์การบริหารจัดการการท่องเที่ยวควรจัดตั้งขึ้นก่อนการส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนและเครือข่ายภาคีการพัฒนาที่เกี่ยวข้อง แผนพัฒนาการท่องเที่ยว ระบบและกลไกการบริหารจัดการตามแผน รวมถึงการสร้างเครือข่ายกับหน่วยงานภายนอก ทั้งนี้ การเชื่อมโยงกิจกรรมการท่องเที่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนสามารถทำได้ 2 วิธี คือ (1) ชุมชนมุ่งบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยเฉพาะ และ (2) ชุมชนใช้การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมเสริม แต่ละวิธีมีข้อดีข้อเสียแตกต่างกัน ควรพิจารณาให้เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่
- การจัดตั้งองค์การบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนนั้นอาจเริ่มจากการรวมตัวในลักษณะ “วิสาหกิจชุมชน” ก่อน แล้วค่อยๆ ขยายขอบเขตสู่องค์การบริหารจัดการการท่องเที่ยวอย่างเต็มรูปแบบ ความท้าทายที่สำคัญ คือ คนในชุมชนมีความพร้อมที่จะรวมตัวกันเป็นวิสาหกิจชุมชนหรือไม่ และต้องใช้ปัจจัยเกื้อหนุนอะไรบ้าง

ภาคผนวก 2 - 3

รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์เชิงลึก

รายชื่อตัวแทนครัวเรือนและหน่วยงานที่เข้าร่วม

การประชุมรับฟังความคิดเห็น

1. รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์เชิงลึก (ผู้แทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง)

ลำดับที่	ชื่อ - สกุล	หน่วยงาน
1	คุณธณณ ฌภัทรธงชัย	องค์การบริหารส่วนตำบลวังน้ำเขียว
2	คุณกฤตชญชนพร กระอ่อมกลาง	
3	คุณชัยนาถ จรกั้ง	องค์การบริหารส่วนตำบลอุ่มทราย
4	คุณอังกร เขียวสวัสดิ์	
5	คุณกันทรารมย์ บุญวิเศษ	องค์การบริหารส่วนตำบลวังหมี
6	คุณสมร สุขสงกลาง	
7	คุณชยุต วราพิริยะกุล	สำนักงานจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ 8 (นครราชสีมา)
8	คุณทำนอง นวลชื่น	
9	คุณกษิตศ จันประดับ	อุทยานแห่งชาติทับลาน
10	คุณเกรียงไกร โพธิงาม	
11	คุณธงชัย แสนทวีสุข	การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานนครราชสีมา
12	คุณสุหฤทธ์ ชาญวณังกูร	
13	คุณชัยยุทธ คัมภีรานนท์	องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้เขตนครราชสีมา แปลงปักธงชัย
14	คุณประกาศิต ปริมา	
15	ดร. จงรัก วัชรินทร์รัตน์	สถานีฝักินิสิทวนศาสตร์วังน้ำเขียว คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
16	คุณณัฐวัฒน์ คลังทรัพย์	
17	คุณนพพร จันทรเกิด	
18	คุณชอบ สร้อยจิตต์	สำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดนครราชสีมา
19	คุณชญาดา สงวนรัมย์	
20	คุณเสมอ จินดาพงษ์	สมาคมธุรกิจท่องเที่ยวจังหวัดนครราชสีมา สภาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย จังหวัดนครราชสีมา

2. รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุมนำเสนอแผนวิจัยและโครงการวิจัย

เมื่อวันจันทร์ที่ 20 เมษายน 2558 เวลา 09.00 - 12.00 น.

ณ ห้องประชุมองค์การบริหารส่วนตำบลอุทุมพรพิสัย อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา

ลำดับที่	ชื่อ - สกุล	หน่วยงาน
1	คุณอดิสร่า สุวรรณรักษ์	สำนักงานทะเบียนธุรกิจนำเข้าและมัคคุเทศก์ สาขาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เขต 1
2	คุณสง่า นักร้อง	องค์การบริหารส่วนตำบลอุทุมพรพิสัย
3	คุณชยุต วราพิริยะกุล	สำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ 8 (นครราชสีมา)
4	คุณบุศรา ภาคสุวรรณ	
5	คุณสุชาติ ยอดขุนทด	ตัวแทนผู้ใหญ่บ้านห้วยน้ำเค็ม
6	คุณทักษิณ อาชาวาคม	สถานีวิจัยสิ่งแวดล้อมสะแกราช
7	คุณกมลวรรณ ฝักฝ่าย	ศูนย์วนวัฒนวิจัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
8	คุณธรรมธรรศ ทองสำโรง	ที่ทำการปกครองอำเภอวังน้ำเขียว
9	คุณชัยยุทธ คัมภีรานนท์	องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้เขตนครราชสีมา แปลงปักธงชัย
10	คุณวิรัตน์ ปรากฏดี	
11	คุณบพิตร เกียรติคุณินท์	กลุ่มงานวนวัฒนวิจัย สำนักวิจัยและพัฒนาการป่าไม้ กรมป่าไม้
12	คุณวัฒนา หีบสระน้อย	สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จังหวัดนครราชสีมา
13	คุณณัฐฤดา เสยกระโทก	สำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดนครราชสีมา
14	คุณเสกสรรค์ เทียงพลับ	อุทยานแห่งชาติทับลาน
15	คุณกรรณิการ์ ดุมา	สถานีวนวัฒนวิจัยสะแกราช
16	คุณชัยสิทธิ์ เลี้ยงศิริ	
17	คุณอจรียา โชติภักดิ์	
18	คุณภาวณา ประจิตต์	การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานนครราชสีมา
19	คุณดนุวัชร ศรีรักษา	
20	คุณสายหยุด อุณศิริ	

3. รายชื่อตัวแทนครัวเรือนที่เข้าร่วมการประชุมรับฟังความคิดเห็น ครั้งที่ 1

เมื่อวันเสาร์ที่ 10 ตุลาคม พ.ศ. 2558 เวลา 09.00 – 12.00 น.

ณ ห้องประชุมองค์การบริหารส่วนตำบลอุทุมพรพิสัย อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา

ลำดับที่	ชื่อ - สกุล	ครัวเรือน
1	คุณแป้น เจตนา	บ้านวังน้ำเขียว ต. อุทุมพรพิสัย อ. วังน้ำเขียว จ. นครราชสีมา
2	คุณวันเพ็ญ ดองกิ่ง	
3	คุณพนม ญาติพิมล	
4	คุณเทียนชัย วงศ์เงิน	
5	คุณจิตวัต ญาติพิมล	
6	คุณราม สกุดเวียน	บ้านซำเต่า ต. อุทุมพรพิสัย อ. วังน้ำเขียว จ. นครราชสีมา
7	คุณโอภาส ยศสูงเนิน	
8	คุณเทพปราณี มวลชัยภูมิ	
9	คุณรุ่งเรือง อูร์ัย	
10	คุณนิตดา ทองคลี	บ้านห้วยน้ำเค็ม ต. อุทุมพรพิสัย อ. วังน้ำเขียว จ. นครราชสีมา
11	คุณฉลา ดีสันเทียะ	
12	คุณแน่น้อย สระกุลทอง	
13	คุณเร่ง แป้นสำโรง	
14	คุณยศจรัส มีมั่งคั่ง	บ้านหนองโสมง ต. อุทุมพรพิสัย อ. วังน้ำเขียว จ. นครราชสีมา
15	คุณประดิษฐ์ ขำกิ่ง	
16	คุณอภิชาติ สอดกิ่ง	
17	คุณบุญเรือง บุญฤทธิ์	
18	คุณอุดม บัวผันสระน้อย	

4. รายชื่อตัวแทนครัวเรือนที่เข้าร่วมการประชุมรับฟังความคิดเห็น ครั้งที่ 2

เมื่อวันที่ 16-17 มกราคม 2559 ณ ที่ทำการหมู่บ้าน จำนวน 5 หมู่บ้าน

ลำดับที่	ชื่อ - สกุล	ครัวเรือน
1	คุณศิริรัตน์ จันทะวงษ์	บ้านชัยพลู ต. อุดมทรัพย์ อ. วังน้ำเขียว จ. นครราชสีมา
2	คุณวุฒิชัย สมเกียรติ	
3	คุณปรีชา ปัดสาชินนัง	
4	คุณเชิดโฉม จันทะวงษ์	
5	คุณสำราญ กองกั้ง	บ้านวังน้ำเขียว ต. อุดมทรัพย์ อ. วังน้ำเขียว จ. นครราชสีมา
6	คุณสำราญ พลอยครบุรี	
7	คุณประสาน เต็มกั้ง	
8	คุณอักษร ทองอินทร์	
9	คุณประดิษฐ์ ขำกั้ง	บ้านหนองโสมง ต. อุดมทรัพย์ อ. วังน้ำเขียว จ. นครราชสีมา
10	คุณอภิชาติ สอดกั้ง	
11	คุณบุญเรือง บุญฤทธิ์	
12	คุณอดิพงษ์ งามเข้มทอง	
13	คุณปทุมทิพย์ นวนยานัส	บ้านห้วยน้ำเค็ม ต. อุดมทรัพย์ อ. วังน้ำเขียว จ. นครราชสีมา
14	คุณเร่ง แป้นสำโรง	
15	คุณจิระดา จีรพงษ์	
16	คุณฉลา ดีสันเทียะ	
17	คุณยุบล ขอมเมืองปัก	
18	คุณโอภาสยศสูงเนิน	บ้านชัยเต่า ต. อุดมทรัพย์ อ. วังน้ำเขียว จ. นครราชสีมา
19	คุณคำแสน รักษากิ่ง	
20	คุณประจวบ สนหมื่นไวย	

5. รายชื่อผู้แทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่เข้าร่วมการประชุมนำเสนอแนวทางการพัฒนา
การท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง

เมื่อวันศุกร์ที่ 15 มกราคม 2559 เวลา 13.00 - 16.00 น.

ณ ห้องประชุมองค์การบริหารส่วนตำบลอุดมทรัพย์ อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา

ลำดับที่	ชื่อ - สกุล	หน่วยงาน
1	คุณคปท รัตนวัฒน์กุล	สำนักจัดการกลุ่มป่าสงวนแห่งชาติ กรมป่าไม้
2	คุณจำรัส มีสระน้อย	องค์การบริหารส่วนตำบลอุดมทรัพย์
3	คุณบุศรา ภาคสุวรรณ	สำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ 8 (นครราชสีมา)
4	คุณชยุต วราพิริยะกุล	
5	คุณสุวรรณี เจริญกลกิจ	สำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ 8 (นครราชสีมา)
6	คุณชัยยุทธ คัมภีรานนท์	องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้เขตนครราชสีมา
7	คุณชัยสิทธิ์ เลี้ยงศิริ	สถานีวิจัยพัฒนาวิจัยสะแกราช
8	คุณพลสันต์ อัมพะเสวต	การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานนครราชสีมา
9	คุณอักษร แสนใหม่	สำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดนครราชสีมา
10	คุณเกศกนก หมี่กุละ	
11	คุณสุเมธ รัชกิจจันทร์	อุทยานแห่งชาติทับลาน
12	คุณสุดามาศ ผลดี	
13	คุณเสกสรรค์ เทียงพลับ	
14	คุณบพิตร เกียรติวุฒินนท์	กลุ่มงานวนวัฒนวิจัยสำนักวิจัยและพัฒนาการป่าไม้กรมป่าไม้
15	คุณวัฒนา หีบสระน้อย	สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จังหวัดนครราชสีมา
16	คุณพสนนท์ ปัญญาवास	
17	ผศ.ดร. สคาร ทีจันทึก	คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ภาคผนวก 2-4
ประมวลภาพกิจกรรม

1. การสัมภาษณ์เชิงลึก (ผู้แทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง)

2. การประชุมรับฟังความคิดเห็นจากตัวแทนครัวเรือน ครั้งที่ 1

เมื่อวันเสาร์ที่ 10 ตุลาคม พ.ศ. 2558 เวลา 09.00 – 12.00 น.

ณ ห้องประชุมองค์การบริหารส่วนตำบลอุทุมพรพิสัย อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา

3. การประชุมรับฟังความคิดเห็นจากตัวแทนครัวเรือน ครั้งที่ 2

บ้านซับเต่า ต.อุดมทรัพย์ อ.วังน้ำเขียว จ.นครราชสีมา

วันที่จัดประชุม : วันเสาร์ที่ 16 มกราคม 2559

บ้านชัยพลู ต. อุดมทรัพย์ อ. วังน้ำเขียว จ. นครราชสีมา
วันที่จัดประชุม : วันเสาร์ที่ 16 มกราคม 2559

บ้านหนองโสมง ต. อุดมทรัพย์ อ. วังน้ำเขียว จ. นครราชสีมา
วันที่จัดประชุม : วันเสาร์ที่ 16 มกราคม 2559

บ้านวังน้ำเขียว ต. อุดมทรัพย์ อ. วังน้ำเขียว จ. นครราชสีมา
วันที่จัดประชุม : วันอาทิตย์ที่ 17 มกราคม 2559

บ้านห้วยน้ำเค็ม ต. อุทุมพรพิสัย อ. วังน้ำเขียว จ. นครราชสีมา
วันที่จัดประชุม : วันอาทิตย์ที่ 17 มกราคม 2559

ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์ กิจกรรมที่วางแผนไว้ กิจกรรมที่ดำเนินการ และผลที่ได้รับตลอดโครงการ
โครงการวิจัย เรื่อง “ความคิดเห็นและความต้องการของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาต้นแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง”

วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย	กิจกรรมที่วางแผนไว้	กิจกรรมที่ดำเนินการ	ผลที่ได้รับตลอดโครงการ
เพื่อศึกษาพฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยวต่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง	การสอบถามพฤติกรรมการท่องเที่ยว ความคิดเห็นและความต้องการต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง	การสอบถามนักท่องเที่ยวกลุ่มตัวอย่างจำนวน 1,168 ตัวอย่าง จากนั้นนำมาวิเคราะห์ด้วยวิเคราะห์เชิงลึก โดยคัดเลือกแบบสอบถาม (select case) ที่แสดงความสนใจที่จะเข้าร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ต่างๆ ของป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง ทั้ง 26 กิจกรรมอย่างแท้จริง ณ ระดับค่าเฉลี่ยตั้งแต่ 2.99 ขึ้นไป ได้กลุ่มตัวอย่างรวมทั้งสิ้น 590 ตัวอย่าง	1) ข้อมูลลักษณะส่วนบุคคล พฤติกรรมการท่องเที่ยว และรูปแบบการท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง 2) ข้อมูลความต้องการของนักท่องเที่ยวในการท่องเที่ยวพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง 3) ปัจจัยสำคัญในการดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาเยือนป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง ตามองค์ประกอบแหล่งท่องเที่ยว 6 ด้าน
เพื่อศึกษาความคิดเห็นและความต้องการของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาต้นแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง	1) การสังเกตการณ์ (observation) และบันทึกข้อมูลที่ได้จากการสังเกตอย่างเป็นระบบ 2) การสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview)	1) การลงพื้นที่สังเกตการณ์เพื่อวางแผนการเก็บข้อมูล โดยได้ลงพื้นที่ในช่วงสองเดือนแรกของการศึกษาวิจัย (เดือนเมษายน-พฤษภาคม 2558) 2) การลงพื้นที่สังเกตการณ์เพื่อรวบรวมข้อมูล โดยลงพื้นที่เก็บ	1) ข้อมูลขอบเขต องค์ประกอบของพื้นที่ศึกษา และจัดรวบรวมข้อมูลด้วยการแจกแบบสอบถาม 2) ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสังเกตการณ์และการสัมภาษณ์เชิงลึกตามขอบเขตประเด็นที่ศึกษา 3) ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นและความต้องการของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยว

วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย	กิจกรรมที่วางแผนไว้	กิจกรรมที่ดำเนินการ	ผลที่ได้รับตลอดโครงการ
	3) การประชุมรับฟังความคิดเห็นจากผู้แทนของครัวเรือนจำนวน 2 ครั้ง	รวบรวมข้อมูลพร้อมกับการสัมภาษณ์ผู้แทนหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในช่วงเดือนกรกฎาคม-กันยายน 2558 3) การรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) ใช้กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้แทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษาหน่วยงานละ 2 คน อยู่ในช่วงเดือนกรกฎาคม-กันยายน 2558 4) การจัดประชุมรับฟังความคิดเห็นจากผู้แทนครัวเรือนเพื่อศึกษาความคิดเห็นและความต้องการในการพัฒนาต้นแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง จังหวัดนครราชสีมา 2 ครั้ง แต่ละครั้งมีผู้เข้าร่วมประชุมจำนวน 20 คน รวมทั้งสิ้น 40 คน	พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง แบ่งออกเป็น 5 ประเด็น ดังนี้ - สภาพและสถานการณ์ปัจจุบันของการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง - ความคิดเห็นของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาต้นแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง - ความต้องการของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาต้นแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง - ปัญหาหรือสิ่งที่มีส่วนเกี่ยวข้องรู้สึกกังวลหรือเป็นข้อควรพิจารณาในการพัฒนาการท่องเที่ยว

วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย	กิจกรรมที่วางแผนไว้	กิจกรรมที่ดำเนินการ	ผลที่ได้รับตลอดโครงการ
เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง	การประชุมนำเสนอแนวทางการพัฒนาต้นแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง	การจัดประชุมนำเสนอแนวทาง การพัฒนาทางการพัฒนาต้นแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่ ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวง เมื่อวันที่ 15 มกราคม พ.ศ. 2559	แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียว-ป่าเขาภูหลวงที่เหมาะสม แบ่งออกเป็น 3 รูปแบบ ดังนี้ - การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ - การท่องเที่ยวเชิงผจญภัย - การท่องเที่ยวในฐานะเป็นเครื่องมือพัฒนาชุมชน ทั้งนี้ ในการพัฒนาการท่องเที่ยวควรมีระบบและกลไกการมีส่วนร่วมของท้องถิ่นในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเป็นพื้นฐานสำคัญ